

Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád)

I. Hodnocení dopadů regulace podle obecných zásad

Podle bodu 3 části první (procesní pravidla) Obecných zásad pro hodnocení dopadů regulace (RIA), jež byly schváleny usnesením vlády č. 877 ze dne 13. srpna 2007, nebyla RIA na tento věcný záměr aplikována, neboť se jedná o věcný záměr obecného procesního předpisu – trestního řádu – pro který je stanovena výjimka.

II. Přehled, stav a zhodnocení platné právní úpravy

1. Trestní právo procesní je odvětvím práva, které upravuje trestní řízení, jímž se rozumí zákonem stanovený postup orgánů činných v trestním řízení i dalších subjektů zúčastněných na trestním řízení, jehož cílem je zjištění trestného činu a jeho pachatele, vynesení spravedlivého rozhodnutí o vině, trestu a ochranném opatření, případně o nároku poškozeného na náhradu škody, jakož i výkon těchto rozhodnutí (trestní řízení v širším slova smyslu). Trestní právo procesní je součástí tzv. veřejného práva, jeho normy mají zavazující povahu (ius cogens).

Trestní právo procesní, jehož základem je v České republice tradičně zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), navazuje na trestní právo hmotné, které jako odvětví veřejného práva chrání práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy vypočtenými taxativně v trestněprávních normách. Návrh nového trestního zákoníku předložený Poslanecké sněmovně – volební období 2002 – 2006 – jako tisk 744 Poslanecké sněmovny (souběžně byl předložen i návrh doprovodných novel k trestnímu zákoníku – tisk 746 Poslanecké sněmovny) byl Parlamentem zamítnut. Následně připravilo Ministerstvo spravedlnosti nový návrh trestního zákoníku, který byl projednán vládou a schválen usnesením vlády č. 1413 ze dne 19. 12. 2007 a nyní je projednáván v Parlamentu ČR (tisk 410 Poslanecké sněmovny).

Trestní právo hmotné se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního, jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení o konkrétních spáchaných trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V tomto smyslu tvoří trestní právo hmotné a trestní právo procesní jednotný celek, kde je však třeba vždy rozlišovat část hmotně-právní upravenou v trestním zákoníku a část trestně-procesní upravenou v trestním řádu. Doplněk této úpravy jak ve vztahu k právu hmotnému, tak i právu procesnímu, představuje zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. V kontinentálním právu je totiž úprava trestního práva procesního (stejně jako i trestního práva hmotného) zpravidla svěřována komplexním kodifikacím nazývaným trestní řád, což nevyklučuje, aby určité oblasti spadající do trestního řízení, kde je to odůvodněno jejich specifickými rysy a z toho vyplývající potřebou zvláštní úpravy, byly upraveny v samostatných zákonech (zejména v již zmiňovaném zákoně o soudnictví ve věcech mládeže; nově se s tím počítá i ohledně úpravy mezinárodní justiční spolupráce, která je v současné době upravena v hlavě 25. trestního řádu, což v minulosti vždy neplatilo). S těmito výjimkami, které jsou do určité míry tradiční, je nepochybně účelné komplexní promítnutí problematiky trestního řízení do jednoho zákona o trestním řízení soudním – trestního řádu, neboť zajišťuje ucelené řešení založené na jednotném systému vybudovaném na základních zásadách trestního řízení a jednotné terminologii; to usnadňuje jeho výklad i praktické užívání.

2. Platný zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) je přes značný počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politicko-právní doktrínou státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž hlavním smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy, a to i prostředky trestního práva uplatňovanými v trestním řízení. To bylo vyjádřeno i v původním znění § 1 trestního řádu, jenž ve druhé větě zdůrazňoval, že řízení musí působit k upevňování socialistické zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel socialistického soužití i čestného plnění povinností ke státu a společnosti.

V řadě podstatných i dílčích otázek došlo novelizacemi z 90. let k zásadním změnám, k obnovení klasických procesních postupů (v podobě např. úpravy mimořádných opravných prostředků), k zavedení nových moderních institutů (zvláště odklonů), ale jeho celková koncepce je stále do určité míry poplatná době svého vzniku a nevyhovuje moderním uplatňovaným trendům restorativní (znovuobnovující) justice, oproti justici retributivní (trestající).

3. Po roce 1989 v souvislosti se zásadními společenskými změnami bylo zřejmé, že původní podoba trestního řádu z roku 1961, i když ve své době představoval poměrně velmi progresivní úpravu, již v nových podmínkách demokratického právního státu a tržního hospodářství nemůže obstát a že nastaly podmínky pro odstranění někdy velmi vážných nedostatků v trestně-procesní úpravě. Pod tlakem okamžitých požadavků praxe, kdy nebylo možné bezprostředně přistoupit k rekodifikaci trestního práva procesního (bylo třeba vypracovat urychleně nové zákony ohledně některých důležitých právních institutů ve všech právních odvětvích, popř. alespoň provést novelizace právních předpisů stávajících, nepřicházelo v úvahu vypracovat návrhy nových kodexů se zřetelem na kapacitní možnosti a personální obsazení příslušných legislativních pracovišť), anebo pod vlivem subjektivních představ o takových potřebách, se přistupovalo k větším či menším novelám trestního řádu, zpravidla bez konkrétního koncepčního zadání, hlubšího teoretického základu a také bez dostatečné koordinace zákonodárných iniciativ, které vznikaly na různých místech a často byly i co do svých konkrétních legislativních výsledků protichůdné. Proto lze tyto legislativní počiny z let 1989 až 2008 nejrůzněji charakterizovat jako snahu rychle reagovat na nastalé změny ve společnosti a „dohánět“ to, co bylo předtím zanedbáno. Od roku 1998 doplňuje tyto tendence stále výrazněji i snaha zajistit kompatibilitu našeho trestního práva s mezinárodními úmluvami, kterými je Česká republika vázána, a s evropským právem uplatňovaným v Evropské unii, jejímž členem se Česká republika stala od 1. května 2004.

Jedině novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., již by vzhledem k jejímu rozsahu a konkrétní obsahové náplni bylo možno označit i jako rekodifikaci, přistoupila k řadě otázek již koncepčním způsobem a předjímala některé instituty a postupy, s kterými se počítalo i v budoucí rekodifikaci trestního řádu. Přesto – jak vyplynulo z nejrůznějších analýz, jež byly provedeny (zejména Nejvyšším soudem a Nejvyšším státním zastupitelstvím), i ze studie zpracované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci – se vyznačovala některými nedostatky, jež vedly k rozpornému výkladu a aplikaci jejích ustanovení. Přetrvává také značné množství problémů, jež brání efektivnímu průběhu trestního procesu. Zejména se jedná o to, že trestní řízení je stále poměrně komplikované a zdoluhavé, kdy systém trestní justice není schopen zvládnout některé velmi závažné formy kriminality a potýká se i s kriminalitou běžnou, řada trestných činů zůstává nepotrestána nebo k tomu dojde až se značným zpožděním a kladou se příliš vysoké nároky na formální aspekty dokazování, což znemožňuje usvědčit skutečné pachatele trestných činů. Citovaná novela vnesla do trestně-procesní úpravy některé zcela nové instituty (např. upravila další dvě formy přípravného řízení – zkrácené a tzv. rozšířené, přenesla ze zákona o policii do trestního řádu úpravu operativně pátracích prostředků), čímž ještě výrazněji než předcházející novely

zasáhla do koncepce i systematiky tohoto kodexu. To vyvolává řadu problémů při výkladu a aplikaci trestního řádu.

4. Trestní řád byl v průběhu své účinnosti celkem 56krát novelizován (a jeho ustanovení se podstatněji dotklo 7 nálezů Ústavního soudu), z toho jen 9 novel se vztahovalo k období před rokem 1989. Zásadnější novelizace trestního řádu byly provedeny především zákony č. 57/1965 Sb., č. 149/1969 Sb., č. 178/1990 Sb., č. 558/1991 Sb., č. 292/1993 Sb., č. 152/1995 Sb., č. 166/1998 Sb., č. 265/2001 Sb., č. 218/2003 Sb., č. 279/2003 Sb., č. 283/2004 Sb., č. 539/2004 Sb., č. 253/2006 Sb. a č. 345/2007 Sb.

Z nálezů Ústavního soudu je možné zmínit nálezy č. 77/2001 Sb. a č. 424/2001 Sb.

V důsledku četných novelizací byla narušena celková jednota pojetí trestního řádu jako základní normy trestního práva procesního, byly narušeny a do značné míry i změněny základní zásady, z nichž by platná právní úprava měla vycházet a které by i důsledně respektovala. Při poměrně častých novelizacích byly narušeny i vztahy mezi těmito zásadami, včetně zavedení značného množství výjimek z těchto zásad, takže oprávněně vzniká otázka, zda určitá zásada trestního řízení upravená v ustanovení § 2 tr. ř. v zákonem předvídané podobě vůbec platí. V platném trestním řádu se tak prolínají různá pojetí poznamenaná dobou vzniku určitých normativních konstrukcí, což vede nezdědky k pochybnostem o správnosti konkrétního postupu subjektů v trestním řízení; je to závažnější potud, že jde o procesní předpis, který by měl postup subjektů trestního řízení upravovat jednoznačně.

Trestní řád i přes poslední změny časově (dobou svého vzniku) a v mnohém ohledu i věcně navazuje na dřívější právní řád, obsahuje instituty, ze kterých může vyplývat určitá poplatnost době vzniku (např. spolupráce se zájmovými sdruženími), zahrnuje však četné nové instituty (odklony, pojetí a funkce Probační a mediační služby, atd.), které jsou založeny na zcela jiných principech vycházejících z tzv. restorativní (obnovující) justice.

5. Vedle trestního řádu jsou navazující ustanovení na trestní řád obsažena v těchto zákonech:

- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě;
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů;
- zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona ČNR č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů;

- zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

III. Východiska a cíle nové kodifikace, zajištění jejího souladu s ústavním pořádkem a mezinárodními závazky

1. Nová kodifikace trestního práva procesního České republiky, jejíž zásady obsahuje tento věcný záměr, vychází ze zhodnocení účinnosti dosavadních základních předpisů v trestně-procesní oblasti, přihlíží k vývoji právní teorie a praxe zejména v evropských zemích s rozvinutým demokratickým systémem, reflektuje změny v ostatních právních oblastech a je zaměřena na vytvoření optimálního a efektivního systému orgánů působících v trestním řízení – soudu, státního zástupce a policejního orgánu. Organicky navazuje na návrh trestního zákoníku i na návrh doprovodných novel k trestnímu zákoníku, který v současné době projednává Poslanecká sněmovna, zvláště s návrhem trestního zákoníku tvoří koncepční jednotu. S ohledem na náročnost prací na přípravě kodexů trestního práva hmotného i procesního nepřicházelo v úvahu, aby oba návrhy zásadních kodexů byly vypracovány i předloženy současně. Návrh rekodifikace trestního práva procesního se zaměřuje na takovou právní úpravu postupu orgánů činných v trestním řízení, aby v průběhu trestního řízení byl zjištěn pachatel trestného činu, byla proti němu uplatněna v přiměřeném rozsahu a v souladu s právy a svobodami zaručenými Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, všechna nezbytná opatření směřující k vyvození trestní odpovědnosti vůči němu, a zároveň aby byla poskytnuta náležitá ochrana právům poškozeného, zejména nezletilého.

V neposlední řadě musí nový trestní řád působit k zachování zákonů a pravidel občanského soužití i náležitěmu plnění povinností, které jsou sankcionovány trestním právem hmotným, a zároveň působit k předcházení a zamezování trestné činnosti. Moderní koncepce trestní politiky vycházejí důsledně z ideje, že je lépe trestným činům předcházet, než je trestat. Trestní řád pro takové preventivní působení bude vytvářet dostatečné předpoklady např. tím, že hlavní líčení se bude konat zásadně veřejně a bude prováděno tak, aby výchovně působilo nejen na obviněného, ale i na širokou veřejnost, a to i za pomoci součinnosti se zájmovými sdruženími občanů a dalšími subjekty podílejícími se na trestním řízení; proto bude výslovně upravena povinnost orgánů činných v trestním řízení zaměřovat se v průběhu dokazování také na okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

2. Nová kodifikace bude také zajišťovat plnění všech závazků v trestně právní oblasti, které vyplývají pro Českou republiku z mezinárodních smluv a dalších dokumentů, bude vyjadřovat soulad vnitrostátní právní úpravy s právními předpisy Evropské unie a přihlížet k relevantním doporučením a stanoviskům Rady Evropy. Z mezinárodních dokumentů a právních aktů ES/EU jsou v této souvislosti významné zejména:

a) Schválené předpisy ES/EU:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES ze dne 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací,

- Rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV ze dne 15. března 2001 o postavení obětí v trestním řízení,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2001/500/SVV ze dne 26. června 2001 o praní špinavých peněz, identifikaci, vysledování, zmrazení, zajištění a propadnutí nástrojů a výnosů trestné činnosti,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkacím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2003/577/SVV ze dne 22. července 2003 o výkonu příkazů k zajištění majetku nebo důkazních prostředků v Evropské unii,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2005/214/SVV ze dne 24. února 2005 o uplatňování zásady vzájemného uznávání peněžitých trestů a pokut,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2006/783/SVV ze dne 6. října 2006 o uplatňování zásady vzájemného uznávání příkazů ke konfiskaci,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/465/SVV ze dne 13. června 2002 o společných vyšetřovacích týmech,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV z 19. července 2002 o boji proti obchodování s lidmi,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV ze 13. června 2002 o boji proti terorismu,
- Rámcové rozhodnutí Rady 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků,
- Rozhodnutí Rady 2003/335/SVV ze dne 8. května 2003 o vyšetřování a trestním stíhání genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů,
- Rozhodnutí Rady 2000/375/SVV z 29. května 2000 o boji proti dětské pornografii na internetu,
- Rozhodnutí Rady 2005/671/SVV ze dne 20. září 2005 o výměně informací a spolupráci v oblasti teroristických trestných činů,
- Rozhodnutí Rady 2005/876/SVV ze dne 21. listopadu 2005 o výměně informací z rejstříku trestů,
- Rezoluce Rady 31997G0111 z 20. prosince 1996 o osobách, které v rámci potírání mezinárodní organizované kriminality spolupracují se soudními orgány,
- Společná akce z 3. prosince 1998 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii, týkající se praní špinavých peněz, vyšetřování, zmrazení, zabavení a odnětí prostředků, jimiž byl spáchán trestný čin, a výtěžků z trestného činu,
- Společná akce 98/427/SVV ze dne 29. června 1998 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o správných postupech při poskytování vzájemné právní pomoci ze věcech trestních,
- Společná akce ze dne 15. července 1996 přijatá Radou na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o boji proti rasismu a xenofobii,
- Úmluva vypracovaná Radou na základě článku 34 Smlouvy o Evropské unii o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie,
- Protokol k Úmluvě o vzájemné pomoci v trestních věcech mezi členskými státy Evropské unie, která byla vypracována Radou v souladu s článkem 34 Smlouvy o Evropské unii,
- Úmluva o vydávání mezi členskými státy Evropské unie vypracovaná na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii,
- Úmluva na základě článku K.3 Smlouvy o Evropské unii o ochraně finančních zájmů Evropských společenství.

Pokud jde o uvedené právní předpisy EU, jejich podstatná část týkající se vzájemné spolupráce mezi členskými státy EU bude implementována do nového zákona o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech, který bude samostatně upravovat problematiku dosud zařazenou do hlavy 25. trestního řádu (zejména rámcová rozhodnutí Rady 2002/584/SVV, 2003/577/SVV, 2005/214/SVV, 2006/783/SVV, 2002/465/SVV, atd.). Podstatná část dalších předpisů EU je implementována do hmotného práva a do trestního řádu jsou implementovány jen vybrané články těchto rozhodnutí požadující např. povinnost stíhat vybrané trestné činy i bez návrhu oběti, spolupráci orgánů činných v trestním řízení s jinými vnitrostátními orgány nebo zajištění určitého majetku apod. (zejména rámcová rozhodnutí Rady 2002/629/SVV, 2004/68/SVV, 2002/475/SVV, 2001/413/SVV, 2003/335/SVV, 2000/375/SVV).

b) Mezinárodní úmluvy:

- Mezinárodní úmluva o potlačení obchodu s děvčaty z 4. května 1910 (č. 26/1913 ř. z., č. 160/1922 Sb. z. a n.),
- Úmluva o potírání šíření necudných publikací z 4. května 1910 (č. 116/1912 ř. z., č. 184/1922 Sb. z. a n.),
- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu s ženami a dětmi z 30. září 1921 (č. 123/1924 Sb. z. a n.),
- Mezinárodní úmluva o potlačování obchodu s necudnými publikacemi a jejich rozšiřování z 12. září 1923 (č. 96/1927 Sb. z. a n.),
- Úmluva o otroctví z 25. září 1926 (č. 165/1930 Sb. z. a n.),
- Úmluva o potírání penězokazectví z 20. dubna 1929 (č. 15/1932 Sb. z. a n.),
- Mezinárodní úmluva o potírání obchodu zletilými ženami z 11. října 1933 (č. 32/1936 Sb. z. a n.),
- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z 8. prosince 1948 (č. 32/1955 Sb.),
- Úmluva o potlačování obchodu s lidmi a potlačování vykořisťování prostituce druhých osob z 21. března 1950 (nebyla vyhlášena ve Sbírce zákonů),
- Jednotná úmluva o omamných látkách z 31. března 1961 (č. 47/1965 Sb.),
- Evropská úmluva o dohledu nad podmíněně odsouzenými a podmíněně propuštěnými pachateli z 30. listopadu 1964 (č. 75/2002 Sb.),
- Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z 26. listopadu 1968 (č. 53/1974 Sb.),
- Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných látkách z roku 1961 z 25. března 1972 (č. 458/1991 Sb.),
- Evropská úmluva o předávání trestního řízení z 15. května 1972 (č. 551/1992 Sb.),
- Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu z 30. listopadu 1973 (č. 116/1976 Sb.),
- Úmluva o zabránění a trestání trestných činů proti osobám požívajícím mezinárodní ochrany včetně diplomatických zástupců z 14. prosince 1973 (č. 131/1978 Sb.),
- Evropská úmluva o potlačování terorismu z 27. ledna 1977 (č. 552/1992 Sb.),
- Úmluva o předávání osob odsouzených k trestu odnětí svobody k výkonu trestu ve státě, jehož jsou státními občany, z 19. května 1978 (č. 123/1980 Sb.),
- Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí z 17. prosince 1979 (č. 36/1988 Sb.),
- Úmluva o předávání odsouzených osob z 21. března 1983 (č. 553/1992 Sb.),
- Evropská úmluva o odškodňování obětí násilných trestných činů z 24. listopadu 1983 (č. 141/2000 Sb. m. s.),

- Úmluva proti mučení a jinému krutému nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z 10. prosince 1984 (č. 143/1988 Sb.) včetně Opčního protokolu ze dne 18. 12. 2002 (č. 78/2006 Sb. m. s.),
- Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z 26. listopadu 1987 (č. 9/1996 Sb.),
- Úmluva proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami z 20. prosince 1988 (č. 462/1991 Sb.),
- Úmluva o finančních operacích prováděných důvěrně obeznamenými osobami z 20. dubna 1989 (č. 142/2000 Sb. m. s.),
- Protokol k Úmluvě o finančních operacích prováděných důvěrně obeznamenými osobami z 11. září 1989 (č. 143/2000 Sb. m. s.),
- Úmluva o právech dítěte ze dne 20. listopadu 1989 (č. 104/1991 Sb.),
- Úmluva o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu z 8. listopadu 1990 (č. 33/1997 Sb.),
- Mezinárodní úmluva o potlačování teroristických bombových útoků z 15. prosince 1997 (č. 80/2001 Sb. m. s.),
- Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu ze dne 6. září 2000 (č. 18/2006 Sb. m. s.),
- Úmluva o potlačování protiprávních činů proti bezpečnosti námořní plavby ze dne 10. března 1988 (č. 100/2005 Sb. m. s.),
- Úmluva OECD o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích z 17. prosince 1997 (č. 25/2000 Sb. m. s.),
- Trestněprávní úmluva o korupci z 27. ledna 1999 (č. 70/2002 Sb. m. s.),
- Úmluva o praní špinavých peněz, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu a o financování terorismu z 16. května 2005 (dosud ČR nebyla ratifikována).

Uvedené mezinárodní smlouvy a dokumenty budou promítnuty do jednotlivých institutů trestního řízení a zapracovány do konkrétních ustanovení trestního řádu týkajících se subjektů trestního řízení, zejména obviněného a poškozeného, tlumočení, protokolace, apod.

3. Kodifikace vychází z přirozeného požadavku garantování základních lidských práv a svobod a respektování mezí zásahů do těchto práv stanovených Listinou základních práv a svobod a zajištění plného souladu s Ústavou České republiky a ústavní úlohou jednotlivých orgánů činných v trestním řízení. Nový trestní řád bude regulovat přípustnou míru zásahů státu do práv a svobod obviněného a případně i dalších osob zúčastněných na trestním řízení, čímž jednoznačně vymezí hranice přípustnosti omezování práv a svobod v souvislosti s trestním řízením.

4. Zásady vyjádřené v návrhu věcného řešení respektují i návaznost na historický vývoj, tradice a zkušenosti československé a středoevropské právní kultury a odstraňují z trestního práva procesního České republiky všechny prvky, které byly nadměrně poplatné ideologickým a politickým postulátům z tzv. socialistického období vývoje našeho státu.

5. Postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování, odhalování, stíhání a trestání trestných činů je dnes upraven v platném trestním řádu z roku 1961. Svoji koncepcí i vymezením úlohy jednotlivých orgánů trestního řízení tento předpis ve své původní podobě zakotvoval typické inkviziční řízení, pro které je charakteristické, že orgán, který vede v určitém stadiu řízení, má zároveň výlučnou povinnost obstarávat a provádět důkazy potřebné k objasnění věci a na základě nich ve věci rozhoduje. Obviněnému se garantuje

právo na obhajobu s tím, že závisí na jeho úvaze, jak je využije. Nepředpokládalo se ovšem, že obhajoba by sama vedla důkazní řízení, tím spíše, že by obstarávala důkazy. Role státního zástupce jako veřejného žalobce se uplatňuje až v řízení před soudem - i zde však jeho případná pasivita nezabývá soud povinností v rozsahu stanoveném zákonem objasnit skutkový stav věci a rozhodnout. Před podáním obžaloby role státního zástupce spočívá především v garantování zákonnosti postupu policejních orgánů při konání přípravného řízení.

Toto pojetí trestního řízení bylo zejména v průběhu novelizací provedených v 90. letech XX. století a na počátku tohoto století postupně přetvářeno tak, aby výsledkem celkové rekonstrukce trestního práva procesního bylo moderní kontradiktorní trestní řízení evropského typu.

6. S trestním řádem úzce souvisí zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (v současné době je v Parlamentu ČR projednáván návrh nového zákona o Policii ČR, který nahradí stávající zákon). Platný zákon o policii v § 2 odst. 1 písm. d) vymezuje obecný úkol policie odhalovat trestné činy a zjišťovat jejich pachatele a v § 23a až 23f obsahuje postup policie při používání podpůrných operativně pátracích prostředků při odhalování a objasňování trestných činů; jinak žádnou bližší úpravu postupu policie v rámci tzv. předprocesního stadia trestního řízení nezahrnuje. Trestní řád pak obsahuje úpravu prověřování oznámení o trestném činu, popř. jiných podnětů k vedení trestního řízení, a všechna další navazující stadia řízení. Mezi oběma zmiňovanými instituty (tj. odhalováním trestných činů a zjišťováním jejich pachatelů a prověřováním trestních oznámení a jiných podnětů) je úzká návaznost a vzájemná souvislost. Vzhledem k tomu, že v aplikační praxi vyvstávají pochybnosti o úpravě, již se řídí postup policie v tzv. předprocesním stadiu, předpokládá se výslovná reglementace zásad tohoto postupu v zákoně o policii [srov. návrh nového zákona o Policii ČR – tisk 439 Poslanecké sněmovny].

Návrh rekonstrukce trestního řádu přinese v potřebném rozsahu změny v dalších navazujících právních předpisech, které se budou zejména týkat:

- zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (resp. nového zákona o Policii ČR, který nahradí stávající zákon č. 283/1991 Sb. – viz shora),
- zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů,
- zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů,
- zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů.

Předkládaný návrh věcného záměru je obsahově provázaný s návrhem nového trestního zákoníku, který v současné době projednává Parlament ČR (tisk 410 Poslanecké sněmovny).

7. Návrh rekonstrukce trestního řádu usiluje o odstranění všech nedostatků tzv. velké novely trestního řádu (zákon č. 265/2001 Sb.) a směřuje k maximálnímu zefektivnění a zrychlení trestního procesu. Předkládaný návrh vychází proto také z výsledků analýz

a výzkumu vlivu vybraných ustanovení velké novely trestního řádu na průběh trestního řízení realizovaných v období let 2004 – 2008 Nejvyšším soudem, Nejvyšším státním zastupitelstvím a Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Samotná právní úprava nemůže zaručit, že popsaného efektu trestního procesu bude dosaženo - to závisí na aplikační praxi příslušných orgánů státu. Zákon může pouze vytvořit prostředí, které k dosažení uvedeného cíle buď účinně napomáhá, nebo mu naopak brání.

Věcný záměr vytváří v jednotlivých stádiích trestního řízení širší prostor pro postupné zavádění prvků elektronické justice (e-justice, širší využívání výpočetní techniky) v souladu s koncepčními záměry Ministerstva spravedlnosti.

8. Požadavky na změny, které se na základě vyhodnocení účinnosti stávající právní úpravy navrhuje, lze charakterizovat takto:

- zrychlit trestní řízení ve všech jeho stádiích tak, aby bylo zajištěno provedení řízení až do vynesení konečného rozhodnutí v co nejkratší době,

- posílit význam stadia řízení před soudem na úkor přípravného řízení s přihlédnutím k požadavku, aby osoba, proti níž se trestní řízení vede, nebyla zjevně nedůvodně stíhána nebo nedůvodně stavěna před soud,

- posílit postavení státního zástupce při výkonu dozoru v přípravném řízení a při rozhodování v tomto stadiu řízení a současně zajistit, aby nedocházelo k jeho přetěžování nadbytečnými administrativními úkoly,

- výrazně zvýšit aktivitu procesních stran v řízení před soudem,

- stanovit procesní odpovědnost státního zástupce za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za neprokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba; to nic nemění na postavení státního zástupce při ochraně veřejného zájmu i v řízení před soudem,

- náležitě chránit práva poškozeného, především možnost účinného výkonu jeho procesních práv (subsidiární žaloba, soukromá žaloba) a dosažení náhrady škody a vydání bezdůvodného obohacení (v omezeném rozsahu i morálního zadostiučinění) v trestním řízení, chránit práva nezletilých poškozených a poškozených vybraných trestných činů zvláště zasahujících do jejich osobnostní integrity, zejména právo na soukromí a bezpečnost,

- v širší míře umožnit v procesní formě zachytit důkazy i v případech, kdy ještě nejsou podmínky pro stíhání konkrétní osoby,

- v oblasti řádných a zejména mimořádných opravných prostředků dokončit jejich reformu tak, aby zajišťovaly v potřebném rozsahu nápravu podstatných vad rozhodnutí i řízení jim předcházejícího, jakož i sjednocování judikatury soudů a náležité ovlivňování praxe ostatních orgánů činných v trestním řízení; k tomuto účelu bude i nadále zajištěno, aby základní strany měly za přesně stanovených podmínek přístup k Nejvyššímu soudu cestou kasační stížnosti.

9. Prostředky, jimiž se uvedených cílů chce dosáhnout, spočívají zejména v následujícím:

a) přípravné řízení:

- úprava přípravného řízení bude zásadně vycházet z pojetí spočívajícího v tom, že bude mít oproti řízení před soudem předběžnou povahu, s přihlédnutím k požadavku, aby osoba, proti níž se trestní řízení vede, nebyla zjevně nedůvodně stíhána nebo nedůvodně stavěna před soud. Bude se zaměřovat především na provedení úkonů, které mají rozhodující význam pro řízení před soudem a na zabránění nadbytečné duplicitě prováděných procesních úkonů v přípravném řízení a v řízení před soudem (půjde o důkazy, které státní zástupce považuje za nezbytné v zájmu toho, aby unesl formální důkazní břemeno v řízení před soudem).

- právo účasti obhajoby při provádění úkonů přípravného řízení bude omezeno na zásadní úkony procesní povahy, které mají bezprostřední význam pro dokazování v řízení před soudem (výslech obviněného, účast při neodkladných a neopakovatelných úkonech, úkonech,

jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení, nahlížení do spisu, seznámení s výsledky přípravného řízení před podáním obžaloby); vychází se z toho, že práva obhajoby, jejichž realizace je charakteristická pro „řádný proces“, mají své těžiště v řízení před soudem,

- obsah a rozsah přípravného řízení bude navazovat na kategorizaci deliktů v trestním právu hmotném (v trestním zákoníku) s přihlédnutím k složitosti činu, který je předmětem řízení. O přečinech jako nejméně závažné kriminalitě bude zpravidla vedeno zkrácené přípravné řízení jako typ méně formálního řízení, jehož smyslem bude vyhledat možné důkazy pro potřeby soudního řízení s cílem v co nejkratší době postavit obviněného před soud, naproti tomu o zločinech bude konáno vyšetřování, které již nebude typově rozlišováno,

- státní zástupce bude v přípravném řízení vykonávat nad postupem policejního orgánu dozor, který bude spočívat v řízení, usměrňování a kontrole zákonnosti jeho postupu; policejní orgán, který bude plnit úkoly v přípravném řízení, bude požívat procesní samostatnosti (při provádění úkonů trestního řízení budou policejní orgán i osoba v něm služebně činná vázány pokyny státního zástupce, v ostatních věcech týkajících se výkonu služby v policii budou vázány pokyny nadřízených). Ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání bude dozor koncipován fakultativně. Výslovně bude rovněž vyjádřena zásada, že státní zástupce uplatňuje v průběhu přípravného řízení svá oprávnění, aby si s přihlédnutím k závažnosti a povaze trestní věci zajistil přehled o stavu a výsledcích přípravného řízení a měl možnost účinně působit na jeho průběh a neprodleně odstraňovat zjištěné nedostatky. Dozor bude vykonáván z úřední povinnosti i na základě žádostí o přezkoumání zákonnosti postupu policejního orgánu, včetně případů, kdy tímto policejním orgánem v řízení o trestných činech policistů a zaměstnanců zařazených v Policii České republiky bude Inspekce policie, jakož i dalších případů, kdy půjde o jiný policejní orgán než je Policie České republiky.

Do výlučné působnosti státního zástupce budou patřit veškerá meritorní rozhodnutí v přípravném řízení včetně odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání (s výjimkou přerušování trestního stíhání, odložení a odevzdání věci). V omezeném rozsahu bude upravena kontrola nestíhání státním zástupcem ze strany poškozeného (subsidiární žaloba, soukromá žaloba).

b) řízení před soudem:

- bude zachováno rozdělení věcné příslušnosti mezi okresní a krajské soudy; k řízení v prvním stupni bude zásadně příslušný okresní soud, krajské soudy budou činné jen v těch věcech, kde to jejich zvláštní závažnost a složitost vyžaduje,

- v souladu s diferenciací přípravného řízení bude diferencováno i řízení před soudem ve snaze řízení o přečinech co nejvíce zjednodušit a zrychlit (včetně řízení před samosoudcem následujícího po podání obžaloby na obviněného, vůči němuž bylo konáno zkrácené přípravné řízení),

- v řízení před soudem bude zajištěno, aby soud rozhodoval s co největším urychlením a bez průtahů, a to zejména prostřednictvím širšího uplatnění institutu nesporných skutečností, zavedením nových forem řízení (zvláště řízení o dohodě o vině a trestu) a prohloubením zjednodušeného řízení navazujícího na zkrácené přípravné řízení,

- rozsah možnosti vrátit věc státnímu zástupci v rámci předběžného projednání obžaloby bude zachován jen v případě závažných procesních vad neodstranitelných v dalším řízení - to vyplývá ze skutečnosti, že státní zástupce bude mít v řízení před soudem postavení veřejného žalobce, který musí dokázat tvrzení uvedená v obžalobě svědčící o vině obžalovaného, což nic nemění na jeho postavení při ochraně veřejného zájmu i v řízení před soudem,

- strany (státní zástupce a obžalovaný zastoupený obhájcem) budou provádět důkazy, jejichž provedení navrhly, a to podporující obžalobu (státní zástupce) nebo vyvracející či zeslabující vinu obžalovaného (obžalovaný, případně zastoupený obhájcem),

- soud bude mít povinnost doplnit dokazování jen tehdy, nebyly-li příslušné důkazy provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti se řádně hájit a v řízení před soudem vystupovat, za současné podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí; dále soud provede zcela nezbytné důkazy potřebné k rozhodnutí v adhezním řízení nad rámec důkazů vztahujících se k prokázání odpovídajících znaků skutkové podstaty trestného činu, kde formální důkazní břemeno ponese státní zástupce,

- strany (včetně poškozeného) budou mít možnost prohlásit některé skutečnosti za nesporné, na základě rozhodnutí soudu bude možno od provedení příslušného důkazu upustit,

- v řízení o odvolání bude omezena možnost vrácení věci státnímu zástupci k došetření; bude omezena i možnost vrácení věci odvolacím soudem soudu prvního stupně,

- v systému mimořádných opravných prostředků bude rozšířena možnost podat návrh na obnovu řízení a kasační stížnost bude koncipována na základě zmatečných důvodů pro její podání; na základě zkušeností z praxe bude upraven i výčet rozhodnutí, proti kterým bude možno tento mimořádný opravný prostředek podat, výrazně omezena bude i možnost podat stížnost pro porušení zákona.

c) dokazování:

- bude zpřesněna úprava důkazních prostředků a zavedena konkrétní úprava zejména absolutně neúčinných důkazů,

- při zachování kombinace využívání znaleckých posudků a odborných vyjádření bude v návaznosti na novou úpravu podávání znaleckých posudků v trestním řízení ve zvláštní úpravě posíleno rozlišení případů, v kterých je třeba vyžádat znalecký posudek na rozdíl od odborného vyjádření tak, aby byl ještě více posílen princip, že znalecký posudek bude vyžadován jen v případech, kdy nepostačí odborné vyjádření,

- postup při provádění důkazních prostředků v řízení před soudem bude založen na principu kontradiktornosti při široké účasti stran v dokazování, možnosti číst se souhlasem stran veškeré důkazní prostředky bez ohledu na jejich procesní povahu (tedy např. i záznamy o vysvětlení) a za zákonem stanovených podmínek neprovádět dokazování o nesporných skutečnostech, kdy nebude třeba číst velké množství listinných důkazů, o jejichž povaze a důkazním významu nikdo nepochybuje a vůči kterým nejsou vznášeny žádné připomínky či námítky, čímž dojde ke zkrácení hlavního líčení v řízení před soudem zejména ve složitých a časově náročných věcech; dílčí změny se budou týkat zejména úpravy přítomnosti obviněného v hlavním líčení v tom směru, aby bylo možné skončit řízení ve věcech, kde obviněný nechce využít svého práva účastnit se řízení a k soudu se nedostavuje,

- pozornost bude věnována i zajištění účasti svědků v hlavním líčení, kde budou posílána práva soudu vůči takovým svědkům, kteří se nedostavují k hlavnímu líčení (možnost krátkodobého zadržení svědka za účelem jeho předvedení k soudu).

d) řízení o vazbě a o dalších zajišťovacích prostředcích:

- úprava vazby a řízení o ní budou – v mezích daných ústavním pořádkem – zjednodušeny,
- úprava vazby bude v rozsahu, v jakém to bude přicházet v úvahu, provázána s ustanoveními o předběžných opatřeních,

- znění ustanovení o vazbě v trestním řádu a zákoně č. 218/2003 Sb. bude v rozsahu, v jakém to přichází v úvahu, sjednoceno,

- nejvyšší přípustná délka vazby se bude odvíjet od závažnosti činu, pro který je obviněný

stíhán,

- rozhodování o trvání vazby bude zjednodušeno při zachování možnosti obviněného žádat o propuštění z vazby,

- v přípravném řízení bude o vzetí do vazby rozhodovat soudce činný v přípravném řízení, o trvání vazby i o žádostech oprávněných osob o propuštění z vazby na svobodu bude rozhodovat soud, a to za uplatnění možnosti spojit různé druhy rozhodování o vazbě v zákonem stanovených případech, státní zástupce bude v přípravném řízení oprávněn vyhovět žádosti obviněného o propuštění na svobodu, a to včetně využití institutů náhrady vazby; jinak je povinen žádost předložit k rozhodnutí soudci,

- bude upraveno zvláštní řízení o vazbě, které bude probíhat jako neveřejné zasedání a zajišťovat slyšení obviněného za přítomnosti jeho obhájce a za aktivní součinnosti státního zástupce, v rámci něhož mohou strany vznést své návrhy a příp. i provedení potřebných důkazů,

- další zajišťovací prostředky budou v zásadě převzaty ze stávající úpravy, která se v praxi osvědčila, s odchylkami, jež se týkají posílení významu zásady zdrženlivosti a přiměřenosti (např. v případě odposlechu a záznamu obsahu zpráv).

e) vykonávací řízení a mezinárodní justiční spolupráce (právní styk s cizinou)

- ve vykonávacím řízení se bude vycházet z osvědčených postupů při výkonu jednotlivých trestů a ochranných opatření, přičemž ohledně výkonu trestu odnětí svobody bude úprava zajišťovat urychlené dodání odsouzených, kteří se výkonu trestu odnětí svobody vyhýbají, do výkonu tohoto trestu,

- rozhodování ve vykonávacím řízení bude zásadně svěřeno vyšším soudním úředníkům a asistentům, popř. půjde-li o rozhodnutí státního zástupce, i vyšším úředníkům státního zastupitelství a asistentům (s výjimkou nejdůležitějších rozhodnutí, přičemž o stížnosti proti usnesení vydanému vyšším soudním úředníkem nebo asistentem, bude-li zákonem připuštěna, bude rozhodovat soudce toho soudu, u něhož bylo příslušné rozhodnutí učiněno),

- vlastní výkon trestu odnětí svobody bude i nadále upraven v samostatném zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, stejně tak, jako je tomu, i pokud jde o výkon vazby a výkon zabezpečovací detence,

- beze změny bude převzata úprava zahlazení odsouzení a některých úkonů souvisejících s trestním stíháním (milost a amnestie),

- mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech bude upravena v samostatném zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech.

Dosažení shora uvedených cílů sleduje i řada dalších navrhovaných změn popsanych v návrhu věcného řešení.

Následuje návrh věcného řešení, ve kterém se uvádějí především zásadnější odchylky od platné právní úpravy.

IV. Návrh věcného řešení

Obecné otázky

1. Systematika

Přehled základní systematiky návrhu

ČÁST PRVNÍ – Obecná část

Hlava I Obecná ustanovení o trestním řízení

Hlava II Subjekty trestního řízení a ostatní osoby účastníci se na řízení

Hlava III Úkony trestního řízení

Hlava IV Zajištění osob, věcí a majetkových hodnot a využití operativně pátracích prostředků

Hlava V Dokazování

Hlava VI Náklady trestního řízení

ČÁST DRUHÁ – Zvláštní část

Hlava I Přípravné řízení

Hlava II Řízení před soudem prvního stupně

Hlava III Opravné řízení

Hlava IV Zvláštní způsoby řízení

Hlava V Odklony

Hlava VI Vykonávací řízení

Hlava VII Zahlazení odsouzení

Hlava VIII Úkony související s udělením milosti a amnestie

ČÁST TŘETÍ Společná, přechodná a závěrečná ustanovení

Díl 1 Společná a přechodná ustanovení

Díl 2 Závěrečná ustanovení (včetně účinnosti)

V podstatných rysech bude převzata systematika stávajícího trestního řádu. Tato systematika obecné i zvláštní části trestního řádu reflektuje požadavek věcně logického uspořádání obecných otázek trestního řízení, kterými jsou kromě vymezení trestního řízení jako předmětu úpravy a s tím souvisejících otázek (např. nepřípustnost trestního stíhání, předběžné otázky, součinnost) zejména subjekty trestního řízení a ostatní osoby účastníci se na řízení, úkony trestního řízení, zajištění osob a věcí, dokazování a náklady trestního řízení. Upouští se od deklaratorního formulování účelu (poslání) trestního řádu, který bude nahrazen vymezením předmětu úpravy.

Zvláštní část trestního řádu pak zachycuje především průběh řízení, a proto se dělí na

- a) přípravné řízení,
- b) řízení před soudem prvního stupně,
- c) opravné řízení (které bude zahrnovat všechny typy opravných prostředků včetně stížnosti, která sem bude přeřazena z obecné části platného trestního řádu, což umožní logičtější rozdělení na tři části: obecnou, zvláštní, kde je zařazeno jak přípravné řízení, tak i řízení před soudem, a společná, přechodná a závěrečná ustanovení).

Za toto základní rozdělení jsou zařazeny hlavy o zvláštních způsobech řízení (které nebudou obsahovat tzv. odklony, neboť zde nejde o zvláštní způsoby řízení, ale o specifické formy vyřízení věci odlišné od běžného postupu trestního řízení), ani řízení proti mladistvým, které je upraveno ve zvláštním zákoně, jenž bude i nadále zachován, dále o vykonávacím řízení, o zahlazení odsouzení a o úkonech souvisejících s udělením milosti a amnestie. Jejich zvláštní zařazení do samostatných hlav odůvodňuje skutečnost, že se mohou a budou týkat jak přípravného řízení, tak i řízení před soudem. Z tohoto důvodu není zařazeno do zvláštních způsobů řízení před samosoudcem, které se týká pouze řízení před soudem prvního stupně, a proto bude zařazeno jako samostatný díl příslušné hlavy.

Odklony budou upraveny ve zvláštní hlavě, neboť jde o postupy, které směřují ke specifickým formám vyřízení věci na základě předchozího postupu příslušného orgánu činného v trestním řízení spojeného s určitými zvláštními neprocesními úkony a postupy, které jim předcházejí (např. sepsání dohody mezi poškozeným a obviněným). Jejich zvláštností také je, že se při nich uplatňuje zejména mediace prováděná Probační a mediační službou. Nově se předpokládá také úprava zvláštního řízení o soukromé žalobě, subsidiární žalobě a o dohodě o vině a trestu.

Návrh věcného záměru neobsahuje v systematice trestního řádu zvláštní hlavu o mezinárodní justiční spolupráci, neboť se předpokládá přijetí zvláštního zákona o mezinárodní justiční spolupráci v trestním řízení. Důvodem je skutečnost, že tato úprava po četných novelizacích vykazuje takové množství odchylek od obecné úpravy (jež jsou podmíněny i úzkým vztahem k úpravě v mezinárodních smlouvách a aktech práva EU), že je zcela vyloučeno její ponechání v trestně-procesní úpravě.

Na závěr budou zařazena společná, přechodná a závěrečná ustanovení, zejména přechodným ustanovením bude v návaznosti na některé provedené změny věnována odpovídající pozornost.

2. Pojetí základních zásad trestního řízení

Návrh věcného záměru trestního řádu vychází ze základních zásad trestního řízení, kterými jsou

- zásady společné celému trestnímu řízení (zásada řádného zákonného procesu, zásada zdrženlivosti a přiměřenosti, zásada zajištění práva na obhajobu, zásada zajištění práv poškozeného a ochrany jeho postavení, zásada rychlého procesu),**
- zásady zahájení trestního řízení a stíhání (zásada oficiality, zásada legality modifikovaná zásadou oportunitu a zásada obžalovací),**
- zásady dokazování (zásada presumpce nevinu, zásada vyhledávací, zásada bezprostřednosti, zásada ústnosti a zásada volného hodnocení důkazů).**

Relativně samostatně stojí zásady:

- zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností,**
- veřejnosti.**

Zásada legality, která navazuje na zásadu oficiality, bude v důsledku pojetí trestného činu navrhovaného v novém trestním zákoníku výrazněji doplněna zásadou oportunitu, která umožní procesním způsobem vyřešit trestné činy, jejichž povaha a závažnost to s přihlédnutím k veřejnému zájmu na stíhání umožňuje. Zároveň bude ve vymezeném rozsahu vyjádřen princip vnější kontroly uplatnění diskreční pravomoci státního zástupce.

Zásada legality bude zachována v rámci postupu před zahájením trestního stíhání a zejména ve vztahu k působení státního zástupce v řízení, kdy kromě zákonem stanovených případů, v kterých se uplatní možnost státního zástupce za stanovených podmínek nestíhat některé méně závažné přečiny, bude i nadále vůdčím principem

ovládajícím jeho povinnost trestné činy stíhat a podávat obžalobu k soudu, což je již projevem navazující zásady obžalovací. Zásada legality klasicky dopadá na státního zástupce, zatímco policejního orgánu se týká pouze zprostředkovaně, neboť je to státní zástupce, který nese zásadní odpovědnost za iniciování a průběh trestního stíhání.

Základní zásady budou vyjádřeny v celkové koncepci trestního řádu a ve vymezení jeho jednotlivých ustanovení.

Do zásady oficiality, zásady obžalovací, zásady vyhledávací, zásady volného hodnocení důkazů a zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností se promítne nově vymezené formální důkazní břemeno státního zástupce.

Nově bude v koncepci zákona vyjádřena zásada prohloubení ochrany práv poškozených jako výraz úsilí poskytnout poškozenému vyšší standardy pro hájení jeho práv a oprávněných zájmů.

V České republice (jako nástupnickém státu po Československu) už tradičně ústavy obsahují větší počet ustanovení, jež se dotýkají trestního řízení, vymezují základní principy trestního procesu, záruky práva na obhajobu a postavení a úlohu soudů. Pokračováním v této linii je i Listina základních práv a svobod, dále i Ústava České republiky (č. 1/1993 Sb.). Tyto základní právní předpisy státu, které jsou považovány též za prameny českého trestního práva procesního, mají mimořádný význam pro trestní proces, neboť ho bezprostředně ovlivňují tím, že zakotvují právo na spravedlivý proces. Nezávislost rozhodování obecných soudů se totiž uskutečňuje v ústavním a zákonném procesně-právním a hmotně-právním rámci. Procesně-právní rámec představují především principy řádného, zákonného a nestranného procesu, jak vyplývají z čl. 90 Ústavy a čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod. Dodržování základních pravidel soudního řízení je pak hlavním předpokladem, na němž je princip spravedlivého procesu vybudován (srov. usnesení Ústavního soudu ČR č. 10/1997 Sbírky nálezů a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 7, s. 365, a nálezy Ústavního soudu ČR č. 34/2000 Sbírky nálezů a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 17, s. 241). Trestní řízení je ve smyslu těchto závěrů mimořádně citlivou oblastí práva, neboť se v něm prakticky ukazuje, zda určitý stát zachází se svými občany opravdu tak, jak to odpovídá principům právního státu. Praxe trestního řízení je tak projevem reálné ústavnosti. Zásadní význam pro trestní proces mají i mezinárodní smlouvy a dokumenty týkající se základních lidských práv a svobod. V oblasti trestního procesu přichází v úvahu zejména aplikace norem obsažených v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.) a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod s dodatkovými protokoly (č. 209/1992 Sb., Protokoly pod č. 41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb. a č. 114/2004 Sb. m. s.).

Katalog základních zásad, na kterých bude vybudován nový trestní řád, bude sice převzat z dosavadní úpravy, ale s poměrně zásadními modifikacemi.

Za tu nejpodstatnější je zapotřebí považovat závažný zásah do zásady oficiality, zásady obžalovací, zásady vyhledávací, zásady volného hodnocení důkazů a zásady zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností prostřednictvím stanovení formálního důkazního břemene státního zástupce. Nebude se tedy jednat o pouhé prohloubení kontradiktornosti řízení před soudem a s tím související posílení zásady obžalovací, ale o výrazný zásah do struktury procesu.

V dnes platné právní úpravě se s obdobnou konstrukcí, jakou představuje formální důkazní břemeno, nesetkáváme a nejvýše lze hovořit o tzv. materiálním důkazním břemenu, kdy strany v trestním řízení mají právní i faktický zájem, aby byly prokázány skutkové okolnosti a další skutečnosti, jež uvádějí, a aby byla vyvrácena tvrzení protistrany. Důsledkem toho je, že každá strana by se měla snažit dokázat skutkové okolnosti, jež tvrdí. Pokud se jí to však nepodaří a nedojde-li k takovému objasnění a prokázání skutkové okolnosti ani činností soudu na základě povinnosti ve smyslu § 2 odst. 5 poslední věty platného tr. ř., určité právně

významné skutečnosti nejsou zvažovány při rozhodnutí soudu, což neprospívá tomu, kdo tvrdí a případně prokazuje. To, k čemu není obviněný podle práva povinen - aby vyvracel usvědčující důkaz - k tomu jej nutí jeho vlastní zájem, aby mu byla zajištěna příležitost uplatnit vyvíňující důkaz. Obdobně je tomu i u dalších stran v trestním řízení. V řízení před soudem bude dále ve vztahu k soudu omezena zásada vyhledávací a posíleno postavení nejdůležitějších procesních stran i v důkazním řízení úpravami spočívajícími v právu státního zástupce a obviněného na podporu svých stanovisek vyhledávat, navrhnout a provádět důkazy, žádat o provedení důkazů, zejména o výslech svědka nebo znalce v hlavním líčení a v oprávnění státního zástupce dokazovat vinu obžalovaného a za tím účelem požádat policejní orgán o opatření důkazu potřebného k zastupování obžaloby, a to i po jejím podání (ve vztahu k poškozenému, byť až na podkladě jeho určité aktivity, platí zásada oficiality a soud a orgány činné v trestním řízení jsou povinny objasnit i podstatné okolnosti týkající se vzniku škody, je-li škoda jedním ze zákonných znaků skutkové podstaty, což nic nemění na tom, že může být požadována součinnost i po poškozeném, v jehož zájmu je, aby v trestním řízení vyvinul aktivitu srovnatelnou s tím, co by pro něj jinak vyplývalo z důkazního břemene v občanském soudním řízení).

Předkládaný návrh rekonstrukce usiluje o posílení kontradiktorních prvků v řízení před soudem a o výrazné posílení aktivity stran, přičemž se ukazuje, že dosavadní změny provedené novelami z roku 1993 a 2001 nevedly k žádoucím důsledkům. Objevily se některé výkladové nejasnosti a dokonce v některých případech docházelo ke sporům ohledně role a povinností jednotlivých orgánů činných v trestním řízení, zvláště pak soudu a státního zástupce. Vyskytla se kritika, že soud se neřídka stává hlavním „protihráčem“ obviněného, byť by uvedenou roli měl v řízení před soudem plnit státní zástupce. Na druhé straně nebylo přesvědčivě pojímáno ani postavení státního zástupce, který byl posuzován i jako „pomocník“ soudu při dokazování. Pro řízení před soudem pak byla mnohdy charakteristická pasivita stran, a to jak strany obžaloby, tak i obhajoby.

Výše naznačený záměr může být dosažen stanovením formálního důkazního břemene státního zástupce, a to pochopitelně výlučně ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem, jakkoli je tu zjevná návaznost i na přípravné řízení, v jehož průběhu si státní zástupce vytváří podmínky pro to, aby důkazní břemeno v řízení před soudem unesl (to je také důvod, pro který jedině státní zástupce může být zatížen naznačenou procesní odpovědností za to, že budou prokázány určité skutečnosti, u žádné jiné strany to v úvahu nepřichází, u obžalovaného to zcela vylučuje skutečnost, že nemá povinnost prokazovat svou nevinu, jakkoli má právní a faktický zájem na tom, že jeho vina bude zcela vyvrácena, popř. alespoň zeslabena). Ve vztahu k jiným stranám než státnímu zástupci zůstává nadále zmiňované materiální důkazní břemeno, i u těchto stran se však předpokládá posílení jejich aktivity, a to zejména na straně obhajoby.

Procesní odpovědnost státního zástupce za neprovedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za neprokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba, ve svém důsledku znamená, že si státní zástupce už při své činnosti v přípravném řízení bude vytvářet předpoklady pro řádné zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem i z tohoto hlediska. V přípravném řízení budou proto opatřovány či prováděny důkazy, jež bude státní zástupce považovat za nezbytné pro účely zastupování veřejné obžaloby v řízení před soudem a z pohledu unesení důkazního břemene. Jakkoli by se mohlo jevit nadbytečným zakotvovat přesněji rozsah úkonů, které lze v přípravném řízení provádět, určité rámcové vymezení bude úprava poskytovat se zřetelem na požadavky právní jistoty a zvláště zajištění práva na obhajobu obviněného. Zásadně bude platit, že v přípravném řízení budou prováděny zejména zásadní úkony procesní povahy, které mají bezprostřední význam pro dokazování v řízení před soudem; těchto úkonů se bude moci účastnit obviněný, resp. jeho obhájce.

Důsledky případného neunesení důkazního břemene zatíží státního zástupce, nikoli – jak je tomu zpravidla podle dnes platné úpravy – v první řadě soud a až ex post státního zástupce. Uvedené důsledky mohou vyplynout již z faktu, že se nepodaří v průběhu řízení vyhledat, opatřit, zajistit a zejména provést důkazy prokazující vinu obžalovaného, včetně jednotlivých znaků skutkové podstaty trestného činu. Naznačené zásadní změně bude odpovídat i nově navrhovaná podoba řízení před soudem, zvláště hlavního líčení.

Nebude tedy již potřebné upravovat instituty, které ve své podstatě pouze čelí nebezpečí či obavě soudu, že bude muset – za předpokladu, že strany neprovedou žádné důkazy – provádět všechny důkazy sám, byť je jeho úloha i podle platné právní úpravy v tomto směru jen subsidiární a spíše výjimečná. Jedná se zejména o možnost soudu požadovat opatření důkazu či provedení důkazu po státním zástupci, která vyvolávala nezdůvěryhodnou výkladovou nejasnost ohledně rozsahu této pravomoci soudu. Také vynuovení plnění této povinnosti je krajně problematické, což platí tím spíše, pokud obhajoba obdobnou povinnost nemá (a mít ani nemůže).

Na straně druhé se zavedením důkazního břemene sleduje také posílení odpovědnosti obhájce za náležitý výkon obhajoby, tj. aby uvedl všechny skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného tak, aby podezření z trestného činu mohlo být vyvráceno či zeslabeno v době co nejkratší. Bude proto stanoveno, že důkazy svědčící předběžně ve prospěch obžalovaného bude provádět obhájce (v případech, kdy vůbec bude obžalovaný obhájcem zastoupen), jinak půjde o úlohu soudu, pokud neshledá, že je dán důvod nutné obhajoby pro zřejmou nezpůsobilost obžalovaného se hájit a vystupovat před soudem.

Navrhovaná úprava tedy předpokládá nejen zavedení zmiňovaného důkazního břemene státního zástupce, ale zároveň i výrazné posílení aktivity stran (ve vztahu k poškozenému se nadále vychází z principu jen velmi omezeného důkazního břemene, což plyne z jeho role v procesu a zejména povahy adhezního řízení v jeho rámci). Tím by mělo být dosaženo překonání dosud nepříznivých dopadů novel trestního řádu z let 1993 a 2001, které ač usilovaly o výrazné posílení aktivity stran, ponechávaly výraznou roli při dokazování v řízení před soudem soudu a nepřinesly v tomto směru žádoucí posun.

Zavedení důkazního břemene státního zástupce však neznamená, že by jeho role jako významného činitele při výkonu trestní spravedlnosti, při spolurozhodování o zásazích do základních práv a svobod a především při ochraně veřejného zájmu byla jakkoli zpochybněna.

Návrh v tomto ohledu čelí eventuálním výhradám, že státní zástupce bude jako nositel formálního důkazního břemene usilovat jen o usvědčení obviněného a jeho odsouzení „za každou cenu“ a jeho role se bude blížit tradiční úloze státního žalobce v anglo-americkém systému procesu založeném ovšem na zcela jiném pojetí. Návrh naopak vychází z toho, že role státního zástupce při ochraně veřejného zájmu bude v plné míře zachována. Bude naprosto jednoznačně platit v přípravném řízení, kdy budou opatřovány a prováděny důkazy nejen v neprospěch, ale i ve prospěch (za aktivní součinnosti obhájce) obviněného. Navíc bude již v tomto stadiu procesu formulována zásada, že státní zástupce nesmí kdykoli v průběhu tohoto stadia zatajit podstatný důkaz svědčící ve prospěch obviněného. V řízení před soudem bude ještě více zvýrazněn princip (zavedený novelou č. 265/2001 Sb.), že i když státní zástupce provádí důkazy podporující obžalobu, je oprávněn navrhopvat důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného (a i pro toto stadium bude mít relevanci povinnost státního zástupce nezatajit podstatný důkaz vyvracející či zeslabující vinu obžalovaného). Stejně tak bude zachována zásada, že státní zástupce bude mít možnost navrhopvat tresty, ochranná opatření, činit jiné návrhy (např. na uplatnění některé z forem odklonu) a podávat opravné prostředky, jež ve svém výsledku vyzní ve prospěch obžalovaného. To se bude týkat zvláště vybraných kategorií osob, proti kterým se řízení povede, např. mladistvých, ale aplikace takových postupů bude zásadně možná u všech uvedených osob.

Je tak vyjádřeno velmi pregnantně postavení státního zástupce v trestním řízení, kdy

v přípravném řízení je „dominus litis“, ale nikoli samoúčelně, ale v zájmu toho, aby si opatřil všechny podklady nezbytné pro řádné zastupování veřejné žaloby v řízení před soudem (v rozporu s tím také není např. to, že se v některých odůvodněných případech uplatní odklonná funkce přípravného řízení, která by také mohla být kladena do protikladu s rolí, jakou má státní zástupce v předsoudním stadiu plnit) a nově i toho, aby unesl formální důkazní břemeno. V řízení před soudem je státní zástupce stranou, přičemž jeho úloha není taková, že by měl zcela stejné postavení jako obžalovaný – a to nikoli ve smyslu nějaké privilegované pozice, ale ve smyslu zvýšené odpovědnosti, úlohy při ochraně veřejného zájmu a významného činitele výkonu trestní spravedlnosti, jak bylo výše uvedeno.

Dále půjde o výraznější doplnění zásady legality zásadou oportunity. Zásada legality je konkretizací zásady oficiality pro etapu zahájení řízení. Smyslem této zásady je prosadit, aby byly stíhány všechny zjištěné trestné činy, jsou-li pro to splněny zákonné předpoklady, a to bez ohledu na subjektivní přání orgánů činných v trestním řízení nebo jiných subjektů. Orgány činné v trestním řízení nesmějí provádět žádnou selekci podle jakéhokoli kritéria, ve všech případech musejí postupovat stejně. Tím se prosazují též obecnější principy spravedlnosti a rovnosti občanů před zákonem.

Policejní orgán bude pod dozorem státního zástupce povinen náležitě objasnit okolnosti nasvědčující spáchání trestného činu vyplývající z trestního oznámení nebo jiného podnětu, a pokud bude mít za to, že trestní stíhání je neúčelné vzhledem k okolnostem vymezeným v zákoně, věc usnesením odloží. Státní zástupce naproti tomu bude výlučně oprávněn odložit věc z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání, neboť jako orgán veřejné žaloby vždy musí mít odpovědnost za stíhání trestných činů, ale i jejich nestíhání, v případě, že není dán veřejný zájem na trestním postihu spáchaného trestného činu. Veřejný zájem na dalším vedení trestního řízení není dán v případě, pokud bylo vzhledem k zákonem vymezeným okolnostem dosaženo účelu trestního řízení nebo není potřebný trestní postih osoby, která má být nebo byla obviněna. Výraznější uplatnění zásady oportunity, která se v platném trestním řádu prosazovala stále více již od roku 1993 (srov. zejména novely provedené zákony č. 292/1993 Sb., č. 152/1995 Sb. a č. 265/2001 Sb.), navazuje na pojetí trestného činu, které zvolil návrh nového trestního zákoníku.

Dále je třeba zdůraznit, že zvláště v posledních letech je v demokratických státech stále více preferováno procesní řešení depenalizace, a to hlavně proto, že intervenční oprávnění státního zástupce při uplatnění principu oportunity poskytují různé varianty odklonů ještě v předsoudním stadiu trestního řízení, což vede k možnému narovnání mezi pachatelem (obviněným) a obětí (poškozeným) kontrolovanému státním zástupcem (srov. např. § 153 a § 153a německého trestního řádu, § 90a až § 90m rakouského trestního řádu a čl. 41-1 čís. 4, resp. 5c a čl. 42-2 francouzského trestního řádu; v České republice srov. § 307 a § 309 platného trestního řádu). V souladu s tím se v České republice v posledních letech při zachování zásady legality v rámci legislativního vývoje stále více uplatňovaly prvky oportunity, a to i pokud jde o možnost zastavení trestního stíhání [srov. § 172 odst. 2 písm. c) platného trestního řádu].

V souvislosti se zavedením formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem je zapotřebí v novém trestním řádu zdůraznit kontrolu uplatňování diskreční pravomoci státního zástupce (v níž se manifestuje zmiňovaná oportunita jako přípustná výjimka ze zásady legality). V úvahu přichází nejen interní kontrola, která se uplatňuje již dnes (zejména prostřednictvím instančního přezkoumání, mechanismu dohledu v soustavě státního zastupitelství a dále mimořádným kasačním oprávněním nejvyššího státního zástupce podle § 174a platného tr. ř.), ale také kontrola soudní.

Návrh dále směřuje k výraznému posílení práv poškozeného v trestním řízení vymezením nové základní zásady prohloubení ochrany práv poškozených. Takový přístup je v souladu s nejrůznějšími mezinárodními dokumenty (srov. např. Rámcové rozhodnutí Rady

EU o postavení obětí v trestním řízení 2001/220/SVV, Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci atd.). Nejedná se jen o zdokonalení dosavadních procesních mechanismů ochrany poškozeného v trestním řízení, ale i o rozšíření katalogu práv poškozeného, stejně jako to, že se předpokládá přijetí samostatného zákona o obětech trestných činů, který by komplexně upravil práva obětí trestných činů, která nemají procesní charakter.

Z hlediska vymezení základních zásad v trestním řádu přichází v úvahu několik možností, a to 1. jen v preambuli nebo v uvozujícím ustanovení bez jejich definice (zásady se uplatňují vždy prostřednictvím různých ustanovení, nikoli přímo, k čemuž vedlo např. i jejich vymezení v § 2 stávajícího trestního řádu), 2. pouze v základních člancích uvozovací části zákona jako maximy (formulace by měla být stručná, jasná a jednoznačná), přičemž by měly být aplikovány pouze prostřednictvím ustanovení zákona, nikoli přímo, a jejich význam by spočíval především v legislativní a interpretační funkci (při tomto pojetí by měl být upraven katalog zásad tak, aby byly vymezeny jen nejdůležitější zásady obecné povahy, které se promítají zpravidla do celého trestního řízení, zatímco zbývající zásady, které jsou ve skutečnosti „přímými“ právními předpisy - např. zásada vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, volného hodnocení důkazů i zjišťování skutkového stavu - by byly vloženy do konkrétní právní úpravy dokazování nebo jiných procesních postupů), 3. zásady, které jsou v teorii i praxi obecně uznávány, nebudou přímo definovány v trestním řádu, ale pouze vyjádřeny v celkové koncepci trestního řádu a ve vymezení jednotlivých ustanovení trestního řádu. Je třeba je promítnout do jednotlivých ustanovení z hlediska jejich věcného obsahu a konkrétní úpravy jednotlivých institutů v obecné části i konstrukce jednotlivých institutů ve zvláštní části trestního řádu.

Z těchto možností byla zvolena **třetí možnost**, kdy základní zásady budou vyjádřeny v celkové koncepci trestního řádu a ve vymezení jednotlivých jeho ustanovení. Úprava základních zásad spočívající v jejich definici přímo v trestním řádu není provedena zpravidla ani v zahraničních právních úpravách a nemohla by splnit svůj účel, neboť by byla příliš komplikovaná a obtížně v praxi aplikovatelná, přičemž četné základní zásady by musely být vyjádřeny i v dalších ustanoveních obecné a zvláštní části trestního řádu, a proto by musel být řešen i vzájemný poměr takových ustanovení. Některé dosavadní v úvodu trestního řádu formulované zásady, které jsou ve skutečnosti „přímými“ právními předpisy (např. zásada vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, volného hodnocení důkazů i zjišťování skutkového stavu), budou vloženy do konkrétní právní úpravy dokazování nebo jiných procesních postupů. Tento způsob úpravy bude navazovat na ústavní předpisy (zejména Listinu základních práv a svobod), které obsahují některé základní zásady trestního řízení a které je zbytečné znovu opakovat v trestním řádu (srov. např. zásadu veřejnosti nebo zásadu presumpce nevinny, jež je navíc v platném trestním řádu formulována odlišně od čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, což v praxi činí potíže).

3. Stadia trestního řízení

Vymezení stadií trestního řízení bude vycházet ze základního rozlišení dvou základních stadií trestního řízení, a to řízení přípravného (předsoudního stadia) a řízení před soudem (soudního stadia).

Přípravné řízení by mělo zásadně sloužit jen k opatření důkazů potřebných k řádnému zastupování žaloby v řízení před soudem (a k tomu, aby státní zástupce mohl unést formální důkazní břemeno), tzn. k dokumentaci neodkladných a neopakovatelných úkonů, u nichž hrozí nebezpečí jejich zmaření, zničení nebo ztráty důkazu či důkazní hodnoty, popř. úkonů důležitých pro zahájení trestního stíhání

a podání obžaloby nebo jiné rozhodnutí v přípravném řízení, stejně tak jako úkonů, jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení, a proto je třeba, aby bylo rychlé a zbytečně nezatěžovalo policejní orgány, které by měly trestnou činnost objasňovat a vyšetřovat skutečně v „terénu“. V souladu s tím musí být vymezeno postavení a role přípravného řízení ve vztahu k řízení před soudem, a to zvláště k hlavnímu líčení; jeho vymezení musí být méně formální a více brát v úvahu optimální uspořádání vzájemného vztahu přípravného řízení a stadia projednání trestní věci v řízení před soudem.

Přípravné řízení se bude členit na:

- postup před zahájením trestního stíhání a**
- vyšetřování konané příslušnými policejními orgány včetně případů, kdy v řízení o trestných činech policistů a zaměstnanců zařazených v Policii České republiky je tímto policejním orgánem policejní orgán Inspekce policie (jak z toho vychází tisk 440 Poslanecké sněmovny), jakož i dalších případů, kdy vyšetřování bude konat jiný policejní orgán než Policie ČR.**

Zvláštní formu přípravného řízení bude i nadále představovat zkrácené přípravné řízení, na něž bude navazovat zjednodušené řízení před samosoudcem.

Řízení před soudem, které bude hlavní a rozhodující fází trestního procesu, musí reflektovat i návaznost na kategorizaci deliktů; bude se členit na

- předběžné projednání obžaloby, u kterého bude posílena jeho role z hlediska ochrany práv obviněného a poškozeného, přičemž bude vymezeno jako základní stadium pro rozhodování o odklonech v řízení před soudem,**

- hlavní líčení, které bude vymezeno jako základní stadium řízení před soudem v těch případech, kdy nebyla věc vyřízena odklonem či jinak (zastavením trestního stíhání, postoupením věci, apod.), přičemž bude prohloubena úprava dokazování za součinnosti stran na základě zásad bezprostřednosti a ústnosti (tam, kde to má své opodstatnění),**

- odvolací řízení bude základní přezkumnou fází založenou na kombinaci apelačního a kasačního principu a vymezeném rozsahu přezkoumání,**

- vykonávací řízení.**

Povaha a role přípravného řízení se odvíjí z návaznosti na důraz, který je kladen na ochranu základních lidských práv a obžalovací zásadu, která je rozhodující pro chápání trestního řízení v moderních demokratických státech. V některých případech předchází přípravnému řízení preventivní a odhalovací činnost policie, mající mj. za cíl získat první signály (indikátory) o spáchaných trestných činech, které jsou prozatím skryté (latentní). Existence tzv. latentní kriminality je nepopiratelným faktem a četné kriminologické výzkumy dosvědčují, že její četnost je značná, u některých druhů kriminality dokonce mnohonásobně převyšuje zjevnou kriminalitu. Protože jde často o velmi závažnou trestnou činnost, jejíž latence je sociálně nežádoucí, ukládá zákonodárce policii, aby i tuto část skutečné kriminality z úřední povinnosti odhalovala a opatřovala tak podklady pro budoucí trestní stíhání. Zákonná oprávnění, která policejní zákonodárství poskytuje policistům k této tzv. předprocesní činnosti, budou podrobněji rozvedena v zákoně o Policii ČR; taková úprava je shledávána dostačující, protože se jimi zpravidla nezasahuje do občanských práv a svobod tak intenzivně, jak je tomu v případě procesních úkonů obsažených v trestním řádu (proto také tato činnost nepodléhá kontrole státního zástupce).

Účel a význam přípravného řízení je třeba odvodit od optimálního vymezení jeho místa v celkové struktuře trestního řízení. Nejdůležitějším stadiem trestního řízení je řízení před soudem. V něm se plně uplatní všechny progresivní zásady moderního trestního procesu,

zejména zásada bezprostřednosti, ústnosti, veřejnosti, plného zajištění práva na obhajobu, a jedině v něm působí ústavněprávní princip soudcovské nezávislosti. To vše hovoří pro to, aby nejdůležitější otázky trestního řízení, totiž rozhodování o vině a trestu, se řešily při soudním jednání. Před soudem se má také zásadně odehrávat dokazování, jímž se opatřuje podklad pro rozhodnutí. Ve vztahu k soudnímu řízení má přípravné řízení pouze pomocnou roli. Přípravné řízení trestní plní čtyři funkce: vyhledávací, fixační, verifikační a odklonnou.

Vyhledávací funkce spočívá v hledání skrytých informací o spáchaných trestných činech, o nichž je většinou velmi nesnadné opatřit si dostatek věrohodných informací.

Fixační funkce přípravného řízení spočívá v procesním podchycení (fixaci) pomíjivých důkazů pro soudní řízení, tím se předejde jejich hrozící zkáze nebo poškození.

Verifikační (filtrační) funkce přípravného řízení směřuje k zabránění tomu, aby před soud byly stavěny osoby, u nichž podezření ze spáchání trestného činu není dostatečně odůvodněno.

O odklonné funkci přípravného řízení se mluví až v posledních třech desetiletích, dříve tato funkce nebyla zmiňována. Jde o projev jedné z nových tendencí trestní politiky snažících se zejména v případech málo závažné (bagatelní) kriminality vyhnout tradičnímu vyřízení věci v hlavním líčení a nahradit je jednoduššími a včasnějšími procedurami nazývanými odklon (diversion). Cílem je jednak zjednodušení a zrychlení řízení, tedy hledisko procesní ekonomie, jednak dosažení dalších žádoucích efektů, např. snazší urovnání konfliktu mezi pachatelem a obětí trestného činu, rychlejší odškodnění oběti, usnadnění resocializace pachatele apod. V některých případech může být pro dosažení pozitivních účinků odklonu žádoucí, aby k rozhodnutí o nich došlo co nejdříve, tedy již v přípravném řízení.

V souladu s obecnou tendencí vývoje trestního procesu v Evropě je třeba dále posílit prvky, které přesouvají těžiště trestního řízení do řízení před soudem, zejména do hlavního líčení, které bude založeno na kontradiktorní koncepci vyplývající ze zásady obžalovací. To bude platit tím spíše, jestliže návrh předpokládá zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem.

Řízení před soudem počíná podáním obžaloby státním zástupcem, který ji nejen podává, ale zastupuje ji i před soudem. Státní zástupce se tedy z rozhodujícího orgánu přípravného řízení v řízení před soudem dostává do postavení strany, byť i v řízení před soudem zajišťuje ochranu veřejného zájmu; zároveň musí vystupovat tak, aby byly v potřebném rozsahu provedeny důkazy prokazující vinu obžalovaného a byly prokázány všechny znaky trestného činu, pro který byla podána obžaloba. Rozhodujícím orgánem v tomto stadiu řízení je soud, který je povinen se podanou obžalobou zabývat, v souladu se zákonem projednávat všechny otázky související s řízením a rozhodovat o nich tak, aby řízení směřovalo k rozhodnutí věci, včetně výkonu rozhodnutí.

Předběžné projednání obžaloby je samostatné fakultativní procesní stadium následující po přípravném řízení skončeném podáním obžaloby. Hlavním účelem předběžného projednání obžaloby je soudní přezkoumání, zda přípravné řízení bylo konáno podle příslušných ustanovení trestního řádu, zejména zda v jeho průběhu nedošlo k závažným procesním vadám, které nelze napravit v řízení před soudem; v neposlední řadě je jeho účelem i prověřit, zda je dána příslušnost soudu k projednání věci. Je-li obviněný ve vazbě, musí soud rozhodnout též o dalším trvání vazby. Účelem předběžného projednání obžaloby není řešit otázku viny na podkladě zevrubného rozboru a vyhodnocení důkazů tak jako při hlavním líčení, ale je třeba v něm hodnotit výsledky přípravného řízení z hlediska, zda je věc dostatečně připravena k projednávání v hlavním líčení, aniž by tomu bránily závažné procesní vady předchozího řízení. Významným novým účelem předběžného projednání obžaloby je i jeho odklonná funkce, kdy lze využít podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání (případně odstoupení od trestního stíhání mladistvého) jako institutů umožňujících odstranění

konfliktu mezi obviněným (mladistvým) a poškozeným a také jednodušší a včasnější vyřízení věci než tradičním hlavním líčením. Nově by zde měla přicházet v úvahu i dohoda o vině a trestu.

Hlavní líčení je těžištěm trestního stíhání, neboť se v něm rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, a to o vině obžalovaného a o trestu, popř. i ochranném opatření a náhradě škody, a naplňuje se tak konkrétně smysl a účel trestního řízení. Jak postup orgánů a osob účastnících se hlavního líčení, tak i jeho příprava a průběh jsou proto podrobně upraveny tak, aby se v něm v co nejširším rozsahu uplatnily základní zásady trestního řízení. Soud vychází z obžaloby podané státním zástupcem, kterou je určen rozsah a obsah hlavního líčení, a rozhoduje až poté, když byly na základě dokazování provedeného stranami a zcela výjimečně soudem probrány a objasněny všechny rozhodné skutkové okolnosti důležité z hlediska konkrétní projednávané trestní věci. Rozhodnutí v hlavním líčení činí senát nebo samosoudce po zhodnocení všech provedených důkazů jednotlivě a v jejich souhrnu při pečlivém uvážení všech okolností případu. Soud při svém rozhodnutí smí přihlížet jen ke skutečnostem, které byly probrány v hlavním líčení, a opírat se o důkazy, které byly v hlavním líčení provedeny. Opatřování důkazů a procesní zajištění jejich obsahu v přípravném řízení může mít proto ve vztahu k hlavnímu líčení jediné předběžnou a přípravnou povahu.

Odvolací řízení navazuje na hlavní líčení, neboť zajišťuje jako základní opravné řízení naplnění účelu trestního řízení, kterým je spravedlivé rozhodnutí o vině a trestu za spáchaný trestný čin. Odvolání je dispozitivní procesní úkon některé z oprávněných osob, kterým taková osoba napadá rozsudek soudu prvního stupně. Jde o výlučný řádný opravný prostředek proti rozsudku soudu prvního stupně. Řádně a včas podané odvolání je nejdůležitější opravný prostředek, což je dáno tím, že směřuje proti rozsudku, tedy meritornímu rozhodnutí, kterým se zjišťuje vina či nevína obžalovaného a ukládá se trest a další opatření, příp. se upouští od potrestání. Vede k přezkoumání správnosti, zákonnosti a spravedlnosti rozsudku, čímž se stává velmi důležitým garantem ústavou a zákony zaručených práv a svobod občanů a významným prostředkem k dodržování zákonnosti postupu trestního řízení. Úprava odvolacího řízení bude zpřesněna tak, aby byly odstraněny všechny nedostatky stávající úpravy v návaznosti na potřeby praxe.

Výkon rozhodnutí spočívá v nuceném uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení, pokud to povaha takového rozhodnutí vyžaduje a zpravidla nebylo-li realizováno dobrovolně. Vykonávací řízení tak má značný význam z hlediska účelu trestního řízení, neboť se v něm realizuje výkon trestu či ochranného opatření uloženého odsouzenému. Z tohoto hlediska bude nová úprava vykonávacího řízení zajišťovat jednoduchý a urychlený výkon uložených sankcí. Ve vykonávacím řízení bude zvýrazněna role vyšších úředníků soudů a státních zastupitelství i asistentů soudců a státních zástupců (srov. zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů).

Vlastní úprava trestního řádu

Obecná část

1. Nepřípustnost trestního stíhání

Důvody nepřípustnosti trestního stíhání budou v zásadě převzaty ze stávající právní úpravy. Zvláštní důvod nepřípustnosti trestního stíhání bude vyplývat i z úpravy soukromé žaloby týkající se vybraných trestných činů, stejně jako z úpravy subsidiární

žaloby. Trestní stíhání nelze konat ani tehdy, nebyl-li poškozeným podán návrh na zahájení trestního stíhání.

V návaznosti na uplatnění zásady ne bis in idem i ve vztahu k přestupkům bude důvodem nepřijatelnosti trestního stíhání i skutečnost, že o témže skutku již bylo pravomocně rozhodnuto jako o přestupku v řízení o přestupcích. Zároveň však bude vytvořen mechanismus umožňující vést o skutku, o němž již bylo rozhodnuto jako o přestupku, trestní řízení, není-li postih za daný skutek v řízení o přestupcích dostatečný. Předpokládá se, že v takovém případě se trestní řízení přeručí a v zákoně o přestupcích bude upraven postup umožňující zrušení rozhodnutí správního orgánu, pokud skutek, o němž bylo v přestupkovém řízení rozhodnuto jako o přestupku, by mohl být posouzen jako trestný čin (obnova řízení). Pokud sankce uložená v řízení o přestupcích byla již vykonána, započte se vykonaná sankce do trestu ukládaného následně v trestním řízení; není-li takové započtení možné, přihlédne k ní soud při ukládání trestu.

Vymezení okruhu zákonných překážek trestního stíhání (§ 11 platného tr. ř.; srov. též jeho § 11a) v zásadě odpovídá právním úpravám jiných států a v potřebné míře zároveň umožňuje, aby se obviněný, pokud je nevinný, domohl prohlášením, že na projednání věci trvá, morální i jiné satisfakce (včetně náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci nebo nesprávným úředním postupem). Zásada „ne bis in idem“ se v souladu se stávající právní úpravou vztahuje i na rozhodnutí vydaná soudy nebo jinými justičními orgány v ostatních členských státech Evropské unie. Tento požadavek vychází především z čl. 54 Schengenské prováděcí úmluvy.

V novém trestním řádu bude jednoznačně řešena otázka zastavení trestního stíhání z důvodu, že trestní stíhání trvalo neúměrně dlouhou dobu, takže by jeho další pokračování bylo v rozporu s čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a to tak, že mezinárodní smlouva musí nepřijatelnost trestního stíhání stanovit výslovně (srov. např. čl. 30 a násl. a zejména čl. 35 Evropské úmluvy o předávání trestního řízení publikované pod č. 551/1992 Sb.). To na druhé straně neznamená, že by nebylo možno zastavit trestní stíhání, pokud s ohledem na průtahy v řízení již není veřejný zájem na trestním stíhání obviněného, a to s využitím fakultativního důvodu zastavení trestního stíhání s přihlédnutím k zásadě oportunity.

Navrhuje se dále výslovně řešit další možnou překážku trestního stíhání, která plyne z čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a týká se předchozího řízení, jež posléze skončilo pravomocným rozhodnutím o vině přestupkem tzv. trestněprávní povahy. Zjistí-li orgán činný v trestním řízení a soud ohledně podezřelého či obviněného existenci předchozího pravomocného rozhodnutí o mimotrestním deliktu, bude muset zkoumat zda předmětem rozhodnutí o mimotrestním deliktu byl stejný skutek, který je předmětem trestního řízení, zda se jedná o mimotrestní delikt, který judikatura Evropského soudu pro lidská práva kvalifikuje jako trestní (přestupek trestněprávní povahy) a zda znaky skutkové podstaty mimotrestního deliktu, o kterém bylo rozhodnuto, a znaky skutkové podstaty trestného činu jsou stejné. Stav, kdy je osoba postižena za jednání, které by mohlo být posouzeno jako trestný čin, pouze v rámci přestupkového řízení, není žádoucí, neboť je zapotřebí jednoznačně upřednostnit trestní postih. V opačném případě by se osoba do určité míry vyhnula spravedlivému trestu. Navrhuje se tedy tuto otázku jednoznačně upravit ve prospěch trestního řízení s předcházejícím zrušením rozhodnutí o přestupku o témže skutku (uvedené předpokládá novelizaci zákona o přestupcích – stávající ustanovení § 94 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, souběh řeší nedostatečně, neboť připouští dvojí řízení a dvojí rozhodnutí). Bude tedy upraveno zastavení trestního stíhání

(nepřípustnost trestního stíhání) z důvodu rozhodnutí příslušného správního orgánu o přestupku spočívajícím v témže skutku, nicméně zároveň bude upravena možnost zrušit stanoveným postupem rozhodnutí správního orgánu podle zákona o přestupcích, přičemž toto rozhodnutí je zapotřebí zrušit ještě před zahájením trestního stíhání tak, aby důvod nepřípustnosti trestního stíhání nenastal.

Pokud bude zjištěno až po zahájení trestního stíhání, že dotčená osoba byla již za stejný skutek postížena jako za přestupek, navrhuje se poskytnout státnímu zástupci, případně soudu, oprávnění v případě, že jim takový postih nepřipadá dostatečný, přerušit trestní stíhání a zároveň dát podnět příslušnému správnímu orgánu ke zrušení jeho rozhodnutí. Po zrušení rozhodnutí správního orgánu pak bude možné pokračovat v trestním řízení a skutek projednat jako trestný čin. Pokud se bude soudu nebo v přípravném řízení státnímu zástupci jevit postih uložený v přestupkovém řízení dostatečným, trestní stíhání zastaví ze shora uvedeného důvodu a podnět nepodá. Navrhované řešení tak umožňuje státnímu zástupci, resp. soudu, posoudit, zda postih za jednání, které naplňuje znaky trestného činu, lze považovat za dostatečný a trestní řízení lze zastavit, či zda je zapotřebí trvat na projednání uvedeného jednání v trestním řízení.

Vzhledem k tomu, že se – byť v omezeném rozsahu – předpokládá také úprava soukromé žaloby a dále i žaloby subsidiární, i z této nově navrhované úpravy vyplyne další důvod nepřípustnosti trestního stíhání.

Stejně tak v návaznosti na návrhové trestné činy bude stanoven další důvod nepřípustnosti trestního stíhání v podobě nepodání návrhu na zahájení trestního stíhání poškozeným.

2. Součinnost orgánů činných v trestním řízení (povinnosti orgánů veřejné moci, právnických a fyzických osob)

Úprava součinnosti s jinými orgány a osobami bude v zásadě převzata ze stávající právní úpravy a případně doplněna v návaznosti na potřeby praxe. Nový trestní řád bude i v této oblasti provázán s projektem elektronické justice a zavádění elektronického trestního řízení v České republice, jehož cílem je zrychlení a zlepšení komunikace mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem i vůči jiným orgánům prostřednictvím využití moderních technologií.

Nový trestní řád bude propojen s projektem elektronické justice a zavádění elektronického trestního řízení v České republice i v této oblasti, kdy by měla být posílena elektronizace komunikace mezi soudem a orgány činnými v trestním řízení navzájem i vůči jiným orgánům formou využívání datových schránek a propojením informačních systémů.

V rámci uvedeného projektu je potřebné zejména:

- vybudovat jednotný informační systém pro trestní a přestupkové řízení na centrální úrovni,
- zajistit propojení na další informační systémy veřejné správy (centrální evidence osob, evidence řidičů včetně bodového systému, evidence občanských průkazů a cestovních dokladů, evidence motorových vozidel),
- zajistit propojení s Rejstříkem trestů, evidencí vězňů a evidenci přestupků (za předpokladu, že vznikne),
- zajistit vybudování jednotného informačního systému trestního řízení, který bude možné využívat všemi orgány činnými v trestním řízení a soudy; tento informační systém by měl umožňovat vyhledávání v rámci celé databáze,
- stanovit standardy pro vzájemnou spolupráci (využití stejných prostředků a technologií, např. využívání stejných programových prostředků pro vedení agend, stejné formáty pro uchování grafické dokumentace, apod.),

- analyzovat vhodnost ukládání dat a vybudovat jednotné referenční rozhraní, kde budou informace on-line aktualizovány,
- zajistit přístup k evidenci pomocí specializovaného způsobu zajištění (např. využití čipové karty či elektronického podpisu),
- zajistit šifrování přenosu dat.

Nový trestní řád zohlední potřebné změny v návaznosti na vývoj uvedeného projektu.

3. Předběžné otázky

Úprava předběžných otázek bude v zásadě převzata beze změny ze stávající právní úpravy, která se osvědčila. Bude upravena aktivní legitimace pro zahájení řízení týkajícího se osobního stavu, je-li tato otázka nezbytně nutná pro pokračování v trestním řízení a řízení nebylo z podnětu žádného z případných účastníků tohoto řízení zahájeno.

Úprava posuzování předběžných otázek bude vymezena tak, aby byl zajištěn nerušený průběh trestního řízení a zároveň se nezasahovalo do osobnostních práv fyzických osob.

Posuzování předběžných otázek výkladu práva ES nebo platnosti aktů orgánů ES bude upraveno v souladu s pravomocí Soudního dvora, který svým rozhodováním, a to i v řízení o předběžných otázkách, zajišťuje jako vrcholný soudní orgán v rámci struktury orgánů ES/EU dodržování práva při výkladu a provádění zřizovacích smluv a dalších aktů orgánů ES/EU. Požádat Soudní dvůr v předběžné otázce o výklad práva ES/EU nebo o posouzení platnosti aktu orgánů ES/EU může kterýkoli soud. Při posuzování předběžných otázek platnosti a výkladu aktu práva ES/EU budou soudy v České republice postupovat podle čl. 234 Smlouvy o založení Evropských společenství nebo čl. 35 Smlouvy o Evropské unii.

4. Výklad některých pojmů

V rámci výkladu některých pojmů bude v návaznosti na úpravu jednotlivých stadií trestního řízení a subjektů trestního řízení podán výklad těchto pojmů používaných trestním řádem: trestní řízení, trestní stíhání, soud, orgány činné v trestním řízení, obviněný, obžalovaný a odsouzený, skutek, včetně dílčího útoku pokračujícího trestného činu.

Výklad pojmů bude zaměřen na pojmy, které se používají v celém trestním řádu, přičemž některé definice, které byly zatím obsaženy ve výkladovém ustanovení, budou přesunuty do částí, kam podle systematiky logicky patří (např. pojem přípravného řízení bude zařazen do obecných ustanovení hlavy I, části druhé, obdobně jako pojmy postup před zahájením trestního stíhání nebo vyšetřování; jednotlivé orgány činné v trestním řízení a soud, stejně jako ostatní subjekty trestního řízení, jakož i strany, by měly být podrobněji pojednány v hlavě II, části první – viz následující bod 5.).

Při výkladu pojmů obviněného, obžalovaného a odsouzeného bude převzata platná úprava, která se v tomto ohledu osvědčila.

5. Subjekty a strany v trestním řízení

Vymezení subjektů a stran trestního řízení bude zachováno. Nově se předpokládá, že orgány činnými v trestním řízení budou pouze státní zástupce a policejní orgán. Soudy prostřednictvím soudce činného v přípravném řízení, předsedy senátu, samosoudce, za účasti osob, které se v rozsahu stanoveném zákonem podílejí na

rozhodování soudů, jako nezávislé a nestranné orgány projednávají a rozhodují věci podle tohoto zákona. Soudcem činným v přípravném řízení je soudce okresního soudu, který v souladu s rozvrhem práce příslušného soudu rozhoduje o zásazích do základních práv a svobod v přípravném řízení, o stížnostech proti usnesením státního zástupce v případech stanovených zákonem a v dalších případech, stanoví-li tak zákon.

Pomocnými osobami budou probační úředník, vyšší soudní úředník, vyšší úředník státního zastupitelství, asistent soudce, asistent státního zástupce, protokolující úředník, zapisovatel, tlumočník, nezúčastněná osoba, případně jiná osoba účastnící se procesního úkonu (např. figurant).

Vyloučení soudu, soudce, státního zástupce, policejního orgánu i osoby služebně činné v policejním orgánu bude upraveno v souladu s dnes platnou úpravou, nově bude doplněna úprava rozhodování o vyloučení celého soudu a státního zastupitelství, stejně jako celého policejního orgánu.

Ohledně pojetí orgánů činných v trestním řízení se ve vztahu k soudu navrhuje posílení charakteru soudu jako nikoli „protihráče“ obžalovaného, ale jako orgánu, který rozhoduje o zásadních otázkách, které se v trestním řízení řeší (tzn. viny, trestu, popř. ochranných opatření a náhrady škody, resp. vydání bezdůvodného obohacení). Vychází se tedy z pojetí, že soud není orgánem činným v trestním řízení, což plyne i z toho, že pro řízení před soudem se zavádí formální důkazní břemeno státního zástupce.

Mezi orgány činné v trestním řízení nebude zařazen vyšetřující soudce, předpokládá se však převzetí dosavadní instituce soudce činného v přípravném řízení, což je v souladu i s trendy vývoje právní úpravy v demokratických státech Evropy.

Pokud jde o státní zastupitelství, předpokládá se v plném rozsahu převzetí stávající úpravy. Orgánem činným v trestním řízení bude tedy i nadále státní zástupce, neboť je plně na místě setrvat na vymezení postavení státního zástupce jako orgánu, který nejen vykonává skutečný a efektivní dozor nad přípravným řízením, ale také rozhoduje o všech zásadních otázkách v přípravném řízení s výjimkou „povolování“ zásahů do nejdůležitějších práv a svobod občanů.

Pokud jde o policejní orgán, navrhuje se převzít stávající právní úpravu a tento pojem zachovat s tím, že dosavadní úprava procesní samostatnosti policisty plnícího úkoly v trestním řízení obsažená v § 3a odst. 3 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, bude přenesena do trestního řádu.

Úprava tlumočení a překladu důležitých rozhodnutí pro obviněného (usnesení o zahájení trestního stíhání, usnesení o vazbě, obžaloba, zjednodušená obžaloba, rozsudek, trestní příkaz, rozhodnutí o odvolání a o podmíněném zastavení trestního stíhání) bude upravena tak, aby byly písemně překládány jen výroky rozhodnutí a podstatné části odůvodnění obsahující pro odůvodnění výroku rozhodné skutkové a právní závěry. Tlumočení poučení subjektů řízení bude prováděno v rámci úkonů trestního řízení, tak jako doposud.

Pokud jde o vyloučení orgánů činných v trestním řízení, bude převzata dosavadní právní úprava důvodů vyloučení i způsobu rozhodování o vyloučení, která se v praxi rovněž osvědčila. Nově bude upraveno jen rozhodování o stížnosti směřující proti usnesení policejního orgánu (osoby v něm služebně činné) o jeho vyloučení z provádění úkonů trestního řízení, o které bude v souladu s obecnou úpravou rozhodovat příslušný státní zástupce a nikoli bezprostředně nadřízený podle příslušného právního předpisu (např. zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů).

Nad rámec stávající úpravy bude doplněna úprava rozhodování o vyloučení celého soudu a státního zastupitelství, stejně jako celého policejního orgánu, neboť tyto otázky jsou nezřídka v praxi sporné. Vyloučení celého orgánu (soudu, státního zastupitelství, atd.) přichází v úvahu jen tehdy, jsou-li vyloučeny všechny osoby vykonávající procesní úkony

podle trestního řádu v tomto orgánu (např. všichni soudci, všichni státní zástupci – vedoucí státní zástupce daného státního zastupitelství, kde ovšem konkrétně tuto otázku řeší již platný zákon o státním zastupitelství zcela dostatečně).

6. Pravomoc a příslušnost soudů

Bude zachován princip, že řízení v prvním stupni koná okresní soud, není-li dána příslušnost krajského soudu.

Krajský soud bude v prvním stupni konat řízení o taxativně vypočtených trestných činech, u nichž bude takový postup odůvodněn buď jejich mimořádnou závažností projevující se ve vzniklém následku (zločiny, za které je možno uložit výjimečný trest, zvláště závažné zločiny spáchané ve prospěch nebo ve spojení se skupinou organizovaného zločinu, anebo členem skupiny organizovaného zločinu, atd.), nebo předpokládanou právní a skutkovou složitostí a z toho vyplývajícím požadavku úzké specializace soudců (např. trestné činy vlastizrady, rozvracení republiky, teroristického útoku, teroru, sabotáže, zneužívání zastupování státu a mezinárodní organizace, vyzvědačství, ohrožení utajované skutečnosti, genocidia, útoku proti lidskosti atd., trestné činy proti míru a válečné trestné činy, dále trestné činy porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže, zneužívání informací a postavení v obchodním styku, poškozování finančních zájmů Evropských společenství, trestné činy spáchané porušením právních předpisů o bankovním a kapitálovém trhu a úmyslné trestné činy, které měly za následek smrt, bez ohledu na formu zavinění ve vztahu ke vzniklému následku zakládajícímu zvláště přitěžující okolnost).

Naproti tomu trestné činy, jejichž projednávání bylo svěřeno krajským soudům jen na základě způsobeného následku, jednalo-li se o trestné činy proti majetku (zejména výše způsobené škody), aniž by to vyžadovala jejich složitost či náročnost projednávání, anebo zajištění specializace projednávání určitého druhu trestných činů, budou nově projednávány okresním soudem.

Zákon bude upravovat shodně se stávající právní úpravou místní příslušnost soudu, příslušnost několika soudů, vyloučení a spojení věci, rozhodnutí o příslušnosti soudu a příslušnost soudce v přípravném řízení.

U odnětí a přikázání věci (tzv. delegace) budou podrobněji upraveny důležité důvody pro takový postup, aby bylo zabráněno účelovému postupu, jímž jsou způsobovány neodůvodněné průtahy v řízení.

Navrhuje se nově vymezit působnost krajského soudu jako soudu prvního stupně, neboť stávající právní úprava je kritizována jako do značné míry paušální a příliš široká. Působnost krajského soudu jako soudu prvního stupně je často závislá pouze na výši škody způsobené trestným činem, aniž by se přihlíželo ke skutkové a právní složitosti případu. Podstatou navrženého řešení je zúžení působnosti krajského soudu jako soudu prvního stupně (omezení počtu trestných činů, které jsou svěřeny krajskému soudu jen s ohledem na způsobený následek, zejména výši škody) a posílení principu, podle kterého v prvním stupni rozhoduje zásadně okresní soud. Při respektování výše uvedených hledisek (podle nichž by do působnosti krajského soudu patřily případy závažné finanční a bankovní kriminality a některé další trestné činy vyžadující úzkou specializaci - např. vyjmenované hospodářské trestné činy) by nová právní úprava měla účinněji předcházet vzniku sporů o příslušnost (např. tak, že všechny úmyslné trestné činy, které mají za následek smrt, by patřily bez ohledu na formu zavinění ve vztahu ke vzniklému následku zakládajícímu zvláště přitěžující okolnost do působnosti krajského soudu).

Vzhledem k tomu, že úprava místní příslušnosti, řešení příslušnosti několika soudů, vyloučení a spojení věci, rozhodnutí o příslušnosti soudu, jakož i úprava příslušnosti soudu v přípravném řízení, se osvědčila, navrhuje se převzít ji beze změny.

Podle poznatků praxe se zejména v posledních letech začala zneužívat obecná formulace „důležitých důvodů“ pro odnětí a přikázání věci, a proto se navrhuje vymezit takové důležité důvody konkrétním výčtem, jenž by měl obsahovat především tyto důvody:

- vyloučení všech soudců příslušného soudu z rozhodování (č. 12/1972, č. 7/1984-I. Sb. rozh. tr.), zejména působí-li u soudu, u kterého byla podána obžaloba na obviněného, soudce nebo pracovník, který je v blízkém příbuzenském nebo obdobném vztahu k obviněnému, anebo u tohoto soudu působí soudce, který byl poškozen trestným činem násilí proti úřední osobě, pro který byla u tohoto soudu podána obžaloba,

- zajištění společného řízení v případě, že obžaloby byly podány u různých soudů a jsou jinak splněny podmínky společného řízení (č. 2/1983 Sb. rozh. tr.),

- hospodárnost řízení, zejména pokud převážná většina svědků, které bude třeba u soudu osobně vyslechnout a s obžalovaným konfrontovat, bydlí v obvodu jiného vzdáleného soudu, takže projednání u tohoto jiného soudu povede k značnému urychlení řízení a hospodárnějšímu procesu (tento důvod je však možno uplatnit jen tehdy, jestliže to není v rozporu s účelem trestního řízení a jeho základními zásadami atd.).

7. Obviněný a obhájce

Obviněný je ústřední postavou trestního řízení, a proto mu zákon dává významná práva. Katalog těchto práv bude v plné míře zachován. Rovněž tak bude ponechána úprava postavení obhájce a jeho práv a povinností v trestním řízení v souladu s platnou trestně-procesní úpravou, přičemž jeho práva budou rozšířena o právo žádat místo nebo vedle protokolu o procesním úkonu i kopii zvukového záznamu, byl-li o takovém úkonu pořízen.

Důvody nutné obhajoby budou modifikovány ve smyslu jejich alespoň částečného omezení (např. důvod nutné obhajoby z důvodu závažnosti trestného činu, pro který je obviněný stíhán, se bude vázat na stíhání pro zvlášť závažné zločiny). Důvod, kdy soud nebo orgány činné v trestním řízení mají pochybnosti o způsobilosti obviněného hájit se, bude zpřesněn, aby se předešlo eventuálním pochybnostem.

Obviněný bude moci po první poradě s ustanoveným obhájcem, je-li důvodem nutné obhajoby výlučně skutečnost, že se stíhání vede pro zvlášť závažný zločin, vzdát obhajoby, nepůjde-li o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvanáct let. Může tak učinit výslovným prohlášením adresovaným orgánu činnému v trestním řízení, který v této době vede řízení. Takové prohlášení může obviněný vzít zpět; úkony provedené v době od doručení prohlášení o vzdání se obhajoby do jeho zpětvzetí není třeba opakovat jen z důvodu, že obviněný nebyl v této době zastoupen obhájcem.

Navrhovaná úprava setrvává na zajišťování obhajoby v trestním řízení advokáty na základě volby ze strany obviněného nebo ustanovení ze strany soudu čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Návrh nezavádí žádnou formu tzv. veřejné obhajoby prostřednictvím úřadů, v kterých působí obhájci jako státní zaměstnanci. Katalog práv obviněného (včetně práva nemajetného obviněného na bezplatnou obhajobu), jeho zákonného zástupce i obhájce je navrhován ve stejném rozsahu, jako je tomu podle platné úpravy; pouze se rozšiřuje právo obhájce žádat místo nebo vedle protokolu o procesním úkonu i kopii zvukového záznamu, byl-li o takovém úkonu pořízen, což navazuje zejména na úpravu protokolace v hlavním líčení a veřejném

zasedání. Bez věcné změny budou ponechána ustanovení o zvolení či ustanovení obhájce, která budou pouze upřesněna a logicky uspořádána stejně tak, jako ustanovení o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování a zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování, neboť tato ustanovení podstatně rozšířená a doplněná novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. se v praxi osvědčují, resp. v praxi zásadně nebrání výkonu obhajovacích práv obhájce ve prospěch obviněného a na druhé straně brání obstrukcím, zejména ze strany některých obviněných (obžalovaných).

Důvody nutné obhajoby budou alespoň částečně modifikovány, protože důvod založený na závažnosti trestného činu (dosud vymezený horní hranicí trestu odnětí svobody převyšující pět let) bude navázán na nejpřísnější kategorii trestných činů, a to zvláště závažné zločiny, což v zásadě odpovídá i zahraničním úpravám. Zpřesněn bude důvod nutné obhajoby dnes zahrnutý do ustanovení § 36 odst. 2 platného trestního řádu. Má-li být řízení před soudem založeno na zásadě výrazného posílení aktivity stran a především formálního důkazního břemene státního zástupce, je na místě tento důvod nutné obhajoby nově formulovat tak, že je dán, vyvstaly-li pochybnosti o způsobilosti obviněného hájit se sám a vystupovat před soudem (stávající formulace klade značný důraz na uvážení příslušného orgánu činného v trestním řízení a z obsahového hlediska směřuje především ke způsobilosti obviněného k obhajobě s přihlédnutím k jeho aktuálnímu zdravotnímu stavu – z pohledu zdraví fyzického i duševního stavu).

Nově se stanoví možnost obviněného, aby i v případech nutné obhajoby výlučně založené na závažnosti stíhaného trestného činu (nepůjde-li o řízení o trestném činu, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvanáct let), se obhajoby vzdal a hájil se sám (obviněného není možno proti jeho vůli nutit, aby se nechal zastupovat obhájcem). Bude však stanovena možnost vzít příslušné prohlášení zpět; tato skutečnost nebude zakládat sama o sobě nezbytnost opakování úkonů provedených v době, kdy obviněný nebyl zastoupen obhájcem.

8. Zúčastněná osoba a poškozený

Zúčastněná osoba bude vymezena jako ten, jehož věc nebo jiná majetková hodnota, popř. náhradní hodnota, byla zabráná nebo podle návrhu má být zabráná nebo mu má být uložena náhradní povinnost namísto zabrání. Práva zúčastněné osoby v rámci trestního řízení návrh beze změn přejímá z dosavadní úpravy.

Práva oběti trestného činu budou nově reglementována samostatným zvláštním zákonem o obětech trestných činů, který bude upravovat vytváření a podporu služeb pro poskytování pomoci obětem trestných činů, prevenci, pomoc obětem, včetně okamžité pomoci zajišťující ochranu, útočiště, materiální, lékařskou, psychologickou a sociální pomoc, proškolení soudců a ostatních orgánů činných v trestním řízení v této oblasti, dělení obětí na zvláště ohrožené a ostatní, ochranu osobních údajů obětí včetně ochrany soukromí a osobní bezpečnosti, ochranu před sekundární viktimizací a informování obětí a odškodňování obětí trestné činnosti. V trestním řádu budou obsažena jen nezbytná ustanovení procesní povahy týkající se pojmu poškozeného, jeho procesních práv, zajištění nároku na náhradu škody atd.

Poškozený bude vymezen jako ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda anebo se jiná osoba na jeho úkor bezdůvodně obohatila. O tom, že je určitá osoba poškozeným, se rozhodne – vzniknou-li pochybnosti a na návrh dotčené osoby – v přípravném řízení usnesením, proti kterému bude přípustná stížnost bez odkladného účinku. Kromě práv poškozeného, která mu zaručovala již stávající právní úprava, bude mít poškozený, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, právo na informace

nejen o propuštění obviněného z vazby, ze zadržení nebo odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, ale též odsouzeného z výkonu ochranného léčení či zabezpečovací detence.

V zájmu posílení pozice poškozeného v trestním řízení v míře, v jaké to přichází v úvahu s ohledem na možnosti, které v tomto směru trestní proces skýtá, se navrhuje zakotvit některá další práva poškozeného, a to následující práva:

- obdržet při prvním kontaktu s orgánem činným v trestním řízení v písemné formě informace o jeho právech v trestním řízení a organizacích na pomoc obětem trestných činů a službách jimi poskytovaných,
- podat návrh na vydání předběžného opatření v řízení před soudem a dát podnět k jeho vydání v přípravném řízení,
- podat stížnost proti rozhodnutí o ukončení utajení, je-li utajovaným svědkem,
- podat odpor proti trestnímu příkazu,
- podat stížnost proti usnesení o postoupení věci a o zastavení trestního stíhání v rámci předběžného projednání obžaloby,
- požadovat náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení či náhradu morálního zadostiučinění v adhezním řízení, byť jde o poškozeného, který je současně v postavení utajeného svědka, aniž by tak došlo k odtajnění jeho identity,
- podat ve lhůtě 15 dnů od právní moci usnesení o odložení z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání nebo od vyrozumění o odložení podnětu k přezkoumání usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání nejvyšším státním zástupcem na základě jeho zvláštní pravomoci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci tzv. subsidiární žalobu (blíže viz bod 41. A.).

Bude zdůrazněno, že každý poškozený má právo na ohleduplné zacházení, je-li v trestním řízení vyslýchán jako svědek, zejména je nepřípustné o něm zveřejňovat citlivé údaje, zasahovat do jeho soukromí, nejde-li o zjišťování pohnutky jednání obviněného. V návaznosti na výsledky projednávání novely trestního řádu v Parlamentu ČR (sněmovní tisk 443) bude nezletilým poškozeným a poškozeným, vůči nimž byly spáchány vybrané trestné činy zvláště zasahující do jejich osobnostní integrity, poskytnuta zvláštní ochrana jejich soukromí, zejména ochrana před zveřejňováním jejich osobních údajů.

Podmínky pro uplatnění nároku na náhradu škody v adhezním řízení zůstávají shodné jako podle stávající právní úpravy, pouze bude v návaznosti na civilní předpisy možné žádat i vydání bezdůvodného obohacení.

Ten, komu byla způsobena morální nebo jiná škoda, bude mít nárok na přiměřené morální zadostiučinění. Výši nároku určí soud na základě výsledků dokazování v řízení před soudem, poškozený bude mít povinnost předložit všechny potřebné doklady odůvodňující výši jeho nároku. Oproti standardnímu výroku o náhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení bude v případě náhrady přiměřeného morálního zadostiučinění více zdůrazněno, že nebude-li průběh řízení před soudem poskytovat pro vyslovení povinnosti k takové náhradě odpovídající podklad nebo bylo-li by pro takové rozhodnutí třeba provádět složité dokazování, soud vždy odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

Paušální částky náhrad přiměřeného morálního zadostiučinění pro účely trestního řízení stanoví prováděcí předpis, který bude v potřebné míře přihlížet k předpisům občanskoprávním.

Bude zjednodušena úprava řízení ve věcech, kde je počet poškozených mimořádně vysoký (více jak 100), a to tak, že poškozeným, s nimiž orgány činné v trestním řízení a v řízení před soudem soud nejednají (např. ve věcech podvodů

u bank, družstevních záložen, apod., kdy je nevyslychají jako svědky), bude možné oznamovat rozhodnutí, že mohou uplatňovat nárok na náhradu škody (vydání bezdůvodného obohacení) pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí, vyvěšením na úřední desce. Soud rozhodne i o počtu společných zmocněnců, jestliže by jejich celkový počet přesáhl hranici, kterou zákon stanoví.

Nový trestní řád bude upravovat též zajištění nároku poškozeného, včetně možnosti obviněného odvrátit zajištění majetku složením peněžité jistoty, jakož i zrušení zajištění v souladu se stávající právní úpravou. V souvislosti s tím bude prodloužena lhůta dvou měsíců od právní moci rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným, nebo od právní moci usnesení, jímž byla věc postoupena jinému orgánu, jejíž uplynutí je podle platné úpravy důvodem pro zrušení zajištění, a to až na jeden rok.

Vymezení pojmu zúčastněné osoby a jejího postavení v trestním řízení v návaznosti na novou hmotně-právní úpravu v návrhu trestního zákoníku respektuje zásadu, že nikdo nemůže být zbaven svého vlastnického práva, a to ani v souvislosti se spácháním trestného činu, aniž by měl možnost dosáhnout řádného projednání své věci před soudem. V případě definice zúčastněné osoby bylo nutno vzít v úvahu změny, které provedla v trestním zákoně novela č. 253/2006 Sb., která se dosud do znění trestního řádu odpovídajícím způsobem nepromítla.

Od pojmu poškozený bude odlišen pojem oběť trestného činu (který je širším pojmem), přičemž všechny otázky týkající se oběti trestného činu, včetně její ochrany před sekundární viktimizací, poskytování pomoci, odškodňování, práva na informace atd., kdy jde o standardy vyplývající z různých mezinárodních dokumentů [srov. např. Rámcové rozhodnutí Rady EU o postavení obětí v trestním řízení 2001/220/SVV, Evropskou úmluvu o odškodňování obětí násilných trestných činů č. 141/2000 Sb. m. s., Doporučení Rady Evropy č. R (85) 11 o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního procesu, Doporučení Rady Evropy č. R (87) 21 o pomoci obětem trestných činů a prevenci viktimizace, Deklaraci základních principů spravedlnosti pro oběti trestných činů a zneužití moci], budou předmětem samostatného zvláštního zákona o obětech trestných činů a jejich odškodňování. V trestním řádu budou upraveny pouze otázky upínající se k procesnímu postavení poškozeného a náhradě škody nebo vydání bezdůvodného obohacení (příp. přiznání morálního zadostiučinění). Proto se v novém trestním řádu navrhuje zachovat relativně široká oprávnění poškozeného, ať už směřují k dosažení jeho morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele (nebo ve smírném urovnání sporu v rámci některé z forem odklonu), nebo k přiznání nároku na náhradu škody (morální zadostiučinění) nebo nároku na vydání bezdůvodného obohacení v rámci adhezního řízení. V některých směrech se postavení poškozeného posiluje (kromě oprávnění uvedených výše např. i úprava trestního stíhání na návrh poškozeného či soukromá nebo subsidiární žaloba). Nový trestní řád bude stejně jako stávající úprava zakotvovat i právo poškozeného na bezplatné zastoupení v případech, kdy to odůvodňují jeho majetkové poměry a poškozený v souladu se zákonem uplatnil nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení, nepůjde-li o zcela bezvýznamný nárok. Pokud poškozený hodlá uplatňovat pouze svá další procesní práva, může tak zpravidla činit osobně. Předpokládá se, že při realizaci práva poškozeného na bezplatné zastoupení bude soud postupovat obdobně jako při ustanovení obhájce obviněnému.

Novinku – na základě praktických poznatků – představuje zakotvení ochrany práv poškozeného před neodůvodněným zveřejňováním údajů o něm, přičemž zvláště zdůrazněná ochrana se bude týkat nezletilých poškozených a poškozených, vůči nimž byly spáchány vybrané trestné činy zvláště zasahující do jejich osobnostní integrity (např. trestný čin kuplířství nebo šíření pornografie nebo některý z trestných činů proti rodině a mládeži, proti životu a zdraví nebo proti svobodě a lidské důstojnosti). Každý poškozený má mít obecně

právo na ohleduplné zacházení, je-li v trestním řízení vyslýchán jako svědek, zejména je nepřipustné o něm zveřejňovat citlivé údaje, zasahovat do jeho soukromí, nejde-li o zjišťování pohnutky jednání obviněného (zákaz neodůvodněné sekundární viktimizace).

Trestní řád nebude řešit důsledky toho, že soudem bylo rozhodnuto o podmíněném odkladu trestu (s dohledem), o podmíněném upuštění od potrestání s dohledem nebo o podmíněném propuštění, popř. že soud uložil jiný trest nespojený s výkonem trestu odnětí svobody (domácí vězení, obecně prospěšné práce, zákaz pobytu, atd.) a součástí příslušného rozhodnutí tvoří výrok o tom, že obžalovaný či odsouzený je povinen podle svých sil nahradit škodu, kterou trestným činem způsobil, a škoda řádně nahrazena nebyla, neboť se jedná o záležitost hmotně-právní úpravy. Smysl výroku o náhradě škody (a o bezdůvodném obohacení) v adhezním řízení a shora označených výroků, které mají povahu přiměřené povinnosti ukládané obžalovanému, je odlišný. Pokud se v případě např. podmíněného zastavení trestního stíhání uplatní omezení ukládaná ve vztahu k náhradě škody – nebo vydání bezdůvodného obohacení – pak výslovně právní úprava vyjádří fakt, že nebyla-li škoda nahrazena (nebo bezdůvodné obohacení vydáno), ač tomu nebránily závažné okolnosti, bude to zpravidla důvodem pro pokračování v trestním stíhání.

Trestní řád bude upravovat zajištění nároku poškozeného v podobě novelizované zákonem č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2004. Při zrušení zajištění nároku poškozeného nemůže soud žádným způsobem omezovat dispoziční právo obviněného s majetkem, a proto není oprávněn rozhodovat o tom, komu má být původně zajištěný majetek předán (srov. č. 31/1970 Sb. rozh. tr.), zejména není oprávněn vyslovit, že se takový majetek uvolňuje pro uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody (srov. č. 35/1984 Sb. rozh. tr.). Poškozený totiž nemůže ani v případě, že mu nárok na náhradu škody byl přiznán, uspokojit svůj nárok přímo na zajištěném majetku prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení, a to ani v době před zrušením zajištění. Uspokojení pravomocně přiznaného nároku na náhradu škody ze strany poškozeného je možné jen cestou výkonu rozhodnutí (srov. § 251 a násl. občanského soudního řádu). Vzhledem k tomu a s přihlédnutím k obvyklé délce výkonu rozhodnutí o náhradě škody se jeví lhůta dvou měsíců od právní moci rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným, nebo od právní moci usnesení, jímž byla věc postoupena jinému orgánu, která má sloužit k provedení potřebných úkonů poškozeným směřujících k uspokojení jeho nároku na náhradu škody, poměrně krátká, a proto se navrhuje její prodloužení na jeden rok.

Ostatní otázky budou převzaty ze stávající právní úpravy.

9. Provádění úkonů trestního řízení

V novém trestním řádu bude zdůrazněno, že při provádění úkonů trestního řízení se musí vždy jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a účel trestního řízení. Do práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, lze zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Navrhovaná úprava ještě více zdůrazňuje význam ochrany práv osob zúčastněných na procesních úkonech na základě zásady zdrženlivosti a přiměřenosti, kdy do jejich práv zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, lze zasahovat jen na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.

Tento princip se promítá do úpravy v navazujících částech tohoto věcného záměru (např. pokud jde o vyjádření nepřipustnosti tzv. sekundární viktimizace u poškozených

v případě některých trestných činů, ochranu nezletilých poškozených a dalších poškozených před neoprávněným publikováním údajů o nich, atd.).

10. Rozhodnutí

Bude převzata zásada, že soud rozhoduje rozsudkem a trestním příkazem, kde to zákon výslovně stanoví; v ostatních případech rozhoduje, jestliže zákon nestanoví něco jiného, usnesením. Státní zástupce a policejní orgán rozhodují, jestliže zákon nestanoví něco jiného, usnesením.

O zákonem vymezených zásadách do základních lidských práv a svobod bude rozhodováno, nestanoví-li zákon jinak, písemným příkazem, který musí obsahovat

- a) označení orgánu, o jehož rozhodnutí jde,**
- b) den a místo rozhodnutí,**
- c) výrok příkazu s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito, a**
- d) odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného.**

Proti příkazu není přípustný opravný prostředek, nestanoví-li zákon jinak (např. v případech předběžných opatření).

Okruh osob, kterým se příkaz oznamuje, a způsob oznámení příkazu budou upraveny v jednotlivých ustanoveních o konkrétních příkazech. Není třeba vyhotovovat příkazy, které jsou zapsány v plném znění v protokole o úkonu, ledaže by bylo nutno opis takového příkazu některé osobě doručovat. Má-li být v takovém případě příkaz doručen pouze státnímu zástupci, lze mu doručit opis protokolu.

Jinak se na příkaz užití přiměřeně ustanovení o usnesení.

Úprava rozsudku, trestního příkazu a usnesení se v praxi osvědčila, a proto se navrhuje její převzetí do rekodifikace trestního řádu, byť bude tato úprava jinak systematicky uspořádána (např. i trestní příkaz bude uveden mezi způsoby rozhodnutí soudu) a bude provedena bližší úprava zejména odůvodnění u některých rozhodnutí, které by mělo být věcné, stručné a výstižné, nemělo by uvádět výpis ze spisu, ale hodnocení důkazů a odůvodnění závěrů, ke kterým příslušný orgán činný v trestním řízení a v řízení před soudem soud dospěl.

Nově se navrhuje upravit jako obecnou formu rozhodnutí příkaz, neboť podle platné úpravy se o zákonem vymezených zásadách do základních lidských práv rozhodovalo různými typy rozhodnutí zpravidla označovanými jako rozhodnutí svého druhu, které trestní řád nazýval jako příkaz nebo nařízení (srov. např. příkaz k zatčení, příkaz k domovní prohlídce, ale nařízení vydání zásilky, nařízení záměny obsahu zásilky apod.). Tato rozhodnutí neměla obecnou úpravu, což v praxi vyvolávalo potíže z hlediska, zda tyto příkazy či nařízení musí být vždy vydávány písemně a zda musí být odůvodněny, neboť písemná forma a odůvodnění bylo vyžadováno výslovně zákonem jen u některých z nich (srov. např. § 83 platného trestního řádu o domovní prohlídce oproti § 83b tr. ř. o osobní prohlídce nebo § 86 tr. ř. o zadržení zásilky).

Formou příkazů budou řešeny operativně některé otázky, v nichž je sice nezbytné rozhodnout, ale obecná forma rozsudku ani usnesení není vyhovující vzhledem k povaze těchto rozhodnutí, jejich specifickému obsahu, odlišnému režimu oznamování (doručování) a nemožnosti uplatnění opravných prostředků proti nim. Uplatňují se zpravidla tam, kde jde o zásahy do základních práv a svobod, přičemž je tak nutno učinit bez zbytečného prodlení, neboť jinak by byl ohrožen účel trestního řízení. Proto zákon kromě zvláštních podmínek pro jejich vydání stanoví také jejich obsahové náležitosti a písemnou formu, která však může být u některých z nich v případě neodkladnosti splněna i dodatečným doručením jejich vyhotovení, popř. opisu protokolu o úkonu, ve kterém je tento příkaz obsažen. Bližší

podmínky jejich vydání, okruh osob, jimž se oznamují, a způsob oznámení budou upraveny vždy v konkrétním ustanovení o jednotlivých příkazech.

S ohledem na povahu těchto rozhodnutí nepřichází v úvahu v zájmu dosažení účelu trestního řízení podání opravných prostředků, nýbrž se předpokládá vykonatelnost ihned po jejich vydání. Vydávána jsou operativně bez jednání (slyšení stran). Vlastní výkon těchto rozhodnutí vyžaduje zachování dalších stanovených pravidel (srov. obdobně § 83 odst. 1, § 88 odst. 1 platného trestního řádu apod.).

Obecně bude upravena i možnost opravy rozhodnutí (srov. § 131 platného trestního řádu), a to včetně případu, kdy dojde k záměně identity obviněného nebo k nesprávnostem v jeho označení, kde budou rozlišeny případy, v nichž jde o zcela zjevné pochybení, od případů, ve kterých je třeba identitu dokazovat.

Podrobně budou upraveny všechny otázky týkající se formy všech typů rozhodnutí, včetně náležitostí odůvodnění.

11. Protokol, elektronizace trestního řízení, elektronický spis

A. Protokol

Nestanoví-li zákon jinak, o každém úkonu trestního řízení se sepíše, a to zpravidla při úkonu nebo bezprostředně po něm, protokol, jehož obsah bude obdobný platné právní úpravě. Jinak se i v ostatních směrech zachovávají podstatné rysy této úpravy.

Ochrana tzv. utajeného svědka, kterému v souvislosti s podáním svědeckví zřejmě hrozí újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí porušení jeho základních práv, bude dále posílena tak, aby byla zajištěná větší ochrana těchto svědků před jejich odtajněním v průběhu řízení. Zváženo bude také posílení ochrany tlumočnicků v trestním řízení. Bude stanoven zvláštní režim ochrany policejních agentů. Zvláštní způsob ochrany svědků a osob jim blízkých stanoví zvláštní zákon.

Výslovně bude zdůrazněno, že odsouzení nesmí být v určující míře založeno na výpovědi svědka anebo výpovědích svědků, jejichž totožnost byla utajena nebo které neměl obviněný nebo jeho obhájce možnost vyslýchat nebo jim klást otázky.

Úprava protokolu a protokolace bude navazovat na platnou právní úpravu, která se v zásadě osvědčuje a nečiní v praxi potíže s výjimkou přepisování velkého množství protokolů ze záznamu při nerespektování požadavku zákona, aby byl přepisován jen podstatný obsah záznamu (srov. § 55b odst. 5 platného trestního řádu). V návaznosti na to bude podstatně zjednodušena protokolace v řízení před soudem, kde bude v hlavním líčení a veřejném zasedání využíváno záznamového zařízení, kterým byly soudy již vybaveny (strany budou moci si na vlastní náklady vyžádat kopii záznamu). Protokol bude v těchto případech vyhotovován jen, pokud některá z oprávněných osob podá proti rozhodnutí ve věci samé, které bylo učiněno v takovém zasedání soudu, opravný prostředek (jde jen okolo 20 % věcí).

Návrh předpokládá i podrobnou úpravu přepisování záznamu do protokolu, aby byly odstraněny všechny potíže, které se v praxi vyskytly.

Pokud jde o podepisování protokolu, opravu protokolu i protokol o hlasování, je nejvhodnější přebírat osvědčenou úpravu z platného trestního řádu.

Pokud jde o úpravu tzv. utajeného svědka, bude přesunuta do ustanovení o výsledku svědka s návazností na úpravu protokolace, neboť se jedná o výjimku z obecné úpravy výsledku svědka. Dále bude posílena ochrana utajeného svědka ve fázi odtajnění, kdy budou stanoveny pojistky, jež by měly zabránit odtajnění svědka v případě, že ještě nepominulo nebezpečí, které mu hrozí. Navrhovaná úprava bude usilovat o posílení ochrany tlumočnicka

v trestním řízení v návaznosti na potřeby praxe, která v některých případech čelí obtížím při zastrahování tlumočnicků vybraných exotických nebo nepříliš užívaných jazyků. V nové úpravě bude stanoven specifický postup při výslechu utajených policejních agentů, u nichž je zapotřebí zvlášť dbát na ochranu jejich života a zdraví, jakož i jejich osob blízkých. V tomto směru budou zohledněny závěry Analýzy právní úpravy institutu agenta a jejího srovnání s vybranými zahraničními právními úpravami, jež byla schválena usnesením vlády ze dne 16. 1. 2008 č. 40 a jednoznačně stanovila potřebu zvýšit ochranu agenta v trestním řízení, a to i s ohledem na možnost působení agentů jiných států na území České republiky.

Doplnění týkající se zásady vylučující možnost použití anonymního svědectví tam, kde má tento důkaz určující význam pro odsouzení, vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva v návaznosti na čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Doorson proti Nizozemí ze dne 26. března 1996, Van Nechrlen a ostatní proti Nizozemí ze dne 23. dubna 1997 a Sadak a ostatní proti Turecku ze dne 17. července 2001 a rozhodnutí o přijatelnosti Raniolo proti Itálii ze dne 21. března 2002, Vella proti Itálii ze dne 30. listopadu 2000, X proti Rakousku ze dne 29. května 1975 a Kurup proti Dánsku ze dne 10. července 1985 a Krasniki proti České republice ze dne 28. února 2006). Dále bude úprava doplněna o způsob rozhodování o zrušení utajení tzv. utajeného svědka a o vyrozumění policejního orgánu nebo jiného orgánu, který rozhodl o utajení.

B. Elektronizace trestního řízení, elektronický spis

Nový trestní řád bude provázán s projektem elektronické justice a zavádění elektronického trestního řízení v České republice, jehož cílem je zrychlení a zlepšení komunikace mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem i vůči jiným orgánům prostřednictvím využití moderních technologií. Předpokládá se postupný přechod na elektronickou formu trestního spisu. Cílem elektronizace trestního řízení je zajistit přístup k trestním spisům elektronickou cestou a zajistit výměnu dokumentů mezi policejním orgánem a státním zástupcem, popř. soudem, elektronicky.

Projekt elektronizace justice směřuje do více oblastí, přičemž kromě vytvoření tzv. datových schránek, sdílených elektronických databází a umožnění dálkového nahlížení do spisu jde zejména o vytvoření elektronického spisu.

Zásadním způsobem by mělo být rozšířeno využívání nových informačních technologií tak, aby byl oběh spisů a dalších dokumentů, který dosud probíhá zásadně v písemné podobě, nahrazen ve všech případech, kdy to není na újmu vedení řízení, jejich zasíláním v elektronické podobě. V této souvislosti je možno poukázat i na zahraniční zkušenosti (např. projekt LEA ve Slovenské republice).

Na vývoj projektu elektronizace justice bude reagovat nový trestní řád přizpůsobením právní úpravy tak, aby byl zohledněn dosažený stupeň elektronizace trestního řízení.

12. Podání a lhůty

Úprava podání bude doplněna o možnost doručit jej do datové schránky v případě přijetí zákona o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentu. Podrobně budou upraveny náležitosti podání. V ostatním bude plně převzata platná právní úprava. U institutu prominutí zmeškání lhůty bude prodloužena lhůta pro podání žádosti o navrácení lhůty ze tří dnů na patnáct dní, přičemž za důležitý důvod k navrácení lhůty se bude považovat i chybějící údaj o lhůtě k podání opravného prostředku v poučení o opravném prostředku, které je součástí rozhodnutí.

Zvláštní úprava se bude týkat situací, na které dnes dopadá ustanovení o prominutí zmeškání lhůty pouze přiměřeně, ukáže-li se dodatečně, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla. Zejména bude přicházet v úvahu, aby příslušné rozhodnutí bylo zrušeno i bez žádosti oprávněné osoby (bude-li učiněno zjištění, že lhůta k podání opravného prostředku nebyla zmeškána).

Nový trestní řád bude také upravovat podání a počítání lhůt s ohledem na to, zda půjde o lhůty podle dní, týdnů, měsíců nebo let, přičemž se předpokládá shodná úprava s platným trestním řádem se zohledněním nově navrhované úpravy činění podání prostřednictvím datové schránky.

Standardním způsobem bude zákon upravovat i navrácení lhůty, kde se však předpokládá prodloužení lhůty na patnáct dnů, neboť lhůta tří dnů se v praxi ukazuje jako příliš krátká. Lhůta patnácti dnů byla zvolena shodně s lhůtou k podání odvolání, u níž je nejčastěji žádáno o její navrácení, přičemž je třeba s takovou žádostí zásadně spojit i podání odvolání. Výslovně bude za důvod k navrácení lhůty stanoven i chybějící údaj o lhůtě k podání opravného prostředku v poučení o právu opravného prostředku, neboť toto nelze považovat za nesprávné poučení o lhůtě k podání opravného prostředku, jímž zákon miní jen nesprávně uvedené lhůty k jeho podání. I v takovém případě lze opravný prostředek proti rozhodnutí, je-li přípustný, podat jen ve lhůtě zákonem stanovené. Okolnost, že odsouzenému nebylo dáno poučení o lhůtě k podání stížnosti, však bude zakládat důvod k žádosti o navrácení lhůty (srov. č. 49/1998 Sb. rozh. tr.).

Zvlášť budou upraveny situace, kdy se ukáže dodatečně, že lhůta k podání opravného prostředku, který byl zamítnut jako opožděný, zmeškána nebyla (ty jsou dnes řešeny jen přiměřenou aplikací ustanovení § 61 odst. 3 platného tr. ř.).

13. Nahlížení do spisů

Rozsah práva nahlížet do spisů, okruh osob oprávněných i podmínky, za nichž lze nahlédnutí odepřít, včetně přezkoumání odepření, bude stanoven ve shodě s platnou právní úpravou, pouze bude doplněna výslovná úprava, že v souvislosti s rozhodováním o vazbě nelze obviněnému a obhájci odepřít nahlédnout také do těch částí spisu, které jsou pro rozhodnutí o vazbě podstatné; o tom, které části spisu jsou podstatné, rozhodne soud. Nahlížení do spisů bude zahrnovat nejen samotné nahlížení, ale i obhlédnutí věcných důkazů, shlednutí či poslechu obrazových, zvukových a jiných záznamů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů utajeného svědka, dále právo činit si z nich výpisky a poznámky a vyžádat si na své náklady kopie spisů a jejich částí (včetně kopií prostředků použitých k záznamu průběhu úkonu).

Nový trestní řád bude provázán s projektem elektronické justice a zavádění elektronického trestního řízení v České republice, podle něhož by mělo být postupně umožněno dálkové nahlížení do spisů.

Nahlížení do spisů a práva s tím spojená (činit si výpisky a poznámky a vyžadovat od soudu nebo orgánu činného v trestním řízení na své náklady kopie spisů a jejich částí – součástí práva na nahlížení do spisů již není právo požadovat zapůjčení spisu) jsou významná pro uplatňování obhajoby obviněného i práv dalších osob, jako např. zúčastněné osoby nebo poškozeného. Toto nahlížení se bude vztahovat výslovně i na obhlídku věcných důkazů, poslech nebo shlednutí zvukového, obrazového nebo jiného záznamu, pokud jsou součástí spisu (přílohy), byť jsou uloženy i jinde. Odepřít nahlédnutí do spisu a s tím spojená práva lze pouze v přípravném řízení, přičemž závažným důvodem tu je zejména konkrétní možnost

ohrožení, popř. zmaření výsledků přípravného řízení, zejména nebezpečí narušení objektivnosti důkazů (např. v případě výslechu důležitého svědka - srov. č. III/1967 Sb. rozh. tr.). Důvodem bude i skutečnost, že jde o tzv. utajeného svědka.

Právo obviněného nahlížet do spisu je jednou ze složek jeho práva na obhajobu, zaručovaného čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a právě proto je omezení tohoto práva, i když je zákonem připuštěno, vždy třeba náležitě zdůvodnit. Jinak by totiž omezení uvedeného práva zůstalo bez možnosti je přezkoumat. Za závažné důvody ve smyslu tohoto ustanovení nelze považovat zcela obecný poukaz na možnost maření výsledků vyšetřování a již vůbec ne na předpoklad ovlivňování svědků za situace, kdy se obviněný nachází ve vazbě, navíc v dané věci ve vazbě koluzní (srov. nález Ústavního soudu uveřejněný pod č. 15/2001 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu).

Možnost odepřít nahlédnutí do spisu je však výrazně omezena, pokud jde o rozhodování o vazbě v přípravném řízení, kdy s odkazem na čl. 5 odst. 3 a 4 a čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a navazující judikaturu Evropského soudu pro lidská práva je třeba obviněnému poskytnout určité základní procesní záruky zajišťující mu možnost předložit argumenty proti ponechání ve vazbě, kdy musí být zajištěna rovnost zbraní a kontradiktorní řízení, a obviněný nebo jeho obhájce proto musí mít možnost nahlédnout do trestního spisu, aby mohli vyvracet důvody státního zástupce pro vzetí do vazby nebo pro trvání vazby (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci Lietzow v. Německo, Garcia Alva v. Německo a Schöps v. Německo).

Trestní řád bude proto upravovat konkrétní postup týkající se nahlížení do spisu vedeného u soudu, jehož soudce rozhoduje o vazbě, včetně možnosti odepření nahlédnutí do spisu (přezkoumání stanoviska soudu včetně posouzení otázky, které části spisu byly pro rozhodnutí o vazbě podstatné, bude přicházet v úvahu v souvislosti s opravným prostředkem podaným proti příslušnému rozhodnutí soudce).

14. Doručování

Pokud jde o doručování, bude nově upravena možnost doručovat nejen prostřednictvím držitele poštovní licence (Česká pošta, s. p.), ale prostřednictvím jakéhokoli provozovatele poštovních služeb. Dále bude ještě více zdůrazněna subsidiarita doručování prostřednictvím policejního orgánu a to tak, že jejím prostřednictvím bude možné písemnost doručit až po vyčerpání ostatních možností (tj. nemůže-li ji státní zástupce či soud doručit sám, prostřednictvím držitele poštovní licence ani prostřednictvím orgánu obce) – znění bude totožné se zněním obsaženým v doprovodné novele trestního řádu k návrhu nového trestního zákoníku (sněmovní tisk 411). V případech stanovených zvláštními předpisy doručuje orgán činný v trestním řízení a soud prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti nebo jiného stanoveného orgánu.

Doručuje se zásadně na adresu určenou pro doručování osobou, které se doručuje; tuto adresu je příslušná osoba povinna určit nejpozději při prvním úkonu, který se s ní provádí, včetně způsobu doručování, s tím, že jakmile dojde k jakékoli změně, je povinna ji neprodleně oznámit orgánu činnému v trestním řízení (soudu). Osoba ponese negativní důsledky vyvolané tím, že nebylo možné ji zásilku řádně doručit, a to i v případech zásilek doručovaných do vlastních rukou. Neprokáže-li osoba vážné důvody, pro které se nemohla zdržovat na určené adrese a nebude-li takto doručován rozsudek, nebyl-li obžalovaný vyhlášen přítomen, nebo trestní příkaz, má se za to, že zásilka byla doručena 10 dnů od posledního dne stanovené lhůty, byla-li uložena; jinak 10 dnů ode dne, kdy byl učiněn první bezvýsledný pokus o doručení. Osoba bude moci uplatnit námitky ohledně důvodu nedodržení povinné adresy pro

doručování nejpozději do jednoho měsíce ode dne, kdy nastal účinek doručení, a to i za předpokladu, že se o tom, že tento účinek nastal, nedozvěděla.

Trestní řád bude zvlášť upravovat způsob doručování fyzickým osobám, právníkům osobám, státním orgánům, státu, advokátům, notářům, obcím a vyšším územně samosprávným celkům, bude-li to s ohledem na specifické potřeby trestního řízení nezbytné. Zvláštním způsobem bude také upraveno pro trestní řízení doručování do vlastních rukou a odepření přijetí doručované písemnosti, přičemž bude na základě požadavků z praxe omezen počet případů, kdy není možné uplatnit náhradní doručení doručované zásilky, a to v tomto rozsahu:

Náhradní doručení zásilky nebude možné, doručuje-li se

a) obviněnému trestní příkaz nebo rozsudek, jehož vyhlášení nebyl obžalovaný přítomen,

b) jiná písemnost, jestliže to předseda senátu, státní zástupce, nebo policejní orgán z důležitých důvodů nařídí.

Nový trestní řád bude umožňovat uložení zásilek určených do vlastních rukou. Půjde-li o rozsudek, nebyl-li obžalovaný vyhlášení přítomen, a trestní příkaz, lze je uložit, nicméně nemůže zde nastat účinek, že zásilka byla doručena, nevyzvedne-li si obviněný ve stanovené lhůtě takovou zásilku.

Zákon bude upravovat podrobnosti postupu při doručování usnesení o zahájení trestního stíhání.

V případě schválení bude zohledněn návrh zákona o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentu a o změně některých zákonů v tom smyslu, že bude upřednostněno doručování písemností v elektronické podobě do datové schránky osoby, jíž se doručuje, pokud tato osoba bude mít datovou schránku zřízenou a doručení písemnosti do datové schránky bude možné.

V této podobě je třeba také rozšířit oběh dokumentů mezi jednotlivými orgány činnými v trestním řízení, příp. i dalšími subjekty (např. dalšími státními orgány, orgány územní samosprávy, atd.).

Doručování bude v některých směrech upraveno ve shodě se současnou úpravou, včetně zachování omezené možnosti doručování zásilky za zákonem stanovených podmínek prostřednictvím příslušného orgánu Policie České republiky, neboť tato možnost je pro řádné fungování soudů a státních zastupitelství v trestním řízení nezbytná. Nicméně doručování prostřednictvím Policie ČR pro účely trestního řízení se navrhuje ještě více omezit v tom smyslu, že po Policii ČR bude možné požadovat doručení písemnosti až v případě, že není možné písemnost doručit jiným způsobem – tj. prostřednictvím provozovatele poštovních služeb, orgánů obce či justiční stráže (je tedy zapotřebí nejprve využít možnost doručit jiným způsobem). Navrhovaná úprava si klade za cíl přispět k odbřemenění Policie ČR od administrativní zátěže, která přímo nesouvisí s hlavními úkoly Policie České republiky a jejím posláním.

Současně bude omezen počet případů, v nichž je při doručování do vlastních rukou vyloučeno náhradní doručení zásilky, a to o dosud stanovené případy doručování obžaloby a předvolání k hlavnímu líčení a veřejnému zasedání obviněnému, kdy bude umožněno zásilku uložit s náhradním doručením. Doručování obžaloby a předvolání k hlavnímu líčení (které se doručují zásadně společně) nebo k veřejnému zasedání s možností uložení odstranění opakované doručování těchto zásilek obviněným, kteří se zdržují v místě doručení nebo označili adresu k doručování, na kterou se jim doručuje. Pokud by si zásilku nevyzvedli a nedostavili se k hlavnímu líčení, může předseda senátu v případě, že je jejich účast nutná, provést další opatření, např. nařídít jejich předvedení, a v případech, v nichž je možno konat hlavní líčení v jejich nepřítomnosti, urychleně provést toto hlavní líčení. V naposledy

uvedeném případě nebude možné náhradní doručení rozsudku vyhlášeného při takovém hlavním líčení a bude ho třeba doručit (s využitím možnosti jeho uložení), a proto se s ním obviněný bude moci vždy seznámit a případné námitky (a to i ohledně případně nesprávně provedeného doručení zásilky s obžalobou a předvoláním) uvést v podaném odvolání (z obdobných důvodů nebude možné také náhradně doručit trestní příkaz, který se vydává bez projednání věci v hlavním líčení). Naproti tomu, jestliže bude obžalovaný vyhlášení přítomen a zná tedy obsah rozsudku včetně toho, že mu bude v nejbližší době doručován, bude možné při jeho doručování do místa, kde se obžalovaný zdržuje, nebo na adresu jím uvedenou k doručování, využít možnosti náhradního doručení takové zásilky.

Nový trestní řád bude umožňovat ve vymezených případech i uložení zásilek určených do vlastních rukou.

V případě schválení návrhu zákona o elektronických úkonech, osobních číslech a autorizované konverzi dokumentu a o změně některých zákonů bude zohledněna úprava v něm obsažená v tom smyslu, že bude-li to možné a písemnost nebude doručena přímo při úkonu, bude se preferovat doručení písemnosti do datové schránky dotčené osoby.

15. Pořádková opatření

A. Pořádkové postižení

Úprava pořádkového postižení zůstane zachována, pouze bude zvýšena horní hranice pořádkové pokuty na 100 000 Kč. Obhájce nebo státní zástupce se místo pořádkové pokuty předá ke kárnému postihu. Předání obhájce ke kárnému řízení v přípravném řízení může učinit pouze státní zástupce. Zvážena bude úprava, podle níž by příslušný kárný orgán byl povinen projednat každou věc, která mu byla předána.

Kdo bez dostatečné omluvy neuposlechne příkaz nebo výzvu soudu anebo jednání soudu zmaří, může být omezen na svobodě, nejvýše však 48 hodin, a to pouze v rozsahu nezbytném k zajištění účasti na úkonu. O omezení osobní svobody rozhodne soud usnesením; proti usnesení je přípustná stížnost, která nemá odkladný účinek. Omezení osobní svobody na základě písemného příkazu soudu vykonají orgány Policie ČR.

Navrhuje se možnost soudu omezit danou osobu na její svobodě - v souladu se zásadou zdrženlivosti a přiměřenosti jen v nezbytném rozsahu, nejvýše na 48 hodin (na tuto úpravu navazuje úprava zajištění před předvedením, rovněž nejvýše na 48 hodin). Tato úprava je ústavně konformní (viz čl. 8 odst. 1, 3 a 4 Listiny základních práv a svobod a contrario).

Zvážena bude možnost, že předání obhájce nebo státního zástupce ke kárnému postihu, které by muselo splňovat náležitosti kárné žaloby, by bylo přímo kárnou žalobou, kterou by byl povinen příslušný kárný orgán projednat v kárném řízení. Orgán, kterému byla taková osoba předána ke kárnému postihu a který je jinak oprávněn zahájit kárné řízení, by potom nemohl vyhodnotit předání ke kárnému postihu tak, že není důvod k zahájení řízení a podání příslušného návrhu kárnému orgánu. Tato úprava by si vyžádala i změny navazujících zákonů upravujících kárné řízení obhájců a státních zástupců.

B. Předvedení

Osoba důvodně podezřelá ze spáchání trestného činu nebo obviněná bude moci být předvedena i bez předchozího předvolání, jestliže je odůvodněna obava, že se na předvolání nedostaví nebo jestliže je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení, zejména nemá-li adresu místa trvalého pobytu na území České republiky, nebo je zde obava, že se bude skrývat nebo uprchnout.

Předseda senátu (samosoudce) a v přípravném řízení státní zástupce budou moci v souvislosti s předvedením nařídit zajištění této osoby na dobu nezbytně nutnou, nejdéle na 48 hodin před provedením úkonu, ke kterému je předváděna.

Předvést bez předchozího předvolání je možné nejen osobu obviněnou, ale i osobu důvodně podezřelou z trestného činu, za podmínky, že je odůvodněna obava, že se na předvolání nedostaví, např. když byla přistižena při činu nebo zajištěna bezprostředně poté, zejména na útěku, anebo jestliže je to nutné k úspěšnému provedení trestního řízení (např. u bezdomovců, kterým lze obtížně doručit předvolání apod.).

U pořádkového opatření předvedení se nad rámec stávající úpravy, která se upřesňuje, pokud jde o důvody, kdy je možné obviněného předvést bez předchozího předvolání (srov. § 90 odst. 2 platného trestního řádu), zavádí i možnost, aby předseda senátu (samosoudce) a v přípravném řízení státní zástupce v souvislosti s předvedením nařídil zajištění této osoby na potřebnou dobu, nejdéle na 48 hodin před provedením úkonu, ke kterému je osoba předváděna. Tato úprava zajišťuje možnost realizace předvedení, neboť podle platné úpravy mohou příslušníci policie příkaz k předvedení realizovat až těsně před vlastním procesním úkonem, což je zpravidla nedostatečné, neboť v té době se předváděné osoby již zpravidla nezdržují na adrese trvalého pobytu, ze které v časných ranních hodinách odejdou a přes den se tam už nevyskytují. Obdobně neúčinné je v takovém případě předvádění ze zaměstnání, neboť velmi často jde o osoby nezaměstnané nebo často měnící své zaměstnání, popř. které se v rozhodnou dobu před procesním úkonem ze zaměstnání vzdálí.

16. Předběžná opatření v trestním řízení

Nový trestní řád bude nově upravovat předběžná opatření, jejichž smyslem je chránit poškozeného a zajistit účinné provedení trestního řízení. Podmínkou pro jejich uložení bude dostatečně odůvodněné podezření ze spáchání úmyslného trestného činu a potřeba ochrany poškozeného nebo společnosti z hlediska nebezpečí pokračování nebo opakování trestné činnosti. Přitom bude třeba přihlídnout k povaze a závažnosti konkrétního spáchaného skutku a k osobě obviněného. Úprava předběžných opatření bude provázána s úpravou obdobných institutů v netrestních předpisech (např. v zákoně o Policii ČR nebo občanském soudním řádu).

Jako předběžná opatření bude možno s přihlídnutím k povaze a závažnosti trestné činnosti, osobě obviněného a zájmům poškozeného uložit zejména zákaz styku s poškozeným nebo jeho vyhledávání (z důležitých důvodů bude možné takové setkání povolit za dohledu příslušného orgánu činného v trestním řízení nebo úředníka či asistenta Probační a mediační služby), zákaz styku s konkrétně vymezenými osobami a jejich vyhledávání, zákaz návštěv konkrétně vymezených míst, akcí, zařízení nebo jiných prostředí, příkaz zdržovat se v místě svého pobytu, příkaz nezdržovat se na určitém místě, zákaz vycestovat za hranice České republiky atd.

Predběžná opatření bude moci nařídit jen soud a v přípravném řízení státní zástupce nebo s předchozím souhlasem státního zástupce policejní orgán. Za předpokladu, že by délka trvání předběžného opatření přesáhla zákonem vymezenou dobu, bude o jeho dalším trvání v přípravném řízení rozhodovat na návrh státního zástupce soudce.

Soud nebo orgány činné v trestním řízení budou mít možnost rozhodnout s přihlídnutím k povaze a závažnosti trestné činnosti, osobě obviněného a zájmům poškozeného i o uložení více druhů předběžných opatření a o změně předběžného opatření, včetně uložení dalšího dosud neuloženého předběžného opatření.

Proti rozhodnutí soudu (státního zástupce nebo policejního orgánu) bude přípustná stížnost, jež nemá odkladný účinek. O stížnosti proti rozhodnutí policejního orgánu nebo státního zástupce bude rozhodovat soudce.

Jestliže obviněný nesplní uložená předběžná opatření, může být rozhodnuto o uložení jiného předběžného opatření, které bude shledáno účinnějším povaze a závažnosti věci, nebo o jeho vzetí do vazby, nebo bude nařízeno jeho zadržení nebo zatčení, nebo uložena pořádková pokuta.

Obviněný bude mít právo žádat o zrušení nebo změnu předběžného opatření, o takové žádosti musí soud a v přípravném řízení státní zástupce bezodkladně rozhodnout.

Návrh věcného záměru předpokládá na základě zahraničních zkušeností nově upravit předběžná opatření již v průběhu trestního řízení, je-li naléhavá potřeba chránit zejména poškozeného (oběť trestného činu) a jemu blízké osoby nebo potřeba chránit společnost. Tato potřeba se objevuje zejména v souvislosti s tzv. domácím násilím nebo pronásledováním („stalking“ – slídivé a značně obtěžující pronásledování oběti). V poslední době v České republice narůstá i specifická forma trestné činnosti vázané na sportovní utkání nebo zábavní centra, kdy jde o návštěvu sportovních stadionů nebo restauračních a jiných zařízení, v nichž došlo k opakované nebo závažné trestné činnosti. Včasná a účinná reakce na jasně definovatelné potenciální i skutečné kriminogenní faktory, včetně přerušení rozhodných vazeb mezi obviněným a jeho obětí nebo určitým prostředím, je v takových případech nepochybně potřebná a žádoucí v zájmu individuální i generální prevence.

Současná právní úprava předpokládá pouze možnost ukládat obviněnému v souvislosti s náhradou vazby písemným slibem nebo dohledem probačního úředníka omezení stanovená ve výroku rozhodnutí o náhradě vazby. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje mladistvému ukládat širokou škálu výchovných opatření, avšak jen s jeho souhlasem (srov. § 10 odst. 2 a § 15 a násl. zákona o soudnictví ve věcech mládeže).

Tyto formy se však právě u domácího násilí nebo pronásledování ukazují jako nedostatečně účinné, a proto se navrhuje upravit určitou škálu předběžných opatření, která mají podobný účel jako předběžná opatření v občanském soudním řízení, kdy je třeba prozatímně upravit poměry nebo vztahy obviněného s obětí nebo jiným poškozeným, aby bylo zabráněno obviněnému v pokračování v trestné činnosti nebo aby byla odstraněna její příčina nebo podmínka. Obdobně lze odkázat i na novelu zákona o Policii ČR, občanského soudního řádu a trestního zákona provedenou zákonem č. 135/2006 Sb., která zavedla nový institut vykázaní ze společného obydlí, na který trestněprávní úprava vhodně naváže.

Předběžné opatření bude moci nařídit jen soud a v přípravném řízení státní zástupce nebo s předchozím souhlasem státního zástupce policejní orgán. Za předpokladu, že by délka trvání předběžného opatření přesáhla zákonem vymezenou dobu, bude o jeho dalším trvání v přípravném řízení rozhodovat na návrh státního zástupce soudce. Vzhledem k tomu, že o předběžných opatřeních bude rozhodovat jinak pouze soud, a to na základě zákona, bude jejich ukládání v souladu s čl. 14 odst. 3 a čl. 4 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Obdobné úpravy mají např. v Rakousku (srov. Spolkový zákon o ochraně proti násilí v rodině) nebo ve Francii, kde jsou uplatňována v podstatně širším rozsahu, neboť umožňují uložit obviněnému na svobodě velmi širokou škálu nejrůznějších omezení a povinností, které mají za cíl omezovat další trestní rizika a usnadnit vedení trestního řízení (srov. kapitulu VII francouzského trestního řádu, zejména ustanovení čl. 137 až 144).

Smyslem těchto omezení je v první řadě chránit poškozeného, ale na druhé straně jejich náležité prosazování je i v zájmu stíhaného obviněného, který by si mohl svými nežádoucími aktivitami přivodit použití podstatně invazivnějších prostředků vůči sobě, např. uvalení vazby z důvodů § 67 písm. c) platného trestního řádu. Používání předběžných opatření se v zahraničí

osvědčuje a zejména u domácího násilí nebo pronásledování efektivně brání v pokračování nebo opakování trestné činnosti.

17. Zajištění osob

A. Zadržení obviněného policejním orgánem

V podstatných rysech bude zachována stávající úprava zadržení obviněného. Výslovně se bude řešit (v souvislosti s úpravou zadržení osoby podezřelé) zejména přípustnost zadržení obviněného stíhaného pro některé méně závažné trestné činy odkazem na důvody vazby, a to v návaznosti na požadavky praxe s přihlédnutím k tomu, že jedná-li se o neodkladný případ (zejména na počátku vyšetřování), nemusí být ještě kvalifikované důvody vazby, jež vylučují uplatnění omezení vzetí do vazby u nejméně závažných trestných činů, náležitě objasněny a zjištěny, přičemž lhůta stanovená zákonem pro zadržení slouží mimo jiné i k objasnění, zda u trestného činu, pro který jinak nelze vzít obviněného do vazby, jsou či nejsou tyto kvalifikované důvody dány.

Pokud půjde o takový trestný čin a byly-li již v průběhu prověřování a navazujícího vyšetřování zjištěny skutečnosti potřebné k posouzení, zda je dán některý z kvalifikovaných důvodů vazby u nejméně závažných trestných činů, je třeba tyto okolnosti uvážit, a to i z hlediska rozhodnutí, zda obviněný, který je stíhán pro trestný čin, pro nějž by ho jinak nebylo možno vzít do vazby, má být vůbec zadržen, a to i přesto, že je pro zadržení stanovena pouze podmínka, aby byl dán některý z důvodů vazby.

Nadále bude platit zákaz obcházení potřeby vyžádat si souhlas státního zástupce k zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu využitím některého zajišťovacího institutu podle zákona o policii, případně podle jiného zákona, a po zahájení trestního stíhání následným zadržením obviněného.

Výslovně bude zakotveno, že obviněný může v průběhu zadržení se svým obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním i tehdy, není-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, ale byl-li policejním orgánem zadržen jako obviněný a dosud nebylo rozhodnuto soudcem o zadržené osobě. Doposud praxe vycházela z analogické aplikace ustanovení § 33 odst. 1 předposlední věty platného trestního řádu.

B. Zadržení a omezení osobní svobody osoby podezřelé

Bude převzata beze změn úprava zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu i omezení svobody osoby přistižené při trestném činu nebo bezprostředně poté. Při zadržení osoby podezřelé se nezvažují okolnosti vztahující se k omezení vzetí do vazby u nejméně závažných trestných činů a okolnosti takové omezení vylučující, které je však třeba v průběhu zadržení objasnit k případnému rozhodnutí o vzetí do vazby.

Ustanovení upravující práva obviněného a výslech obviněného je třeba přiměřeně respektovat i tehdy, jestliže je zadržená osoba nebo osoba přistižená při trestném činu nebo bezprostředně poté, která byla policejnímu orgánu odevzdána, vyslýchána v době, kdy ještě proti ní nebylo zahájeno trestní stíhání. Taková osoba má právo zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním již v průběhu zadržení; má též právo požadovat, aby obhájce byl přítomen při jejím výslechu, ledaže je obhájce ve lhůtě tam uvedené nedosažitelný. Zadržený podezřelý má právo vyrozumět o skutečnosti, že byl zadržen, osobu blízkou nebo jinou osobu podle své volby. O těchto právech je třeba podezřelého poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

V podstatných rysech bude přebrána i úprava zadržení osoby podezřelé a přistižení osoby při činu nebo bezprostředně poté. Zákon bude užívat pro tuto osobu označení „osoba důvodně podezřelá ze spáchání trestného činu“, aby tím bylo jednoznačně vyjádřeno, že musí jít o osobu, u níž zatím pouze důvody neodkladnosti a naléhavosti neumožnily vydat rozhodnutí o zahájení trestního stíhání. Rovněž bude doplněna úprava postupu ohledně osoby, která byla odevzdána policejnímu orgánu (či jinému subjektu) poté, co byla přistižena při trestném činu nebo bezprostředně poté. Bude stanovena i povinnost policejního orgánu oznámit zadržení osoby podezřelé (nebo převzetí takové osoby od jiného orgánu či osoby) bezodkladně státnímu zástupci. Stávající úprava totiž danou otázku výslovně neřešila a problém se řešil přiměřeným použitím úpravy v § 75 platného tr. ř.

Výslovně bude řešena zejména přípustnost zadržení podezřelého pro některé méně závažné trestné činy odkazem na důvody vazby, a to v návaznosti na požadavky praxe s přihlédnutím k tomu, že jedná-li se o neodkladný případ, nemusejí být ještě kvalifikované důvody vazby, které musejí být dány u nejméně závažných trestných činů (má-li být obviněný vzat do vazby), náležitě objasněny a zjištěny, přičemž lhůta stanovená zákonem pro zadržení slouží mimo jiné i k objasnění, zda u trestného činu (přečinu), pro který jinak nelze vzít obviněného do vazby, jsou či nejsou tyto okolnosti dány. Proto se také výslovně zdůrazňuje, že při zadržení osoby podezřelé se nezvažují okolnosti vztahující se k omezení vzetí do vazby u nejméně závažných trestných činů a kvalifikované důvody vazby (dnes okolnosti takové omezení vylučující), které je však třeba v průběhu zadržení objasnit, aby je bylo možno náležitě zvážit při rozhodování o vzetí obviněného do vazby.

Nadále bude přicházet v úvahu zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu policejním orgánem v souvislosti s přistižením při činu nebo bezprostředně poté, kde jde pouze o zvláštní případ zadržení osoby podezřelé (tento zajišťovací institut se zásadně odlišuje od omezení osobní svobody kýmkoli, jak je výše zmíněn). V těchto případech může být konáno také tzv. superrychlé zkrácené přípravné řízení.

C. Vazba

Důvody vazby budou v novém trestním řádu vymezeny následovně:

Obviněný bude moci být vzat do vazby jen tehdy, jestliže s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením a z jeho jednání nebo dalších konkrétních skutečností vyplývá důvodná obava,

a) že uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li adresu trvalého pobytu na území České republiky anebo hrozí-li mu vysoký trest za zvlášť závažný zločin,

b) že bude působit na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo

c) že bude opakovat trestnou činnost, pro níž je stíhán, anebo která vyplývá z takové trestné činnosti nebo navazuje na takovou trestnou činnost, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil,

a dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a jsou zřejmé důvody k podezření, že tento trestný čin spáchal obviněný.

Obviněného stíhaného pro úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, nebo pro trestné činy neposkytnutí pomoci, omezování osobní svobody, útisku, porušování domovní svobody, svádění k pohlavnímu styku, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci a nebezpečného vyhrožování (příp. též nebezpečného pronásledování při jeho zakotvení

do hmotněprávní úpravy), nebo pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, lze vzít do vazby, jen tehdy, jestliže obviněný

a) uprchl nebo se skrýval, anebo nemá adresu místa trvalého pobytu na území České republiky, na níž by mu bylo možno doručit předvolání nebo vyrozumění o úkonu trestního řízení,

b) opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení,

c) je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit,

d) již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, nebo

e) již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, anebo která vyplývá z takové trestné činnosti nebo navazuje na takovou trestnou činnost, a to i přesto, že za ni již byl odsouzen, anebo v takové trestné činnosti pokračoval včetně dalších útoků hromadného trestného činu nebo dalšího udržování protiprávního stavu u trvajících trestných činů.

Doplněna bude úprava vyrozumívání o vzetí obviněného do vazby. Nově bude umožněno obviněnému, který je podnikatel, aby učinil nezbytné úkony k zajištění dalšího chodu právnické osoby (nesouvisí-li činnost právnické osoby s trestnou činností).

Základní (obecné) důvody vazby se navrhuje ponechat ve stávající podobě. Vychází se z toho, že vazba bude nadále fakultativním zajišťovacím opatřením proti osobě (institut obligatorní vazby se odmítá), přičemž bude posílen princip, podle něhož má soud vždy zkoumat, zda sledovaného cíle nelze dosáhnout náhradním opatřením.

Vzhledem k proklamovanému úsilí o zjednodušení úpravy vazby není na místě v této souvislosti upravovat v obecných ustanoveních o vazbě některé další kategorie či druhy vazby (jako např. vazbu po skončení trestního stíhání, vazbu v oblasti mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, vazbu u specifických kategorií osob – žen, nemocných, mladistvých atd.), neboť jednak lze odkázat na speciální ustanovení obsažená dílem v trestním řádu, dílem ve zvláštních zákonech (v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, příp. i v novém zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech), jednak jde o otázky týkající se výkonu vazby (vazebního režimu) a v tomto ohledu existuje rovněž speciální úprava (zákon o výkonu vazby a řád výkonu vazby).

Úpravu přísnějších důvodů vazby se navrhuje ponechat v zásadě beze změny, s tím, že bude nově upraven výčet skutkových podstat úmyslných trestných činů, u kterých bude přicházet v úvahu vzetí do vazby, byť jde o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje dvě léta, a že bude více zdůrazněna skutečnost, že jde o **kvalifikované důvody** vazby (v praxi je někdy v tomto směru hodnocení dosavadní úpravy obsažené v § 68 odst. 3 platného tr. ř. rozporné a má se nezřídka za to, že jde fakticky o obecné důvody vazby, jen vyjádřené ve větší intenzitě).

K otázce, zda tyto kvalifikované důvody vazby ponechat či se vrátit k úpravě z doby předcházející nabytí účinnosti novely č. 265/2001 Sb., se uvádí, že statistické údaje Ministerstva spravedlnosti z období po 1. 1. 2002 svědčí o tom, že se počty osob vzatých do vazby výrazně snížily, na druhé straně se neprojevil výraznější vzestup méně závažné trestné činnosti, zejména majetkové, což by mohlo být podkladem pro závěr, že úprava vazby neplní svůj účel. Vazba by měla být nadále považována za opatření výjimečné, které nastupuje až poté, co selhala předchozí opatření.

Do důvodu v písm. a) se navrhuje doplnit, že vysoký trest hrozí za zvlášť závažný zločin (srov. k tomu i judikaturu Ústavního soudu). Navrhované doplnění v případě důvodu předstízně vazby směřuje k tomu, aby bylo možno vzít do vazby nejen osobu, která opakuje již spáchanou trestnou činnost, tedy trestnou činnost stejného druhu, ale i osobu, u níž je

důvodná obava, že bude na takovou trestnou činnost navazovat i jinou trestnou činností, než kterou již spáchala (např. u trestného činu vydírání hrozí spáchání trestného činu ublížení na zdraví s těžkou újmou na zdraví nebo vražda, apod.). Další změnou je úprava kvalifikovaného důvodu vazby vylučujícího omezení vzetí do vazby u nejméně závažných trestných činů podle písm. e) [srov. oproti tomu dikci § 68 odst. 3 písm. e) platného trestního řádu], kde se navrhuje na základě platné judikatury doplnit toto ustanovení tak, aby se tento důvod vztahoval i na opakování trestné činnosti spáchané v minulosti (včetně recidivy), jakož i na pokračování v ní dalším jednáním (vztahuje se nikoli jen na útoky pokračujícího trestného činu podle § 89 odst. 3 platného trestního zákona, ale i na útoky hromadného trestného činu a části trvajících trestných činů). Jde o širší pojem než opakování trestné činnosti, kterým novela provedená zákonem č. 265/2001 Sb. nahradila v § 67 písm. c) platného trestního řádu původní pojem pokračování v trestné činnosti (srov. § 12 odst. 11 platného tr. ř.).

Sporné dosud je, zda do tohoto důvodu lze zahrnout i zpětnost v podobě recidivy, resp. i případy recidivě podobné (bylo-li již vyhlášeno odsuzující rozhodnutí za nějaký trestný čin). V dosavadním pojetí převažoval spíše výklad, podle něhož důvod podle písm. e) je možno uplatnit jen v probíhajícím trestním řízení a že nelze tento důvod vztahovat k případům recidivy, tedy k případům, kdy je zahájeno trestní stíhání proti obviněnému, který byl v minulosti odsouzen pro podobnou trestnou činnost, nicméně v rámci již probíhajícího nového trestního řízení se nedopustil znovu jednání předpokládaného v tomto ustanovení. Proto navrhovaná úprava i tento problém řeší výslovně, neboť je jistě více důvodů pro vzetí do vazby takového obviněného, který bezprostředně po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody navázal dalším trestným činem na předchozí trestnou činnost, ačkoli za ni byl již odsouzen, zvláště když se tato situace opakuje již poněkolkrát, než obviněného, který se sice dopustil opakovaně trestné činnosti nebo v ní pokračoval, ale ještě za ní nebyl odsouzen, tedy na něho nebylo působeno žádným trestem ani jiným působením v rámci trestního řízení.

Na tuto úpravu důvodů vazby pak mohou odkazovat další ustanovení trestního řádu, jež na materiální vazební právo bezprostředně navazují (včetně předpisů upravujících výkon vazby).

Doplněna bude i úprava o vyrozumívání věznic, zastupitelských, resp. konzulárních úřadů a dalších subjektů o vzetí obviněného do vazby a navazujících rozhodnutí, kde bude zejména umožněno vyrozumět na žádost obviněného i další osoby, než jen rodinné příslušníky a zaměstnavatele. Výslovně bude upraveno i vyrozumění příslušného úřadu práce u nezaměstnaných osob, aby obviněnému nevznikaly další zbytečné problémy (např. pro nedostavení se k tomuto úřadu apod.). Podnikatelům vzatým do vazby bude umožněno učinit potřebné úkony k zabezpečení dalšího chodu právnické osoby tak, aby nedošlo k zbytečným škodám a ohrožení fungování podniku. Cizinci, který byl zbaven osobní svobody, bude také umožněno navázat spojení se zastupitelským (konzulárním) úřadem, o čemž musí být poučen.

D. Zatčení obviněného

Příkaz k zatčení bude vedle údajů zajišťujících, že obviněný nebude zaměněn s jinou osobou, obsahovat stručný popis skutku, pro nějž je obviněný stíhán, označení trestného činu, který se v tomto skutku spatřuje, a přesný popis důvodů, pro které se příkaz k zatčení vydává.

Soudce nebo předseda senátu (samosoudce)

a) změni příkaz k zatčení, zejména pokud jde o příslušnost orgánu, kterému má být zatčena osoba předvedena,

b) odvolá příkaz k zatčení, pominuly-li důvody pro jeho vydání; příkaz k zatčení tím bez dalšího pozbývá platnosti.

Zatčení provedou na podkladě příkazu orgány Policie České republiky, které jsou též povinny, je-li toho k provedení příkazu třeba, vypátrat pobyt obviněného.

Úprava příslušnosti soudu, kterému má být zatčený obviněný dodán, bude stanovena v návaznosti na výsledky projednávání doprovodné novely trestního řádu k návrhu zákona o Policii (sněmovní tisk č. 440), v níž se předpokládá, že policejní orgán, který obviněného na základě příkazu zatkl, jej bude dodávat nejbližšímu věcně příslušnému soudu a nikoli soudu, který příkaz k zatčení vydal, ovšem pouze za předpokladu, že elektronizace trestního řízení dosáhne takového stupně, že si oba tyto soudy budou schopny elektronicky zaslat všechny potřebné písemnosti k rozhodnutí o zatčeném obviněném tak, aby soud, jemuž byl zatčený obviněný dodán, měl k dispozici všechny informace potřebné pro rozhodnutí o vazbě obviněného.

V případě institutu příkazu k zatčení budou provedeny jen dílčí změny. Výslovně bude zakotvena možnost již vydaný příkaz k zatčení odvolat, pominou-li důvody jeho vydání ještě předtím, než byl obviněný zatčen. Soudce činný v přípravném řízení tak zpravidla učiní na návrh státního zástupce, není však vyloučeno, aby v přípravném řízení soudce příkaz odvolal i bez takového návrhu, dozvíd-li se jinak, že důvody vazby nebo jeho vydání pominuly. V řízení před soudem předseda senátu (samosoudce) odvolá příkaz k zatčení při splnění uvedené podmínky i bez návrhu. Při odvolání příkazu se příkaz k zatčení neruší, ale opatřením se odvolá jeho výkon. Formu opatření má i odmítnutí návrhu státního zástupce na vydání příkazu k zatčení.

Soudce nebo předseda senátu může také příkaz k zatčení změnit, zejména pokud jde o příslušnost orgánu, kterému má být zatčená osoba předvedena. Touto možností se sleduje zamezení nutnosti vydávat nové a rušit dříve vydané příkazy k zatčení v případě přechodu věci ze stádia přípravného řízení do stádia řízení před soudem a také v případě změn soudních stadií řízení (nalézacího a odvolacího).

Pokud jde o příslušnost soudce rozhodujícího o vzetí zatčené osoby do vazby, vychází se z obsahu návrhu doprovodné novely trestního řádu k návrhu nového zákona o policii (tisk 440 Poslanecké sněmovny).

V průběhu přípravy rekodifikace trestního práva procesního byla zvažována i možnost úpravy příkazu k zatčení podezřelého, ale tato byla zejména pro závažnost a dopad vydaného příkazu k zatčení na osobu, jíž se tento zajišťovací úkon týká, i ke způsobu jeho realizace (na jeho podkladě se bezprostředně – do 24 hodin - rozhoduje o vzetí této osoby do vazby) odmítnuta.

E. Rozhodování o vzetí do vazby a rozhodování o zadržené osobě

Nově bude upraveno, že o vzetí do vazby rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Obdobně se bude postupovat v případech, kdy soudce bude rozhodovat v přípravném řízení o návrhu státního zástupce na to, že je dán některý z kvalifikovaných důvodů vazby, nachází-li se již obviněný ve vazbě.

Jinak bude převzata stávající právní úprava.

Zásadně nepřichází v úvahu, aby o vzetí do vazby v přípravném řízení rozhodoval státní zástupce (srov. i čl. 8 odst. 5 Listiny základních práv a svobod). Státní zástupce není považován za „jinou úřední osobu zmocněnou zákonem k výkonu soudní pravomoci“ podle čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

F. Přezkoumávání trvání vazby z úřední povinnosti i na základě žádostí obviněného

Pokud jde o právo obviněného kdykoliv žádat o propuštění na svobodu, bude doplněno, že žádostí o propuštění z vazby je i návrh obviněného na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu. Nevyhoví-li v přípravném řízení státní zástupce takové

žádosti obviněného, a to popř. i při náhradě vazby zárukou, dohledem probačního úředníka, slibem obviněného nebo peněžitou zárukou (nebo uplatněním některého předběžného opatření nahrazujícího vazbu), předloží ji neprodleně se svým stanoviskem soudu; o tom zašle vyrozumění obviněnému. O takové žádosti musí soud a v přípravném řízení soudce neodkladně rozhodnout.

V řízení před soudem bude moci o propuštění z vazby obviněného na svobodu rozhodnout předseda senátu, bude-li s tím souhlasit státní zástupce.

Lhůta pro opakování podání žádosti o propuštění na svobodu, v níž nejsou uvedeny nové důvody, bude prodloužena z 14 dnů na jeden měsíc od právní moci rozhodnutí o zamítnutí předchozí žádosti.

Vazba může trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu, tedy jen pokud její délka není vzhledem ke konkrétním okolnostem případu (složitost věci, chování obviněného, význam řízení, postup orgánů činných v trestním řízení) nepřiměřená.

Vazba z koluzního důvodu může trvat nejdéle tři měsíce; to neplatí, bylo-li rozhodnutím soudu (v přípravném řízení soudce učiněném na návrh státního zástupce) nejpozději do uplynutí této lhůty konstatováno, že obviněný již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání (jde o kvalifikovaný důvod vazby). Nebyl-li obviněný, který není ve vazbě současně i z jiného důvodu, propuštěn na svobodu před uplynutím této lhůty, a nebylo-li rozhodnuto o ponechání obviněného ve vazbě z kvalifikovaného důvodu vazby, musí být z vazby propuštěn nejpozději v den následující po uplynutí uvedené lhůty.

Soud a v přípravném řízení soudce činný v přípravném řízení bude i nadále rozhodovat o trvání vazby k žádosti obviněného i z úřední povinnosti. Kromě případů, kdy bylo rozhodnuto z úřední povinnosti v souvislosti s některým úkonem trestního řízení (např. při předběžném projednání obžaloby), bude se rozhodovat z úřední povinnosti o dalším trvání vazby jen, nebylo-li v uplynulých šesti měsících ode dne nabytí právní moci předchozího rozhodnutí rozhodnuto o trvání vazby, ať již k žádosti obviněného nebo z úřední povinnosti. V takovém případě rozhodne soud nebo v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, přičemž státní zástupce je povinen návrh podat nejpozději ve lhůtě jednoho měsíce před uplynutím této šestiměsíční lhůty. Jinak musí být obviněný propuštěn z vazby na svobodu.

Celková doba vazby v trestním řízení nesmí přesáhnout

- a) jeden rok, je-li vedeno trestní stíhání pro přečin,
- b) dva roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zločin,
- c) tři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin,
- d) čtyři roky, je-li vedeno trestní stíhání pro zvlášť závažný zločin, za který lze podle trestního zákona uložit výjimečný trest.

Do celkové doby trvání vazby podle ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby se nebude započítávat doba předběžné či vydávací vazby, kterou obviněný vykonal v cizině pro účely vydání do České republiky (obdobně i doba předávací vazby, kterou obviněný vykonal předtím, než byl České republice předán). Dále se nezapočte doba dalších druhů vazby upravených v zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech, vazby, o níž bylo rozhodnuto v řízení o mimořádných opravných prostředcích, vazby vyhošťovací a vazby, o níž bylo rozhodnuto po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Z nejvyšší přípustné doby vazby jedna třetina připadá na přípravné řízení a dvě třetiny na řízení před soudem.

Po uplynutí této doby je třeba obviněného ihned propustit na svobodu. Je-li obviněný stíhán pro dva nebo více trestných činů, je pro určení této doby rozhodující čin

nejpřísněji trestný. Jestliže v průběhu řízení vyjde najevo, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, je jiným trestným činem, a délka vykonané vazby již přesáhla dobu určenou podle předchozí věty, obviněný musí být z vazby propuštěn na svobodu nejpozději den následující po dni, kdy došlo k jeho upozornění na změnu právní kvalifikace skutku, i když některý vazební důvod trvá.

Lhůta trvání vazby se počítá ode dne, kdy došlo k zatčení nebo zadržení obviněného, anebo nepředcházelo-li zatčení nebo zadržení, ode dne, kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody obviněného. Při vrácení věci státnímu zástupci k došetření pokračuje běh lhůty ode dne, kdy byl spis doručen státnímu zástupci.

Pokud byl soudem vyhlášen odsuzující rozsudek, kterým byl obviněný odsouzen pro zvlášť závažný zločin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nezapočítává se další vazba až do nařízení výkonu uloženého trestu odnětí svobody do celkové doby trvání vazby podle ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby; byl-li však takový odsuzující rozsudek ve výroku o vině zvlášť závažným zločinem později zrušen a věc vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, je třeba v souvislosti s tímto rozhodnutím vždy znovu rozhodnout o dalším trvání vazby s přihlédnutím k ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby.

Zjednodušuje se úprava přezkoumávání důvodů vazby z úřední povinnosti a na základě žádostí o propuštění z vazby na svobodu a dále i propuštění obviněného z vazby na svobodu, pominuly-li důvody vazby, přičemž se blíže vymezuje to, co se považuje za žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu, zejména v zájmu odstranění některých nejasností při výkladu tohoto pojmu. Za žádost, o níž by musel rozhodnout soud, popř. v přípravném řízení soudce, se i nadále nepovažuje podání příbuzných obviněného o propuštění obviněného na svobodu (jde jen o podnět k přezkoumání - srov. č. 57/1981 Sb. rozh. tr.). Manžel, děti a ostatní příbuzní obviněného nejsou totiž osobami oprávněnými k podání žádosti o propuštění z vazby na svobodu, o které by soud musel rozhodovat.

Vzhledem k nálezu Ústavního soudu České republiky ze dne 23. března 2004 sp. zn. I. ÚS 573/02 se navrhuje úprava rozhodování o vazbě, která v případech, v nichž výsledkem není propuštění obviněného z vazby, které může učinit i státní zástupce, ale naopak zamítnutí žádosti obviněného o propuštění z vazby na svobodu nebo rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě, vrací takové rozhodování i v přípravném řízení soudci. Ve zmíněném nálezu Ústavní soud totiž s odkazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva dovodil, že státní zástupce nesplňuje institucionální rysy vyžadované u subjektu přezkoumávajícího oprávněnost zbavení svobody, a to neustrannost a nezávislost, a to jak z hlediska svého osobního statutu, tak z hlediska svého procesního postavení v trestním řízení (srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Wloch v. Polsko, 27785/95, § 125, řádek 9; de Wilde v. Belgie, 2832/66, § 76, řádek 26), a proto jeho rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě není rozhodnutím ve smyslu čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Z uvedených důvodů nelze ani rozhodování o stížnosti proti takovému rozhodnutí považovat za rozhodování soudu druhého stupně, tak jak jej chápe Evropský soud pro lidská práva z pohledu citované Úmluvy, a jde tedy o prvostupňové soudní rozhodnutí. Za této situace by po rozhodnutí státního zástupce následovala ještě rozhodnutí soudu prvního stupně o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce a další rozhodnutí soudu druhého stupně o stížnosti proti takovému přezkumnému rozhodnutí soudu. Tím by bylo vytvořeno trojinstanční rozhodování, což by z hlediska rychlosti a hospodárnosti řízení mimořádně komplikovalo situaci, a proto se ponechává státnímu zástupci rozhodování jen o propuštění obviněného z vazby na svobodu, a to popř. i při náhradě vazby některým nevazebním opatřením. Pokud by přicházelo v úvahu naopak zamítnutí žádosti obviněného

nebo jeho ponechání ve vazbě (při rozhodování o trvání vazby), státní zástupce nebude procesně rozhodovat, ale takovou věc předloží s příslušným návrhem neprodleně soudu, o čemž zašle vyrozumění obviněnému. U soudu pak rozhodne soudce činný v přípravném řízení.

Vzhledem k nové úpravě rozhodování o trvání vazby se již nepředpokládá společné rozhodování o žádostech o propuštění z vazby na svobodu a o dalším trvání vazby, neboť obě tato rozhodnutí jsou již ze zákona rozhodnutími o dalším trvání vazby; rozhodování z úřední povinnosti o dalším trvání vazby se však váže jen na zákonný institut (např. předběžné projednání obžaloby) nebo na uplynutí lhůty šesti měsíců od posledního rozhodnutí o vazbě, ať už bylo učiněno na základě žádosti obviněného nebo z úřední povinnosti (např. při předběžném projednání obžaloby nebo po marném uplynutí zmíněné šesti měsíční lhůty).

Nepřekročitelné lhůty, v nichž musí být o dalším trvání vazby rozhodnuto (jen v mezích nejvyšší přípustné doby vazby, což byl princip, který platil i podle stávající právní úpravy), budou vymezeny výslovně jako **propadné**. Vzhledem k praktické nemožnosti justičních orgánů České republiky ovlivnit délku vydávací vazby v cizině (a to i ve vyspělých státech – např. ve Spojeném království, Irsku atd., přičemž vydávací vazby v důsledku souběžně probíhajícího azylového řízení někdy trvají tři i více let) se navrhuje výslovně vyloučit tuto dobu ze započítání do celkové doby trvání vazby podle ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby. Totéž se týká i vazby předběžné a vazby předávací, vazby, o níž bylo rozhodnuto v řízení o mimořádných opravných prostředcích, vazby vyhošťovací a vazby, o níž bylo rozhodnuto po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Zcela novým způsobem se upravuje nezapočítávání doby vazby do celkové lhůty trvání vazby v případech, kdy byl obviněný odsouzen za zvlášť závažný zločin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, avšak rozsudek doposud nenabyl právní moci. Nové ustanovení má zajistit ochranu společnosti před recidivou takového odsouzeného, délka vazby se nezapočítává až do doby nařízení výkonu uloženého trestu odnětí svobody. Obviněný tak nebude s výjimkou případu, kdy bude takový odsuzující rozsudek ve výroku o vině zvlášť závažným zločinem později zrušen a věc vrácena soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí, propuštěn z vazby na svobodu před nastoupením výkonu trestu odnětí svobody. Ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby se v takovém případě nepoužijí. Při zrušení takového odsuzujícího rozsudku ve výroku o vině zvlášť závažným zločinem a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí bude naproti tomu třeba vždy rozhodnout o dalším trvání vazby s přihlédnutím k ustanovení o nejvyšší přípustné době trvání vazby.

Pokud jde o nejvyšší přípustné doby vazby, stanoví se ve shodě se stávající úpravou (není pokládáno za odpovídající ani snížení, ale ani zvýšení těchto dob). Je také velmi obtížné si představit, že by tyto doby nebyly stanoveny s ohledem na typovou závažnost činu. Nadále bude uplatněno rozdělení celkové nejvyšší přípustné doby vazby na obě hlavní stadia procesu – v poměru jedné třetiny na přípravné řízení a dvou třetin na řízení před soudem. Vychází se z toho, že uvedené rozdělení se v aplikační praxi osvědčilo.

G. Zvláštní řízení o vazbě

Nově bude upraveno zvláštní řízení, požádá-li obviněný v souvislosti s rozhodováním o trvání vazby z důležitých důvodů o výsledch. Obviněný musí být vždy vyslechnut, jde-li o rozhodování o naplnění tzv. kvalifikovaného důvodu vazby.

Slyšení obviněného bude prováděno v rámci zvláštního řízení konaného formou neveřejného zasedání. O neveřejném zasedání se vyrozumí státní zástupce a obhájce. V některých případech nebude třeba slyšení obviněného provádět (obviněný se po řádném poučení a předvolání vzdal práva na výslech ve lhůtě stanovené soudem, výslech není možné ve stanovených lhůtách pro rozhodování provést ze závažných důvodů

nezaviněných orgány činnými v trestním řízení nebo jinými orgány veřejné moci nebo byl obviněný vyslechnut v souvislosti s předchozím rozhodnutím o vazbě, od kterého neuplynula doba delší než tři měsíce, neuvádí nové okolnosti týkající se důvodů vazby nebo jejího trvání a jeho výslech není nutný k náležitému posouzení trvání vazby). V rámci veřejného zasedání se vyslechnou argumenty obhajoby i státního zástupce, lze provádět i potřebná šetření, popř. i důkazy. Nejpozději do jednoho týdne musí být vyhotoveno rozhodnutí, jež je výsledkem neveřejného zasedání, případně bylo vydáno mimo neveřejné zasedání.

S odkazem na čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 a 4 a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a navazující judikaturu Evropského soudu pro lidská práva je třeba obviněnému poskytnout určité základní procesní záruky zajišťující mu možnost předložit argumenty proti ponechání ve vazbě, kdy musí být zajištěna rovnost zbraní a kontradiktorní řízení. Obviněný má proto právo být slyšen („hearing“) v přípravném řízení soudcem a v řízení před soudem samosoudcem nebo senátem před rozhodnutím o vazbě, a to nejen na základě jeho žádosti o propuštění z vazby, ale i při rozhodování z úřední povinnosti, aby se mohl osobně vyjádřit k dalšímu trvání své vazby, neboť osobní přítomnost obviněného v souvislosti s rozhodováním o vazbě je významnou zárukou proti porušování jeho práv (srov. zejména rozsudky ve věcech Sanchez-Reisse v. Švýcarsko, 9682/82, § 51, řádek 18; Kampanis v. Řecko, 17977/91, § 47, řádek 1; Assenov a ost. v. Bulharsko, 24760/94, § 162; Nikolovová v. Bulharsko, 31195/96, § 58, řádek 20; Nedbala v. Polsko, 27915/95, § 66, řádek 12; Grauzinis v. Litva, 37975/97, § 31, řádek 4; Garcia Alva v. Německo, 23541/94, § 39, řádek 13, Lietzow v. Německo, 24479/94, § 44, řádek 14, a mnoho dalších; srov. i nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. března 2004 sp. zn. I. ÚS 573/02). Proto je nezbytné umožnit obviněnému realizaci práva na osobní slyšení, pokud žádá, aby byl před rozhodnutím o trvání vazby vyslechnut (např. jsou nové skutečnosti nebo důkazy, jež se týkají trvání vazby a ke kterým ještě nebyl slyšen).

Naproti tomu před soudem druhé instance rozhodujícím o stížnosti obviněného takové právo na osobní slyšení obviněný nemá, pokud mu je toto právo dáno v řízení před soudem prvního stupně (srov. např. ve věci X. v. Švýcarsko rozhodnutí ze dne 17. dubna 1981 č. 8485/79, Décisions et rapports, sv. 22, s. 131). Byl vysloven názor, že čistě písemné jednání o stížnosti obviněného proti rozhodnutí o vazbě před odvolacím soudem je v souladu s čl. 5 odst. 4 Úmluvy, jestliže ani státní zástupce nebyl přítomen v neveřejném zasedání soudu. Byť jde o rozhodnutí bývalé Evropské komise pro lidská práva, které by mohlo být považováno již za překonané, nelze posun v názoru na tuto problematiku vysledovat ani z rozhodnutí učiněných Evropským soudem pro lidská práva (srov. např. rozhodnutí o přijatelnosti ve věci Gaidjurgis proti Litvě ze dne 16. ledna 2001 nebo ve věci Jankauskas proti Litvě ze dne 16. prosince 2003). Z těchto rozhodnutí je možné dovodit, že Evropský soud pro lidská práva povinnost provést osobní výslech obviněného v řízení o opravných prostředcích proti rozhodnutí soudu prvního stupně z čl. 5 odst. 4 Úmluvy v žádném případě nevyvodil. Vždy však musí být zachován princip rovnosti zbraní i v řízení před stížnostním soudem (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Toth proti Rakousku ze dne 12. prosince 1991, § 84, anebo rozsudek Lanz proti Rakousku ze dne 31. ledna 2002).

Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze nicméně dovodit, že slyšení obviněného by mělo být spíše pravidlem, z něhož lze připustit určité výjimky, nikoli naopak. Pokud by se jednalo o konkrétní otázku, zda obviněný má právo být slyšen i v řízení před stížnostním soudem, tato judikatura neumožňuje jednoznačný závěr (faktem ovšem je, že stanoviska vyslovená bývalou Komisí pro lidská práva, na které se shora také odkazuje, byla překonána tím, že Evropský soud pro lidská práva právní názor Komise nezopakoval a k závěru o porušení dospěl na základě hodnocení dalších kritérií; skutečnost, že šlo o řízení

před stížnostním soudem, nebyla pro jeho závěr o respektování čl. 5 odst. 4 Úmluvy zdaleka dostatečná). Konání slyšení obviněného i v řízení před soudem rozhodujícím o stížnosti proti usnesení o dalším trvání vazby tedy nelze zcela vyloučit.

Zvláštní řízení o vazbě vychází ze zkušeností obdobných zahraničních úprav (srov. např. § 182 rakouského trestního řádu – BGBl. 1975/631 nebo § 118 německého trestního řádu – RGBL. 253/1877; Blbl. III 312-2). Tato úprava je nezbytná i vzhledem ke zrušení § 242 odst. 2 platného tr. ř. nálezem pléna Ústavního soudu ze dne 22. 3. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 45/04 (č. 239/2005 Sb.).

Toto řízení je třeba upravit jako speciální řízení, neboť je nutné rozhodovat urychleně a při zajištění účasti obviněného (s určitými výjimkami) a obhájce. Přitom jde o neveřejné zasedání, jehož smyslem je slyšet obviněného a vyslechnout argumenty obhajoby za aktivní účasti státního zástupce a provést k tomu potřebná šetření a případně i důkazy.

H. Opatření nahrazující vazbu

O nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem nebo případně i některým předběžným opatřením bude rozhodovat v přípravném řízení v souvislosti s návrhem státního zástupce na vzetí do vazby soudce, jinak soud a v přípravném řízení státní zástupce (neboť jde o propuštění z vazby na svobodu). Nově se již neuplatní omezení týkající se přijetí opatření nahrazujících vazbu v souvislosti s koluzní vazbou a dále i s vazbou předstížnou, je-li obviněný stíhán pro některé trestné činy. Jednotlivé druhy opatření nahrazujících vazbu (záruka zájmového sdružení, slib obviněného, probační dohled, peněžitá záruka) budou převzaty ze stávající právní úpravy s drobnými změnami, nově by mělo být upraveno i elektronické sledování. Beze změn zůstane i úprava způsobu přijetí peněžitě záruky, propadnutí peněžitě záruky státu, jakož i zrušení či změny výše peněžitě záruky.

Navrhuje se zpřesnit úpravu opatření nahrazujících vazbu, a to především v tom směru, že se oddělí případy, kdy po přijetí opatření nahrazujících vazbu rozhoduje o ponechání obviněného na svobodě (v přípravném řízení i v řízení před soudem) soudce nebo soud, a případy, kdy se z vazby po jejich přijetí propouští na svobodu obviněný (v přípravném řízení o tom rozhoduje státní zástupce a v řízení před soudem soud).

Další poměrně zásadní změna spočívá v tom, že se již neuplatní omezení týkající se přijetí opatření nahrazujících vazbu v souvislosti s koluzní vazbou a dále i s vazbou předstížnou, je-li obviněný stíhán pro některé trestné činy. Důvodem pro tuto změnu je skutečnost, že z judikatury Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. rozsudek ze dne 19. června 2001 ve věci stížnosti č. 39360/98 S. B. C. proti Spojenému království, § 22) vyplývá úvaha, že není vhodné přijetí takovýchto náhradních opatření vylučovat pro všechny případy přímo zákonem a že by zákonodárce měl nechat na soudci (či případně i státním zástupci), aby sám vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a osobě obviněného posoudil, zda nebude možno dosáhnout žádoucího účelu (zamezení ovlivňování svědků nebo jiného maření objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání) jiným opatřením než vazbou, byť tomu tak v drtivé většině případů být nemusí.

V souladu s úpravou navrhovanou u rozhodování o žádostech o propuštění z vazby na svobodu se dále zakotvuje, že o návrhu na nahrazení vazby opatřením může – je-li již obviněný ve vazbě a nejde-li o případ, kdy se rozhoduje o zadržené osobě – v přípravném řízení rozhodnout i státní zástupce, ovšem jen za podmínky, že půjde o tzv. pozitivní rozhodnutí, včetně přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu.

Dále budou provedeny některé dílčí úpravy (zejména pokud jde o snížení spodní hranice kauce na 5 000 Kč a dále u těch opatření, která se činí v případě, že bude peněžitá záruka zrušena nebo bude rozhodnuto o jejím připadnutí státu) a zohledňuje se tak skutečnost,

že o vzetí do vazby nemůže ve všech případech rozhodovat ten orgán, který rozhodl o zrušení nebo změně peněžité záruky (byl-li to státní zástupce).

Nově se předpokládá, že bude možné využít jako opatření nahrazující vazbu i elektronické sledování, kdy by byl obviněný monitorován prostřednictvím elektronického náramku.

I. Stížnost proti rozhodnutí o vazbě

Proti rozhodnutí o vazbě (o vzetí do vazby, o propuštění z vazby na svobodu, nejde-li o případ, kdy takové rozhodnutí bylo vydáno v přípravném řízení), o trvání vazby a o náhradě vazby některým jiným opatřením bude přípustná stížnost. O stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce, je-li přípustná, rozhoduje soudce.

V souvislosti s rozhodováním o stížnosti bude upraven zvláštní režim rozhodování o stížnosti proti rozhodnutím o vazbě se zřetelem k tomu, že orgán rozhodující o stížnosti by měl zásadně po případném zrušení napadeného usnesení sám o vazbě obviněného rozhodnout; jen výjimečně může v případě zcela zásadních vad věc po zrušení napadeného usnesení vrátit orgánu prvního stupně rozhodujícímu o vazbě, přičemž však musí současně vydat příkaz k propuštění obviněného z vazby.

Návrh vychází (kromě převzetí stávající úpravy, která se v těchto směrech osvědčila) z toho, že nově bude upravena otázka, která v praxi vyvolává pochybnosti, a to jak má postupovat orgán rozhodující o stížnosti, jestliže napadené rozhodnutí o vazbě vykazuje podstatné vady, pro které je nutno napadené usnesení zrušit. Orgán rozhodující o stížnosti by měl v souladu s platnou judikaturou zásadně po příp. zrušení napadeného usnesení sám znovu o vazbě obviněného rozhodnout (viz č. 36/1987 Sb. rozh. tr.). Jen výjimečně může v případě zcela zásadních vad věc po zrušení napadeného usnesení vrátit orgánu prvního stupně rozhodujícímu o vazbě. Pokud pak v případech zcela zásadních vad, které nejsou odstranitelné v řízení před stížnostním orgánem, napadené usnesení zruší a věc vrátí orgánu prvního stupně, musí zároveň vydat příkaz k propuštění obviněného z vazby na svobodu, neboť v takovém případě zde není rozhodnuto o vzetí obviněného do vazby (bylo zrušeno) a další trvání vazby již nemá opodstatnění.

18. Zajištění věcí a jiných majetkových hodnot

A. Vydání a odnětí věci, zajištění peněžních prostředků na účtu, zaknihovaných cenných papírů (nově investičních nástrojů), nemovitosti, jiné majetkové hodnoty a náhradní hodnoty

Navrhuje se převzít (s případnými změnami vyplývajícími z potřeb praxe) úpravu zajišťovacích institutů ze stávající právní úpravy. Nově bude upraveno i zajištění věcí neznámého vlastníka (zejména v souvislosti s ohledáním).

V rámci trestního řízení je zapotřebí klást důraz kromě vyhledávání a zajištění důkazů pro účely usvědčení pachatele trestného činu také na vyhledávání a zajištění nástrojů a výnosů z trestné činnosti, tj. majetkových hodnot, které mají souvislost se spáchaným trestným činem tak, aby mohly být následně pachateli, popř. jiné osobě, efektivně odčerpány prostřednictvím majetkových trestů. K jejich zajištění slouží instituty, jež jsou ve stávající právní úpravě obsaženy v § 78 až 79f tr. ř.

Úprava vydání a odnětí věci v platném trestním řádu, včetně souvisejících institutů zajištění peněžních prostředků na účtu a zajištění zaknihovaných cenných papírů [nově investičních nástrojů – viz zejména § 3 odst. 1 a 2, § 91, § 92 odst. 1, § 94 odst. 2, § 95 odst. 1, § 96 odst. 1 až 3, § 97 odst. 1 písm. b), § 111 odst. 1, § 112 odst. 1 až 3, § 200 odst. 10, §

202 odst. 1 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů], jakož i postupů při vracení věci a nakládání s věcí získanou nebo pravděpodobně získanou trestným činem, byla doplněna o nové instituty zajištění nemovitosti, jiné majetkové hodnoty a náhradní hodnoty novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 253/2006 Sb.

Proto se předpokládá, že stávající právní úprava bude při rekonstrukci trestního práva procesního víceméně převzata s případnými doplněními v návaznosti na potřeby praxe. Na úpravu v trestním řádu bude navazovat úprava obsažená v zákoně č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, která se narodila od stávající právní úpravy bude zabývat zejména oblastí správy zajištěného majetku, přičemž budou řešeny obtíže, které při používání tohoto zákona praxe přináší (nedostatečná oprávnění správce, zajištění podílu v obchodní společnosti apod.). Úprava postupu při výkonu rozhodnutí o zajištění majetku dnes obsažená v zákoně č. 279/2003 Sb. bude naopak přezkoumána a procesní ustanovení budou přenesena do trestního řádu.

Obdobně jako ve stávající právní úpravě bude řešeno i vracení vydané či odňaté věci nebo jiné zajištěné hodnoty, s přihlédnutím k specifčnosti jednotlivých typů zajištěných majetkových hodnot.

B. Prohlídky a podobné (související) úkony

Zákon bude upravovat – a to v podstatných rysech obdobně jako podle platné právní úpravy - domovní prohlídku (kterou bude možné, a to i při zjišťování majetku pro účely zajištění majetku, vykonat jedině na základě příkazu soudce), prohlídku prostor nesloužících k bydlení (jiných prostor) a pozemků, pokud nejsou veřejně přístupné (bude ji možné vykonat na příkaz předsedy senátu, v přípravném řízení na příkaz státního zástupce nebo policejního orgánu - s předchozím souhlasem státního zástupce nebo i bez takového souhlasu v neodkladných případech), osobní prohlídku (na příkaz předsedy senátu a v přípravném řízení na příkaz státního zástupce nebo s jeho souhlasem ji vykoná policejní orgán), vstup policejního orgánu do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek (nesnese-li věc odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob nebo pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku, nebo byl-li vydán příkaz k zatčení nebo příkaz k předvedení nebo příkaz k dodání do výkonu trestu odnětí svobody osoby tam se zdržující, anebo nachází-li se v nich osoba podezřelá z trestného činu nebo osoba, kterou je třeba zadržet pro účely vydání nebo předání do cizího státu) a provádění důkazu v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku na příkaz příslušného orgánu, který je jinak oprávněn vydat příkaz k domovní či osobní prohlídce nebo prohlídce jiných prostor, jestliže na místech v těchto ustanoveních uvedených je třeba provést rekonstrukci, rekognici, prověrku na místě, ohledání nebo vyšetřovací pokus a z povahy takového úkonu vyplývá, že jej nelze provést jinde a ten, u koho se má takový úkon vykonat, k němu nedal souhlas.

Výrazně zjednodušena bude úprava postupu při provádění domovní prohlídky nebo prohlídky jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii, pokud se zde mohou nacházet listiny, které obsahují skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta (při zachování shodného standardu ochrany podle stávajícího ustanovení § 85b platného tr. ř., ve znění zákona č. 79/2006 Sb.).

Úprava prohlídek a souvisejících úkonů, včetně úpravy předchozího výsledku toho, u koho nebo na kom se má takový úkon vykonat, a vlastního výkonu prohlídek a souvisejících úkonů (účast osoby, u níž se prohlídka koná, a nezúčastněné osoby, sepsání a obsah protokolu apod.) bude při rekonstrukci trestního práva procesního v zásadě převzata z platného trestního řádu, doplněny budou důvody vstupu policejního orgánu do obydlí, jiných prostor nebo na

pozemek. Podrobněji bude upraven v návaznosti na obecnou úpravu rozhodnutí ve formě písemného příkazu, obsah jednotlivých příkazů a způsob jejich vydání, včetně doručení.

C. Zásilky

Převzaty z platné právní úpravy budou instituty zadržení zásilky, otevření zadržené zásilky, záměny zásilky a sledování zásilky v přípravném řízení (na příkaz státního zástupce). Zásilkou se rozumí předmět (včetně peněz) dopravovaný jakýmkoliv způsobem, ať již s využitím pošty nebo jiné osoby, včetně dopravy skrytým způsobem.

Také ohledně zásilek budou při rekonstrukci trestního řádu v zásadě převzata z platného trestního řádu příslušná ustanovení pojednávající o zadržení, otevření, záměně a sledování zásilky, přičemž bude podrobněji upraven způsob provádění těchto úkonů. V návaznosti na obecnou úpravu rozhodnutí ve formě písemného příkazu se předpokládá i podrobnější úprava obsahu jednotlivých příkazů a způsob jejich vydání, včetně doručování.

D. Odposlech a záznam obsahu zpráv (dříve telekomunikační provoz)

Příkaz k odposlechu a záznamu obsahu zpráv (stávající § 88 tr. ř.) bude vydáván za obdobných podmínek, jak je stanoví platný trestní řád, zvláště bude zásada přiměřenosti a subsidiarity.

Příslušnost k nařízení odposlechu a záznamu obsahu zpráv, náležitosti příkazu, jeho doručování státnímu zástupci a policejnímu orgánu, podmínky, za kterých lze provádění odposlechu prodloužit, jakož i možnost použít odposlech a záznam obsahu zpráv jako důkaz, budou upraveny v souladu se zněním novely schválené Parlamentem ČR (sněmovní tisk č. 258), jež má nabýt účinnosti k 1. 7. 2008. Totéž se týká i informování o nařízeném odposlechu, kde bude pouze doplněna úprava, že informaci v některých případech podává i policejní orgán, jehož pravomocným rozhodnutím byla věc skončena. V návaznosti na předmětnou novelu budou upraveny i případy, kdy se informace o provedeném odposlechu nepodává, jakož i řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu obsahu zpráv před Nejvyšším soudem zahájené na návrh osoby, která byla předepsaným způsobem informována o provedení odposlechu a záznamu.

Bez příkazu k odposlechu a záznamu obsahu zpráv bude moci orgán činný v trestním řízení nařídit odposlech a záznam obsahu zpráv, nebo jej provést i sám, je-li vedeno trestní řízení pro trestný čin násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, nebezpečného vyhrožování, únosu dítěte a osoby stížené duševní poruchou, svěření dítěte do moci jiného, vydírání nebo omezování osobní svobody, pokud s tím uživatel odposlouchávané stanice souhlasí.

Vedle odposlechu a záznamu obsahu zpráv bude zákon upravovat rovněž příkaz k zjišťování údajů o zprávách přenášených technickými prostředky (dříve příkaz ke zjišťování údajů z telekomunikačního provozu-§ 88a tr. ř.), který bude oprávněn vydat předseda senátu a v přípravném řízení soudce, je-li k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení třeba zjistit údaje o zprávách přenášených technickými zařízeními, jež jsou předmětem důvěrnosti komunikací nebo na něž se vztahuje ochrana osobních, provozních nebo lokalizačních údajů. Hrozí-li nebezpečí z prodlení a příkaz soudce nelze předem opatřit, může policejní orgán pro účely zjištění lokalizace osoby nebo věci zjišťovat provozní a lokalizační údaje i bez příkazu soudce. Je však povinen si příkaz soudce vyžádat dodatečně; nebude-li příkaz soudce vydán nejpozději do 48 hodin od okamžiku zahájení zjišťování takových zpráv; policejní orgán neprodleně zjišťování ukončí, přičemž informace takto získané nelze v dalším řízení použít a je třeba je ihned zničit.

Dále bude upraven příkaz k znemožnění provozování koncového mobilního telekomunikačního zařízení ve veřejné mobilní síti na potřebnou dobu, nejdéle však na dobu povoleného odposlechu.

Úprava odposlechu a záznamu obsahu zpráv a zjišťování údajů o zprávách přenášených technickými prostředky rovněž reaguje (pokud jde o terminologii) na technický vývoj a na technické možnosti operátorů a orgánů činných v trestním řízení tak, aby příslušné příkazy zahrnovaly možnost provádět odposlechy a získávat údaje o všech typech zpráv přenášených nebo přenesených s pomocí technických prostředků. V návaznosti na uvedené budou patřičné změny provedeny i v zákoně č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů tak, aby bylo možné všechny uvedené typy údajů získat.

Oproti platné právní úpravě budou provedeny poměrně zásadní změny v návaznosti na zpřesnění podmínek pro povolování odposlechu a záznamu obsahu zpráv dalším zvýrazněním zásady přiměřenosti a zdrženlivosti (srov. tisk 258 Poslanecké sněmovny – volební období 2006 – 2010 a obsah důvodové zprávy). Návrh na vydání příkazu k odposlechu a záznamu obsahu zpráv musí obsahovat i konkrétní skutkové okolnosti případu, což vede na jedné straně k větší odpovědnosti státního zástupce při podávání návrhu na vydání příkazu a na druhé straně to soudu umožní náležitě vyhodnotit důvody k jeho vydání. Předpokládá se, že se bude uplatňovat (stejně jako to předpokládá tisk 258) institut následné informace osoby, u které byl nařízen odposlech její telefonní stanice, že byla odposlouchávána, po jakou dobu, kdo a v jaké trestní věci takový příkaz vydal a kdy byl odposlech ukončen. Současně bude poučena o právu podat návrh Nejvyššímu soudu na přezkoumání skutečností, které vedly k povolení odposlechu. Na základě výroku soudu, že byl porušen zákon, pak taková osoba má možnost domáhat se finančního zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Právo na informaci však není absolutní, zákon stanoví, že v zájmu veřejné bezpečnosti, předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo ochrany práv a svobod jiných informací nelze poskytnout.

Oproti stávající právní úpravě již nadále nebude možné provádět odposlech a záznam obsahu zpráv bez příkazu, pokud s tím souhlasí uživatel odposlouchávané stanice, vyjma případů zvláště vymezených trestných činů, kde je takový zásah shledáván plně odůvodněným. Úprava, která by zcela obecně umožňovala provádění odposlechu a záznamu jen na základě souhlasu uživatele odposlouchávané stanice, by mohla kolidovat se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, protože Evropský soud pro lidská práva ve svých judikátech vyžaduje, aby ochrana článku 8 Úmluvy (právo na respektování soukromého a rodinného života) byla poskytnuta všem, kteří byli odposlechem dotčeni, bez ohledu na to, byl-li nařízen odposlech jejich telefonu či telefonu třetí osoby. Takový zásah do práva stěžovatele na respektování soukromého a rodinného života proto není v demokratické společnosti nezbytný ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy), resp. je možno jej považovat za nezbytný jen ve vztahu k citovaným skutkovým podstatám trestných činů.

Institut zjišťování údajů o zprávách přenášených technickým zařízením (nové označení namísto stávajícího zjišťování údajů z telekomunikačního provozu) bude vycházet z pozitivních zkušeností stávající úpravy. Nově bude výlučně oprávněným k podání návrhu v přípravném řízení státní zástupce a bude též upravena – byť výjimečná – možnost zjišťovat tyto údaje i bez příkazu soudce, nesnese-li věc odkladu a cílem je lokalizace určité osoby nebo věci (např. v případě sledování tzv. „živé stopy“); takový příkaz je však zapotřebí si neprodleně zpětně vyžádat. Dále bude upravena možnost vyžadovat údaje o uskutečněném provozu elektronických komunikací „on-line“. Navíc se v návaznosti na úpravu v zákoně č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích navrhuje upravit příkaz ke znemožnění provozování koncového mobilního telekomunikačního zařízení ve veřejné mobilní síti, který

umožňuje šifrování, kódování nebo jiný způsob utajení přenášené zprávy účastníkem, přičemž v souladu s § 75 zákona č. 127/2005 Sb. lze požadovat takové znemožnění provozování koncového mobilního telekomunikačního zařízení nejdéle na dobu povoleného odposlechu.

Navrhovaná úprava bude také reagovat na technický vývoj a některé stávající problémy praxe, kdy podle některých výkladů není provozování serveru elektronické pošty službou elektronických komunikací, nýbrž službou informační společnosti, a tudíž se na provozovatele serverů povinnost uchovávat provozní a lokalizační údaje podle zákona o elektronických komunikacích nevztahuje. Předpokládá se, že na úpravu v trestním řádu, která umožní orgánům činným v trestním řízení požadovat potřebné údaje i po provozovatelích počítačových serverů naváže odpovídající úprava v zákoně č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti a o změně některých zákonů.

E. Operativně pátrací prostředky

Zákon bude vymezovat podmínky použití jednotlivých operativně pátracích prostředků v návaznosti na potřeby praxe, přičemž bude zvýrazněn princip subsidiarity a přiměřenosti.

Má-li být sledováním zasahováno do nedotknutelnosti obydlí, do listovního tajemství nebo zjišťován obsah jiných písemností a záznamů uchovávaných v soukromí za použití technických prostředků, lze je uskutečnit jen na základě předchozího příkazu soudce, jehož vydání je omezeno – stejně jako v případě příkazu státního zástupce ke sledování osob a věcí, při kterém jsou pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy - maximální dobou šesti měsíců. Tuto dobu lze na základě nové žádosti písemně prodloužit vždy na dobu nejvýše šesti měsíců. Při vstupu do obydlí nesmějí být provedeny žádné jiné úkony než takové, které směřují k umístění technických prostředků. Za shodných podmínek jako u institutu zjišťování údajů o zprávách přenášených technickým zařízením (viz 19. D. shora) bude i zde přicházet v úvahu, aby bylo prováděno sledování osob a věcí i bez příkazu soudce.

Pro účely předstíraného převodu a použití agenta bude možné za účelem získání skutečností důležitých pro trestní řízení předstírat zájem podílet se na trestném činu, budou-li zjištěné skutečnosti nasvědčovat tomu, že by i bez toho byl takový trestný čin spáchán. Tímto jednáním však nesmí být vyvolán úmysl osoby, vůči které předstíraný převod nebo činnost agenta směřují, trestný čin spáchat či dokonat, osoba provádějící předstíraný převod ani agent nesmějí těmto osobám bránit v upuštění od přípravy, nebo pokusu trestného jednání; dále také nesmějí vědomě ovlivňovat okolnosti podmiňující použití trestní sazby.

Ke sledování osob a věcí v rozsahu spočívajícím v pořizování zvukových, obrazových a jiných záznamů a k provedení předstíraného převodu agent nebude potřebovat další povolení.

Zvukové, obrazové a jiné záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu lze použít jako důkaz.

Nově budou operativně pátrací prostředky zařazeny do úpravy zajištění věcí a jiných majetkových hodnot, a to pro svou blízkost k institutu odposlechu a záznamu obsahu zpráv, zjišťování údajů o zprávách přenášených technickými prostředky či sledované zásilky, byť jsou prováděny vždy utajeně (nebyl shledán důvod pro přenesení úpravy všech těchto specifických prostředků do části označované např. „zvláštní metody vyšetřování“ v rámci hlavy o dokazování, protože to je pojetí, které není v České republice tradiční).

Úprava využívání operativně pátracích prostředků dozná na základě vyhodnocení poznatků z účinnosti novely trestního řádu z roku 2001 některých změn. Nadále se bude

vycházet z toho, že musí jít o řízení o úmyslném trestném činu, že zde musí být výhradní zaměření jejich použití na získání skutečností důležitých pouze pro trestní řízení a konečně že musí jít o skutečnosti důležité pro dané trestní řízení o trestném činu, který je jeho předmětem. Konečně platí zvýrazněná podmínka subsidiarity (promítnutí zásady zdrženlivosti a přiměřenosti zakotvené v § 2 odst. 4 platného tr. ř., která se týká všech zásahů do základních práv a svobod) spočívající v tom, že použití těchto prostředků je možné jen tehdy, nelze-li sledovaného účelu dosáhnout jinak nebo dosažení účelu by jinak bylo podstatně ztíženo; nejprve je nutno hledat jiné způsoby, které nezasahují do práv a svobod, a teprve za předpokladu, že by tato cesta byla s ohledem na účel trestního řízení nemožná nebo neúměrně obtížná, lze použít operativně pátrací prostředky. Zakotven bude i princip minimalizace, který tkví v tom, že operativně pátrací prostředky mohou omezit práva a svobody jen v nezbytně nutné míře, přičemž tuto nezbytně nutnou míru je nutno vykládat nejen z hlediska intenzity zásahu, ale i délky trvání.

Zvukové, obrazové a jiné záznamy získané při použití operativně pátracích prostředků způsobem odpovídajícím ustanovením trestního řádu lze použít jako důkaz.

Způsob úpravy jednotlivých operativně pátracích prostředků bude sice v zásadních a podstatných rysech založen na principech vyjádřených ve stávajících ustanoveních § 158c - § 158e platného tr. ř., dozná však některých změn. Jedna z navrhovaných změn navazuje na změnu uvedenou již u institutu zjišťování obsahu zpráv přenášených technickými prostředky, jak se zmiňuje v bodě 19. D., kdy se předpokládá výjimečná možnost policejního orgánu provádět sledování osob a věcí i bez příkazu soudce, hrozí-li nebezpečí z prodlení, příkaz soudce nebylo možné předem opatřit a účelem sledování je lokalizace osoby nebo věci. Dále bude přesněji vymezena činnost osoby provádějící předstíraný převod nebo agenta tak, aby byly v souladu s judikaturou jasně vymezeny mantinely jejich činnosti a bylo zabráněno provokaci. Agent také nebude potřebovat zvláštní povolení nejenom k sledování osob a věcí, při kterém se pořizují zvukové, obrazové či jiné záznamy, ale ani k předstíranému převodu. Okruh osob disponujících informacemi o použití agenta v určité trestní věci by měl být, s ohledem na požadavek zabezpečení maximální ochrany tohoto policisty v zájmovém prostředí, minimální. Podle stávající právní úpravy je agent, jehož činnost je sledována a průběžně vyhodnocována státním zástupcem vrchního státního zastupitelství, povinen požádat dozorového státního zástupce (tedy jiného státního zástupce) o povolení k provedení předstíraného převodu, pokud takový převod potřebuje provést v rámci své činnosti agenta. Tím dochází k situaci, kdy se příslušný dozorový státní zástupce v dané trestní věci dozvídá o použití agenta jen z toho důvodu, že agent potřebuje jeho povolení k provedení předstíraného převodu. Stávající právní úprava je tak nepraktická a zbytečně rozděluje kompetence mezi dva státní zástupce, přičemž nic nebrání tomu, aby režim povolení a kontroly předstíraného převodu byl podřazen režimu povolení a kontroly činnosti agenta a byl svěřen stejnému státnímu zástupci vrchního státního zastupitelství.

19. Dokazování

A. Obecná ustanovení

Předmět a rozsah dokazování se navrhuje převzít z dosavadní úpravy obsažené v platném trestním řádu s podstatnými změnami vyplývajícími ze zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce (viz bod 2. obecných otázek - Pojetí základních zásad trestního řízení).

Nová koncepce trestního řízení, jejíž hlavní zásady byly již zakotveny novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., předpokládá přenesení těžiště dokazování

z přípravného řízení do řízení před soudem. Z toho vyplývají rozdílné nároky na rozsah dokazování před podáním obžaloby a v řízení před soudem.

Předpokládá se, že nová právní úprava již nebude podrobněji obsahovat striktní omezující pravidla týkající se odlišného rozsahu a předmětu dokazování v přípravném řízení a v řízení před soudem, neboť stanovení příliš striktních omezení vyvolávalo značné obtíže, příslušná pravidla nebyla jednotně aplikována, stávala se překážkou pro další postup řízení a mnohdy omezovala dodržení zásady zjištění skutkového stavu v rozsahu uvedeném v § 2 odst. 5 platného tr. ř. Nová koncepce dokazování přihlíží k tomu, že v důsledku zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem si musí státní zástupce sám vymezit, jaké důkazy budou vyhledány, zajištěny, opatřeny či provedeny, aby byl schopen ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem toto důkazní břemeno unést. Soud bude mít povinnost doplnit dokazování jen tehdy, nebyly-li příslušné důkazy provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti se řádně hájit a v řízení před soudem vystupovat, za současné podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí, dále soud provede zcela nezbytné důkazy potřebné k rozhodnutí v adhezním řízení nad rámec důkazů vztahujících se k prokázání odpovídajících znaků skutkové podstaty trestného činu, kde formální důkazní břemeno ponese státní zástupce [aktivitu soudu lze připustit výlučně ve prospěch obžalovaného (příp. poškozeného), zejména v případě, kdy obžalovaný není zastoupen obhájcem a z hlediska dokazování byla opomenuta některá zásadní skutečnost, která by mohla svědčit o jeho nevině, či jeho vinu zeslabovat]. Bude také vyjádřen jednoznačný princip, že těžiště dokazování je ve stadiu řízení před soudem, základní zásadou pak bude, aby byl v přípravném řízení zjištěn skutkový stav věci v rozsahu nezbytném pro podání obžaloby nebo pro jiné rozhodnutí ve věci.

Naplnění této obecné zásady bude spočívat v tom, že v přípravném řízení budou zpravidla prováděny všechny neodkladné a neopakovatelné úkony, včetně výslechů svědků a rekognic (za účasti soudce činného v přípravném řízení), úkony důležité pro zahájení trestního stíhání [odpovídající stávajícímu výčtu v § 158 odst. 3 písm. a) – i) s některými dílčími modifikacemi] a podání obžaloby nebo pro jiné rozhodnutí v přípravném řízení, úkony, jejichž význam pro další řízení je zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení. Bude-li výslech osoby nespádající pod vymezení úkonů neodkladných či neopakovatelných, byť jde o některou z dalších kategorií úkonů zde uvedených, proveden v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, musí být opakován ve vyšetřování nebo před soudem při umožnění účasti obhájce, pokud se tohoto práva obviněný nevzdal.

Není možné se v přípravném řízení omezit jen na výslechy svědků mající evidentně povahu pouze neodkladných či neopakovatelných úkonů. Státnímu zástupci, ale i obhájci, je třeba vytvořit podmínky pro řádné plnění jejich role ve stadiu řízení před soudem. Jakkoli se význam a rozsah objasňovaných skutečností v přípravném řízení omezuje, nemůže to platit tak absolutně, že by zákon omezoval objem skutkových okolností objasňovaných prostřednictvím výslechů svědků striktně na výslechy mající povahu neodkladných či neopakovatelných úkonů. Je tomu tak z toho důvodu, že existují další kategorie svědeckých výpovědí, které bude nutno provádět, a to zejména v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, ale také v rámci vyšetřování.

Lze důvodně předpokládat, že takto zcela obecně formulované zásady týkající se rozdílného rozsahu a předmětu dokazování v obou hlavních stádiích trestního řízení by měly splnit požadovaný účel – nespádat postupy orgánů činných v trestním řízení a soudu příliš striktními pravidly, uplatnit určitou volnost v rozhodování (s tím, že pochopitelně právo na obhajobu bude plně respektováno a bude se v přípravném řízení týkat těch kategorií důkazů, kde bude přicházet v úvahu jejich využitelnost v řízení před soudem).

B. Obecné ustanovení o tom, co může sloužit jako důkaz v trestním řízení, vymezení pojmů pramen důkazu, důkazní prostředek a důkaz, vylučovací normy, jednotlivé důkazní prostředky a jejich úprava

Vymezení důkazu bude převzato ze stávající právní úpravy.

Zákon bude nově vymezovat kritéria posouzení absolutní a relativní neúčinnosti důkazů a nepřipustnosti důkazů (tzv. vylučovací normy):

a) důkaz získaný při hrubém (podstatném) porušení zákona, které nelze v dalším řízení odstranit (absolutní neúčinnost důkazu na základě jeho nezákonnosti), např. důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, který nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila, anebo důkaz získaný při porušení ustanovení, která slouží k zajištění práv obhajoby atd.; trestní řád bude ovšem připouštět opakování důkazního prostředku při dodržení zákona,

b) důkaz získaný při hrubém (podstatném) porušení zákona, které je možné v dalším řízení odstranit, ale odstraněno nebylo (relativní neúčinnost důkazu na základě jeho nezákonnosti),

c) důkaz nepřipustný, kterým je důkaz získaný z nepřipustného pramene důkazu nebo z nepřipustného důkazního prostředku, zejména pro nemožnost ověřit si výsledky určitých postupů dostupnými vědeckými metodami.

Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

Jednotlivé důkazní prostředky budou podrobně upraveny, zejména pokud jde o způsob jejich provádění.

Nový trestní řád vymezí za pomoci tzv. vylučovacích norem absolutní neúčinnost důkazů, relativní neúčinnost důkazů a nepřipustnost důkazů, která bude vázána na nepřipustný pramen důkazu nebo na nepřipustný důkazní prostředek, např. výsledek vyšetření na tzv. detektoru lži (č. 8/1993 Sb. rozh. tr.), oznámení o trestném činu podle § 158 odst. 1, 2 platného trestního řádu (č. 46/1993 Sb. rozh. tr.) nebo úřední záznam orgánu činného v trestním řízení o skutečnostech zjištěných z evidence osob (č. 52/1994 Sb. rozh. tr.), resp. z telefonického hovoru se svědkem (č. 56/1984 Sb. rozh. tr.).

Z hlediska stupně nezákonnosti lze podle teorie i praxe rozlišovat:

a) absolutní neúčinnost důkazu, která je důsledkem existence podstatné (závažné) vady, která je neodstranitelná,

b) relativní neúčinnost důkazu, jež je důsledkem existence podstatné (závažné) procesní vady, která je odstranitelná.

Jako důkazy nemohou být použity v trestním řízení poznatky získané procesním dokazováním, pokud při jejich obstarávání nebo provádění došlo k porušení právního předpisu, které mělo povahu podstatné (závažné) vady řízení. Takové důkazy je třeba považovat za absolutně neúčinné, což znamená, že k nim nelze přihlížet a musejí být vyloučeny z hodnocení při zjišťování skutkového stavu věci. Jde především o získání důkazu nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, což výslovně uvádí ustanovení § 89 odst. 3 platného tr. ř., které připouští použití takového důkazu jen v případě, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení použila. Nezákonným donucením nebo hrozbou takovým donucením jsou všechny formy donucení mimo těch, jež připouští jako dovolené zákon, a proto každé jiné donucení, než donucení předvídané zákonem, je nutné považovat za nezákonné. U donucení půjde zejména o fyzické násilí, nemusí však jít

o jednání naplňující znaky trestného činu. Hrozba donucením pak představuje především psychické působení na vůli osoby.

Dalšími podstatnými vadami řízení jsou podle teorie i praxe zejména:

- obstarání důkazu při provádění nezákonného procesního úkonu (např. získání listiny nebo jiného věcného důkazu při nepovolené domovní prohlídce, opatření magnetofonových záznamů rozhovorů osob v rozporu se zákonem; srov. č. 33/1995 Sb. rozh. tr.),
- výslech obviněného v době, kdy nemá obhájce, ačkoli jde o případ nutné obhajoby a výslech není úkonem, jehož provedení nelze odložit (srov. č. 25/1990-II. a č. 40/1994-I. Sb. rozh. tr.),
- získání výpovědi obviněného s využitím kapciózních nebo sugestivních otázek,
- provádění výslechu obviněného za záměrně vytvořených okolností, které výrazně nepříznivě ovlivňují jeho psychický stav (č. 25/1990-III. Sb. rozh. tr.),
- výslech svědka bez náležitého poučení o právu odepřít výpověď a o zákazu výslechu (srov. č. 9/1985 a č. 34/1980 Sb. rozh. tr.),
- výslech svědka provedený tím způsobem, že svědek pouze prohlásí po přečtení protokolu jiného svědka, že tato výpověď má být považována za jeho vlastní výpověď (srov. č. 52/1977-I. Sb. rozh. tr.), nebo že svědek prohlásí, aby za jeho svědeckou výpověď bylo považováno jeho vysvětlení do protokolu podle § 12 odst. 1, 9 zákona o Polici ČR nebo do úředního záznamu,
- znalecký posudek podaný znalcem, který vzhledem k svému poměru k věci, k orgánům činným v trestním řízení nebo ke stranám může vzbuzovat pochybnosti o své nepodjatosti (viz č. 11/1977 Sb. rozh. tr.),
- důkazy získané nad rámec úkonů, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí při vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek (úkony, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí, mohou vést k odhalení, příp. zajištění důkazů, jen pokud jsou důkazy získány v bezprostřední souvislosti nebo návaznosti na tyto úkony; např. při prohlídce objektu z hlediska, zda je zde uložena výbušná nálož, může dojít k nalezení takové nálože i k jejímu zajištění jako důkazu pro trestní řízení o trestném činu obecného ohrožení; nelze však po provedení těchto úkonů pokračovat v domovní prohlídce, aniž by byly splněny podmínky pro její provedení a zajišťovat další stopy a důkazy).

Kromě důkazů absolutně neúčinných, vykazujících takové podstatné vady, které nelze odstranit a důkaz proto nelze vůbec použít, mohou být důkazy relativně neúčinné, což jsou důkazy, ke kterým do doby, než je vada odstraněna, nelze přihlížet při hodnocení skutkového stavu věci. Rozhodující pro jejich odlišení od absolutně neúčinných důkazů není závažnost vady, neboť i zde musí jít o vadu podstatnou, ale to, že jejich podstatnou vadu lze dodatečně odstranit, a tím důkaz z hlediska použitelnosti zhojit (konvalidovat). Podstatné vady, které mají za následek jen relativní neúčinnost důkazů, jsou poměrně vzácné a obecně se týkají důkazů, které lze provést při úkonu, ke kterému je třeba souhlasu určité osoby nebo orgánu (srov. např. souhlas státního zástupce k nařízení osobní prohlídky policejním orgánem). Nedostatek souhlasu lze zhojit jeho dodatečným udělením. Dále jde např. o případy, kdy svědek vyslechnutý i přes zákaz výslechu bude dodatečně zproštěn povinnosti zachovávat v tajnosti utajované informace nebo povinnosti mlčenlivosti, nebo některá nepodepsaná strana protokolu o výslechu obviněného nebo svědka v přípravném řízení bude dodatečně bez námitek podepsána. Původně vadný důkaz se tak stane bezvadným.

Pokud dojde jen k nepodstatné či nezávažné procesní vadě, je důkaz účinný (přípustný) a lze ho v trestním řízení použít, neboť určitá porušení předpisů týkajících se trestního řízení, která nelze považovat za podstatné vady řízení, nemusí způsobit ani relativní neúčinnost důkazu. Tak tomu např. je v případě, kdy nejsou zjištěny všechny zákonem předepsané osobní údaje svědka, pokud byla i přesto dostatečně zjištěna jeho totožnost, neboť to není na újmu účelu svědecké výpovědi.

Procesní vadu, k níž došlo při opatřování nebo provádění důkazu a která vedla k neúčinnosti důkazu, je třeba v dalším řízení, pokud to je ještě možné, napravit, a to zpravidla opakováním vadně provedeného procesního či důkazního úkonu s dodržением všech příslušných procesních předpisů. Poté, co je napravena vada absolutně neúčinného důkazu opakováním příslušného úkonu trestního řízení, popř. je jinak odstraněna jeho podstatná vada, lze zpravidla v dalším řízení použít pouze nový, bezvadně opatřený a provedený důkaz. Původní vadně provedený důkaz lze v dalším řízení použít pouze v případech relativní neúčinnosti.

Jinak ale bude nadále platit, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, protože zakotvení principu tzv. numerus clausus by ve vztahu k důkazním prostředkům mohlo v budoucnosti vyvolat vážné aplikační problémy. Je jistě faktem, že naznačené obecné vymezení s demonstrativním výčtem důkazních prostředků je poměrně široké, ale na druhé straně dovoluje reagovat na rozvoj důkazních prostředků spojený s rozmachem kriminalistických věd. Příliš omezující znění může vyvolat paradoxní efekt, kdy se aplikační praxe musí vyrovnávat s různými výklady v rozdílných stádiích trestního řízení; to pak vede k nejasnostem a k nefunkčnosti procesu.

V rámci listinných důkazů budou vymezeny i soupisy odcizených věcí nebo jiných výčtů skutečností důležitých v trestním řízení, které dosud byly nahrazovány výslechy svědků, kteří si pak logicky tyto výčty nepamatovali a často mohli být jen obtížně konfrontováni s rozdíly v jednotlivých úředních záznamech či protokolech o výpovědích svědků. Tyto soupisy bude trestní řád považovat za listinné důkazy, a proto je bude možné přechít i v souvislosti s výslechem konkrétního svědka, který se k nim stejně jako obviněný bude moci náležitě vyjádřit.

Trestní řád bude také upravovat výslech zpracovatele odborného vyjádření jako tzv. odborného svědka, čímž budou odstraněny potíže vznikající v praxi, která kolísá mezi výslechem takového zpracovatele jako svědka nebo znalce.

Po novelizacích trestního řádu provedených v posledních letech bylo trestní řízení založeno na principu kontradiktornosti, přesto nebylo možné v českém trestním řízení mluvit o důkazním břemenu v pravém slova smyslu (tzv. formálním důkazním břemeni) tak, jak ho zná občanské soudní řízení (srov. § 120 občanského soudního řádu). Formální důkazní břemeno bylo již ve starší teorii trestního práva odmítáno jako neslučitelné s trestním řízením, když bylo vymezováno jako povinnost strany pod ztrátou nároku uvést skutečnosti významné z hlediska jejího zájmu a opatřit důkazy potřebné pro jejich prokázání. Orgány činné v trestním řízení jsou totiž povinny i bez návrhu stran objasňovat stejně pečlivě okolnosti svědčící ve prospěch i v neprospěch obviněného a ani jeho doznání je nezabývá povinností přezkoumat všechny okolnosti případu. Obviněný (ani jeho obhájce) nemá povinnost prokazovat svoji nevinu, může, ale nemusí se obhajovat a zúčastnit se aktivně dokazování. V důkazním řízení má ovšem významná práva, zejména být přítomen při provádění důkazů, vyjádřit se k nim, navrhnout provedení dalších důkazů, vyhledat a předložit vlastní důkaz, popř. provést důkazy svědčící ve prospěch obhajoby. Posledně uvedená práva může realizovat zejména prostřednictvím svého obhájce.

Návrh tak nově předpokládá zakotvení formálního důkazního břemene pouze pro státního zástupce, důvody pro tento krok jsou podrobně popsány v bodě 2. věcného záměru (obecná část - pojetí základních zásad trestního řízení). U obviněného, poškozeného a zúčastněné osoby se uplatní materiální důkazní břemeno.

Aby bylo zajištěno plné uplatnění práva obhajoby obviněného, umožňuje se mu zpochybnit kterýkoli důkaz opatřený orgány činnými v trestním řízení nejen tím, že se k němu vyjádří nebo navrhne tomuto orgánu provedení jiného důkazu, ale zejména tím, že sám vyhledá a opatří důkaz, kterým hodlá svoje stanovisko doložit, nebo kterým vyvrátí závěry plynoucí z důkazů opatřených orgány činnými v trestním řízení. Obviněný si může opatřit

např. znalecký posudek nebo navrhnout, aby k hlavnímu líčení byl předvolán svědek a za podmínek stanovených v zákoně může sám nebo i prostřednictvím svého obhájce vyslechnout takového nebo kteréhokoli jiného svědka, popř. provést i jiný důkaz. Tomuto rozsahu práv obviněného odpovídá i možný podíl na dokazování a v tomto smyslu a rozsahu pak lze mluvit o tzv. materiálním důkazním břemenu obviněného. Ve vztahu k poškozenému, byť až na podkladě jeho určité aktivity, platí zásada oficiality a orgány činné v trestním řízení jsou povinny objasnit i podstatné okolnosti týkající se vzniku škody, je-li škoda jedním ze zákonných znaků skutkové podstaty, což nic nemění na tom, že může být požadována součinnost i po poškozeném, v jehož zájmu je, aby v trestním řízení vyvinul aktivitu srovnatelnou s tím, co by pro něj jinak vyplývalo z důkazního břemene v občanském soudním řízení (tím spíše to bude platit tehdy, bude-li poškozený v rámci adhezního řízení uplatňovat nárok na přiměřené morální zadostiučinění).

Soud bude mít povinnost doplnit dokazování jen tehdy, nebyly-li příslušné důkazy provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti se řádně hájit a v řízení před soudem vystupovat, za současné podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí, dále zcela nezbytné důkazy potřebné k rozhodnutí v adhezním řízení nad rámec důkazů vztahujících se k prokázání odpovídajících znaků skutkové podstaty trestného činu, kde formální důkazní břemeno ponese státní zástupce.

Úprava jednotlivých důkazních prostředků (výpověď obviněného, výpověď svědka, znalecký posudek a odborné vyjádření, listina, věcný důkaz a ohledání, konfrontace, rekonstrukce, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě) se v zásadě osvědčuje, proto se navrhuje její převzetí jen s drobnými úpravami. V rámci nich budou vyšetření duševního stavu, prohlídka a pitva mrtvol a odběr krve přiřazeny k znaleckému zkoumání (resp. k odbornému vyjádření), kam systematicky patří, neboť zde nejde o ohledání prováděné orgány činnými v trestním řízení, ale naopak o součást znaleckého zkoumání či vypracování odborného vyjádření (opatřování podkladů). Pod ohledáním naopak zůstane prohlídka těla a jiné podobné úkony, které provádějí orgány činné v trestním řízení.

V novém zvláštním zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech bude upraveno i opatření důkazů dožadáním do ciziny na základě mezinárodní právní pomoci. Jestliže došlo k převzetí trestního stíhání cizího státu na základě mezinárodní smlouvy nebo reciprocity, budou použitelné též důkazy opatřené a provedené v cizině, a to i před zahájením trestního stíhání v České republice (viz č. 29/1983 a č. 14/1997 Sb. rozh. tr.).

C. Tzv. korunní svědek a spolupracující obviněný

Do trestním řádu se navrhuje po vzoru zahraničních právních úprav zakotvit nový institut tzv. korunního svědka a spolupracujícího obviněného. V přípravném řízení bude moci státní zástupce přerušit trestní stíhání obviněného (tzv. korunního svědka), jestliže to považuje za potřebné k objasnění zvláště závažného zločinu a obviněný splní následující podmínky:

- oznámí státnímu zástupci skutečnosti, které jsou způsobilé významně přispět k objasnění takového zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu nebo které pomohou zabránit pokusu nebo dokonání takového zločinu, a zaváže se podat úplnou a pravdivou výpověď o těchto skutečnostech,
- dozná se k činu, pro který je stíhán, přičemž nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho doznání bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,
- zaváže se vydat prospěch, který mu náleží, pokud ho získal spácháním trestného činu uvedeného v doznání, a alespoň částečně podle svých možností nahradit škodu nebo jinak odčinit újmu, pokud byla tímto trestným činem způsobena, nebo s poškozeným

o náhradě této škody nebo odčinění této újmy uzavře dohodu, anebo učiní jiná opatření k náhradě takové škody nebo odčinění takové újmy, a

- prohlásí, že souhlasí s podmíněným zastavením trestního stíhání.

Tento postup bude vyloučen v případech, jestliže

- trestný čin uvedený v doznání je závažnější než zvláště závažný zločin, k jehož objasnění se obviněný zavázal,

- obviněný se podílel na spáchání zvláště závažného zločinu, k jehož objasnění se zavázal, jako organizátor nebo návodce,

- činem, uvedeným v doznání, byla způsobena smrt nebo těžká újma na zdraví, nebo

- obviněný se, pokud jde o trestný čin uvedený v doznání, považuje za zvláště nebezpečného recidivistu (srov. návrh trestního zákoníku).

V případě, že obviněný nesplní povinnosti, k nimž se zavázal, nebo jsou-li dodatečně zjištěny skutečnosti, které by přerušení trestního stíhání vylučovaly, státní zástupce rozhodne o pokračování v trestním stíhání. Naproti tomu, jestliže obviněný, u něhož bylo přerušeno trestní stíhání, splní vše, k čemu se zavázal a v době od doznání k takovému trestnému činu se nedopustil úmyslného trestného činu, rozhodne státní zástupce, který trestní stíhání přerušil, o zastavení trestního stíhání. Rozhodnout o zastavení trestního stíhání však je možné až po pravomocném skončení trestního stíhání zvláště závažného zločinu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, nikoli však dříve, než marně uplynula lhůta k podání dovolání, nebo než bylo o takovém podaném opravném prostředku rozhodnuto.

Proti rozhodnutí o přerušení trestního stíhání i dalším navazujícím rozhodnutím může obviněný podat stížnost, jež má odkladný účinek.

Návrh také bude upravovat postup vůči spolupracujícímu obviněnému, jímž bude obviněný, který sice nesplňuje podmínky pro přerušení trestního stíhání, ale přesto se rozhodl podat výpověď o uvedeném zvláště závažném zločinu, přičemž i dozná, že spáchal skutek, pro který je stíhán. Takový obviněný bude sice obžalován, ale státní zástupce jej může v obžalobě označit za spolupracujícího obviněného.

V případě, že spolupracující obviněný učiní v řízení před soudem úplnou a pravdivou výpověď, ke které se zavázal, a tato výpověď významným způsobem přispěla k objasnění uvedeného zvláště závažného zločinu, a v době od doznání, že spáchal skutek, pro který je stíhán, se nedopustí úmyslného trestného činu, soud bude postupovat podle ustanovení trestního zákoníku upravujících ukládání trestu spolupracujícímu obviněnému.

V návaznosti na příslušná ustanovení trestního zákoníku a se záměrem zefektivnit objasňování zvláště závažných zločinů spáchaných členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu se navrhuje upravit přerušení trestního stíhání u tzv. korunního svědka (institut imunity před obžalobou) a institut spolupracujícího obviněného tak, aby osoby podílející se na činnosti skupin organizovaného zločinu a organizovaných skupin byly motivovány ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení, což by ve svém důsledku mělo usnadnit vyšetřování tohoto druhu zvláště závažných zločinů, při kterém je, s ohledem na míru organizace často spojené se závazkem mlčenlivosti, zpravidla nedostatek důkazů k usvědčení osob organizujících nebo řídících takovou zvláště závažnou trestnou činnost.

Tato úprava je v souladu s Rezolucí Rady Evropské unie č. 497Y0111(01) ze dne 20. prosince 1996 o jednotlivcích, kteří spolupracují při soudním řízení v boji proti mezinárodně organizovanému zločinu, jež vyzývá členské státy, aby přijaly vhodná opatření, kterými by povzbuzovaly jednotlivce, kteří byli nebo jsou členy skupin organizovaného zločinu nebo

jiných zločineckých organizací jakéhokoli druhu, nebo kteří se podíleli na trestných činech takových skupin nebo organizací, aby spolupracovali při soudním řízení. Jednotlivcům, kteří „odpadnou“ od skupiny organizovaného zločinu nebo jiné zločinecké organizace a učiní vše, co mohou, aby předešli dalšímu páchání zločinecké činnosti nebo poskytnou policii a soudním orgánům při shromažďování důkazů rozhodných pro rekonstrukci skutkového děje, odhalení a identifikaci pachatelů takové trestné činnosti náležitou pomoc, by měly být poskytnuty výhody při ukládání trestu a způsobu jeho výkonu, jakož i vhodná ochranná opatření, která by měla být poskytnuta i jejich rodinným příslušníkům a blízkým osobám.

Rovněž i Úmluva OSN proti nadnárodnímu organizovanému zločinu přijatá v Palermu v prosinci 2000 vyzývá státy, aby podporovaly osoby, které se podílely na spáchání závažné trestné činnosti a jsou o tom ochotny poskytnout významné informace. Podle čl. 18 této Úmluvy mají státy ve vhodných případech zvážit zakotvení možnosti snížení trestu u obžalovaného, který poskytne podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo stíhání trestného činu upraveného touto Úmluvou. V souladu se zásadami svého vnitrostátního práva mají státy zvážit i udělení imunity osobám, které poskytnou podstatnou spolupráci při vyšetřování nebo trestním stíhání takových trestných činů.

Zakotvením institutu imunity před obžalobou sice dochází k určitému omezení zásad legality a oficiality trestního řízení, ale předkládaný návrh je postaven na pojetí, podle něhož zájem státu na zničení zločineckých struktur, do nichž je v důsledku jejich organizace a závazku mlčenlivosti obtížné proniknout, převyšuje nad zájmem státu na postihu jedince, který se nikoli v pozici organizátora nebo řídicího subjektu přímo nebo nepřímo na takové trestné činnosti podílel a který umožnil odhalení a usvědčení spolupachatelů, často i organizátorů a řídicích osob skupin organizovaného zločinu nebo jiných zločineckých organizací.

Přerušení trestního stíhání u takových osob, kterým by měla být za jejich informace a důkazy poskytnuta imunita před obžalobou, je založeno na konstrukci, která zajišťuje, aby dobrodíní beztrestnosti bylo poskytnuto až poté, co splní všechny zákonem stanovené podmínky. Takovým rozhodnutím má být obviněný motivován k tomu, aby skutečně sdělil veškeré informace a podstatné skutečnosti, včetně potřebných důkazů, které se zavázal poskytnout, a navíc splnil i další povinnosti stanovené v rozhodnutí, zejména vydat prospěch získaný trestným činem a nahradit způsobenou škodu (pokud to bude v jeho silách, tj. musí se alespoň zavázat k učinění všech opatření, aby tento závazek splnil).

K rozhodování o přerušení trestního stíhání bude oprávněn státní zástupce, a to vzhledem k tomu, že takové rozhodnutí přichází zásadně v úvahu již v přípravném řízení. Před rozhodnutím o přerušení trestního stíhání státní zástupce obviněného vyslechne zejména k obsahu oznámení a k doznání. Obviněného také vyslechne k tomu, zda si je vědom důsledků tohoto rozhodnutí. Před výslechem státní zástupce obviněného poučí o jeho právech a o podstatě institutu přerušení trestního stíhání z uvedeného důvodu.

Při rozhodování státní zástupce přihlédne zejména k povaze trestného činu uvedeného v doznání obviněného v porovnání se zvláště závažným zločinem spáchaným členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu, k jehož objasnění se obviněný zavázal, k osobě obviněného a k okolnostem případu, zejména zda a jakým způsobem se obviněný podílel na spáchání takového zvláště závažného zločinu, k jehož objasnění se zavázal, a jaké následky svým jednáním způsobil.

Poskytnutí imunity před obžalobou je vázáno na nejzávažnější kategorii trestných činů, tedy zvláště závažné zločiny, za podmínky, že takový zločin byl spáchán skupinou organizovaného zločinu nebo organizovanou skupinou. Obviněný se musí doznat ke spáchání skutku, vůči němuž mu má být poskytnuta beztrestnost a musí se zavázat vydat prospěch

z takového trestného činu a nahradit škodu, která byla tímto trestným činem způsobena (nebo se k náhradě zavázat).

Po zastavení trestního stíhání obviněný již vystupuje v postavení svědka.

Ve stadiu řízení před soudem není již z povahy věci poskytnutí imunity před obžalobou možné a uplatní se zde jiné postupy, zejména příslušná ustanovení trestního zákoníku.

Vzhledem k tomu, že tato úprava prolamuje některé důležité principy trestního řízení a stát zde do jisté míry rezignuje na svou povinnost stíhat všechny spáchané trestné činy, budou vymezeny i důvody, kdy není možné trestní stíhání přerušit, vztahující se k poměru závažnosti trestného činu, vůči němuž se poskytuje imunita, a zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu, který se objasňuje, k následku trestného činu (smrt či těžká újma na zdraví), přičemž obviněný nesmí být zvláště nebezpečný recidivista k imunizovanému trestnému činu nebo organizátor či návodce objasňovaného zvláště závažného zločinu. Trestní řád bude obsahovat i pojistku pro případ, že obviněný nesplní své povinnosti, ke kterým se zavázal, nebo vyjde-li dodatečně najevo, že zatajil některé podstatné skutečnosti, které by jinak vylučovaly přerušování trestního stíhání.

Definitivní zastavení trestního stíhání bude vázáno na splnění všech závazků obviněného a také na to, že se v době od doznání nedopustil úmyslného trestného činu. Jinak státní zástupce rozhodne o pokračování v jeho trestním stíhání. Rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nebude možné učinit dříve, než uplyne lhůta k dovolání nebo než bude o takovém podaném opravném prostředku rozhodnuto, čímž je zajištěno vyčerpání i takového mimořádného opravného prostředku a definitivnost odsuzujícího rozhodnutí ohledně hlavních pachatelů zvláště závažného zločinu, k jehož objasnění se obviněný zavázal.

Návrh dále zavádí i institut spolupracujícího obviněného [viz i návrh nového trestního zákoníku – tisk 410 Poslanecké sněmovny, a to konkrétně ustanovení § 39 odst. 1 věta první, § 41 písm. m), § 58 odst. 4], který bude používán u osob, které nesplní poměrně přísné podmínky pro přerušování trestního stíhání z uvedeného důvodu, ale budou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení na objasnění zvláště závažného zločinu spáchaného členy organizované skupiny nebo ve prospěch skupiny organizovaného zločinu, a proto by současně měla být při ukládání trestu zhodnocena jejich spolupráce při odhalení a objasnění takového zvláště závažného zločinu. K dosažení potřebné motivace takových obviněných na spolupráci s orgány činnými v trestním řízení bude soud zavázán přihlídnout k této skutečnosti při ukládání trestu s pravidelným využitím mimořádného snížení ukládaného trestu odnětí svobody podle příslušných ustanovení trestního zákoníku.

20. Náklady trestního řízení

Úprava nákladů trestního řízení, jejich náhrady a další související otázky budou řešeny ve shodě se stávající právní úpravou při zohlednění některých specifik nové koncepce trestního řízení. Ve vztahu k zvláštním způsobům řízení o soukromé a subsidiární žalobě bude upravena povinnost poškozeného uhradit náklady řízení takto vzniklé, byl-li obžalovaný obžaloby pravomocně zproštěn nebo bylo-li trestní stíhání pravomocně zastaveno.

Úprava náhrady nákladů trestního řízení bude v zásadě převzata z platné právní úpravy, včetně úhrady odměny a náhrady hotových výdajů obhájce podle zvláštního právního předpisu, kterým je advokátní tarif. Trestní řád upraví povinnost poškozeného uhradit náklady řízení, byl-li obžalovaný obžaloby pravomocně zproštěn nebo bylo-li trestní stíhání pravomocně zastaveno.

Za podmínky, že poškozenému byl alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, se navrhuje, aby odsouzený byl povinen nahradit mu náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho nároku na náhradu škody v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce. Na rozdíl od stávajícího znění trestního řádu (kdy soud o nároku na náhradu nákladů má rozhodovat z úřední povinnosti) se ovšem povinnost soudu o tomto nároku navrhuje vázat na návrh poškozeného, který může také své náklady náležitě a přesně specifikovat.

Mezi náklady, které je odsouzený povinen nahradit, se zahrnuje též odměna ustanovenému zmocněnci poškozeného, jehož majetkové poměry nedovolují, aby si zmocněnce obstaral na své náklady. O tomto nároku rozhodne předseda senátu z úřední povinnosti, neboť poškozený tyto náklady nenese ani dočasně a není v pozici toho, kdo by se mohl domáhat jejich náhrady.

Již stávající trestní řád v § 89 odst. 2 připouští, aby strany opatrovaly důkazy, které mají stejnou hodnotu jako důkazy opatřené soudem nebo orgány činnými v trestním řízení. To se týká nejen listinných důkazů, ale např. i znaleckých posudků. Pokud osobní a majetkové poměry obviněného nebo poškozeného odůvodňují nárok na bezplatnou obhajobu, resp. bezplatné právní zastoupení, je toto právo bez odpovídající možnosti přenesení nákladů na pořízení důkazů jen formální. Proto se připouští, aby stejným postupem, jakým soud rozhodne o právu na bezplatnou obhajobu, resp. na bezplatné zastoupení zmocněncem, rozhodl i o tom, že náklady na pořízení důkazu v podobě znaleckého posudku uhradí stát. Podmínkou pro úspěšné uplatnění tohoto práva je jednak potřebnost takového důkazu pro objasnění věci a skutečnost, že důkaz již neobstaral nebo jej nevyžádal soud nebo orgán činný v trestním řízení.

Zvláštní část

Přípravné řízení

21. Vymezení přípravného řízení

Předsoudní stádium řízení se bude jako celek označovat jako přípravné řízení trestní.

Přípravné řízení bude definováno jako úsek řízení od prvního úkonu trestního řízení vykonaného policejním orgánem, a nebylo-li takto postupováno, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu, zastavení trestního stíhání nebo jiného rozhodnutí, jehož součástí je výrok o zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.

Přípravné řízení trestní bude zahrnovat dvě fáze:

- a) postup před zahájením trestního stíhání,**
- b) vyšetřování.**

Postup před zahájením trestního stíhání bude vymezen jako úsek řízení od prvního úkonu trestního řízení vykonaného policejním orgánem až do zahájení trestního stíhání, odložení, odevzdání nebo jiného způsobu skončení věci, včetně vzniku jiné skutečnosti, která má účinek odložení věci.

Vyšetřování bude vymezeno jako úsek přípravného řízení od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého a podmíněného zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby. Vyšetřování je

možné zahájit i bez předchozího postupu před zahájením trestního stíhání vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání.

Přípravné řízení bude diferencováno na základě závažnosti činu a složitosti věci. Hmotně-právním základem pro tuto diferenciaci bude nový trestní zákoník, jehož návrh vychází z toho, že trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.

Navrhované vymezení přihlíží také k některým legislativním změnám (především zavedení institutu odstoupení od trestního stíhání mladistvého podle § 70 a § 71 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže).

Účelem postupu před zahájením trestního stíhání bude úkony prováděnými podle trestního řádu zjistit trestné činy a jejich pachatele, dále vykonat potřebné neodkladné a neopakovatelné úkony, jakož i úkony důležité pro zahájení trestního stíhání a pro podání obžaloby nebo pro jiná rozhodnutí státního zástupce, jimiž přípravné řízení končí.

Důvody, pro které se navrhovaná úprava vrací k dřívějšímu pojmu „postup před zahájením trestního stíhání“ (a pro které naopak neužila pojmový aparát předchozích úprav – až do novely č. 149/1969 Sb. – „objasňování“ a poté – zejména po novelách z let 1993 a 2001 – „prověřování skutečností nasvědčujících spáchání trestného činu“), vyplývají především z potřeby zjednodušit tento pojem. Nejsou to však jen důvody terminologické, protože po věcné stránce je dnes zřejmé, že podle zákona o policii se provádí odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů, což je činnost svěřená výlučně policii, nepodléhající kontrole státního zástupce (pro její specifickou – jde o vyhledávání signálů o latentní kriminalitě, taková činnost státního zástupce tu nepřichází v úvahu, je tomu tak i podle všech právních úprav účinných v demokratických zemích v Evropě – SRN, Rakousku, Francii, Polsku, Slovensku, atd.). Na to navazuje činnost procesní realizovaná podle trestního řádu. Stávající úprava vyvolává pochybnosti z hlediska obecného ustanovení § 158 odst. 1 platného tr. ř., pokud jde o to, které úkony již jsou vykonávány podle trestního řádu a které zjevně nikoli (byť jde o ustanovení tvořící součást trestně-procesního kodexu, které však jednoznačně upravuje převážně postupy spadající do oblasti tzv. preventivní a odhalovací činnosti policie). Zároveň absentuje podrobnější úprava postupů při odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů v zákoně o Policii ČR, reglementovány jsou jen některé postupy (např. využití podpůrných operativně pátracích prostředků v § 23a a násl. nebo možnost požadovat pomoc od fyzických a právnických osob a orgánů veřejné moci podle § 47 a § 47a). V zájmu jasného oddělení činnosti předprocesní a činností realizovaných již po provedení prvního úkonu policejním orgánem v rámci této fáze (kdy předcházet může činnost týkající se přijímání trestních oznámení a podání takto označených, činnost týkající se vyřizování jiných podnětů k trestnímu stíhání, která je sice upravena v trestním řádu, ale jedná se o součást aktivit, jež ještě bezprostředně nespádají do přípravného řízení, byť jsou postupem podle trestního řádu) se předpokládá označení této fáze přípravného řízení jako „postup před zahájením trestního stíhání“.

Vyšetřování je možné zahájit i bez předchozího postupu před zahájením trestního stíhání vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání.

Vyšetřování se bude zásadně konat o všech zločinech (včetně zvláště závažných zločinů) a dále o přečinech, o nichž nebude konáno zkrácené přípravné řízení.

U přečinů se bude za podmínek stanovených zákonem konat zkrácené přípravné řízení (rychlé a neformální řízení zaměřené na urychlené zjištění osoby důvodně podezřelé z jeho spáchání a vyhledání, nikoli provedení, důkazů). Nedílnou složkou zkráceného přípravného řízení, kterou bude trestní řád výrazně preferovat, bude tzv. přímé předvedení zadrženého obviněného před samosoudce ve lhůtě 48 hodin tak, aby ve lhůtě dalších 24 hodin bylo možné o věci rozhodnout v hlavním líčení (nepřichází vždy v úvahu, aby se zvažovalo rozhodnutí o vzetí do vazby, protože ta bude většinou vyloučena pro absenci kvalifikovaného důvodu

vazby, pokud by takový důvod vazby dán byl a vzetí do vazby by v úvahu přicházelo, šlo by již o vazbu soudní).

Návrh věcného záměru upouští od rozlišování ještě třetího typu přípravného řízení, a to rozšířeného přípravného řízení (přípravného řízení s rozšířeným vyšetřováním) ve věcech trestných činů, k jejichž projednání je v prvním stupni příslušný krajský soud. Uvedené rozlišování zavedené novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. se neosvědčilo. Zásadní rozdíl běžného a rozšířeného vyšetřování spočíval jen v tom, že v rozšířeném vyšetřování bylo možné bez omezení vyslýchat svědky, netýkalo se to však předchozího prověřování. Platila také všechna obecná ustanovení o dokazování, o způsobu provádění jednotlivých úkonů, o jejich použitelnosti v řízení před soudem a také i všechna ustanovení upravující zajištění osob a věcí – jmenovitě zadržení a vazbu, včetně nejvyšších přípustných dob trvání vazby a jejich rozdělení na přípravné řízení a řízení před soudem. Kromě toho se předpokládá určité zvýšení objemu výslechů svědků prováděných ve vyšetřování (nikoli ve zkráceném přípravném řízení), čímž bude do značné míry setřen rozdíl mezi vyšetřováním a rozšířeným vyšetřováním.

22. Orgány činné v trestním řízení a soudce působící ve stadiu přípravného řízení

A. Státní zástupce

Státní zástupce jako subjekt s vlastní procesní a osobní odpovědností, nositel důkazního břemene ve stadiu řízení před soudem bude při výkonu dozoru zejména oprávněn a povinen:

a) rozhodnout o zastavení trestního stíhání včetně případů zastavení trestního stíhání pro nedostatek veřejného zájmu na dalším stíhání osoby, o schválení narovnání, o podmíněném zastavení trestního stíhání a o postoupení věci jinému orgánu, jakož i o odstoupení od trestního stíhání mladistvého,

b) rozhodnout o odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání,

c) podat obžalobu,

d) uzavřít s obviněným dohodu o vině a trestu a podat návrh soudu na její schválení,

e) rozhodovat:

- o žádostech o propuštění z vazby na svobodu (jen pozitivně, tj. vyhovět),

- o přijetí některého z opatření nahrazujících vazbu u obviněného, který je již ve vazbě,

- o změně důvodů vazby, jde-li o zúžení důvodů vazby obviněného,

- o propuštění z vazby na svobodu i v případech, kdy nebyla obviněným podána žádost o propuštění z vazby na svobodu nebo návrh na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu,

- o přijetí předběžného opatření, není-li dána pravomoc soudce činného v přípravném řízení,

- o zrušení nebo zmírnění omezení obviněného ve výkonu trestu odnětí svobody a o jejich dalším trvání,

o zajištění majetku obviněného a o tom, na které věci a majetkové hodnoty se toto zajištění nevztahuje, které věci a majetkové hodnoty lze ze zajištění vyjmout, a o zrušení takového zajištění,

- o zajištění nároku poškozeného na náhradu škody, o přijetí peněžité jistoty nahrazující zcela nebo zčásti toto zajištění, dále rozhodovat o tom, na které prostředky nebo věci se toto zajištění nevztahuje, které věci lze ze zajištění vyjmout a o omezení nebo zrušení zajištění,

- o exhumaci mrtvoly a vyslovovat souhlas s pohřbením mrtvoly.

Státní zástupce bude v přípravném řízení disponovat dalšími oprávněními, která zakotvuje již platná právní úprava (např. požadovat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, údaje z evidence investičních nástrojů, v řízení o trestném činu neoprávněného nakládání s osobními údaji individuální údaje získané podle zákona o státní statistické službě a údaje, které byly získány v daňovém řízení za podmínek stanovených zákonem o správě daní a poplatků, nařídít sledování bankovního účtu atd.), přičemž úprava těchto oprávnění bude sjednocena v rámci jednoho společného ustanovení.

Státní zástupce bude i nadále oprávněn uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci, ke zjištění pachatele nebo k rozhodnutí ve věci.

Úprava předchozího souhlasu nebo souhlasu státního zástupce dávaného dodatečně bude nadále obsahem příslušných ustanovení trestního řádu a nebude předmětem pouze jediného obecného ustanovení, neboť pak by se jednalo o duplicitní úpravu obsaženou v jednom obecném ustanovení a dále v jednotlivých ustanoveních upravujících konkrétní procesní instituty.

Dozor státního zástupce bude vykonáván nejpozději od okamžiku zahájení trestního stíhání nebo od obdržení žádosti policejního orgánu o vydání rozhodnutí či udělení souhlasu nebo podání návrhu soudci v přípravném řízení, nevyhradí-li si, že chce být vyrozuměn o tom, že policejní orgán koná určité úkony trestního řízení nebo nezačne-li vykonávat dozor dříve na základě jiného důvodu (např. z podnětu poškozeného), a to až do skončení přípravného řízení.

Výčet výlučných oprávnění státního zástupce bude vycházet jednak z dosavadní úpravy, jednak přihlédne k některým navrhovaným změnám, a to i v souladu se změnami, které se budou týkat trestního práva hmotného. Zejména je třeba zohlednit nový institut – řízení o dohodě o vině a trestu. Je třeba vzít rovněž v úvahu, že nově jsou oprávnění státního zástupce významná pro naplnění jeho role v trestním řízení charakterizované existencí formálního důkazního břemene ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem. Tomu musí odpovídat i úprava prostředků, které má k dispozici v přípravném řízení. Státní zástupce tak bude disponovat výlučným oprávněním rozhodnout o odložení věci i o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na dalším stíhání obviněného [toto oprávnění dnes upravené v § 172 odst. 2 písm. c) platného tr. ř. má již nyní, znění citované úpravy ovšem dozná změny v souvislosti s předpokládaným přijetím návrhu doprovodné novely trestního řádu k návrhu trestního zákoníku – viz tisk 411 Poslanecké sněmovny a zejména § 159a odst. 4 a § 172 odst. 2 písm. c), ve znění citovaného návrhu].

Zároveň se navrhuje upravit proceduru týkající se kontroly nestíhání (někdy se zúženě označuje jako kontrola oportunitity nebo diskreční pravomoci státního zástupce). Blíže srov. bod 41. A. – Zvláštní způsoby řízení.

Zvláštním zákonem zůstane upraveno oprávnění státního zástupce odstoupit od trestního stíhání mladistvého, které plyne z § 70 a § 71 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Pokud jde o výlučná oprávnění týkající se vazby, v souladu s tím, co se uvádí v příslušné části tohoto věcného záměru, se navrhuje, aby státní zástupce byl oprávněn kladně rozhodovat o žádostech obviněných o propuštění z vazby na svobodu (včetně návrhů na přijetí některého opatření nahrazujícího vazbu). Státní zástupce bude disponovat oprávněními i ve vztahu k předběžným opatřením, a to s rozlišením těch, která představují závažnější zásah do lidských práv a základních svobod, kde bude oprávněn k podání návrhu soudci činnému v přípravném řízení (a to i v případech, kde bude překročena zákonem stanovená lhůta trvání

některých předběžných opatření, o nichž jinak bude rozhodovat státní zástupce), a těch, kde jde o zásah do práv a svobod menší intenzity.

Výčet výlučných oprávnění státního zástupce se navrhuje doplnit o oprávnění, která byla ve stávajícím trestním řádu uvedena v jiných jeho ustanoveních, neboť dosavadní zakotvení těchto oprávnění státního zástupce se vyznačovalo roztržitostí. Oprávnění rozhodovat o zajištění majetku nebo důkazního prostředku na základě žádosti cizího státu bude upraveno ve zvláštním zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech.

Pokud jde o souhlas státního zástupce s úkonem, vychází se z odlišení **předchozího souhlasu státního zástupce**, který bude dáván k závažným rozhodnutím či opatřením policejního orgánu (např. k odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na zahájení trestního stíhání, k zadržení osoby podezřelé ze spáchání trestného činu s možností, aby policejní orgán v neodkladných případech, nelze-li předchozího souhlasu dosáhnout, mohl zadržení provést, k rozhodnutí o zajištění, zrušení nebo omezení zajištění peněžních prostředků na účtu u banky nebo jiných subjektů, které vedou účet pro jiného, k blokaci peněžních prostředků penzijního připojištění se státním příspěvkem, k blokaci čerpání finančního úvěru a blokaci finančního pronájmu a k rozhodnutí o zrušení nebo omezení těchto druhů zajištění, k rozhodnutí o zajištění, zrušení nebo omezení zajištění zaknihovaných investičních nástrojů, k rozhodnutí o zajištění, zrušení nebo omezení zajištění nemovitosti, jiné majetkové hodnoty a náhradní hodnoty, k prohlídce jiných prostor a pozemků, k dočasnému odložení zahájení trestního stíhání, předstíranému převodu, sledování osob a věcí, při kterém mají být pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy), od **souhlasu státního zástupce dávaného z důvodu neodkladnosti či nedosažitelnosti po provedení úkonu**, který by se uplatnil jednak, pokud policejní orgán vydává v neodkladných případech usnesení o zajištění peněžních prostředků na účtu, zaknihovaných investičních nástrojů, nemovitosti, jiné majetkové hodnoty nebo náhradní hodnoty, jednak ve vztahu k využívání operativně pátracích prostředků policejním orgánem v neodkladných případech, konkrétně předstíraného převodu a sledování osob a věcí, při němž mají být pořizovány zvukové, obrazové nebo jiné záznamy, jakož i prodloužení doby takového sledování.

Účelem navrhované úpravy je sjednotit doposud roztržitou úpravu oprávnění a povinností státního zástupce při výkonu **dozoru**.

Fáze postupu před zahájením trestního stíhání, ale v některých případech ani fáze vyšetřování (a plně se to týká právě zkráceného přípravného řízení) nevyžaduje nezbytně a ve všech případech, aby byl dozor státního zástupce vykonáván za využití všech jeho prostředků a metod; není také vždy nutné, aby byl vykonáván soustavně. Potřeba, aby byl dozor vykonáván soustavně a všemi dostupnými způsoby a prostředky, může vzniknout jen u věcí závažných nebo skutkově či právně složitých nebo u věcí sice méně závažných, ale v nichž získal státní zástupce poznatky o postupu policejního orgánu, který nesplňuje požadavek, aby byl v souladu se zákonem rychlý a účinný. Ohledně sledování rychlosti řízení se předpokládá převzetí stávající úpravy.

Dominantní postavení státního zástupce v přípravném řízení vyplývá z toho, že státní zástupce zastupuje v přípravném řízení i v řízení před soudem veřejný zájem (v řízení před soudem nadto bude nově zatížen formálním důkazním břemenem). Jako orgán zastupující veřejnou žalobu v řízení před soudem si musí vytvořit pro plnění této své úlohy potřebné předpoklady. Musí proto disponovat oprávněními ve vztahu k policii. Dalším důvodem pro dominantní postavení státního zástupce je skutečnost, že policejní orgán v přípravném řízení provádí četné činnosti, jimiž velmi závažným způsobem zasahuje do základních práv a svobod; a proto jeho činnost musí podléhat odpovídající kontrole ze strany státního zástupce, a pokud jde o nejzávažnější zásahy do lidských práv, i soudní kontrole.

Jakkoli vyšetřování konané státním zástupcem obligatorně v případech spadajících do dnešního ustanovení § 161 odst. 3, 4 platného tr. ř. mělo podle původních představ tvořit

složku jeho obecné dozorové pravomoci a nikoli samostatné působnosti (kdy pak vyvstává potřeba upravit četné další navazující otázky týkající se provádění tohoto vyšetřování), v souladu s citovaným tiskem 440 Poslanecké sněmovny se vychází z odlišné koncepce tohoto vyšetřování. Vyšetřování budou pod dozorem státního zástupce, který bude mít možnost kdykoli konat celé vyšetřování (popř. jen jednotlivé vyšetřovací úkony), zejména vyvstaly-li by pochybnosti o objektivnosti vyšetřování nebo nestrannosti policejního orgánu konajícího vyšetřování, konat příslušné specializované policejní orgány (Inspekce policie, pověřené orgány Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace).

Trestní řád nebude nadále upravovat příslušnost státních zástupců k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení (ta je totiž obsahem zákona o státním zastupitelství a prováděcí vyhlášky, kterou se vydává jednací řád státního zastupitelství, upravují se pobočky některých státních zastupitelství a stanoví podrobnosti o úkonech prováděných právními čekateli).

Trestní řád naproti tomu bude výslovně upravovat příslušnost státních zástupců k instančnímu rozhodování v přípravném řízení, pokud jde o příslušnost k rozhodování o opravných prostředcích proti usnesením státních zástupců.

Důvody tohoto odlišného přístupu spočívají v tom, že v prvním případě se jedná o souhrn otázek, které řešit v platné procesní úpravě výslovně nelze, neboť zde není žádný důvod, pro který by měl být opuštěn tento poměrně velmi pružný model úpravy, jenž dovoluje přihlížet k specifickým potřebám boje s kriminalitou a jejími nejzávažnějšími formami, zatímco v druhém případě nejde o nic jiného než o důsledek potřeby jednoznačně určit, na který orgán přejde rozhodování o podané stížnosti.

Je potřebné pouze doplnit, že se zachovává oprávnění státního zástupce i po podání obžaloby uložit policejnímu orgánu opatření důkazu, který potřebuje k zastupování obžaloby v řízení před soudem. Bude však podrobněji zakotven způsob a podmínky nakládání s takto opatřeným důkazem.

B. Policejní orgán a osoba služebně činná v policejním orgánu

Policejní orgány budou vymezeny jako příslušné útvary Policie České republiky a v řízení o trestných činech policistů Inspekce policie. Stejně postavení budou mít v řízení o trestných činech příslušníků ozbrojených sil a osob, které páchají trestnou činností proti příslušníkům ozbrojených sil nebo spolu s nimi ve vojenských objektech, proti vojenským objektům, vojenskému materiálu nebo ostatnímu majetku státu, s nímž je příslušné hospodařit Ministerstvo obrany, pověřené orgány Vojenské policie; v řízení o trestných činech příslušníků Vězeňské služby České republiky pověřené orgány této služby; v řízení o trestných činech příslušníků Bezpečnostní informační služby pověřené orgány Bezpečnostní informační služby a v řízení o trestných činech příslušníků Úřadu pro zahraniční styky a informace pověřené orgány Úřadu pro zahraniční styky a informace.

Postavení policejního orgánu budou mít i pověřené celní orgány v řízení o trestných činech spáchaných porušením celních předpisů a předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží, a to i v případech, kdy se jedná o trestné činy příslušníků ozbrojených sil nebo bezpečnostních sborů, a dále porušením právních předpisů při umístění a pořízení zboží v členských státech Evropských společenství, je-li toto zboží dopravováno přes státní hranice České republiky, a v případech porušení předpisů daňových, jsou-li celní orgány správcem daně podle zvláštních právních předpisů. V případě jejího schválení bude zohledněna úprava navržená ve věcném záměru zákona o Finanční a celní správě v tom smyslu, že příslušné celní orgány budou mít postavení policejního orgánu v řízení o trestných činech spočívajících v porušení daňových předpisů, pokud je správcem daně územní finanční orgán.

Dále budou mít postavení policejních orgánů pověřené orgány orgánů státní báňské správy v oblasti, v níž vykonávají vrchní dozor nad dodržováním zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) a zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, a předpisů vydaných na jejich základě. Postavení policejního orgánu bude mít i kapitán lodi (velitel námořního plavidla) při dálkových plavbách o trestných činech spáchaných na této lodi (§ 39 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů).

Policejní orgán nese plnou odpovědnost za svůj postup, a to i z hlediska kvality a rychlosti; státní zástupce má odpovědnost za řádný a zákonný průběh přípravného řízení a za jeho výsledek, a to i s přihlédnutím k zásadě rychlosti řízení.

Policejní orgány nadále budou mít v trestním řízení dvojí úlohu, jednak budou plnit úkoly jako policejní orgány ve vlastním slova smyslu jako reálný subjekt konající prověřování nebo vyšetřování (popř. i v řízení po podání obžaloby, jednak budou zabezpečovat plnění úkolů ostatních orgánů činných v trestním řízení.

Návrh přebírá dosavadní vymezení pojmu policejního orgánu včetně procesní samostatnosti osob (příslušníků Policie ČR) služebně činných v policejním orgánu (tato otázka se blíže nevymezuje ve vztahu k jiným policejním orgánům než orgánům Policie ČR).

Pokud jde o stanovení příslušnosti útvaru Policie ČR k vyšetřování, navazuje se na úpravu obsaženou v návrhu nového zákona o Policii ČR [tisk 439 Poslanecké sněmovny], který předpokládá, že útvary Policie ČR příslušné k vyšetřování již nebudou stanoveny přímo zákonem o Policii ČR, ani nebude v tomto zákoně stanovena podrobná organizační struktura policie. Je proto opuštěno stanovení dosavadního členění policie na tzv. služby přímo ze zákona. Návrh nového zákona o Policii ČR tak přímo neobsahuje ustanovení o tom, který konkrétní útvar je příslušný k úkonům trestního řízení, včetně vyšetřování, jako tak činil doposud v § 3a zákona č. 283/1991 Sb. (služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR nebo jiný pověřený útvar). Podrobnější organizační uspořádání policie se totiž v čase může měnit podle vývoje bezpečnostní situace, dílčí změny organizačního uspořádání jsou legitimní součástí řízení jakékoliv organizace, a měly by být proto v rukou odpovědných funkcionářů. Jejich stanovení v souladu s uvedeným principem a s výslovným ustanovením návrhu zákona o Policii ČR má spadat do působnosti Ministerstva vnitra. Základními návrhem zákona danými organizačními součástmi policie jsou proto pouze Policejní prezidium, oblastní správy policie, útvary zřízené v rámci územních působností oblastních správ policie a útvary s celostátní působností.

Navrhovaná úprava v zákoně o Policii ČR bude zohledněna v tom směru, že trestní řád již nebude výslovně upravovat, že vyšetřování koná služba kriminální policie a vyšetřování Policie ČR v útvarech stanovených zákonem o Policii ČR, tj. nebude již odkazovat na zákonné vymezení takových útvarů, ale bude obsahovat zcela obecné vymezení bez konkretizace příslušnosti těchto útvarů k úkonům trestního řízení. Úkoly v trestním řízení tak budou plnit policejní útvary, které vymezí interní předpisy, zejména nařízení ministra vnitra nebo závazné pokyny policejního prezidenta.

Policejním orgánem v řízení o trestných činech příslušníků Policie ČR budou příslušníci útvaru pro inspekční činnost (zatím jde o Inspekci ministra vnitra, předpokládá se však vytvoření autonomního orgánu).

Organizace činnosti jiných policejních orgánů než útvarů Policie ČR při plnění úkolů trestního řízení bude upravena i nadále interními předpisy Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva financí, Ministerstva obrany, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace atd.

Pokud jde o celní orgány, bude zohledněn věcný záměr zákona o Finanční a celní správě, který předpokládá vytvoření samostatné Finanční a celní správy jako soustavy správních úřadů podřízené Ministerstvu financí. V tomto věcném záměru se navrhuje sjednotit správu všech daní do jediné soustavy orgánů při současném rozšíření trestněprávní kompetence těchto orgánů na trestné činy týkající se všech těchto daní (dochází k integraci daňové a celní správy). Finanční a celní správu bude tvořit:

- Generální finanční a celní ředitelství,
- územní finanční orgány, tvořené finančními ředitelstvími, finančními úřady a Specializovaným finančním úřadem,
- Celní stráž, tvořená ředitelstvími a inspektoráty, přičemž ředitelství bude podřízeno Generálnímu finančnímu a celnímu ředitelství a inspektoráty budou podřízeny ředitelství Celní stráže.

Uvedený věcný záměr předpokládá, že daňové trestné činy by nadále měly vyšetřovat inspektoráty Celní stráže a ředitelství Celní stráže.

Nově se navrhuje, aby postavení policejních orgánů měly také pověřené orgány státní báňské správy v oblasti, v níž vykonávají vrchní dozor nad dodržováním zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) a zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, a předpisů vydaných na jejich základě, neboť tyto orgány provádějí i v současné době ve spolupráci s Policií České republiky prvotní úkony na místě činu, a proto je třeba vymezit náležitě jejich samostatné postavení v rámci postupu před zahájením trestního stíhání.

Postavení policisty činného v policejním orgánu bude charakterizováno **procesní samostatností**, kterou bude vymezovat trestní řád (dnes jde o ustanovení § 3a odst. 3 zákona o policii). Při provádění úkonů trestního řízení bude policista (osoba služebně činná v policejním orgánu) vázán pokyny státního zástupce, v ostatních věcech týkajících se výkonu služby v Policii České republiky bude policista vázán pokyny nadřízených. Navrhovanou úpravou bude dále zdůrazněna vlastní odpovědnost policejního orgánu za konání postupu před zahájením trestního stíhání, vyšetřování, případně zkráceného přípravného řízení. Bude také jasně rozlišena odpovědnost policejního orgánu a odpovědnost státního zástupce, neboť je třeba zamezit tomu, aby se u policejního orgánu projevovala snaha spoléhat se jen na pokyny státního zástupce.

C. Soudce činný v přípravném řízení

V přípravném řízení budou do pravomoci soudce činného v přípravném řízení i nadále náležet úkony, které spočívají v povolování závažných zásahů do lidských práv a základních svobod, popř. rozhodování o některých jiných otázkách důležitých pro průběh přípravného řízení (např. o vydání předchozího souhlasu k vyžádání údajů či informací, které jsou podle zvláštního zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, nestanoví-li zvláštní zákon podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, o bezplatné obhajobě a o obhajobě za sníženou odměnu, o ustanovení obhájce obviněnému v případech nutné obhajoby, dále o zrušení ustanovení obhájce, o zproštění povinnosti obhajování na žádost a rozhodování o zproštění ustanoveného obhájce povinnosti obhajování, o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování, o zvláštním způsobu uplatňování práv poškozených, je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání atd.).

Soudce činný v přípravném řízení bude rovněž rozhodovat o opravných prostředcích směřujících proti usnesením státního zástupce nebo policejního orgánu

vydaným v přípravném řízení o zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot či majetku.

Soudce činný v přípravném řízení bude rozhodovat o návrzích státního zástupce na účast při provádění neodkladného nebo neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu svědka nebo v rekognici v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, bude oprávněn do způsobu provádění úkonu za tím účelem také zasahovat.

Soudce konající úkony v přípravném řízení bude součástí soustavy obecných soudů a nebude z ní vyčleněn.

Soudce bude provádět úkony v přípravném řízení, aniž by se jeho působnost vázala buď jen na postup před zahájením trestního stíhání nebo jen na vyšetřování či na zkrácené přípravné řízení, zejména bude rozhodovat o nejzávažnějších zásazích do základních práv a svobod. Dále by jeho rozhodovací působnost měla být dána i v některých dalších případech, kdy to stanoví zákon.

Navrhuje se do působnosti soudu v přípravném řízení nově zahrnout i rozhodování o opravných prostředcích směřujících proti rozhodnutím státního zástupce nebo policejního orgánu vydaným v přípravném řízení o zajištění osob, věcí a jiných majetkových hodnot nebo majetku. Toto instanční rozhodování bylo dosud z působnosti soudu provádějícího úkony v přípravném řízení vyňato – o stížnostech rozhodoval soud, jehož obvod působnosti se shodoval s obvodem působnosti státního zástupce, o jehož rozhodnutí šlo, nebo který vykonával dozor ve věci, v níž vydal rozhodnutí policejní orgán. Taková úprava však působila v praxi závažné obtíže a vedla např. k tomu, že o stížnostech rozhodoval krajský nebo vrchní soud a vyloučeny nebyly ani případy, že takto rozhodoval i Nejvyšší soud.

Soudce činný v přípravném řízení bude působit v rámci obecné soustavy soudů, nebude se tedy jednat o samostatnou soustavu mimoprocesních, resp. předprocesních soudů, jak je tomu v jiných zemích, ani o institut vyšetřujícího soudce. Trestní řád bude navazovat na Listinu základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.), zejména na její čl. 8 odst. 3 (rozhodnutí o zadržené osobě), čl. 8 odst. 4 (příkaz k zatčení), čl. 8 odst. 5 (rozhodnutí o vzetí do vazby), čl. 8 odst. 6 (umístění do zdravotní péče bez souhlasu), čl. 12 odst. 2 (příkaz k domovní prohlídce); dále je třeba poukázat i na čl. 5 odst. 1 písm. c), odst. 3 a 4, jakož i čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Alternativa vytvoření tzv. předprocesního soudce se nejeví vhodnou, protože by byla značně nákladná (bylo by třeba vytvořit samostatnou skupinu soudců, kteří by měli takto vymezenou náplň, přičemž by bylo třeba zabezpečit jejich odpovídající vzdělání a organizační zázemí pro jejich působení, neboť s ohledem na povahu této agendy nelze předpokládat, že by se do těchto funkcí podařilo získat stávající soudce).

23. Postup před zahájením trestního stíhání

A. Počátek a průběh postupu před zahájením trestního stíhání

Zatímco trestní řízení a postup před zahájením trestního stíhání budou zahájeny (zcela neformálně) prvním úkonem trestního řízení vykonaným policejním orgánem, dozor státního zástupce nebude již nadále vykonáván před zahájením trestního stíhání obligatorně, ale bude vykonáván až od okamžiku zahájení trestního stíhání nebo od obdržení žádosti policejního orgánu o vydání určitého rozhodnutí či udělení souhlasu státního zástupce s určitým úkonem nebo o předložení návrhu soudci v přípravném řízení. Státní zástupce si nicméně může vyhradit, že chce být v určitých případech vyzooměn o skutečnosti, že policejní orgán koná úkony trestního řízení a začít vykonávat dozor ještě před zahájením trestního stíhání, nebo jej může začít vykonávat

z jiného důvodu, např. z podnětu poškozeného. Měla by nicméně být stanovena povinnost zaslat každé rozhodnutí o odložení (odevzdání) věci státnímu zástupci.

Policejní orgán bude v rámci postupu před zahájením trestního stíhání oprávněn opatřovat všechny podklady a vysvětlení, zajišťovat stopy trestného činu a vykonávat úkony, jež jsou dnes uvedeny v § 158 odst. 3 písm. a) – i) platného tr. ř.

Policejní orgán bude oprávněn provádět neodkladné a neopakovatelné úkony, jakož i úkony důležité pro zahájení trestního stíhání a pro další řízení ve věci; stanoví-li to zákon, provádět je na základě rozhodnutí či souhlasu státního zástupce nebo soudce. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.

Má-li výslech svědka nebo rekognice povahu neodkladného nebo neopakovatelného úkonu, policejní orgán provede tento úkon za účasti soudce. Soudce bude nově oprávněn přezkoumávat, zda jde o takový úkon; shledá-li, že se o takový úkon nejedná, odmítne účast na úkonu a důvody sdělí státnímu zástupci, který ho o účast na úkonu požádal. V průběhu úkonu může soudce do způsobu provádění úkonu zasahovat, má-li za to, že není postupováno podle zákona. V dalším řízení se posuzuje úkon, jehož se za popsaných podmínek zúčastnil soudce, jako neodkladný či neopakovatelný, nevyjdou-li najevo nové skutečnosti, jež takový závěr zpochybňují nebo zpochybňují zákonnost provedeného úkonu.

Na návrh obviněného nebo jeho obhájce anebo na základě pokynu státního zástupce či z vlastního podnětu policejního orgánu se po zahájení trestního stíhání mohou výslechy svědků, jež nebyly neodkladné či neopakovatelné, ale jejich provedení bylo nezbytné s ohledem na to, že šlo o úkony důležité pro zahájení trestního stíhání a pro další řízení ve věci, opakovat tak, aby obviněný nebo obhájce mohl vyslechnutému svědkovi položit své otázky (princip opakování výslechů svědků za umožnění účasti obviněného nebo jeho obhájce).

O obsahu vysvětlení se sepíše záznam, jehož stručný a jasně stanovený obsah bude vymezen přímo v zákoně tak, aby nešlo jen o jinak nazvaný protokol o výslechu. Podávání vysvětlení na dálku nebo prostřednictvím telefonu je nepřípustné. Při podání vysvětlení má každý právo na právní pomoc advokáta. Je-li vysvětlení požadováno od nezletilého, je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce; to neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění zákonného zástupce nelze zajistit.

Záznam bude sloužit státnímu zástupci a obviněnému ke zvážení návrhu, aby osoba, která takové vysvětlení podala, byla vyslechnuta jako svědek, a soudu k úvaze, zda takový důkaz provede. Záznam lze v řízení před soudem použít jako důkaz, souhlasí-li s tím státní zástupce a obviněný.

Zákaz podání vysvětlení a právo odepřít podání vysvětlení budou převzaty z dosavadní právní úpravy, navíc bude výslovně uvedeno, že vysvětlení nesmí být požadováno od toho, kdo by jím porušil tajnost informací chráněných zvláštním zákonem (dnes se týká pouze výslovně uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti), ledaže by byl této povinnosti zproštěn příslušným orgánem nebo tím, v jehož zájmu tuto povinnost má. Nasvědčují-li zjištěné okolnosti tomu, že osobě podávající vysvětlení bude třeba jako svědkovi poskytnout ochranu, je třeba při podávání vysvětlení postupovat přiměřeně jako u utajeného svědka.

V rámci postupu před zahájením trestního stíhání lze vyslechnout i osobu, která podala odborné vyjádření, a je-li to nutné k odstranění vad znaleckého posudku, i znalce. Využít lze také operativně pátrací prostředky (které lze stejně jako podle stávající právní úpravy využít i po zahájení trestního stíhání).

Navrhuje se výslovně rozlišovat „oznámení o skutečnostech nasvědčujících spáchání trestného činu“ (trestní oznámení) a „jiné podněty k trestnímu stíhání“. Z obsahového hlediska je na místě požadovat, aby na základě podání označeného jako trestní oznámení (nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání) bylo možno učinit závěr o podezření z trestného činu. Je proto zásadně odmítána myšlenka, že každé podání označené jako „trestní oznámení“ musí být také vyřizováno jako trestní oznámení. Platí tu obecná zásada, že každé podání se posuzuje podle svého obsahu.

Přijímání trestních oznámení jako součást sice již trestně-procesní úpravy, ale před počátkem přípravného řízení, se navrhuje upravit tak, že přijímat by je měly zejména policejní orgány a okresní státní zastupitelství, výjimečně vyšší státní zastupitelství. Soud zásadně trestní oznámení neseписuje, ale může postoupit státnímu zastupitelství svůj případný poznatek – podnět k trestnímu stíhání. Nepředpokládá se jakýkoli negativní výčet podání, jež nelze posuzovat jako trestní oznámení nebo jiný podnět k trestnímu stíhání.

Zrušení institutu záznamu o zahájení úkonů trestního řízení a jeho nahrazení novým vymezením počátku řízení provedením prvního úkonu trestního řízení policejním orgánem je odůvodněno tím, že citovaný institut se v praxi příliš neosvědčil. Vedl k tomu, že policejní orgány jej sepisovaly takřka obdobným způsobem jako „rozhodnutí“ o zahájení řízení, zcela běžně se vyskytovaly požadavky, aby se jeho obsah již blížil usnesení o zahájení trestního stíhání včetně popisu skutku a uvedení přesné právní kvalifikace (charakteristické bylo, že praxe nakonec dospěla i k nezbytnosti záznamy rušit). Vyvolal značný stav přetíženosti dozorových státních zástupců a neefektivnost dozoru, přitom jeden z mála pozitivních efektů – jednoznačné určení počátku řízení a podání informace o této skutečnosti státnímu zástupci, který poté začne vykonávat dozor – byl těmito zásadně negativními rysy zatlačen do pozadí. Stejného účinku lze bez obtíží dosáhnout pouhým vyrozuměním státního zástupce o tom, že jsou (budou) konány úkony trestního řízení, pokud si to státní zástupce v případech závažných trestních věcí vyhradí. Státní zástupce může na takové vyrozumění reagovat tím, že začne vykonávat dozor, prověří postup policejního orgánu, ověří, zda jsou pro konání trestního řízení vůbec dány podmínky. Nebude-li tomu tak, dá policejnímu orgánu pokyn podle obecného ustanovení (obdoby stávajícího ustanovení § 157 odst. 2 věty první platného tr. ř.), aby další úkony nekonal. Státní zástupce může začít vykonávat dozor v trestním řízení před zahájením trestního stíhání také v jiných případech, např. na základě žádosti poškozeného (oběti).

Jinak bude platit, že dozor, který návrh pojímá více jako fakultativní, neboť si je vědom faktu, že ani dnes se nelze vyhnout určité selekci případů - rozlišení věcí více a méně závažných - bude vykonáván obligatorně nejpozději od okamžiku zahájení trestního stíhání (doručení usnesení o zahájení trestního stíhání státnímu zástupci), nebo od okamžiku, kdy státní zástupce obdrží žádost policejního orgánu o vydání rozhodnutí či souhlasu státního zástupce nebo předložení návrhu soudci v přípravném řízení.

Navrhovanou úpravou lze také předejít absurdním situacím, kdy se osoby, které se označují za poškozené, domáhají sepsání záznamu policejním orgánem a státní zástupce je tak začleňován do řešení situací, které mu řešit ještě nepřísluší (v praxi se v těchto případech zpravidla postupuje tak, že státní zástupce věc „přezkoumá“, i když ještě nejde o trestní řízení, a zjistí-li důvody pro konání úkonů trestního řízení, vydá příslušný pokyn; jinak věc vrátí policejnímu orgánu a podatele vyrozumí o tom, že k žádnému opatření neshledal důvod – zpravidla ovšem následuje podnět k výkonu dohledu nad postupem, který fakticky ještě nepředstavuje trestně-procesní postup, takže absurdní situace se ještě více prohlubuje).

Navrhovaná úprava usiluje o to, aby byl zvýrazněn trend započatý novelami trestního řádu z roku 1993 a 2001 spočívající v omezení objemu důkazů v procesní formě prováděných v přípravném řízení. Záznam sepisovaný o vysvětlení bude nově podrobně vymezen jako

zcela neformální (a stručný) **záznam** policejního orgánu (nikoli jinak nazvaný protokol o výslechu) o tom, co mu sdělila osoba podávající vysvětlení.

Vzhledem k naznačené povaze záznamu je zřejmé, že postačí, podepíše-li ho policejní orgán, který ho sepsal. Při podávání vysvětlení je přípustná právní pomoc advokáta.

Právní pomoc advokáta při podání vysvětlení zde nelze ztotožňovat s obhajobou. Nelze ji ztotožňovat ani se zastupováním poškozeného nebo zúčastněné osoby, kde platí speciální úprava. Vychází se přitom z úpravy v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a z nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 98/95. Oprávněn poskytovat právní pomoc je zde pouze advokát, nikoli obecný zmocněnec. Právní pomoc advokáta není povinen policejní orgán (a ani státní zástupce) sám zajišťovat a advokáta k tomu účelu ustanovovat. Advokát zde nemůže ani analogicky využít oprávnění obhájce. Nemůže se proto domáhat účasti na podání vysvětlení jiných osob.

Jedním z nedostatků úpravy po novele č. 265/2001 Sb. je skutečnost, že nejsou jasně odlišeny výslechy svědků od vysvětlení osob vzhledem k dodatečně vložené úpravě v § 158 odst. 8 platného tr. ř. (ve snaze zpřesnit znění citovaného ustanovení, kde byly původně zmiňovány jen výslechy svědků mající podobu neodkladných či neopakovatelných úkonů, byly přidány další kategorie osob, jež mohou být také vyslýchány v rámci prověřování, i když na jiném místě se tvrdilo, že ve všech jiných případech kromě neodkladných či neopakovatelných úkonů se vyžaduje jen vysvětlení a sepisuje se úřední záznam).

Jakékoli zpřesnění stávající úpravy by ovšem vedlo k ještě mnohem větší komplikovanosti a obtížné aplikovatelnosti (i dnešní úprava se dá interpretovat jako dispozitivní, nezřídka se však vykládá jako kogentní). Dochází k značně nejednotné aplikaci jednotlivými orgány činnými v trestním řízení, sjednocení je prakticky nemožné vzhledem k tomu, že úprava je příliš složitá. Vyskytují se stejně tak případy, kdy převažují jednoznačně úřední záznamy, jako i případy, kdy naopak mohou dominovat výslechy svědků prováděné protokolárně. Snad nejméně příznivou možností je to, že se sepisuje úřední záznam, ale obdobně (pokud jde o podrobný obsah a strukturu) jako protokol.

Při řešení tohoto problému je nutno vzít v úvahu, že po zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem záleží výrazně na úvaze státního zástupce, jakým procesním způsobem chce zadokumentovat úkony, jež jsou důležité z hlediska jeho nově stanovené úlohy v řízení před soudem. Na straně druhé alespoň rámcové vymezení předmětu a rozsahu dokazování v přípravném řízení je nezbytné, mj. i se zřetelem na vymezení, kterých úkonů se bude moci v přípravném řízení účastnit obhájce. Faktem ovšem je, že mezi oběma fázemi přípravného řízení není tak výrazný rozdíl, což tím spíše platí po novele z roku 2001. Zásadní diskrepance se vztahují k tomu, že ve fázi postupu před zahájením trestního stíhání nelze provádět žádné úkony či opatření proti obviněnému, nepřichází tu v úvahu ostatně ani účast obhájce (jediné, co je reálně možné, je účast soudce, jak z toho vychází dnešní § 158a platného tr. ř.).

Mělo by tedy platit, že v rámci postupu před zahájením trestního stíhání bude možné provádět neodkladné a neopakovatelné úkony, jakož i úkony důležité pro zahájení trestního stíhání; stanoví-li tak zákon, budou tyto úkony prováděny je na základě rozhodnutí či souhlasu státního zástupce nebo soudce. Touto obecnou úpravu lze nahradit poměrně složitě znění § 158 odst. 3 a odst. 8 platného tr. ř. (kdy např. znění § 158 odst. 8 tr. ř. se výrazněji neodlišuje od § 164 odst. 1 tr. ř., byť jde o různé fáze přípravného řízení).

V souladu s platnou úpravou budou upraveny i operativně pátrací prostředky.

B. Skončení postupu před zahájením trestního stíhání

Skončení postupu před zahájením trestního stíhání bude upraveno obdobně jako ve stávající právní úpravě, s následujícími odchylkami:

Státní zástupce bude moci před zahájením trestního stíhání usnesením odložit věc, není-li na trestním stíhání veřejný zájem. V tomto případě přichází v úvahu jako nástroj kontroly postupu státního zástupce, který rozhodl o nestíhání, případné podání subsidiární žaloby poškozeným.

U odložení věci z důvodu, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání, se ze zákona uplatní fikce skončení věci odložením věci, pokud poškozený či oznamovatel trestného činu nepožádá o vydání usnesení o odložení věci z tohoto důvodu. Po přijetí trestního oznámení se poškozený či oznamovatel vyrozumí o přijatých opatřeních. Poučí se o svém právu žádat vydání usnesení o odložení věci z důvodu, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání, jinak že u odložení věci z tohoto důvodu platí fikce skončení věci odložením věci, což ho nezbavuje práva požádat státního zástupce o přezkoumání postupu policejního orgánu.

Policejní orgán bude také oprávněn s předchozím souhlasem státního zástupce opatřením dočasně odložit trestní řízení, pokud pro nepřítomnost osoby, u níž dosavadní výsledky postupu před zahájením trestního stíhání ukazují, že se činu dopustila, nelze věc náležitě objasnit nebo nelze proti ní pro její nepřítomnost nebo z jiných závažných důvodů zahájit trestní stíhání.

Proti usnesení o odložení věci může poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek; proti opatření nelze stížnost podat, poškozený však může učinit žádost o přezkoumání postupu policejního orgánu (nebo podat podnět k dohledu nad postupem státního zástupce).

Navrhovaná úprava skončení postupu před zahájením trestního stíhání bude rozlišovat odložení a odevzdání věci. Odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání bude podrobena i možnosti kontroly ze strany soudu (na základě subsidiární žaloby podané poškozeným).

Jinak návrh přebírá stávající úpravu se změnami navazujícími na související úpravy, které se týkají zajištění menší míry formálnosti tohoto postupu. Práva poškozeného touto úpravou nejsou nijak dotčena, neboť bude mít možnost požádat o přezkoumání státního zástupce nebo dát podnět k výkonu dohledu, vydal-li opatření státního zástupce. To se týká i situace, v níž nastane fikce skončení věci odložením věci z důvodu, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájit trestní stíhání, a poškozený (oznamovatel) nepožádal o vydání usnesení o odložení věci (poškozeného to nezbavuje práva požádat státního zástupce o přezkoumání postupu policejního orgánu).

Dále se navrhuje upravit specifický důvod dočasného odložení trestního řízení v případech, kdy pro nepřítomnost osoby, u níž dosavadní výsledky postupu před zahájením trestního stíhání ukazují, že se činu dopustila, nelze věc náležitě objasnit nebo nelze proti ní pro její nepřítomnost nebo z jiných závažných důvodů zahájit trestní stíhání. Vzhledem k tomu, že jde o poměrně závažné opatření (jsou důvody pro zahájení trestního stíhání, ale trestní stíhání zahájit nelze), vyžaduje se předchozí souhlas státního zástupce (tak bude zajištěna i náležitá transparentnost zmíněného postupu, jakož i postupu navazujícího).

Budou rovněž řešeny výslovnou právní úpravou situace, které dnes vyvolávají značné problémy v aplikační praxi, totiž to, že pro nepřítomnost osoby, u níž dosavadní výsledky postupu před zahájením trestního stíhání ukazují, že se činu dopustila, nelze věc náležitě objasnit nebo nelze proti ní pro její nepřítomnost nebo z jiných závažných důvodů zahájit trestní stíhání (popř. ji usnesení o zahájení trestního stíhání předepsaným způsobem oznámit).

24. Vyšetřování

A. Zahájení trestního stíhání

Způsob zahájení trestního stíhání se zachovává beze změny včetně obsahových náležitostí výroku a odůvodnění usnesení o zahájení trestního stíhání. Upřesňuje se pouze, že výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat kromě popisu skutku, s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, včetně skutkových okolností rozhodných pro naplnění znaků trestného činu, ze kterého je tato osoba obviněna, i uvedení jiných skutečností, pokud je jich třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným a že popis skutku se uvede v souladu se skutkovými zjištěními učiněnými před vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání.

Za obviněného se bude považovat až osoba, které bylo usnesení o zahájení trestního stíhání oznámeno. V řízení proti uprchlému tento účinek nastává doručením usnesení obhájci. To nevylučuje, aby státní zástupce usnesení o zahájení trestního stíhání zrušil z vlastního podnětu ještě před oznámením usnesení o zahájení trestního stíhání takové osobě.

V nové úpravě bude zdůrazněno, že vyjde-li v průběhu vyšetřování najevo, že popis skutku, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, neodpovídá dodatečně učiněným skutkovým zjištěním, přičemž totožnost skutku zůstává zachována, přichází v úvahu zpřesnění popisu skutku (v souladu se zásadami totožnosti skutku).

Proti usnesení o zahájení trestního stíhání včetně případů, kdy se rozšiřuje trestní stíhání pro další skutky, bude přípustná stížnost. Stížnost však nebude přípustná proti upozornění na změnu právní kvalifikace.

Bude-li důvod pro spojení věcí, z nichž v jedné je konáno již vyšetřování a v druhé teprve postup před zahájením trestního stíhání, vydá se usnesení o spojení věcí. Bude-li dán důvod k zahájení trestního stíhání, je nutno před výsledkem obviněného k tomuto skutku trestní stíhání nejprve zahájit.

Koná-li se (v jiné věci) postup před zahájením trestního stíhání a je-li mezi skutkem, pro který již bylo zahájeno trestní stíhání, a skutkovými okolnostmi objasňovanými v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, úzká souvislost (objektivní nebo subjektivní), která odůvodňuje spojení věcí, přichází v úvahu, aby při výslechu byly obviněnému označeny tyto skutkové okolnosti se zdůrazněním, že pro ně není trestní stíhání konáno (výslech se koná za umožnění účasti obhájce, má-li ho obviněný ve věci, v níž se koná vyšetřování).

Zahájení trestního stíhání bude jako dosud číněno usnesením, které se oznamuje osobě, která má být obviněna, popř. dalším osobám. Státnímu zástupci příslušnému k výkonu dozoru se usnesení nadále doručuje nejpozději do 48 hodin.

Navrhovaná úprava nadále vychází z toho, že zahájení trestního stíhání přichází v úvahu i na podkladě poznatků obsažených ve spise, jež nemají povahu důkazních prostředků použitelných v řízení před soudem, což navazuje na úpravu postupu před zahájením trestního stíhání, v jehož rámci jsou využívány i prostředky a postupy, které nemají povahu důkazních prostředků. Může se tak tedy stát i na základě úkonů provedených před zahájením trestního stíhání postupy, jimiž orgány činné v trestním řízení zjišťují, zda nedošlo ke spáchání trestného činu.

Vzhledem k některým pochybnostem, které byly vyslovovány v aplikační praxi (a nutno dodat, že nesprávně) a zpochybňovaly závěr, že úprava zakotvená velkou novelou trestního řádu z roku 2001 nemění nic na tom, že účinky obvinění, resp. sdělení obvinění, které se nově činí usnesením, nastávají až poté, co se osoba, která má být obviněna, dozví o tom, že se stala obviněnou, se navrhuje výslovně v zákoně vymezit, že osoba, která má být

obviněna, nabývá tohoto procesního postavení až poté, co ji usnesení o zahájení trestního stíhání bylo oznámeno. To nic nemění na tom, že státní zástupce vykonávající dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení může toto usnesení zrušit na základě svých dozorových oprávnění ještě předtím, než usnesení o zahájení trestního stíhání bude doručeno osobě, která má být obviněna.

Nadále bude také platit, že výrok usnesení o zahájení trestního stíhání musí obsahovat popis skutku, ze kterého je tato osoba obviněna, aby nemohl být zaměněn s jiným, a zákonné označení trestného činu, který je v tomto skutku spatřován. Výslovně se zdůrazňuje, že při popisu způsobu spáchání skutku je třeba popsat příslušné skutkové okolnosti, které jsou rozhodné pro naplnění znaků trestného činu, ze kterého je tato osoba obviněna, neboť v tomto smyslu se v praxi stále chybí, když se neuvádějí např. okolnosti rozhodné z hlediska zavinění apod. Obviněný musí být v usnesení o zahájení trestního stíhání označen stejnými údaji, jaké musejí být uvedeny o osobě obžalované v rozsudku. V odůvodnění usnesení je třeba přesně označit skutečnosti, které odůvodňují závěr o důvodnosti trestního stíhání.

Smyslem toho, aby trestní stíhání bylo zahájeno pro skutek, jenž je popsán pokud možno co nejpřesněji (ale v souladu se zjištěními učiněnými na samém počátku vyšetřování – viz v tomto směru nálezy Ústavního soudu ze dne 4. října 2006 sp. zn. II. ÚS 369/05, uveřejněný pod č. 24 ve sv. 39 Sb. nález. a usn. ÚS ČR), je zejména to, aby bylo najisto postaveno, pro co je obviněný stíhán a k čemu se má vyjadřovat, hájit se způsobem, jaký uzná za vhodný, využívat pomoci obhájce, apod. Důvodem jistě není to, aby se další postup řízení vyznačoval četnými obtížemi a prakticky neřešitelnými překážkami pro případ, kdy se (kdykoli) dodatečně zpochybní popis skutku uvedený v usnesení o zahájení trestního stíhání vzhledem k tomu, že informace, na kterých byl popis založen, byly nedostatečné (což většinou vyplývá z informačního deficitu, který v této době reálně existuje, zpětný pohled může být v pozdějších stadiích řízení jiný). Problematická je zejména skutečnost, že takové zpochybnění nejde pouze k tíži veřejného zájmu, ale mnohdy i k tíži obviněného (s výjimkou tzv. obstrukčních případů). Řádný chod procesu je narušen, věc se vrací (zbytečně) do předešlých stadií trestního řízení, opětovně se zahajuje trestní stíhání a řízení se neúměrně protahuje (obdobné problémy ovšem mohou vzniknout i v řízení před soudem, pokud by věc nebyla vrácena k došetření státnímu zástupci).

B. Orgány konající vyšetřování

Vyšetřování budou provádět:

- **policejní orgány (příslušnost k vyšetřování bude stanovena interními předpisy Ministerstva vnitra a Policejního prezidia),**
- **Inspekce policie ve věcech trestných činů spáchaných příslušníky Policie České republiky, pověřené orgány Bezpečnostní a informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace ve věcech trestných činů spáchaných příslušníky Bezpečnostní a informační služby a příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace,**
- **pověřený orgán Vojenské policie o trestných činech příslušníků ozbrojených sil spáchaných při plnění úkolů v zahraničí,**
- **státní zástupce, koná-li celé vyšetřování v souladu s oprávněními plynoucími z výkonu dozoru,**
- **velitel námořního plavidla při dálkových plavbách o trestných činech spáchaných na této lodi; přitom postupuje přiměřeně podle ustanovení upravujících postup policejního orgánu při vyšetřování (srov. § 39 zákona č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů).**

Jednotlivé úkony vyšetřování mohou na základě dožádání provést i jiné policejní orgány.

Nepříslušné policejní orgány budou oprávněny vykonat jen potřebné neodkladné nebo neopakovatelné úkony a zahájit trestní stíhání, pokud nelze dosáhnout, aby tyto úkony provedl příslušný orgán, a nejpozději do tří dnů od jejich provedení předat věc tomuto příslušnému orgánu, který pokračuje v řízení.

Působnost konat vyšetřování u určené složky Policie České republiky v útvarech stanovených interními předpisy v resortu Ministerstva vnitra, bude v zásadě obecná a obligatorní; prolomena bude pouze obligatorní působností Inspekce policie, pověřených orgánů Bezpečnostní a informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace a Vojenské policie konat vyšetřování ve věcech trestných činů spáchaných příslušníky Policie České republiky, příslušníky Bezpečnostní a informační služby, příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace a příslušníky ozbrojených sil, jakož i fakultativní působností státního zástupce provést celé vyšetřování v kterékoli věci.

C. Postup při vyšetřování

Orgán konající vyšetřování bude postupovat i nadále pod dozorem státního zástupce (vyjma případu, kdy vyšetřování bude fakultativně konat státní zástupce, protože tam dozor nad jeho postupem vykonáván nebude, toliko dohled a instanční přezkoumání jeho postupu v rámci řízení o stížnosti) při vyšetřování z vlastní iniciativy tak, aby byly co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledány důkazní prostředky k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu, včetně osoby pachatele a následků trestného činu.

Úkony, které byly provedeny v rámci postupu před zahájením trestního stíhání, nemusí orgán konající vyšetřování opakovat, byly-li provedeny způsobem odpovídajícím ustanovením tohoto zákona.

Orgán konající vyšetřování bude vyhledávat a za stanovených podmínek ve vyšetřování i provádět důkazní prostředky bez ohledu na to, zda svědčí ve prospěch či v neprospěch obviněného. Obviněný nesmí být žádným způsobem k výpovědi nebo doznání donucován. Obhajoba obviněného a jím navrhované důkazní prostředky, pokud nejsou zcela bezvýznamné, musí být pečlivě přezkoumány.

Ve vyšetřování orgán konající vyšetřování bude vyslýchat osoby za shodných podmínek jako při postupu před zahájením trestního stíhání (půjde o stejné kategorie úkonů – 1. neodkladné, 2. neopakovatelné, 3. jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení). V ostatních případech by měly být sepisovány záznamy o podání vysvětlení (jejich úprava bude společná pro obě fáze přípravného řízení).

Jestliže byly před zahájením trestního stíhání provedeny výslechy svědků a lze-li takový úkon opakovat, orgán konající vyšetřování jej na návrh obviněného nebo z vlastního podnětu nebo na pokyn státního zástupce (tento postup, včetně pokynu státního zástupce, bude přicházet v úvahu jen při splnění určitých podmínek – důležitost svědecké výpovědi, nutnost doplnění výpovědi, položení otázek svědkovi, apod.) buď provede znovu a obviněnému nebo obhájci umožní, aby se takového úkonu účastnil, anebo obviněného či obhájce poučí o právu domáhat se osobního výslechu takového svědka v řízení před soudem.

Kromě případů, kdy je podle tohoto zákona třeba souhlasu státního zástupce, činí orgán konající vyšetřování všechna rozhodnutí o postupu vyšetřování a o provádění vyšetřovacích úkonů samostatně a je plně odpovědný za jejich zákonné a včasné provedení.

Státní zástupce při vyšetřování postupuje obdobně jako policejní orgán, nestanoví-li zákon jinak.

Přejímá se – s některými podstatnějšími odchylkami, jež plynou z již naznačených diskrepancí (zmněnými mj. i v části o postupu před zahájením trestního stíhání) - dosavadní úprava se zdůrazněním principu vlastní odpovědnosti policejního orgánu konajícího vyšetřování za řádný a rychlý průběh vyšetřování konaného pod dozorem státního zástupce, který je dominus litis přípravného řízení. Koná-li vyšetřování státní zástupce, užije se obdobně úprava postupu policejního orgánu, nestanoví-li zákon jinak.

V rámci vyšetřování bude úprava možnosti vyslýchat svědky upřesněna tak, aby byly odstraněny některé výkladové problémy a nejasnosti s tím spojené (tím bude rovněž zvýrazněn význam svědeckých výpovědí oproti současným úředním záznamům o podání vysvětlení osob).

Účast obhájce při podání vysvětlení ve vyšetřování – je-li o něm za podmínek stanovených zákonem sepisován záznam – je nepřijatelná, neboť nejde o důkazní prostředek, ale v zásadě jen o vyhledání důkazního prostředku pro další postup (výslech v průběhu vyšetřování nebo návrh na výslech v řízení před soudem).

U opakování výslechů svědků ve vyšetřování bude zdůrazněna možnost je provést nejen na návrh obviněného, ale za zákonem stanovených podmínek i z vlastního podnětu orgánů činných v trestním řízení.

D. Účast obviněného a obhájce ve vyšetřování

Orgán konající vyšetřování bude moci připustit účast obviněného při vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslýchaným svědkům, a to zejména tehdy, jestliže obviněný nemá obhájce a spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď. Má-li obviněný obhájce, postačí, je-li o vyšetřovacím úkonu vyrozuměn jeho obhájce; to neplatí, jde-li o úkon, ke kterému je obviněný předvolán.

Obhájce bude již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit [v podstatě se jedná o kategorie úkonů, jež budou prováděny v přípravném řízení, jak se uvádí shora pod bodem C.]. Účast obhájce je vyloučena při používání operativně pátracích prostředků a při zajišťování osob, věcí a jiných majetkových hodnot, včetně odposlechu a záznamu obsahu zpráv; obhájce však bude mít právo zúčastnit se po zahájení trestního stíhání rozhodování o vazbě, koná-li se za přítomnosti obviněného, a výkonu domovní a osobní prohlídky a prohlídky jiných prostor a pozemků, jakož i provádění důkazu v bytě, obydlí, jiných prostorách a na pozemku, a výslechu obviněného konaného v souvislosti s těmito úkony, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit. Může obviněnému i jiným vyslýchaným osobám klást otázky, avšak teprve tehdy, až vyslýchající orgán výslech skončí a udělí mu k tomu slovo. Námitky proti způsobu provádění úkonu může vznášet kdykoliv v jeho průběhu. Účastní-li se obhájce výslechu svědka, jehož totožnost má být utajena, je orgán konající vyšetřování povinen přijmout opatření, která znemožňují obhájci zjistit skutečnou totožnost svědka.

Oznámí-li obhájce orgánu konajícímu vyšetřování, že se chce účastnit vyšetřovacího úkonu uvedeného shora, nebo spočívá-li úkon ve výslechu svědka, který má právo odepřít výpověď, bude orgán konající vyšetřování povinen včas obhájci sdělit, o jaký druh úkonu se jedná, dobu a místo jeho konání, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit. Spočívá-li úkon ve výslechu osoby, orgán konající vyšetřování obhájci sdělí i údaje, podle nichž lze takovou osobu ztotožnit. Nelze-

li tyto údaje předem určit, musí být ze sdělení zřejmé, k čemu má tato osoba vypovídat. Sdělení o výsledku svědka, jehož totožnost má být utajena, nesmí obsahovat údaje, podle nichž by bylo možné zjistit skutečnou totožnost svědka.

Jestliže orgán konající vyšetřování připustí při provádění vyšetřovacího úkonu účast obviněného, postupuje při jeho vyrozumívání obdobně jako u obhájce.

Navrhuje se výslovně zakotvit, že není třeba přibírat k vyšetřovacím úkonům zároveň obviněného i jeho obhájce (má-li obviněný obhájce). Smyslem práva na obhajobu je zajistit kvalifikovanou obhajobu. Tím není vyloučena možnost, aby obviněný byl v odůvodněných případech také přibrán k některým vyšetřovacím úkonům (tato úprava se netýká případů, kdy je k úkonu obviněný předvoláván).

Zachovává se **princip účasti obhájce výlučně při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění o něm zajistit** (i když se přejímá prakticky beze změn již stávající úprava, z hlediska obsahu půjde o kategorie úkonů, které budou především prováděny v přípravném řízení, jak se to zmiňuje výše pod bodem C.). Účast obhájce je vyloučena při úkonech, které nesplňují podmínku vymezení „vyšetřovací úkony“, i když jde o úkony, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, a také samozřejmě při úkonech, u nichž zákon jejich použitelnost jako důkazu vylučuje (byť by např. mohlo přicházet v úvahu předestření). Jedná se např. o případ, kdy jsou úkony spojené s využíváním operativně pátracích prostředků prováděny až po zahájení trestního stíhání- při záměně zásilky, sledování zásilky, odposlechu a záznamu provozu elektronických komunikací, zjišťování údajů o něm, nebo o případ, kdy jsou konány úkony znalce spojené s přípravou a vypracováním znaleckého posudku. Stejně tak je vyloučena účast obhájce při podávání vysvětlení osobami ve fázi vyšetřování (o čemž se sepisují záznamy).

Stanoví se tedy **zásada účasti obhájce i u úkonů, jejichž význam pro další řízení je zcela zásadní, byť se nejedná o úkony neodkladné či neopakovatelné, a úkony je třeba vykonat již v přípravném řízení.** Jiné pojetí by bylo v rozporu s čl. 6 odst. 1, 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Reaguje se rovněž na zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem, kdy ovšem uplatnění tohoto důkazního břemene nemůže zcela odstranit problém vymezení rozsahu dokazování v přípravném řízení. Právě z hlediska práva na obhajobu (rozsahu úkonů, jichž se bude moci zúčastnit obhájce) musí být alespoň rámcově rozsah zjišťovaných skutečností (oproti stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem) uveden a zejména musejí být označeny úkony, jichž se má obhájce právo zúčastnit. Ze zavedení zmiňovaného důkazního břemene (jakož i ze zkušeností z novel provedených v letech 1993 a 2001) plyne, že se nestačí omezit jen na úkony neodkladné či neopakovatelné (tím by ostatně bylo zcela zpochybněno i zmiňované formální důkazní břemeno). V úvahu je nutno vzít i skutečnost, že bude zrušeno stávající tzv. rozšířené vyšetřování.

E. Trestní stíhání se souhlasem nebo na návrh poškozeného

V souladu s platnou úpravou bude možné trestní stíhání pro trestné činy vymezené taxativně v zákoně zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného. Výčet trestných činů, u kterých bude souhlas poškozeného požadován, bude vycházet ze stávajícího vymezení (nebude však již na rozdíl od stávající právní úpravy zpravidla vyžadován určitý vztah mezi dotčenými osobami), přičemž bude přezkoumán z hlediska námitek, které jsou proti němu vznášeny, zejména z hlediska možnosti zneužívání potřebného souhlasu poškozeného k tomu, aby na něj byl vykonáván nátlak (např. u tzv. domácího násilí, některých trestných činů proti životu a zdraví, atd.).

Pokud jde o případy, kdy souhlasu poškozeného není třeba, a dále způsob udělování souhlasu poškozeným, bude v zásadních rysech převzata platná právní úprava.

Vedle trestního stíhání se souhlasem poškozeného bude upraveno i trestní stíhání na návrh poškozeného, a to pro taxativně vypočtené trestné činy, pro něž je charakteristické, že jsou důsledkem konfliktu mezi pachatelem a poškozeným a u nichž není na trestním stíhání veřejný zájem, přičemž vzniklý následek není zvláště závažný (výčet skutkových podstat trestných činů bude poměrně omezený a bude se vztahovat na drobné majetkové přečiny a přečiny proti občanskému soužití). Je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí návrh byť jednoho z nich. Návrhu poškozeného není třeba, jestliže poškozený zemřel, poškozený není schopen návrh podat pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo pro kterou byla jeho způsobilost k právním úkonům omezena, poškozeným je stát nebo územně samosprávný celek, anebo je z okolností zřejmé, že návrh nebyl podán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané vyhrůžkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností.

Jestliže poškozený přečinem není znám nebo dosažitelný, nebo jeho vyjádření k trestnímu stíhání nelze získat z jiného důvodu a orgán konající vyšetřování shledá dostatečné důvody pro zahájení trestního stíhání, trestní stíhání zahájí a až do doby, než bude možné získat vyjádření poškozeného, v něm pokračuje, jako by návrh na zahájení trestního stíhání byl podán. Do doby, než se poškozený k trestnímu stíhání vyjádří, nelze podat k soudu obžalobu. Nepodaří-li se vyjádření poškozeného získat do doby, jež tvoří polovinu promlčecí doby nejzávažnějšího trestného činu, ohledně něhož podání návrhu přichází v úvahu, má se za to, že návrh podán nebyl, a státní zástupce trestní stíhání zastaví.

Návrh na zahájení trestního stíhání může poškozený výslovným prohlášením vzít zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Byl-li návrh vzat zpět, nelze ho podat znovu.

Nedostaví-li se poškozený, který byl řádně obeslán, k hlavnímu líčení (osobně nebo zastoupen zmocněncem) bez řádné omluvy, má se za to, že svůj návrh bere zpět. Soud v takovém případě zastaví trestní stíhání. O tom je třeba poškozeného poučit.

Je-li trestní stíhání vedeno pro několik trestných činů, které měly být spáchány v jednočinném souběhu, z nichž některé jsou uvedeny ve výčtu skutkových podstat trestných činů, u nichž se vyžaduje souhlas poškozeného, nebo stíhání lze konat výlučně na návrh poškozeného, a jiné nikoli, a odepře-li poškozený dát souhlas nebo nebude podán návrh nebo souhlas či návrh bude vzat zpět, obviněný se upozorní na to, že stíhaný skutek bude v důsledku odepření souhlasu poškozeným posuzován jen jako trestný čin, ohledně něhož není nutný souhlas poškozeného. Obdobně se postupuje, bylo-li trestnými činy spáchanými v jednočinném souběhu poškozeno několik osob, přičemž v souladu se svým oprávněním některá z nich neudělí souhlas s trestním stíháním pro ten trestný čin, kterým došlo jen k jejímu poškození, nebo nepodá návrh na trestní stíhání, v takovém případě pro tento trestný čin nelze konat trestní stíhání; jinak platí, že je-li poškozených jedním skutkem několik, postačí souhlas jen jednoho z nich.

Navrhovanou úpravou se sleduje další posílení postavení poškozeného v případech, kdy samotný poškozený z jakéhokoliv důvodu na trestním stíhání nemá zájem a zároveň postih nevyžaduje veřejný zájem. Tím se zároveň zabrání tomu, aby se před soud dostaly věci, které jsou především důsledkem konfliktu mezi pachatelem a poškozeným, kde na trestním postihu nemá s ohledem na konkrétní okolnosti případu zájem ani stát, ani poškozený. Podle dosavadní právní úpravy se souhlas poškozeného vyžaduje pouze v případech, kdy mezi ním a obviněným existuje příbuzenský nebo obdobný vztah. Navrhovaná právní úprava toto

omezení odstraňuje a naopak vymezuje případy, kdy se veřejný zájem jako podmínka trestního stíhání v těchto případech presumuje. Předpokládá se také zakotvení návrhu poškozeného na zahájení trestního stíhání a úprava soukromé žaloby u vybraných skutkových podstat trestných činů, u nichž by vzhledem k jejich povaze trestní stíhání mělo být svěřeno především iniciativě poškozeného. Soukromá žaloba by měla zároveň sloužit (byť ve velmi omezeném rozsahu) i jako nástroj kontroly pravomoci státního zástupce rozhodnout o tom, že určité trestné činy nebudou stíhány. Jako další prostředek uvedené kontroly bude nově upravena i tzv. subsidiární (podpůrná) žaloba poškozeného se striktně stanoveným přezkumným oprávněním soudu, u něhož by byla podána (blíže viz bod 41. A.).

F. Skončení vyšetřování

Zachovává se plně stávající úprava skončení vyšetřování, která se v aplikační praxi osvědčila a není důvodu ji měnit, zejména není možné akceptovat možnost, že by se naznačený úkon prováděl až po podání obžaloby u soudu.

Stávající úprava skončení vyšetřování, která se v aplikační praxi osvědčila a není důvodu ji měnit, bude ponechána ve stávající podobě. Nepřichází pojmově v úvahu, že by se naznačený úkon prováděl až po podání obžaloby u soudu (v podrobnostech srov. Štěpán, J. Skončení přípravného řízení podle trestního řádu ČSSR. Praha: Academia 1968).

G. Rozhodnutí ve vyšetřování

Úprava rozhodování ve vyšetřování bude s určitými odchylkami převzata ze stávající právní úpravy.

Fakultativně bude možné zastavit trestní stíhání i v případě, že vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, osobě obviněného, míře jeho zavinění, pohnutce a s přihlédnutím k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že trestní stíhání není účelné nebo potrestání není potřebné k odvrácení obviněného od páchaní dalších trestných činů.

O přerušení trestního stíhání (nejde-li o přerušení trestního stíhání v řízení, v němž vystupuje korunní svědek, bude moci rozhodnout i policejní orgán.

Navrhuje se nově upravit možnost poškozeného po právní moci usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu podat subsidiární žalobu, za současného splnění podmínky, že poškozený podal podnět k přezkoumání věci nejvyšším státním zástupcem v rámci jeho zvláštního oprávnění rušit nezákonná usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 174a platného tr. ř.) a na jeho základě nebylo toto rozhodnutí zrušeno. Bude zváženo vymezení i dalších případů, v nichž by mohl poškozený takovou žalobu podat.

Proti usnesení o přerušení trestního stíhání, nejde-li o přerušení trestního stíhání v řízení, v němž vystupuje korunní svědek, ani proti usnesení o pokračování v trestním stíhání nebude stížnost přípustná; o přerušení trestního stíhání je třeba poškozeného vyrozumět.

Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud, státní zástupce podá obžalobu a připojí k ní spisy a jejich přílohy. V obžalobě vyznačí jednak důkazní prostředky, které hodlá v hlavním líčení provést, a jednak skutečnosti, které považuje za nesporné a není je třeba dokazovat. Může uvést i důkazní prostředky, jež navrhuje provést, aniž by je sám prováděl, jde-li o důkazy zjevně vyvracející nebo zeslabující vinu obžalovaného. O podání obžaloby vyrozumí obviněného, obhájce a poškozeného, pokud je známý jejich pobyt nebo sídlo.

Zastavení trestního stíhání z důvodu tzv. nedostatku veřejného zájmu na podání obžaloby se vzhledem ke změnám prováděným v oblasti trestního práva hmotného formuluje tak, aby tzv. diskreční pravomoc státního zástupce byla ještě více posílena, což ostatně plyne i z faktu zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce. Tato úprava navazuje na úpravu skončení postupu před zahájením trestního stíhání, kde rovněž tento způsob skončení přichází v úvahu (i když v podobě odložení věci). Pokud jde o možnost poškozeného podat subsidiární žalobu ve věci, v níž bylo trestní stíhání zastaveno z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání, srov. blíže bod 41. A.

O přerušení trestního stíhání (a obdobně o pokračování v něm, pokud by důvody přerušení pominuly), nejde-li o řízení, v němž vystupuje korunní svědek, kde i nadále rozhoduje výlučně státní zástupce, může nově rozhodnout i policejní orgán. Není totiž důvod, aby toto rozhodnutí, které je pouze mezitímní povahy, tj. po odpadnutí důvodu, pro který je stíhání přerušeno, se v přerušném trestním stíhání pokračuje (což je rozhodnutí, které je třeba učinit s největším urychlením), nemohl vydávat i policejní orgán.

V případě postoupení věci jinému orgánu a obžaloby státního zástupce se plně zachovává stávající procesní úprava. U obžaloby budou provedeny pouze změny týkající se – v návaznosti na zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem - rozlišení důkazních prostředků, jejichž provedení se v hlavním líčení navrhuje, a důkazních prostředků, které zamýšlí státní zástupce před soudem provést, resp. skutečností z nich vyplývajících, které považuje za nesporné a není je třeba dokazovat. Toto rozlišení je důležité rovněž pro bližší orientaci soudce, jemuž bude věc přidělena.

25. Zkrácené přípravné řízení

Zachovávají se podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení podle stávající úpravy (srov. § 179a odst. 1 písm. a) a b) platného tr. ř.), zákon nicméně bude v případě, že je podezřelý přistižen při přečinu nebo bezprostředně poté, více preferovat formu řízení, kdy musí být podezřelý nejpozději do 48 hodin od omezení osobní svobody předán soudu spolu s obžalobou.

Obdobně bude převzata i úprava překážek konání zkráceného přípravného řízení (vazba a společné řízení se zločinem, přičemž vyloučení ze společného řízení není možné). Navíc bude stanoveno, že státní zástupce dále nařídí vyšetřování, dospěje-li k závěru, že skutek měl být správně kvalifikován jako zločin, nebo konání zkráceného přípravného řízení vylučuje složitost projednávané věci, zejména jestliže si opatřené důkazy vzájemně odporují, je třeba provést složitě znalecké dokazování (např. vyvstane-li pochybnost o příčtosti podezřelého) nebo jiné důkazní prostředky, které není možné opatřit nebo provést ve stanovených lhůtách.

Také lhůty pro skončení zkráceného přípravného řízení budou upraveny ve shodě s platnou úpravou. Lhůta pro skončení zkráceného přípravného řízení bude běžet od okamžiku, kdy policejní orgán sdělí podezřelému, ze spáchání jakého skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován (srovnej sněmovní tisk 440).

Podezřelým pro účely zkráceného přípravného řízení se stává až osoba, které bylo podezření sděleno. Podezřelý má ve zkráceném přípravném řízení stejná práva jako obviněný.

Zadržený podezřelý má právo zvolit si obhájce a radit se s ním bez přítomnosti třetí osoby již v průběhu zadržení. Obhájce si může zvolit i podezřelý, který nebyl zadržen, a to od sdělení podezření. Zadržený podezřelý má právo vyrozumět o skutečnosti, že byl zadržen, osobu blízkou nebo jinou osobu podle své volby.

Pokud si podezřelý, který nebude propuštěn ze zadržení, ale bude předán s obžalobou soudu k provedení zjednodušeného řízení, ve stanovené lhůtě obhájce nezvolí, je třeba mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody zadržení, ustanovit.

Obdobně se postupuje i v ostatních případech, kdy již po sdělení podezření vznikne ve zkráceném přípravném řízení důvod nutné obhajoby.

O tom je třeba podezřelého před jeho výslechem poučit a poskytnout mu plnou možnost uplatnění jeho práv.

Bude stanovena shodná úprava odložení a odevzdání věci jako při skončení postupu před zahájením trestního stíhání. Oproti stávajícímu právnímu stavu v zájmu zamezení jakýchkoli pochybností bude způsob skončení zkráceného přípravného řízení policejním orgánem výslovně upraven.

Státní zástupce, kterému byla doručena zpráva o výsledku zkráceného přípravného řízení policejního orgánu nebo který sám provedl zkrácené přípravné řízení, je především oprávněn podat soudu obžalobu neobsahující odůvodnění, shledá-li, že výsledky zkráceného přípravného řízení odůvodňují postavení podezřelého před soud, ostatní případy skončení zkráceného přípravného řízení zůstanou shodné, jak je tomu podle platného právního stavu.

Obžaloba neobsahuje odůvodnění. V obžalobě však státní zástupce vždy výslovně uvede, které skutečnosti zjištěné v průběhu zkráceného přípravného řízení považuje za nesporné, takže o nich není třeba provádět dokazování, a které důkazní prostředky hodlá v hlavním líčení provést.

Zachovává se dosavadní úprava podmínek zkráceného přípravného řízení, která se v praxi osvědčuje, s tím, že je vázána na kategorii přečinů.

Byl-li podezřelý přistižen při činu nebo bezprostředně poté, koná se tzv. superrychlé zkrácené přípravné řízení, jež musí být skončeno podáním obžaloby nejpozději do 48 hodin od omezení osobní svobody podezřelého, nebrání-li tomu závažné důvody (např., že podezření ze spáchání přečinu nebylo dostatečně prokázáno, anebo není možné obžalobu podat proto, že ve věci bude nezbytně třeba provádět další úkony).

Jinak se nadále vychází z toho, že zkrácené přípravné řízení jako rychlé neformální řízení by mělo být konáno o méně závažných a skutkově jednoduchých věcech. Za takové věci se považují přečiny. Překážky, které brání konání zkráceného přípravného řízení, představují určitou pojistku před neodůvodněným konáním zkráceného přípravného řízení v zjevně nedůvodných případech.

Zpřesňuje se také úprava počátku běhu lhůty pro skončení zkráceného přípravného řízení, která se nyní váže na okamžik, kdy bylo sděleno podezření podezřelému (nejde-li o případy, kdy se bude konat tzv. superrychlé zkrácené přípravné řízení). V případě nerespektování lhůt pro skončení zkráceného přípravného řízení (lhůty základní i prodloužené) by se jednalo o důvod pro odmítnutí obžaloby samosoudcem (soudcem).

Lhůty pro skončení zkráceného přípravného řízení (základní i prodloužená) se stanoví ve shodě s platnou právní úpravou.

Zkrácené přípravné řízení konají

- policejní orgány, které nekonají vyšetřování, ale pouze postup před zahájením trestního stíhání, přičemž dozor státního zástupce ve zkráceném přípravném řízení bude vykonáván jen ve velmi omezeném rozsahu,
- Inspekce policie, pověřené orgány Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a Vojenské policie, které jsou jinak příslušné i ke konání vyšetřování v uvedených věcech), jež tedy budou konat zkrácené přípravné řízení ve věcech přečinů spáchaných příslušníky Policie České republiky, příslušníky Bezpečnostní informační služby, příslušníky Úřadu pro zahraniční styky a informace a příslušníky ozbrojených sil,

- státní zástupce v souladu se svým oprávněním konat zkrácené přípravné řízení (stejně jako vyšetřování) v kterékoli věci.

V zásadě se přebírá stávající úprava postavení podezřelého ve zkráceném přípravném řízení. Oproti stávající úpravě se navrhuje upřesnění, aby (obdobně, jako je tomu v případě jednoznačného stanovení okamžiku, od kterého se osoba stává obviněným) bylo vymezeno, že podezřelým pro účely zkráceného přípravného řízení se stává až osoba, které bylo podezření sděleno. Zpřesňuje se také úprava, od kdy musí mít zadržený podezřelý obhájce i ve zkráceném přípravném řízení, a to vymezením nového důvodu nutné obhajoby; na to pak navazuje úprava navrhovaná výše. Zásadně jde o to, aby zadržený podezřelý měl obhájce již v průběhu zadržení (stejně jako je tomu u každého zadrženého podezřelého v přípravném řízení). Účast obhájce na úkonech zkráceného přípravného řízení se zachovává v zásadě na obdobné úrovni, jako je tomu podle stávající úpravy. Přichází tedy v úvahu účast zejména zvoleného obhájce a v případech, kdy již ve zkráceném přípravném řízení vyvstane důvod nutné obhajoby, by mohlo jít i o ustanoveného obhájce.

Skončení věci ve zkráceném přípravném řízení se řídí zcela shodnými principy jako skončení věci v prověřování (nově postupu před zahájením trestního stíhání).

Ohledně mladistvých platí i pro zkrácené přípravné řízení zvláštní úprava obsažená v § 42 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Nově se navrhuje nahradit stávající pojem „návrh na potrestání“ pojmem „obžaloba“ (která však nebude obsahovat odůvodnění) tak, aby se v obou typech přípravného řízení používal jeden typ návrhu, na jehož základě se koná řízení před soudem.

Řízení před soudem

26. Podání obžaloby a její zastupování

Pokud jde o podání a zastupování obžaloby, budou v nové právní úpravě vymezeno následovně:

Trestní řízení před soudem bude možné konat jen na podkladě obžaloby (nebo návrhu na schválení dohody o vině a trestu – viz bod 41).

V řízení před soudem bude státní zástupce vystupovat tak, aby byly objasněny všechny podstatné skutečnosti podporující podanou obžalobu, a to v rozsahu své procesní odpovědnosti za provedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za prokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba. I v řízení před soudem však státní zástupce bude vystupovat k ochraně veřejného zájmu, proto ani skutečnost, že je zatížen formálním důkazním břemenem, ho nezbavuje povinnosti oznámit soudu skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného nebo navrhopat provedení takového důkazu, dozví-li se o jeho existenci.

Státní zástupce bude moci

a) vzít obžalobu zpět až do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě; po zahájení hlavního líčení tak může učinit jen tehdy, pokud obžalovaný netrvá na jeho pokračování; zpětvzetím obžaloby se věc vrací do přípravného řízení, nebo
b) odstoupit od obžaloby v případě, že na základě výsledků dokazování dospěl k závěru, že nebylo prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, v žalobním návrhu označený skutek není trestným činem nebo nebylo prokázáno, že tento skutek spáchal obžalovaný, s následným zastavením trestního stíhání soudem.

Na základě zásady obžalovací je řízení před soudem možné vést jen na základě obžaloby, kterou podává a před soudem zastupuje státní zástupce (a nově i na základě návrhu

na schválení dohody o vině a trestu; takový návrh je po skončeném přípravném řízení výlučně oprávněn podat státní zástupce).

Projevem obžalovací zásady je i dispoziční právo státního zástupce s podanou obžalobou, které se v návrhu projevuje dvojitým způsobem, a to:

a) zpětvzetím obžaloby, které řeší případy, jež je z důvodu vývoje dokazování v hlavním líčení nebo z jiných důvodů (např. vyjde-li najevo nový skutek bezprostředně související se skutkem obžalovaným, který je třeba objasnit společně v přípravném řízení) třeba podle názoru státního zástupce řešit v přípravném řízení,

b) odstoupením od obžaloby, které řeší případy, kdy dokazování v řízení před soudem je úplné, ale nepotvrzuje závěry o vině obžalovaného učiněné v obžalobě. V takovém případě soud trestní stíhání obviněného zastaví (srov. bod 32. věcného záměru).

Zvláštní úprava se bude týkat dispozice státního zástupce s návrhem na schválení dohody o vině a trestu (viz bod 41.).

Toto pojetí je důsledkem role státního zástupce v řízení před soudem, který jako zástupce veřejného zájmu, byť je v řízení před soudem stranou, musí zachovávat ve svém přístupu k věci objektivní přístup a nesmí trpět tzv. obžalovací úchylnou. Na druhé straně bude nově v tomto stadiu procesu zatížen formálním důkazním břemenem, jak je uvedeno v předchozích částech tohoto věcného záměru.

27. Přezkoumání a předběžné projednání obžaloby

Přezkoumání a předběžné projednání obžaloby bude koncipováno v novém trestním řádu následovně:

Obžalobu podanou u soudu přezkoumá předseda senátu a podle jejího obsahu a podle obsahu spisu posoudí, zda je nutno předběžně projednat obžalobu v zasedání senátu anebo zda může nařídit hlavní líčení. K usnadnění rozhodnutí může vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení. Předcházel-li podání obžaloby zkrácené přípravné řízení, namísto vrácení věci k došetření se uplatní odmítnutí obžaloby.

Zvláštní postup se bude týkat soukromé žaloby a subsidiární žaloby (viz bod 41. A.).

Forma, důvody pro předběžné projednání obžaloby i způsoby rozhodnutí soudu se přebírají bez podstatných změn. Rozhodnutí o vrácení věci státnímu zástupci k došetření soud učiní tehdy, jestliže po předběžném projednání obžaloby zjistí, že je to třeba k odstranění závažných procesních vad přípravného řízení, které nelze napravit ve stadiu řízení před soudem.

Proti rozhodnutí soudu učiněnému při předběžném projednání obžaloby je přípustná stížnost, kterou může podat obviněný, státní zástupce a poškozený. Poškozený bude moci podat stížnost také proti rozhodnutí o postoupení věci a o zastavení trestního stíhání (jako v přípravném řízení).

Návrh s některými poměrně podstatnými modifikacemi zachovává předběžné projednání obžaloby ve shodě s pojetím zahrnutým do platné právní úpravy (jednu z výjimek tvoří zvláštní způsoby řízení o soukromé a subsidiární žalobě – viz bod 41.).

Předběžné projednání obžaloby se koná buď v neveřejném zasedání nebo ve veřejném zasedání. Konkrétní forma závisí na rozhodnutí předsedy senátu, který zejména posoudí, zda je k rozhodnutí třeba znát stanoviska stran, případně zda lze v rámci předběžného projednání obžaloby rozhodnout o tzv. odklonu v trestním řízení. Nově bude konáno předběžné projednání obžaloby ve veřejném zasedání i v případě, že má soud zejména na základě návrhu stran za to, že by v dané věci bylo možné sjednat dohodu o vině a trestu (bližší rovněž bod 41.).

Vzhledem k zakotvení procesní odpovědnosti státního zástupce za provedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za prokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba, se navrhuje zrušit možnost vrácení věci do přípravného řízení pro nedostatečná skutková zjištění (a to, jak je tomu podle znění trestního řádu po novele č. 265/2001 Sb., i z důvodu, že došetření ve stadiu řízení před soudem by bylo spojeno s výraznými obtížemi spočívajícími např. v tom, že soud by došetření musel provádět za cenu opakovaného odročování hlavního líčení, neboť jen cestou postupných kroků by zjišťoval důkazní prostředky, jimiž lze věc objasnit). Stejně tak nikoli každá procesní vada by měla být důvodem k vrácení věci k došetření. Pokud ji lze napravit v řízení před soudem (např. správně poučit svědka a poté jej znovu vyslechnout), není třeba věc vracet. Naopak pokud nelze procesní vadu odstranit ani v řízení před soudem, pak je vrácení věci do stadia přípravného řízení důvodné (např. vůči tomu, na koho byla podána obžaloba, nebylo řádně zahájeno trestní stíhání, nebo pro jiný skutek – s tím, že bude výslovně zdůrazněna potřeba zvažovat zásady plynoucí z totožnosti skutku, aby se zamezilo příliš formalistickému přístupu).

Úprava opravného prostředku z hlediska subjektů, které jej mohou podat, je závislá na vyřešení otázky trestního stíhání na návrh a se souhlasem poškozeného. Bez ohledu na uvedené se předpokládá, že obdobně jako v přípravném řízení bude moci poškozený podat stížnost proti rozhodnutí o postoupení věci a o zastavení trestního stíhání učiněným v rámci předběžného projednání obžaloby.

28. Hlavní líčení

Hlavní líčení bude i nadále konáno zásadně veřejně, výjimku budou oproti již dnes upraveným případům vyloučení veřejnosti tvořit věci, v nichž budou vystupovat zvláště ohrožené oběti (kategorie obětí, kterou bude vymezovat zvláštní zákon o obětech). Rozsudek musí být vyhlášen vždy veřejně. O vyloučení veřejnosti rozhodne soud po slyšení stran usnesením, které veřejně vyhlásí.

Speciální úprava hlavního líčení v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže bude zachována.

Pokud jde o přípravu a nařízení hlavního líčení, bude v zásadě přebrána platná právní úprava, která se v praxi osvědčuje.

Stejně tak i úprava veřejnosti hlavního líčení odpovídá potřebám, jakož i mezinárodním smlouvám a dalším mezinárodním dokumentům, výjimka se bude kromě již dnes upraveným případů vztahovat na věci, v nichž budou vystupovat zvláště ohrožené oběti. Zvláštní úpravu ochraňující soukromí mladistvých má v tomto směru zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Tuto úpravu návrh zachovává beze změny.

Zvláštnosti bude vykazovat řízení před soudem o návrhu státního zástupce na schválení dohody o vině a trestu, který bude projednáván ve veřejném zasedání.

29. Přítomnost obžalovaného a dalších osob v hlavním líčení

Hlavní líčení se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu, protokolujícího úředníka nebo vyššího soudního úředníka nebo zapisovatele a státního zástupce.

Podmínky, za kterých se může hlavní líčení provést v nepřítomnosti obžalovaného, budou přebrány ze stávající právní úpravy.

Nedostaví-li se obžalovaný a neomluví-li se s odkazem na důležitý důvod k hlavnímu líčení, ačkoliv byl řádně a včas předvolán, a soud rozhodne o tom, že se hlavní líčení bude konat v nepřítomnosti obžalovaného, lze v hlavním líčení protokoly

o výsledku svědků, znalců a spoluobviněných, jakož i záznamy o vysvětleních, přečíst, pokud s tím státní zástupce souhlasí a soud nepovažuje osobní výslech svědka nebo spoluobviněného za nutný; jde-li o znalecký posudek, jestliže soud nemá pochybnosti o jeho správnosti a úplnosti. I v těchto případech může přicházet v úvahu prohlášení o nesporných skutečnostech, jež za nepřítomného obžalovaného činí obhájce. Na tyto skutečnosti musí být obviněný v předvolání upozorněn.

Dosavadní právní úprava připouští konat hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného, který se nedostavil, ačkoliv byl řádně předvolán, a po novele provedené zákonem č. 265/2001 Sb. upravuje i provedení důkazu přečtením protokolu o výsledku svědka, spoluobžalovaného nebo přečtením znaleckého posudku.

Navrhuje se, aby v případech, kdy se obžalovaný přes řádné předvolání k hlavnímu líčení nedostaví, aniž by proto měl důležitý důvod, zákon presumoval, že nehodlá svého práva být přítomen při dokazování využít, a dokazování včetně čtení potřebných protokolů a znaleckých posudků, které by jinak vyžadovalo souhlas obžalovaného, může proběhnout v jeho nepřítomnosti za presumpce souhlasu (včetně možnosti využití institutu prohlášení o nesporných skutečnostech). O tom musí být obžalovaný v předvolání poučen.

Věcný záměr tedy neváže možnost číst protokoly a znalecké důkazy za presumpce souhlasu obžalovaného na řádnou omluvu, ale na důležité důvody obsažené v této omluvě. Nebude tedy již záviset jen na formální omluvě obžalovaného, ale soud bude zkoumat, zda pro takovou neúčast v hlavním líčení měl obžalovaný důležité důvody, pro které je možné takovou omluvu přijmout a hlavní líčení odročit, anebo naopak, zda takové důvody dány nejsou, a proto lze konat hlavní líčení v nepřítomnosti obžalovaného.

30. Průběh hlavního líčení a dokazování

A. Zahájení hlavního líčení

Hlavní líčení zahájí předseda senátu (samosoudce), který ho také řídí, poté státní zástupce přednese obžalobu. Je-li odůvodnění obžaloby rozsáhlé, postačí uvedení základních důvodů jejího podání. Poté předseda senátu vyzve obžalovaného (obhájce), aby k podané obžalobě sdělil své stanovisko.

Návrh věcného záměru předpokládá, pokud jde o počátek hlavního líčení, v zásadě převzetí platné úpravy s tím, že bude podrobněji upraveno přečtení obžaloby státním zástupcem ve složitých věcech, kde bude umožněno přečíst jen základní důvody obžaloby a ve zbytku odkázat na její písemné vyhotovení. Dále bude převzat (a to ze slovenské úpravy – trestního řádu č. 301/2005 Z. z., ustanovení § 256 odst. 1 věty druhé) institut stanoviska obžalovaného k podané obžalobě.

B. Dokazování v hlavním líčení

V hlavním líčení budou provádět dokazování z vlastní iniciativy nebo na žádost soudu strany (státní zástupce jako nositel formálního důkazního břemene a obhájce, popř. obžalovaný). V řízení před soudem bude zajištěna rovnost stran a rovnost jejich zbraní, a proto strany (nestanoví-li výslovně zákon jinak) zásadně budou provádět důkazy, jejichž provedení navrhly. Státní zástupce bude provádět důkazy v rozsahu své procesní odpovědnosti za provedení důkazů v potřebném rozsahu prokazujících vinu obžalovaného v řízení před soudem a za prokázání všech znaků trestného činu, pro který byla podána obžaloba. Státní zástupce nebude oprávněn provádět důkazy, jejichž provedení navrhl obviněný nebo obhájce, popř. důkazy, které podle svého předběžného obsahu v době provádění svědčí ve prospěch obviněného.

Státní zástupce bude oprávněn po podání obžaloby opatřovat důkazy, které potřebuje k zastupování obžaloby, a to buď sám nebo o to může požádat policejní orgán; opis příslušných protokolů je povinen neprodleně předložit soudu a vyrozumět o tom obviněného nebo obhájce.

Spočívá-li provedení důkazních prostředků některou ze stran ve výslechu svědka nebo znalce, provede jejich zákonné poučení před započítím výslechu předseda senátu nebo jiný pověřený člen senátu.

Soud bude provádět dokazování jen tehdy, nebyly-li příslušné důkazy provedeny obžalovaným nebo jeho obhájcem, nebo obžalovaný není zastoupen obhájcem a soud má závažné pochybnosti o jeho způsobilosti se řádně hájit a v řízení před soudem vystupovat, za současné podmínky, že neprovedení důkazů by vedlo k vydání zjevně nespravedlivého rozhodnutí, dále soud provede zcela nezbytné důkazy potřebné k rozhodnutí v adhezním řízení nad rámec důkazů vztahujících se k prokázání odpovídajících znaků skutkové podstaty trestného činu, kde formální důkazní břemeno ponese státní zástupce.

Předseda senátu může uložit policejnímu orgánu opatření jednotlivého důkazního prostředku (ale jen v rámci plnění své povinnosti doplnit dokazování), předvedení osoby nebo – výjimečně – doručení písemnosti a policejní orgán je povinen mu vyhovět.

V hlavním líčení bude připuštěno se souhlasem státního zástupce a obžalovaného číst i záznamy o vysvětleních. I bez souhlasu stran bude přicházet v úvahu předestření rozporných tvrzení obsažených v těchto záznamech (v takovém případě nejde o použití záznamu jako důkazu). Předpokládá se také rozšíření možnosti čtení protokolů z přípravného řízení v souladu s tím, jak se předpokládá podrobnější úprava výslechů svědků do protokolů v přípravném řízení.

Důkazní prostředky, z nichž vyplývají skutečnosti, které strany shodně označí za nesporné (prohlášení o nesporných skutečnostech), není třeba provádět, nevznikají-li v tomto směru pochybnosti. U listinných důkazů bude povinnost číst pouze listiny podstatné pro příslušné rozhodnutí, a to jenom v částech, které mají význam pro rozhodnutí; při znalosti obsahu listin obsažených ve spise postačí se souhlasem stran k provedení důkazu jen poukaz na příslušnou listinu. Dále bude upraveno jejich předkládání stranám k nahlédnutí.

Pokud jde o dokazování, návrh především vychází ze zásadní změny, kterou je zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem. Tomu bude také odpovídat způsob dokazování v hlavním líčení. Postavení obhajoby je poměrně komplikované – obžalovaného a obhájce nelze bezprostředně nutit k provádění a navrhování důkazů, jde jednoznačně o jejich právo a nikoli povinnost, ale jako každá jiná strana v trestním řízení má i tato strana právní i faktický zájem na tom, aby byly potvrzeny údaje, které uvádí, a vyvráceny údaje (tvrzení) protistrany. Nic nebrání tomu, aby úprava více podporovala aktivitu obžalovaného a obhájce obecným vyjádřením, že „strany provádějí, nestanoví-li zákon jinak, důkazy, jejichž provedení navrhly.“ Obhájci se tu neukládá žádná povinnost, ale zdůrazňuje se jeho právo z vlastní iniciativy nebo na základě požadavku obviněného vyhledávat a navrhopvat provádění důkazů, jež jeho vinu vyvracejí nebo zeslabují.

Nově zakotvenému formálnímu důkaznímu břemenu státního zástupce pro řízení před soudem, z něhož kromě jiného plyne i omezení důvodů, pro které lze v rámci předběžného projednání obžaloby věc vrátit státnímu zástupci k došetření, koresponduje právo předsedy senátu uložit orgánu Policie ČR opatření jednotlivého důkazu jen v případech, kdy to odpovídá nově vymezené roli soudu doplňovat dokazování ve stadiu projednání trestní věci v řízení před soudem.

Vedle toho se předpokládá i širší možnost čtení záznamů, avšak pouze se souhlasem obou základních stran - obžaloby a obhajoby (výjimka se týká pouze možnosti předestřít rozporná tvrzení v těchto záznamech). Ohledně čtení obsahu záznamů se souhlasem stran se obdobná úprava již uplatňuje ve zjednodušeném řízení navazujícím na zkrácené přípravné řízení a v praxi se osvědčuje. Práva obviněného jsou zajištěna tím, že takový postup bude možný jen s jeho souhlasem, tedy v podstatě v případech, kdy k obsahu záznamů nemá výhrad či připomínek (k výjimce – viz shora).

Ze zjednodušeného řízení se přebírá i úprava nesporných skutečností a provádění důkazních prostředků svědčících o nich. U listinných důkazů zejména v rozsáhlých věcech, kde jde často o velké množství listinných důkazů často jen informativní povahy (např. účetních dokladů, apod.), bude povinnost číst pouze obsah listin podstatný pro rozhodnutí, a příp. i pro řízení. Vzhledem k tomu, že je často předmětem posouzení pravost listin, bude upraveno jejich předkládání stranám k nahlédnutí.

C. Závěr hlavního líčení

Úpravu závěru hlavního líčení bude přebrána jako osvědčená z platné právní úpravy.

31. Rozhodnutí soudu v hlavním líčení

Úprava rozhodnutí soudu v hlavním líčení bude v zásadě přebrána jako osvědčená z platné právní úpravy, nicméně bude v ní zohledněno zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce, zejména pokud jde o důvody zproštění obžaloby.

Novým důvodem zastavení trestního stíhání bude odstoupení státního zástupce od obžaloby.

Výslovně bude zdůrazněno, že odsouzení nesmí být v určující míře založeno na výpovědi svědka nebo výpovědích svědků, jejichž totožnost byla utajena nebo které neměl obviněný nebo jeho obhájce možnost vyslyšet nebo jim klást otázky.

Způsoby rozhodnutí soudu v hlavním líčení sice budou odpovídat platné právní úpravě, ale budou zohledňovat v potřebném rozsahu zavedení formálního důkazního břemene státního zástupce v řízení před soudem –tj. změnu procesního postavení soudu z orgánu činného v trestním řízení v orgán, jenž o věci rozhoduje, ale primárně nedokazuje, a přenesení odpovědnosti za prokázání skutečností potřebných pro prokázání viny na státního zástupce. Je to tedy především státní zástupce, který v řízení před soudem bude muset prokazovat skutečnosti rozhodné z hlediska podané obžaloby. Zásah soudu do procesu dokazování nebude vyloučen, avšak jen za předpokladu, že nebude porušena rovnost stran (s přihlédnutím k nezbytným odlišnostem, např. pokud jde o postavení obviněného nezastoupeného obhájcem a ochranu jeho práva na spravedlivý proces).

V dalším se navrhuje převzít z platné právní úpravy většinu institutů v zásadě beze změny, neboť se v praxi osvědčují, a proto není třeba ohledně rozhodnutí usnesením a rozsudkem úpravu měnit (budou tedy zachovány i odkazy na obecná ustanovení o zastavení a přerušení trestního stíhání i postoupení věci jinému orgánu upravené v přípravném řízení, pouze s potřebnými úpravami pro rozhodování soudu v hlavním líčení).

Jednou ze změn navazující na nový institut odstoupení státního zástupce od obžaloby je úprava tohoto důvodu zastavení trestního stíhání (srov. bod 27.).

Doplnění stávající úpravy o rozhodování odsuzujícím rozsudkem týkající se zásady vylučující možnost založit odsouzení obžalovaného na použití anonymního svědectví tam, kde má tento důkaz určující význam pro odsouzení, vyplývá z judikatury Evropského soudu

pro lidská práva v návaznosti na čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Unterpertinger proti Rakousku ze dne 24. listopadu 1986, Saïdi proti Francii ze dne 20. září 1993 a Sadak a ostatní proti Turecku ze dne 17. července 2001).

32. Veřejné a neveřejné zasedání

Úprava rozhodování ve veřejném a neveřejném zasedání bude zachována, přičemž v novém trestním řádu bude prohloubena speciální úprava účasti obhájce a obviněného ve veřejném zasedání odvolacího soudu a v řízení o obnově.

Stávající právní úpravu veřejného a neveřejného zasedání jako dalších forem zasedání (vedle hlavního líčení) v řízení před soudem věcný záměr přebírá bez zásadnějších změn s tím, že dokazování, pokud se ve veřejném zasedání provádí, spočívá také zásadně na stranách (doplňování dokazování soudem bude přicházet v úvahu jen za splnění stejné podmínky jako v hlavním líčení). Naproti tomu v neveřejném zasedání, jehož se strany v zásadě nezúčastňují, provádí dokazování, které spočívá v přečtení protokolů a jiných písemností, zásadně předseda senátu.

33. Řízení před samosoudcem

Řízení před samosoudcem bude konáno o všech přečinech.

Součástí řízení před samosoudcem bude i úprava zjednodušeného řízení před samosoudcem navazujícího na zkrácené přípravné řízení a úprava trestního příkazu. Namísto vrácení věci k došetření státnímu zástupci zde bude upraven institut odmítnutí obžaloby.

Trestní příkaz bude možné vydat za zákonem stanovených podmínek v řízení o přečinu. Součástí poučení v trestním příkazu bude i upozornění, že v případě, že obviněný nepodá proti trestnímu příkazu odpor, se vzdává práva na to, aby v jeho přítomnosti byla věc ústně projednána před soudem.

V řízení před samosoudcem budou i nadále projednávány trestné činy obecně menší typové závažnosti. Předpokládána nižší skutková i právní složitost takových věcí odůvodňuje méně formalizovaný průběh řízení před soudem a navíc svěřuje pravomoc k rozhodování jediné osobě, kterou musí být vždy soudce z povolání.

Zjednodušený procesní postup spočívá zejména v tom, že samosoudce má stejná práva a povinnosti jako senát a jeho předseda, nekoná neveřejné zasedání, neprojednává předběžně obžalobu, může vyhotovit zjednodušený rozsudek a vydat trestní příkaz.

Zjednodušené řízení jako zvláštní forma řízení se bude uplatňovat v řízení před samosoudcem rozhodujícím o obžalobě podané státním zástupcem po předchozím zkráceném přípravném řízení.

Trestní příkaz představuje zvláštní typ řízení před samosoudcem, jehož podstata spočívá v tom, že samosoudce nerozhoduje na základě důkazů před ním provedených v hlavním líčení, ale na základě spisového materiálu obsahujícího protokoly o úkonech provedených policejním orgánem nebo státním zástupcem, ale i úřední záznamy o vysvětlení, listinné, věcné a další důkazy. Mezinárodní dokumenty tento typ řízení jako jednu z forem zjednodušeného a rychlého řízení sice doporučují, ale současně zdůrazňují její použitelnost v nejméně závažných věcech. Tomu by měly odpovídat i druhy a výměry trestů, které lze trestním příkazem uložit (v zásadě by se mělo jednat o peněžité tresty nebo jiné druhy trestů nespojených s odnětím svobody).

34. Systém opravných prostředků

Opravné prostředky se budou dělit na

- a) řádné – odvolání, stížnost a odpor,**
- b) mimořádné – obnova řízení, kasační stížnost (dříve dovolání) a stížnost pro porušení zákona.**

Systém opravných prostředků bude vybudován v zásadě tak, aby zajišťoval na jedné straně maximální možnost všem zainteresovaným subjektům řízení domoci se nápravy vadného rozhodnutí a na druhé straně rychlost a hospodárnost řízení. Z těchto hledisek v zásadě vyhovují řádné opravné prostředky, kterými jsou odvolání proti rozsudku, stížnost proti usnesení a odpor proti trestnímu příkazu, a základní mimořádné opravné prostředky, jimiž jsou obnova řízení a dovolání, které se navrhuje nahradit kasační stížností, která je u nás v trestním řízení tradiční a umožňuje dobře řešit i praktické problémy spojené s uplatňováním dovolání.

Stížnost pro porušení zákona je mimořádným opravným prostředkem, proti němuž je často namítáno, že je v hlubokém rozporu s koncepcí právního státu, protože právo podat stížnost ve prospěch odsouzeného je svěřeno ministru spravedlnosti. Na druhou stranu nelze přehlédnout, že v praxi orgánů trestního řízení se objevují vady, které není možné nebo vhodné napravit v řízení o kasační stížnosti. Vzhledem k námitkám právní teorie i praxe se proto předpokládá poměrně výrazné omezení rozsahu tohoto opravného prostředku.

Jednalo by se tedy nadále o tzv. „úřední“ mimořádný opravný prostředek, který by se však uplatňoval jen ve zcela výjimečných případech (které by jinak nebylo možno řešit v případě třeba i velmi závažných porušení zákona jinak).

35. Odvolání a řízení o něm

Opravným prostředkem proti rozsudku soudu prvního stupně je odvolání.

Proti stávající právní úpravě se v řízení o odvolání navrhuje následující změny:

- další posílení principu apelace na úkor kasace, a to následovně - pokud odvolací soud má za to, že skutková zjištění, z nichž vycházel soud prvního stupně, jsou neúplná, mělo by být zásadně dokazování doplněno před soudem odvolacím, a to i za součinnosti stran, zejména státního zástupce, který i v řízení o odvolání je nositelem formálního důkazního břemene, byť v modifikované podobě vyplývající z povahy řízení o odvolání, a nevracet z tohoto důvodu věc k novému projednání a rozhodnutí soudu prvního stupně; vrácení věci soudu prvního stupně bude přicházet v úvahu pouze tehdy, jestliže bude nutné hlavní líčení opakovat nebo bude třeba provádět rozsáhlé a obtížné dokazování; vrácení věci státnímu zástupci k došetření bude možné jen pro zásadní procesní vady, které nelze v řízení před soudem odstranit,

- zavedení povinnosti stran (státního zástupce a obžalovaného, resp. jeho obhájce) uvést návrhy na doplnění dokazování v písemném odůvodnění odvolání a v případě, kdy nové důkazní prostředky nebo nové skutečnosti vztahující se k již provedeným důkazním prostředkům vyjdou najevo až po podání odvolání, uvést je s náležitým odůvodněním takových dalších návrhů ihned po jejich zjištění, nejpozději při zahájení prvního veřejného zasedání odvolacího soudu (to neplatí, pokud potřeba provedení dalších důkazních prostředků vyjde najevo až v důsledku doplňování dokazování v řízení před odvolacím soudem).

- prodloužení odvolací lhůty na patnáct dní od doručení rozsudku.

V řízení o odvolání bude podrobněji upravena účast obžalovaného a jeho obhájce ve veřejném zasedání, přičemž se bude vycházet ze zásady, že účast obžalovaného je jeho právem a nikoli povinností. S výjimkou veřejného zasedání týkajícího se obžalovaného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, kdy ho bude možné konat jen tehdy, jestliže obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává, bude možné zásadně konat veřejné zasedání v nepřítomnosti obžalovaného (bude o něm jen vyrozumíván), pokud předseda senátu nebude mít za to, že je jeho účast ve veřejném zasedání vzhledem k doplňování dokazování nutná (pak ho předvolá). Povinná účast obhájce bude vázána jen na důvody nutné obhajoby.

V případech, kdy nebude v řízení o odvolání zjišťován skutkový stav, lze se souhlasem stran konat i o odvolání neveřejném zasedání.

Novou konstrukcí odvolacího řízení zakotvenou novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. bylo sledováno posílení prvků apelace. Tato úprava se v zásadě osvědčuje, a proto bude jen drobnými úpravami prohloubena. V řízení před odvolacím soudem by mělo být tedy zásadně řízení doplněno důkazy nezbytnými k tomu, aby mohl odvolací soud o odvolání rozhodnout, pouze výjimečně vrátit věc soudu prvního stupně, aby zde bylo potřebném rozsahu dokazování doplněno. Kasace by po provedení důkazních prostředků nutných k věcně správnému rozhodnutí o odvolání měla přicházet v úvahu jen tehdy, když důkazy získané před soudem prvního stupně nebudou vůbec dávat dostatečný obraz o skutkovém stavu nebo nové důkazní prostředky navrhované stranami by mohly zcela změnit zjištěný skutkový stav, přičemž je třeba provádět rozsáhlé a obtížné dokazování. I v případech, kdy zákon umožní věc vrátit soudu prvního stupně, bude muset odvolací soud zvážit účelnost takového postupu zejména s ohledem na rozsah nezbytného doplnění dokazování. Vracení věci by měl volit jen jako krajní možnost.

Odvolacímu soudu by měla i nadále zůstat možnost vrátit věc státnímu zástupci k došetření, ovšem pouze ve výjimečných případech za shodných podmínek jako v řízení před soudem prvního stupně. Důvodem tohoto postupu by byly zásadní procesní vady, které nelze v řízení před soudem odstranit.

U odvolání bude dále pokračovat posilování apelačních prvků, přičemž tento trend bude zajištěn zvláštním opravným prostředkem – tzv. revizním přezkoumáním.

Náležitým způsobem bude také upravena povinnost odvolatele uvést nové důkazní prostředky, případně návrhy na nové provedení důkazních prostředků již vykonaných v hlavním líčení před soudem prvního stupně s ohledem na nově se objevující skutečnosti uvedené již v písemném odvolání tak, aby odvolací soud při dodržení zásady apelace mohl svědky, znalce atd. předvolat či vyrozumět o konání veřejného zasedání, resp. zajistit i provedení jiných důkazních prostředků (např. listinných nebo věcných důkazů). Pouze v případě, kdy nové důkazní prostředky nebo nové skutečnosti vztahující se k již provedeným důkazům vyjdou najevo až po podání odvolání, je bude moci odvolatel navrhnout později, a to ihned po jejich zjištění, nejpozději však při zahájení prvního veřejného zasedání odvolacího soudu (pozdější nové důkazní prostředky či nové skutečnosti bude moci odvolatel navrhnout jen za podmínek obnovy řízení; to neplatí, pokud potřeba provedení dalších důkazních prostředků vyšla najevo až v důsledku doplňování dokazování v řízení před odvolacím soudem). V posledně uvedeném případě však bude muset odvolatel takové opožděné návrhy na doplnění dokazování v řízení před odvolacím soudem uvést s odůvodněním vysvětlujícím jejich opožděné podání.

Oproti platné úpravě se prodlužuje lhůta k podání odvolání z osmi dnů na patnáct dní tak, aby tato lhůta umožňovala náležitě uvážení pro podání odvolání a také uvedení jeho důvodů včetně vytýkaných vad a navrhovaných doplnění. Zároveň se tím sjednocuje úprava odvolací lhůty s občanskoprávním řízením (srov. § 204 odst. 1 občanského soudního řádu).

Z hlediska řízení bude podrobněji upravena účast obžalovaného a jeho obhájce ve veřejném zasedání, přičemž bude vycházeno ze zásady, že účast obviněného je jeho právem a nikoli povinností. Tím bude čeleno obstrukčnímu jednání obviněných, kteří poté, co podají odvolání, se opakovaně omlouvají z různých důvodů, ale zároveň trvají na projednání odvolání ve své přítomnosti. Zachována bude úprava, podle které veřejné zasedání ve věci obžalovaného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, lze konat v jeho nepřítomnosti jen tehdy, jestliže obžalovaný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává. Jinak bude možno zásadně konat veřejné zasedání v nepřítomnosti obžalovaného (bude o něm jen vyrozumíván), pokud předseda senátu nebude mít za to, že účast obžalovaného je ve veřejném zasedání vzhledem k doplňování dokazování nutná (pak ho předvolá). Povinná účast obhájce bude vázána jen na důvody nutné obhajoby.

Při této úpravě se vychází z toho, že důvody odvolání je obhajoba povinna uvést písemně v odůvodnění odvolání, kde může vyjádřit v dostatečném rozsahu i všechny námitky proti rozsudku. Tím je zajištěno, že odvolací soud bude mít náležitý podklad pro projednání věci ve veřejném zasedání. Ústní přednes, zejména není-li v průběhu veřejného zasedání doplňováno dokazování, je pak právem, nikoli povinností obviněného a jeho obhájce, a proto je stejným způsobem přístupováno i k účasti obviněného a obhájce ve veřejném zasedání odvolacího soudu. Pokud však bude prováděno dokazování, je třeba v některých případech zajistit účast obviněného ve veřejném zasedání, a proto se předpokládá i úprava této situace.

Zakotvuje se výjimečná možnost konat o odvolání jen neveřejné zasedání, a to za splnění dvou podmínek, jež musí být dány kumulativně, a to že nebude zjišťován skutkový stav a dále že s tím strany budou souhlasit (rozsudek je však třeba vyhlásit veřejně).

Ponechává se beze změny platná právní úprava zákazu reformace in peius, protože se v praxi osvědčila. Zúžení zákazu jen na výrok o trestu by vedlo k nárůstu kasace. Zároveň by zúžení rozsahu zákazu reformace in peius mohlo vést k nepřímému nátlaku na zpětvzetí odvolání obžalovaným.

36. Stížnost a řízení o ní

Opravným prostředkem proti usnesení je stížnost. Stížností lze napadnout každé usnesení policejního orgánu. Usnesení soudu a státního zástupce lze stížností napadnout jen v těch případech, kde to zákon výslovně připouští a jestliže rozhodují ve věci v prvním stupni.

V řízení o stížnosti budou provedeny tyto zásadní změny:

- budou posíleny apelační prvky na úkor kasačních, zejména pokud jde o stížnosti proti meritorním rozhodnutím, kterými se končí řízení (např. proti usnesení o zastavení trestního stíhání, o podmíněném zastavení trestního stíhání nebo narovnání, atd.), anebo proti usnesením zasahujícím do základních lidských práv a svobod (např. proti usnesení o vazbě, o prodloužení lhůty k pozorování duševního stavu, atd.); za účelem provedení důkazů by mohl stížnostní soud nařídít i veřejné zasedání,

- nově se bude rozhodovat v senátě jen o stížnostech proti usnesením vynesným v senátních věcech, zatímco pokud usnesení v prvním stupni vynesl samosoudce (vyšší soudní úředník), rozhodne o stížnosti samosoudce stížnostního soudu.

Lhůta pro podání stížnosti bude prodloužena na osm dní od oznámení usnesení.

Jinak se bude vycházet z platné právní úpravy, která byla zásadně pozměněna novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb.

Také v úpravě stížnosti, která je opravným prostředkem proti usnesení, budou posíleny apelační prvky na úkor dosud převažující kasace. Posílení apelačních prvků bude do značné

míry korespondovat úpravě odvolání a řízení o něm tak, aby pokud možno vedlo také ve stížnostním řízení k důslednějšímu uplatnění zásady rychlosti řízení.

Úprava rozhodování samosoudcem i u stížnostního soudu směřuje k tomu, aby značným způsobem odbřemnila tyto soudy v řízení o stížnosti, kdy by samosoudce stížnostního soudu mohl zpravidla (pokud by nenařídil veřejné zasedání) rozhodnout tzv. bez jednání. Tento způsob řešení doporučuje i materiál „Návrhy reformy české justice na základě průzkumu soudů německými a anglickými experty v roce 2003 (Závěrečná zpráva – 1. 4. 2004)“.

Oproti platné úpravě se prodlužuje lhůta k podání stížnosti ze tří dnů na osm dnů tak, aby tato lhůta umožňovala náležité uvážení všech rozhodných okolností pro podání stížnosti a také uvedení jejich důvodů včetně vytýkaných vad a navrhovaných doplnění. Prodloužení této lhůty zásadním způsobem neovlivní délku řízení, neboť jde o prodloužení pouze o pět dnů, což je doba s přihlédnutím k celkové délce stížnostního řízení i celého trestního řízení zanedbatelná.

37. Obnova řízení

Úprava obnovy řízení bude v zásadě převzata ze stávající právní úpravy s následujícími odchylkami:

- mezi důvody obnovy řízení se navrhuje výslovně doplnit kromě skutečností nebo důkazních prostředků, jež byly soudu dříve neznámé, také skutečnosti nebo důkazní prostředky, jež nebylo možné uplatnit v dřívějším řízení, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí.

- o návrhu na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným rozsudkem nebo trestním příkazem, a řízení, které skončilo pravomocným usnesením soudu o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého, o postoupení věci jinému orgánu nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání bude rozhodovat soud, jenž je nadřízen soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni.

- o návrhu na povolení obnovy řízení, které skončilo pravomocným usnesením státního zástupce o zastavení trestního stíhání, včetně schválení narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého, o postoupení věci jinému orgánu nebo o podmíněném zastavení trestního stíhání, bude rozhodovat soud, jenž je nadřízen soudu, který by byl příslušný rozhodovat o obžalobě.

V řízení o obnově bude podrobněji upravena účast obviněného a jeho obhájce ve veřejném zasedání, přičemž se bude vycházet ze zásady, že účast obviněného je jeho právem a nikoli povinností. S výjimkou veřejného zasedání týkajícího se obviněného, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, kdy jej bude možno konat jen tehdy, jestliže obviněný výslovně prohlásí, že se účasti při veřejném zasedání vzdává, bude možno zásadně konat veřejné zasedání v nepřítomnosti obviněného (bude o něm jen vyrozumíván), pokud předseda senátu (samosoudce) nebude mít za to, že účast obviněného je ve veřejném zasedání vzhledem k provádění dokazování nutná (pak ho předvolá). Povinná účast obhájce bude vázána jen na důvody nutné obhajoby.

Obnova řízení je mimořádným opravným prostředkem, jehož účelem je odstranit nedostatky ve skutkovém zjištění některých pravomocných rozhodnutí v těch případech, kdy příčiny zjištěných nedostatků vyšly najevo teprve po právní moci původního rozhodnutí. Příčinami jsou zde nové skutečnosti nebo důkazní prostředky, které odůvodňují tento

mimořádný průlom do nezměnitelnosti a závaznosti rozhodnutí vydaných v trestním řízení. Jsou-li dány podmínky obnovy řízení a není-li obnova vyloučena, je její povolení obligatorní.

Vzhledem k tomu, že úprava obnovy řízení v platném trestním řádu se v zásadě osvědčuje, přebírají se základní prvky tohoto opravného prostředku z platné právní úpravy ve znění novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb. Dílčí uvažovanou změnou je zařazení do nových skutečností či důkazních prostředků i takové skutečnosti nebo důkazní prostředky, které sice byly známy již před právní mocí meritorního rozhodnutí, ale nebylo je možno v řízení uplatnit pro nějakou překážku (např. pro jejich nedosažitelnost, dlouhodobý neznámý pobyt svědka atd.). Sem bude také třeba zařadit nové skutečnosti a důkazní prostředky, které vyšly najevo po zahájení prvního veřejného zasedání odvolacího soudu.

Podstatnou změnou bude pouze změna příslušnosti soudu k rozhodnutí o obnově řízení, kde se v zájmu objektivního rozhodování navrhuje, aby k řízení o obnově byl příslušný nikoli ten soud, který ve věci jednal v prvním stupni, ale soud jemu nadřízený, u kterého jsou zpravidla lépe splněny podmínky pro urychlené projednání návrhu na obnovu řízení.

Z hlediska řízení bude podrobněji upravena účast obviněného a jeho obhájce ve veřejném zasedání, přičemž bude vycházeno ze zásady, že účast obviněného je jeho právem a nikoli povinností. Při úpravě účasti obviněného ve veřejném zasedání (a uvádění důvodů pro obnovu řízení již v návrhu na obnovu) se uplatní shodná úprava jako u odvolacího řízení. Povinná účast obhájce bude vázána jen na důvody nutné obhajoby.

38. Kasační stížnost (dříve dovolání)

Kasační stížností lze napadnout pravomocné rozhodnutí soudu ve věci samé, jestliže soud rozhodl ve druhém stupni a zákon to připouští.

O kasační stížnosti rozhoduje Nejvyšší soud.

Kasační stížnost vychází v podstatných rysech ze současné úpravy dovolání, která se v podstatě osvědčuje, a to včetně rozhodnutí, vůči nimž směřuje, vymezení důvodů jejího podání a subjektů, které ji podávají. Důvody budou doplněny zejména o další důvody spočívající jednak v porušení zákazu reformationis in peius a jednak v nedodržení závazného právního názoru nadřízeného soudu.

Kasační stížnost byla pod názvem dovolání zařazena do trestního řádu novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. jako koncepčně nový mimořádný opravný prostředek. Pojem kasační stížnost lépe vyjadřuje povahu tohoto opravného prostředku než pojem dovolání, a proto je použit tento název, který je v trestním řízení tradiční. Kasační stížnost (dovolání) je opravný prostředek, kterým mohou hlavní proti sobě stojící strany trestního řízení (strana obžaloby a strana obhajoby) samy dosáhnout z určitých kvalifikovaných důvodů přezkoumání některých pravomocných meritorních rozhodnutí soudu. O kasační stížnosti bude i nadále rozhodovat výlučně Nejvyšší soud, neboť jde o základní prostředek pro sjednocování judikatury, který musí být v rukou nejvyššího soudního orgánu v soustavě obecných soudů (srov. čl. 92 Ústavy ČR).

Při přípravě rekonstrukce byla zvažována i eventualita vytvořit z dovolání (příp. kasační stížnosti) řádný opravný prostředek typu revize. Tato možnost však byla odmítnuta, neboť by to vedlo k trojinstančnímu řízení, čímž by se výrazně prodloužila délka trestního řízení. Navíc by taková úprava mohla vést k přetížení Nejvyššího soudu, neboť v rámci řádného opravného řízení lze jen obtížně využívat takové prvky, jako je v platné právní úpravě výrazné omezení subjektů, které mohou podat dovolání, dále možné odmítání dovolání pro zjevnou neopodstatněnost či z důvodu, že by projednání dovolání nemohlo zásadně

ovlivnit postavení obviněného apod., které jsou naopak obvyklé právě pro opravné prostředky mimořádného typu.

Kasační stížnost se tedy zachovává především jako formální opravný prostředek, na základě kterého by měl být přezkoumáván skutkový stav jen naprosto výjimečně. Mělo by jít o kvalifikované přezkoumání rozhodnutí ve věci samé po právní stránce a tím by kasační stížnost především měla sloužit ke sjednocování judikatury. V tomto pojetí je kasační stížnost plně v souladu se základní rolí Nejvyššího soudu, která spočívá především ve sjednocování judikatury, a to v návaznosti na hmotně právní a procesně právní otázky řešené v soudních rozhodnutích, a nikoli v přezkoumání co nejširšího okruhu rozhodnutí z hlediska možných vad skutkových zjištění.

Ústavní konformita institutu takto pojaté kasační stížnosti byla již opakovaně potvrzena i Ústavním soudem, který konstatoval, že takový mimořádný opravný prostředek (dovolání podle platné právní úpravy) je institutem, jehož zavedení do právního řádu je projevem svobodné volby zákonodárce a nikoli projekcí případného „základního práva“ garantovaného Listinou základních práv a svobod či jinými součástmi ústavního pořádku. Žádné „základní právo“ na přezkum pravomocných výroků v trestní věci neexistuje. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod výslovně stanoví pouze právo na dvoustupňové trestní řízení (právo na odvolání – viz čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě), avšak ani Listina základních práv a svobod, ani žádný z mezinárodně právních instrumentů neupravuje právo na (jakýkoli) přezkum rozhodnutí o odvolání v trestní věci cestou dalšího řádného či dokonce mimořádného opravného prostředku. Zákonodárce tak může z hlediska požadavků ústavnosti věcné projednání takového opravného prostředku omezit v rovině jednoduchého práva stanovením jednotlivých zákonných dovolacích důvodů, jejichž existence je pro přezkum pravomocného rozhodnutí v následném řízení nezbytná. Není-li existence takového důvodu soudem zjištěna, neexistuje zákonná povinnost soudu takový mimořádný opravný prostředek projednat (srov. rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 298/02, II. ÚS 651/02, II. ÚS 687/02, IV. ÚS 489/03, atd.). Ústavní soud proto opakovaně výslovně konstatoval, že z toho lze u mimořádného opravného prostředku dovodit možnost restriktivní právní úpravy takového opravného prostředku (srov. např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 489/03).

39. Stížnost pro porušení zákona

Proti pravomocnému rozhodnutí soudu, které nelze napadnout kasační stížností (včetně trestního příkazu), jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení, bude ministr spravedlnosti oprávněn podat k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona. Proti výroku o trestu bude možné stížnost pro porušení zákona podat jen tehdy, jestliže uložený trest je zjevně nepřiměřený povaze a závažnosti spáchaného trestného činu.

Stížnost pro porušení zákona nebude přípustná proti rozhodnutí Nejvyššího soudu. Stížnost pro porušení zákona bude možné podat ve lhůtě dvou let od právní moci napadeného rozhodnutí.

Stížnost pro porušení zákona bude dále přípustná proti pravomocnému odsuzujícímu rozsudku, který byl vyhlášen v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989, jímž byl obviněný odsouzen z důvodů neslučitelných se základními principy demokratického právního státu.

Důvody pro podání stížnosti pro porušení zákona budou stanoveny velmi restriktivně, neboť takto lze zdůraznit charakter stížnosti pro porušení zákona jako zcela výjimečného opatření směřujícího k nápravě závažných vad, jež není možné odstranit jiným způsobem, který mají k dispozici jiné subjekty řízení. Budoucí podoba právní úpravy by spočívala v tom,

že podání stížnosti pro porušení zákona by přicházelo v úvahu pouze ve lhůtě dvou let od právní moci napadeného rozhodnutí, stížnost pro porušení zákona by bylo možno podat jen ve prospěch obviněného a byla by omezena pouze na věci, v nichž není přípustné podání kasační stížnosti. Smyslem navrhované úpravy je, aby nedocházelo k duplicitě mimořádných opravných prostředků.

Vzhledem k historickému vývoji nelze přehlédnout, že v období nesvobody, tj. v období od 25. 2. 1948 do 31. 12. 1989, došlo často k odsouzením z důvodů neslučitelných se základními principy demokratického právního státu. Přes rozsáhlou rehabilitaci provedenou zákonem č. 119/1990 Sb., o soudních rehabilitacích, jsou v praxi Ministerstva spravedlnosti ještě i dnes takové případy zaznamenávány. Aby bylo možno tyto tzv. staré křivdy efektivně napravit, navrhuje se zakotvit možnost podat stížnost pro porušení zákona ve věcech, v nichž došlo k odsouzení v době nesvobody (lze zvážit i její úpravu v jiném zákoně než trestním řádu). V těchto případech z povahy věci nelze podat kasační stížnost a nelze u nich uplatňovat ani standardní lhůtu pro podání stížnosti pro porušení zákona v trvání 2 let. V podané stížnosti pro porušení zákona proti odsuzujícímu rozsudku ve věci samé bude ministr povinen vymezit důvody, ze kterých má za to, že dané odsouzení bylo neslučitelné se základními principy demokratického právního státu..

40. Zvláštní prostředky k nápravě vad některých rozhodnutí

Nejvyšší státní zástupce bude i nadále oprávněn do tří měsíců od právní moci rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci. Za tím účelem může státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství vyžadovat od nižších státních zastupitelství spisy, dokumenty, materiály a zprávy a provádět проверки. Tomuto přezkumnému oprávnění bude podléhat každé usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání, a to na základě podnětu poškozeného.

Orgán, jemuž byla vrácena věc soudem rozhodujícím v druhém stupni, bude moci požádat o revizní přezkoumání. Takovou žádost bude možné uplatnit při porušení ustanovení zákona o vrácení věci k novému projednání a rozhodnutí, a to proti

- rozhodnutí soudu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření,
- rozhodnutí o zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí.

O tomto revizním přezkoumání bude bez jednání rozhodovat Nejvyšší soud (příp. vrchní soud, jde-li o rozhodnutí krajského soudu jako soudu odvolacího), který rozhodne jen o potvrzení takového rozhodnutí, nebo o jeho zrušení a přikázání soudu, který takové rozhodnutí učinil, aby ve věci sám po doplnění dokazování rozhodl. Rozhodnutí, kterým rozhodnutí potvrdí, nebude třeba zpravidla vůbec odůvodňovat, pokud je zruší, bude obsahovat jen velmi stručné odůvodnění, a to i jen poukazem na důvody uvedené v žádosti o revizi. Podrobnější odůvodnění bude moci Nejvyšší soud využít např. z důvodů usměrnění judikatury.

Bude zachováno zvláštní oprávnění nejvyššího státního zástupce k zrušení nezákonných usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci, které se v praxi osvědčuje (v souladu s předpokládanou změnou vyplývající ze zavedení subsidiární žaloby bude upraven obligatorní přezkum v případech zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání na základě podnětu poškozeného). V případě, že dojde k zrušení usnesení o postoupení věci jinému orgánu, oznámí takové rozhodnutí nejvyšší státní zástupce orgánu, kterému byla věc takovým zrušeným usnesením postoupena.

Nově se navrhuje upravit žádost orgánu, jemuž byla vrácena věc, o revizní přezkoumání, kterou bude možno uplatnit při porušení ustanovení zákona o vrácení věci proti rozhodnutí soudu o vrácení věci státnímu zástupci k došetření a rozhodnutí o zrušení napadeného rozhodnutí a vrácení věci soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí. Taková žádost bude muset být podrobně odůvodněna, a to i poukazem na porušení konkrétního ustanovení zákona.

Po novele trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb. bylo velmi výrazně omezeno kasační rozhodování odvolacích soudů, které však nikoli všechny odvolací soudy začaly ve stejném rozsahu uplatňovat, a proto je třeba usměrnit judikaturu v této mimořádně závažné otázce trestního řízení z hlediska, v kterých případech je třeba uplatnit apelační postup a v kterých kasační postup, a tím sjednotit rozhodování odvolacích soudů. Postup navazující na žádost o revizní přezkoumání, jímž je podle návrhu jen revizní přezkoumání na podkladě spisu v neveřejném zasedání, bude čelit průtahům, které vznikají často i opakovaným nedůvodným vrácením věci do předchozího stadia řízení. Uvedené vyplývá i z judikatury Nejvyššího soudu ohledně podávaných stížností pro porušení zákona, kde se však Nejvyšší soud vzhledem k zrušení § 272 trestního řádu, který upravoval možnost zrušení rozhodnutí při porušení zákona jinak než v neprospěch obviněného, Ústavním soudem, omezuje jen na akademické výroky (bez možnosti zrušení nezákonného rozhodnutí), jež však jsou, jak o tom svědčí přetrvávající praxe některých odvolacích soudů nebo i jednotlivých senátů těchto odvolacích soudů, pro sjednocení judikatury odvolacích soudů nedostatečné.

41. Zvláštní způsoby řízení a odklony

A. Zvláštní způsoby řízení budou následující:

- řízení proti mladistvým,
- řízení o dohodě o vině a trestu,
- řízení o soukromé žalobě,
- řízení o subsidiární žalobě,
- řízení proti uprchlému,
- řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Řízení proti mladistvým bude i nadále upravovat zvláštní zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Nově bude upraveno jako zvláštní způsob řízení i řízení o dohodě o vině a trestu, jehož podstatou bude prohlášení viny obviněným a následné sjednání dohody o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem za účasti obhájce a ve vymezených případech též poškozeného a schválení takové dohody soudem ve veřejném zasedání.

Pro trestné činy pomluvy, porušení povinnosti při správě cizího majetku z nedbalosti, poškozování spotřebitele, porušení práv k ochranné známce a jiným označením, porušení chráněných průmyslových práv a případně též dalších trestných činů bude přicházet v úvahu podání soukromé žaloby poškozeným. Pro účely jejího podání bude poškozený oprávněn nahlížet do spisů, opatřovat si příslušné podklady a materiály a v rozsahu nezbytném k jejímu podání požadovat prostřednictvím státního zástupce provedení jednotlivých úkonů od policejního orgánu. Je-li soukromých žalobců více, vystupují v řízení samostatně, zpětvzetí soukromé žaloby se netýká ostatních soukromých žalobců. Podal-li již některý ze soukromých žalobců žalobu, ostatní soukromí žalobci mohou do řízení o ní přistoupit; v takovém případě vystupují jako soukromí žalobci. Trestní řád bude výslovně upravovat postup v případech, kdy vyjde

v průběhu řízení najevo, že skutek, pro který podal obžalobu státní zástupce, má být posouzen jako trestný čin, ve vztahu k němuž přichází v úvahu podání soukromé žaloby.

Soukromou žalobu může poškozený výslovným prohlášením vzít zpět až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Byla-li soukromá žaloba vzata zpět, nemůže ji poškozený podat znovu, to nevyklučuje právo státního zástupce podat v takové věci obžalobu, shledá-li veřejný zájem.

Nedostaví-li se poškozený, který byl řádně obeslán, k hlavnímu líčení (osobně nebo zastoupen zmocněncem) bez řádné omluvy, má se za to, že soukromou žalobu bere zpět. Soud v takovém případě zastaví trestní stíhání. O tom je třeba poškozeného poučit.

O podání soukromé žaloby soud vyrozumí státního zástupce. Ten je oprávněn, shledá-li, že je zasažen i veřejný zájem, ve věci podat obžalobu. Řízení se pak koná o obžalobě státního zástupce i o soukromé žalobě.

V přípravném řízení může státní zástupce převzít věc a vykonávat v ní svou působnost, jako kdyby nešlo o trestný čin vázaný na soukromou žalobu. V takovém případě může být soukromá žaloba podána jediné za podmínky, že státní zástupce zastaví trestní stíhání; o tom je třeba poškozeného, který může podat soukromou žalobu, poučit.

Poškozený bude moci v případech, kdy státní zástupce pravomocně odložil věc z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání nebo v případech, kdy bylo zastaveno trestní stíhání ze stejného důvodu - v tomto případě za podmínky, že nedošlo ke zrušení rozhodnutí o zastavení trestního stíhání na základě podnětu poškozeného v rámci přezkoumání usnesení o zastavení trestního stíhání nejvyšším státním zástupcem - podat ve lhůtě 15 dnů od právní moci usnesení o odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání nebo od vyrozumění o odložení podnětu nejvyšším státním zástupcem subsidiární žalobu. Pro účely jejího podání bude poškozený oprávněn nahlížet do spisů, opatřovat si příslušné podklady a materiály. Doloží-li, že je nemajetný (a že právní zastoupení potřebuje též pro účely řádného zastupování soukromé žaloby z důvodu mimořádné složitosti věci nebo pro účely uplatnění svého nároku na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení nebo přiměřeného morálního zadostiučinění), může takový poškozený požádat o ustanovení zmocněnce.

Po podání subsidiární žaloby dojde k jejímu přezkoumání soudem; na subsidiární žalobu se budou vztahovat ustanovení o předběžném projednání či přezkoumání obžaloby podané státním zástupcem. Soud však bude moci subsidiární žalobu navíc zamítnout i z důvodu, že neskýtá dostatečný podklad pro projednání věci před soudem, nebo odmítnout z toho důvodu, že řízení je třeba doplnit. Proti těmto rozhodnutím může poškozený podat stížnost, která má odkladný účinek.

V případě, že soud přezkoumávající subsidiární žalobu shledá, že věc je třeba doplnit, bude moci subsidiární žalobce prostřednictvím státního zástupce požádat policejní orgán o provedení příslušných úkonů, neprovede-li požadované doplnění sám. Státní zástupce může takovou věc k žádosti poškozeného převzít a provést požadovaná doplnění, v dalším se postupuje podle ustanovení o obžalobě. Nepřevezme-li státní zástupce věc a věc bude doplněna z iniciativy subsidiárního žalobce, popř. za součinnosti policejního orgánu, může subsidiární žalobce podat novou žalobu. O té již soud rozhodne s konečnou platností, další doplňování je nepřijatelné.

Má-li soud za to, že subsidiární žaloba skýtá dostatečný podklad k projednání, nařídí předseda senátu hlavní líčení. V dalším se postupuje podle ustanovení o soukromé žalobě; o nařízení hlavního líčení předseda senátu vyrozumí státního zástupce jen za podmínky, že nejpozději do termínu prvního hlavního líčení věc převezme k dalšímu zastupování. V takovém případě se dále postupuje podle ustanovení o obžalobě.

Bude zváženo vymezení i dalších důvodů, kdy by poškozený byl oprávněn podat subsidiární žalobu.

Řízení proti uprchlému a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu, která byla potřebným způsobem upravena novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., budou převzata bez zásadních změn.

Řízení proti mladistvým bude i nadále upravovat zvláštní zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který bude v návaznosti na rekodifikaci trestního řádu a na vyhodnocení jeho účinnosti v potřebném rozsahu novelizován.

Na základě zahraničních zkušeností (srov. např. polský trestní řád – čl. 387 a násl., slovenský trestní řád č. 301/2005 Z. z., anebo neuzákoněnou praxi soudů ve SRN) bude nový trestní řád upravovat nový **instit ut dohody o vině a trestu trestním řádu**. Tento institut nelze srovnávat s klasickým angloamerickým dohodovacím řízením o vině a trestu, inspiruje se jen některými jeho prvky. Cílem je zrychlení trestního řízení, zajištění skutečně pružného a efektivního modelu řízení, který bude respektovat práva obviněného a bude obsahovat záruky zabránění zneužití tohoto institutu, a dále výhoda pro oběti trestných činů (poškozené), které budou chráněny před sekundární viktimizací, neboť nebudou muset svědčit opakovaně v řízení před soudem.

Na rozdíl od slovenské právní úpravy, která úpravu tohoto institutu rozděluje na dvě relativně samostatné části – postup při sjednávání dohody v rámci přípravného řízení (§ 232 a § 233 zák. č. 301/2005 Z. z.) a schválení dohody o vině a trestu soudem ve zvláštním způsobu řízení (§ 331 a násl. zák. č. 301/2005 Z. z.), budou obě fáze spojeny do jednoho řízení, tj. všechny výjimky ze standardního průběhu procesu, ať už v přípravném řízení, nebo v řízení před soudem, budou upraveny v rámci zvláštního řízení o dohodě o vině a trestu, které bude zahrnovat jak sjednání dohody o vině a trestu, tak i schválení takové dohody soudem.

Podstatou tohoto zvláštního způsobu řízení bude možnost státního zástupce sjednat s obviněným za účasti jeho obhájce dohodu o vině a trestu, kterou následně schválí soud ve veřejném zasedání. Tato úprava umožní zjednodušený postup v případech, kdy obviněný prohlásí, že se cítí být vinen skutkem, pro který je stíhán, přičemž dosud provedené důkazy a další výsledky přípravného řízení nasvědčují pravdivosti jeho prohlášení, a sjedná za účasti obhájce se státním zástupcem dohodu ohledně trestu, příp. ochranného opatření, a ohledně rozsahu a způsobu náhrady škody či vydání bezdůvodného obohacení (přiznání morálního zadostiučinění). Sjednávání dohody o vině a trestu bude oprávněn se účastnit i poškozený, který má ze zákona nárok na náhradu škody či vydání bezdůvodného obohacení (morálního zadostiučinění) a tento nárok uplatňuje. Státní zástupce následně podá soudu návrh na schválení sjednané dohody o vině a trestu.

Soud bude moci rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, přiměřenosti trestu, ochranném opatření a nároku na náhradu škody (vydání bezdůvodného obohacení či přiznání morálního zadostiučinění) pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu, nicméně není dohodou o vině a trestu zcela vázán, může ji odmítnout schválit ze závažných procesních důvodů (zejména neměl-li obviněný při sjednávání dohody obhájce) nebo ji neschválit z důvodu její zjevné nepřiměřenosti nebo nesprávnosti.

Předpokládá se, že dohodu o vině a trestu bude možné sjednat také v rámci předběžného projednání obžaloby nebo v hlavním líčení konaném o obžalobě.

Konečná podoba tohoto institutu bude upravena v návaznosti na výsledky projednávání novely trestního řádu, která je aktuálně projednávána v pracovních orgánech Legislativní rady vlády a obsahuje úpravu tohoto institutu.

Zákon bude jako zvláštní způsob řízení nově upravovat i **řízení o soukromé žalobě**. Tento zvláštní způsob řízení bude možné konat jen o vybraných trestných činech, kde veřejný zájem na stíhání do značné míry ustupuje zájmu soukromému. Proto se přenechává především iniciativě soukromého žalobce, aby přímo soukromou žalobou inicioval konání trestního řízení před soudem. Návrh vychází jak z pozitivních zkušeností s úpravami v trestním řádu rakouském z roku 1873 a uherském z roku 1896, tak i z poznatků zahraničních právních úprav. Jakkoli se zdůrazňuje právo soukromého žalobce iniciovat řízení před soudem (včetně možného práva žádat o součinnost policejní orgán pro účely podání takové žaloby; tato součinnost však bude vázána pouze na jednotlivé úkony, aby se zamezilo tomu, že by si soukromý žalobce opatroval podklady pro soukromou žalobu fakticky stejnými prostředky, jako kdyby mělo probíhat řízení o obžalobě podané státním zástupcem), stále se ponechává poměrně široký prostor pro státního zástupce, aby věc převzal a působil v ní sám (pak by – za předpokladu, že k takovému převzetí dojde v přípravném řízení – se oprávnění podat soukromou žalobu uplatnila jen za předpokladu, že státní zástupce zastaví trestní stíhání).

Zároveň se navrhuje upravit proceduru týkající se kontroly nestíhání (někdy se zúžené označuje jako kontrola oportunity nebo diskreční pravomoci státního zástupce). Z možných řešení, která přicházejí v úvahu (např. na podkladě zkušeností ze SRN či Polska), byla uplatněna poměrně jednoduchá úprava vycházející z toho, že se kontrola nestíhání bude vztahovat zejména na případy výkonu diskreční pravomoci v rámci postupu před zahájením trestního stíhání a dále na případy, jež z pestré palety věcí, v nichž dochází k meritornímu skončení věci v přípravném řízení, představují ty nejzávažnější, a to věci, v nichž bylo zastaveno trestní stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu, přičemž není vyloučeno, že budou vymezeny i další případy, kdy bude možné subsidiární žalobu podat.

Je jistě nezpochybnitelným faktem, že zastavení trestního stíhání nebo postoupení věci představuje závažný zásah do standardního průběhu projednání věci. Věc je ukončena před podáním obžaloby, poškozený sice může podat proti příslušným usnesením stížnost, o ní ale rozhoduje nejbližší vyšší státní zastupitelství a nikoli soud. Dále se uplatňuje institut mimořádného přezkoumání těchto věcí ze strany nejvyššího státního zástupce (§ 174a platného trestního řádu). Je tedy zřejmé, že v naprosté většině zatím převažují jen interní mechanismy kontroly těchto rozhodnutí majících zásadní dopad na další průběh trestního řízení. Připomenout je nutné i další mechanismy kontroly (ale rovněž interní), jež se mohou týkat i věcí, v nichž nebylo zahájeno trestní stíhání (nebo usnesení o zahájení trestního stíhání bylo v řízení o stížnosti nebo z vlastního podnětu v rámci dozoru státním zástupcem jako nezákonné nebo neodůvodněné zrušeno), totiž dohled v soustavě státního zastupitelství a kontrolu skončené věci podle § 12 odst. 3 zákona o státním zastupitelství. V obou případech se ale jedná o neprocesní mechanismy kontroly, jež se uplatňují v soustavě státního zastupitelství.

V případě odklonů je situace přece jen do značné míry odlišná – státní zástupce při jejich uplatnění výrazně zohledňuje i zájem poškozeného, zároveň se tu v široké míře uplatňují principy vlastní tzv. restorativní justici.

Nejde-li o případy odklonů a zavádí-li se současně formální důkazní břemeno státního zástupce v řízení před soudem (což ve svém důsledku značně ovlivní rozhodování státního zástupce, v kterých případech podá obžalobu a v kterých případech vydá jiné rozhodnutí, jímž přípravné řízení končí), je na místě uvažovat alespoň v omezeném rozsahu o uplatnění vnějších kontrolních mechanismů týkajících se těch nejzávažnějších druhů rozhodnutí, která znamenají zpravidla nevratný zásah do dalšího průběhu řízení a jsou významná z hlediska zájmů poškozeného, který v těchto případech nedosáhne ani satisfakce vůči údajnému pachateli trestného činu, ani kompenzace svých nároků na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení či – ve vymezeném rozsahu – i na morální zadostiučinění. Tyto vnější kontrolní mechanismy ovšem mohou být uplatněny jen v omezeném rozsahu.

V každém případě by se měly tyto vnější kontrolní mechanismy týkat realizace diskreční pravomoci státního zástupce podle § 159a odst. 4 tr. ř., ve znění doprovodné novely trestního řádu k návrhu trestního zákoníku, i podle § 172 odst. 2 písm. c) tr. ř., rovněž ve znění citovaného návrhu novely. V případě důvodů zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. a), b) či c) platného tr. ř. je situace podstatně odlišná – konstatuje se, že stíhaný skutek se buď nestal, nebo není trestným činem a není důvod ani k postoupení věci jako přestupku, jiného správního deliktu či kárného nebo kázeňského provinění, či se zdůrazňuje fakt, že nebylo prokázáno, že skutek spáchal obviněný. Má-li být na státního zástupce přeneseno formální důkazní břemeno v řízení před soudem, lze jen obtížně uplatnit jiný než interní přezkum, např. tedy přezkum soudní. Rozhodnutí státního zástupce by muselo být přezkoumáváno soudem, který by udílel státnímu zástupci, nositeli obžalovacího monopolu (s výjimkami týkajícími se v omezeném rozsahu jednak subsidiární žaloby, jednak soukromé žaloby, a dále stíhání na návrh) a formálního důkazního břemene v řízení před soudem, pokyny k dalšímu objasnění věci, k právní kvalifikaci, případně k tomu, že není správný závěr, že na určitou osobu by neměla být obžaloba podána a že je naopak na místě ji podat. Pokud by byla takové ingerence do výsledků přípravného řízení ze strany soudu připuštěna, jednalo by se o závažný zásah do zásady obžalovací (tímto nedostatkem trpí právě většinou systémy zakotvující institut vyšetřujícího soudce). Stejný závěr se ovšem týká i dalších případů zastavení trestního stíhání v § 172 odst. 1 platného tr. ř. (nepřípustnost trestního stíhání závisí většinou na řešení právních otázek, totéž se týká i nepřičetnosti obviněného, jakož i zániku trestnosti činu) a obdobně i důvodů zastavení podle § 172 odst. 2 písm. a) či b) platného tr. ř., kde se většinou jedná o zhodnocení předchozího postihu či postihu, který podle očekávání obviněnému hrozí, ani zde není tedy na místě širší ingerenci soudu připustit. V případě zastavovacích důvodů podle § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) platného tr. ř. nicméně některé zahraniční právní úpravy v omezené míře subsidiární žalobu připouštějí, proto nelze vyloučit rozšíření možnosti podat subsidiární žalobu i na tyto případy, bude-li to shledáno důvodným.

V případě postoupení věci podle stávajícího ustanovení § 171 platného tr. ř. je rovněž nesporným faktem, že výrok o postoupení věci v sobě zahrnuje závěr, že skutek, pro který se trestní stíhání vedlo, by mohl být (nikoli nutně být musí) příslušným orgánem posouzen jako přestupek, jiný správní delikt, kárné nebo kázeňské provinění, jde tedy v převážné míře o závěr právní. Ani zde by tedy neměla být ingerence soudu (který by např. ukládal státnímu zástupci, že po právní stránce nejde o přestupek, jiný správní delikt, atd., ale naopak o trestný čin, takže by měla být podána obžaloba) uplatněna.

Ve všech těchto případech by měl v zásadě postačovat výše uváděný interní přezkum.

Vzhledem k tomu, že i poškozený musí všemi dostupnými prostředky usilovat o hájení svého práva na satisfakci vůči pachateli trestného činu, včetně práva na náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení, popř. na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, je na místě stanovit podmínku, aby před podáním subsidiární žaloby po vydání usnesení o zastavení trestního stíhání z důvodu nedostatku veřejného zájmu na stíhání učinil poškozený vždy podnět směřující k přezkoumání věci nejvyšším státním zástupcem v rámci jeho zvláštní kasační pravomoci podle stávajícího ustanovení § 174a platného tr. ř. (přezkum bude v těchto případech obligatorní) a tento podnět byl nejvyšším státním zástupcem jako nedůvodný odložen.

Pokud jde o odložení věci (či její odevzdání), zde by se rovněž měla ingerence soudu do tohoto stadia přípravného řízení na základě subsidiární žaloby omezit výlučně na odložení věci z důvodu nedostatku veřejného zájmu. Umožnění přezkoumání všech případů odložení věci (jejího odevzdání) soudem na základě zmiňované subsidiární žaloby by představovalo i v zahraničních trestních řádech naprosto unikátní úpravu, kdy by soud byl nucen zabývat se postupy předcházejícími zahájení trestního stíhání, tj. z velmi raného stadia trestního procesu,

příčemž takový přezkum postupu státního zástupce či policejního orgánu by byl nepochybně značně formální.

Nenavrhuje se zvolit žádnou formu předchozího souhlasu soudu k určitému rozhodnutí či opatření, protože takové pojetí nutně vede k formalismu. Argumentovat německou úpravou se pokládá za nepřipadné vzhledem k tomu, že prakticky všechny případy, kdy se uplatňuje naznačená ingerence soudu, představují jen rozvedení naší úpravy v § 172 odst. 2 písm. c) platného tr. ř., soud není většinou oprávněn zasahovat do rozhodnutí státního zástupce, že nepodá obžalobu, není-li dostatek závěrů pro takový postup. Úprava v Polské republice představuje řešení nejen poměrně komplikované, ale i velmi nákladné. Stejně tak nelze hledat řešení v tom, že by státní zástupce musel k žádosti poškozeného odůvodnit své rozhodnutí, neboť taková úprava existuje již dnes - poškozený má možnost – ovšem v rámci interní kontroly – požadovat instanční přezkoumání, kromě toho se uplatní i neprocesní mechanismy dohledu a kontroly skončené věci.

Za velmi vážný argument směřující proti zcela obecné soudní kontrole zastavení trestního stíhání, postoupení věci jinému orgánu či odložení nebo odevzdání věci, je nutné považovat skutečnost, že takový přístup by vyvolal výrazné zvýšení nákladů na výkon trestního soudnictví. Jak prokázala již analýza zpracovaná po přijetí novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., úhrnný počet případů zastavení trestního stíhání, postoupení a odložení či odevzdání věci (bez započtení odklonů, což je dalších cca 9 000 věcí ročně) přesahuje 10 000 ročně. Takové řešení by bylo tedy doprovázeno značným nárůstem nákladů na realizaci výkonu trestní spravedlnosti.

Pokud jde o samotný procesní postup, který by bylo možné uplatnit ve vztahu k omezenému okruhu případů, v nichž se navrhuje zavedení vnější (soudní) kontroly, ten vychází ze zahraničních i historických zkušeností. Navrhuje se poměrně jednoduché a zároveň univerzální řešení shodné pro všechny případy, v nichž by se uvedená soudní kontrola na základě subsidiární žaloby uplatnila.

Další zvláštní způsoby řízení, a to řízení proti uprchlému a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu, se navrhuje převzít z platné právní úpravy, která se osvědčuje a která bude jen přizpůsobena z hlediska návaznosti jednotlivých institutů trestního řízení.

B. Řízení o odklonech nebude upraveno v rámci zvláštních způsobů řízení, ale bude upraveno ve zvláštní hlavě zvláštní části trestního řádu.

Návrh bude upravovat tyto typy odklonů:

- a) řízení o podmíněném zastavení trestního řízení,**
- b) řízení o podmíněném zastavení trestního řízení s dohledem,**
- c) řízení o narovnání.**

Podmíněné zastavení trestního stíhání se v podstatě osvědčilo, a proto bude pokud jde o podmínky použití tohoto odklonu převzato v zásadě beze změny.

U podmíněného zastavení trestního stíhání s dohledem bude prodloužena horní hranice zkušební doby na tři roky za současného dohledu probačního úředníka, který bude vykonáván podle stávající úpravy.

Narovnání se bude vztahovat na konkrétně vymezené trestné činy, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž budou od sebe odděleny výroky o schválení narovnání a o zastavení trestního stíhání, tak aby mohla být rozšířena škála opatření, které bude moci obviněný použít k odčinění újmy poškozeného a k zajištění obecně prospěšných účelů (složení peněžní částky určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům nebo na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, závazek odpracování určitého počtu hodin prací ve prospěch obcí, státních

nebo jiných obecně prospěšných institucí, vzdání se řídičského oprávnění na určitou dobu apod.).

Dále bude rozšířena škála přiměřených omezení a povinností, jež bude možné v rámci odklonů uložit.

Řízení o odstoupení od trestního stíhání mladistvého bude i nadále předmětem úpravy ve zvláštním zákoně - zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.

Odklony (podmíněné zastavení trestního řízení, podmíněné zastavení trestního řízení s dohledem a narovnání) budou upraveny ve zvláštní hlavě V, neboť jde o zvláštní postupy, které směřují ke zvláštním typům rozhodnutí v rámci běžného postupu řízení, neboť se uplatňují ve všech stádiích nalézacího řízení, a to za stanovených podmínek i v prověřování před zahájením trestního stíhání (podle platného trestního řádu jako podmíněné odložení podání návrhu na potrestání). Jejich zvláštností také je, že se při nich uplatňují i neprocesní postupy, zejména mediace prováděná Probační a mediační službou.

Úprava odklonů bude v zásadě převzata z platné právní úpravy, přičemž však bude doplněna o podmíněné zastavení trestního řízení s dohledem probačního úředníka. Tento zvláštní druh odklonu vznikne spojením podmíněného zastavení trestního řízení, avšak s prodloužením horní hranice zkušební doby na tři roky, a dohledu probačního úředníka, který bude vykonáván za stejných podmínek jako je tomu u dohledu v ostatních případech.

U narovnání bude upraven výčet trestných činů, které mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným, přičemž vyloučeny budou případy, kdy poškozeným je stát nebo územně samosprávný celek. Výroky o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání budou odděleny tak, aby obviněný mohl v mezidobí splnit vše, k čemu se zavázal. Tento nový způsob rozhodování bude mít význam jak z hlediska odčinění újmy způsobené poškozenému, tak i z hlediska závazků směřujících k obecně prospěšným účelům. Závazky směřující k obecně prospěšným účelům budou moci mít různorodou povahu – může jít o zaplacení peněžité částky, provedení různých prací nebo o jiné podstatné omezení odpovídající povaze spáchaného trestného činu (např. vzdání se řídičského oprávnění nebo zbrojního průkazu na určitou dobu apod.).

Po vzoru zahraničních úprav (srov. zejména rakouskou úpravu provedenou zákonem č. 55 BGBl z 9. dubna 1999; srov. i § 90a a § 90b rakouského trestního řádu) bude v rámci odklonů možné ukládat širší škálu přiměřených omezení a povinností než podle platné úpravy (např. absolvovat probační program, nenavštěvovat určité akce nebo zařízení, nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání trestné činnosti, opustit obydlí, kde došlo ke spáchání trestné činnosti, neměnit bez předchozího oznámení bezdůvodně své zaměstnání, neměnit bez předchozího oznámení své bydliště apod.). Splnění těchto přiměřených omezení a povinností bude možné vzhledem k novému způsobu rozhodování kontrolovat i u narovnání.

42. Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech

Mezinárodní justiční spolupráce (dříve právní styk s cizinou) bude upravena v samostatném zákoně o mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech.

Príslušná část stávajícího trestního řádu věnovaná právnímu styku s cizinou (nově mezinárodní justiční spolupráci) vychází z principu, že právní pomoc si navzájem poskytují jednotlivé státy, a to i v rámci Evropské unie. V souladu s mezinárodními smlouvami o právní pomoci v širším smyslu slova je třeba do zákona promítnout vnitrostátní postup při plnění závazků z těchto smluv. Rozšiřující se mezinárodní spolupráce v této oblasti zejména v rámci Evropské unie si vynucuje opakované doplňování příslušné části trestního řádu (naposledy se

tak stalo novelou č. 345/2007 Sb.), a proto se jeví do budoucna vhodnější úprava v samostatném zákoně, který bude upravovat mezinárodní justiční spolupráci v trestních věcech. Příslušná část trestního řádu byla doposud zaměřena především na spolupráci a vzájemnou právní pomoc mezi jednotlivými státy, ale do budoucna budou zřejmě stále více převažovat prvky mezinárodní justiční spolupráce, které se orientují na právní pomoc i ve vztahu k mezinárodním institucím, a to jak permanentním (např. Mezinárodní trestní soud), tak ustanoveným ad hoc (např. mezinárodní tribunály pro bývalou Jugoslávii nebo pro Rwandu, které byly zřízeny rezolucemi Rady bezpečnosti Organizace spojených národů na základě kapitoly VII Charty Organizace spojených národů).

Návrh věcného záměru vychází z toho, že bude v samostatném zákoně provedena zvláštní úprava pro řízení v trestních věcech, které je natolik specifické zejména s ohledem na formálnost trestního řízení, práva obviněného, uplatňování obhajoby, požadavek zahájení a vedení trestního řízení, resp. trestního stíhání apod., že předpisy platné pro mezinárodní justiční spolupráci např. v občanskoprávních věcech jsou v podstatě nepoužitelné, a to ani podpůrně. Proto bylo v průběhu legislativního procesu upuštěno od zvažované alternativy úpravy mezinárodní justiční spolupráce ve zvláštním zákoně vztahujícím se jak k trestnímu, tak i k občanskému soudnímu řízení, která by naproti tomu umožnila vymezit určité společné zásady a postupy pro mezinárodní justiční spolupráci pro všechny typy procesu, a v dalších částech zákona by byly upraveny jen odlišnosti pro jednotlivé druhy řízení, např. v trestních věcech, v občanskoprávních věcech atd. Podle provedené analýzy je totiž norem, které by byly společné pro mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních i občanskoprávních, jen minimální počet, přičemž i tato ustanovení a společné zásady jsou aplikovány v těchto právních odvětvích různě a různě se i do budoucna vyvíjejí, a to zejména v souvislosti s recentním vývojem III. pilíře Evropské unie, kdy vzájemné uznávání a výkon je v trestních věcech prosazován bez dostatečného sblížení hmotného práva (to vede např. k postupné erozi možnosti odepřít spolupráci z důvodu ochrany veřejného pořádku), zatímco v civilních věcech je předpokladem vzájemného uznávání a výkonu dostatečná aproximace hmotného práva. Dále je třeba poukázat i na to, že novelou trestního řádu č. 539/2004 Sb. byla odstraněna přiměřená aplikovatelnost zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním na dožádání v trestních věcech, která se v praxi neosvědčila. Uvedená společná úprava by také byla podstatně náročnější, a to jak z hlediska její přípravy, legislativního procesu, ale i aplikace, kdy by orgány činné v trestním řízení musely zvažovat použití obecné a zvláštní úpravy ve vzájemné souvislosti.

Navržené řešení spočívající v provedení úpravy mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech ve zvláštním zákoně vychází nejen ze zkušeností ostatních států, v nichž je taková úprava běžná (např. Spolková republika Německo, Rakousko atd.), ale také z potřeb aplikační praxe, které ukazují, že při mezinárodní justiční spolupráci je nezbytný do značné míry odlišný přístup, než který je běžný v čistě vnitrostátním řízení. Při dožádání do i z ciziny, jakož i v rámci dalších typů mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech, mají významnou, v některých případech rozhodující, úlohu ústřední justiční orgány a další orgány, které nejsou stricto sensu orgány činnými v trestním řízení (jde zejména o Ministerstvo spravedlnosti, zapojeno je i Ministerstvo zahraničních věcí a zastupitelské úřady). Řízení před těmito orgány pak již nemá povahu trestního řízení, ale jde o řízení do značné míry sui generis, v němž je vzhledem k vlivu na zahraniční vztahy České republiky zapotřebí vyšší míra flexibility a operativnosti, jakož i vyšší míra uvážení při styku s orgány cizích států a ohled na vnitrostátní právní úpravy a specifické vztahy s jednotlivými cizími státy. I při vyřizování žádostí cizích států o právní pomoc však české justiční orgány neprovádějí v České republice trestní řízení – i zde jde o řízení sui generis, na které nelze zcela aplikovat ustanovení o trestním řízení. Soudy vyšších stupňů by ke zvláštnímu zákonu vytvářely rovněž

samostatnou judikaturu, což by usnadnilo vyvarovat se nepřiměřených analogií s vnitrostátním řízením.

Z hlediska věcného řešení mezinárodní justiční spolupráce bude možné vycházet z úpravy v hlavě XXV. trestního řádu, ve znění posledních novel, jež se výrazněji dané tematiky dotkly (č. 539/2004 Sb., č. 253/2006 Sb. a č. 345/2007 Sb.), která bude upravena s ohledem na potřeby praxe a na evropské předpisy, které nabudou v mezidobí účinnosti.

43. Vykonávací řízení

Výkon rozhodnutí bude i nadále v působnosti soudu, s výjimkou některých rozhodnutí státního zástupce nebo policejního orgánu, kterými se ukládá určitá povinnost nebo omezení. Výkon těchto rozhodnutí bude zajišťovat orgán, který rozhodnutí v prvním stupni učinil.

Bude přezkoumána stávající úprava dnes obsažená v zákoně č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů, přičemž procesní ustanovení budou přenesena do trestního řádu a ustanovení týkající se vyhledávání a správy majetku po rozhodnutí o zajištění budou ponechána v samostatném zákoně.

Obsahem právní úpravy vykonávacího řízení bude postup při výkonu jednotlivých druhů trestů a ochranných opatření. Vedle úprav vyvolaných změnou kompetencí některých subjektů, jež se na výkonu některých trestů podílejí (zejména orgánů veřejné správy), bude oproti stávající úpravě vykonávacího řízení doplněn postup při výkonu trestů, které se buď nově navrhují v trestním zákoníku (např. trest domácího vězení) nebo které již platný trestní zákon zná, avšak jejich výkon dosud upravovaly podzákoné právní předpisy, anebo v zásadě nebyly upraveny vůbec (např. tresty ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti). Obdobně bude postupováno při úpravě nového ochranného opatření zabezpečovací detence.

V řízení před soudem bude rozhodnutí senátu či samosoudce zásadně vykonávat nebo jeho výkon zařizovat vyšší soudní úředník, a to s výjimkou zásadních rozhodnutí stanovených trestním řádem, která bude činit soudce - např. rozhodnutí o upuštění od výkonu trestu nebo jeho zbytku, podmíněném propuštění z výkonu trestu, změně výkonu trestu, propuštění z ochranného léčení, z ochranné výchovy a ze zabezpečovací detence nebo o upuštění od výkonu těchto ochranných opatření. Vyšší soudní úředník bude povinen předložit věc předsedovi senátu (samosoudci), pokud by se jednalo o věc mimořádně právně nebo skutkově složitou, současně bude předseda senátu (samosoudce) oprávněn rozhodnout o odnětí věci vyššímu soudnímu úředníkovi s tím, že jeho rozhodnutí bude konečné.

Proti rozhodnutí vyššího soudního úředníka bude možné podat stížnost, o které by nově rozhodoval předseda senátu nebo samosoudce soudu, u něhož vyšší soudní úředník působí.

Opatření nutná k výkonu trestů a ochranných opatření a k vymáhání nákladů trestního řízení bude činit, nebude-li stanoveno jinak, vyšší soudní úředník soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni.

Obdobně se předpokládá posílení pravomocí vyšších úředníků státního zastupitelství, případně asistentů (srov. zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů).

Úprava příslušnosti ve vykonávacím řízení bude směřovat ke snížení stávajícího zatížení soudců, a to především od administrativních činností spojených s rozhodovacími procesy a od rozhodování v méně odborně náročných věcech. Působnost vyšších soudních

úředníků je z tohoto hlediska potřebné rozšířit, což je možné typicky právě ve vykonávacím řízení. Na základě koncepce reformy justice (srov. Koncepce reformy justice v letech 2008 – 2010) se pro následující roky nepočítá s dalším navyšováním stávajícího počtu soudců, plánuje se však navýšení počtu odborného aparátu soudů, především vyšších soudních úředníků, pro které bude nově vytvořen systém dlouhodobého vzdělávání, v rámci něhož by měli absolvovat vysokoškolské vzdělání ve formě denního nebo kombinovaného studia. Obdobně je tomu i u státních zastupitelství.

Postup při výkonu jednotlivých druhů trestů a ochranných opatření bude dále doplněn především o postup při výkonu nových trestů a ochranných opatření (trest domácího vězení a ochranné opatření zabezpečovací detence), a také o právní úpravu výkonu trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání a trestu ztráty vojenské hodnosti. Podstatou výkonu trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání a trestu ztráty vojenské hodnosti je předání informace soudem o uložení takového trestu příslušnému orgánu, do jehož působnosti patří provedení potřebných opatření vyplývajících z uloženého trestu.

Návrh také předpokládá převzetí úpravy zahlazení odsouzení a některých úkonů souvisících s udělením milosti a použití amnestie, a to v podstatě beze změny, neboť platná úprava se v zásadě osvědčuje.

44. Přechodná a zrušovací ustanovení

Příslušnost k řízení ve věcech, v nichž byla podána obžaloba nebo návrh na potrestání před účinností tohoto zákona, se posoudí podle dosud platných předpisů; to neplatí pro další řízení v takové věci, jestliže ji soud za účinnosti tohoto zákona pravomocně vrátil státnímu zástupci k došetření nebo jestliže soud pravomocně odmítl návrh na potrestání podle dosavadní právní úpravy.

Na řízení o trestném činu ve věcech, v nichž byl soudu doručen návrh na potrestání před dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se užije předpisů platných před tímto dnem.

Ve věcech, v nichž bylo zahájeno trestní stíhání před účinností tohoto zákona, se přípravné řízení dokončí podle dosud platných předpisů.

Ve věcech, kde vazba započala přede dnem účinnosti tohoto zákona, začnou běžet lhůty, v nichž je třeba rozhodnout o dalším trvání vazby, až ode dne, kdy tento zákon vstoupí v účinnost; tím není dotčeno ustanovení o přípustném trvání vazby. Lhůty pro podání návrhu na rozhodnutí o dalším trvání vazby státním zástupcem v přípravném řízení rovněž začínají běžet nejdříve dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

V souvislosti s novým trestním řádem bude zrušen stávající trestní řád – zákon č. 141/1961 Sb., včetně příslušných zákonů či jejich částí, které jej novelizovaly, a dále příslušné prováděcí předpisy, jež bude zapotřebí nahradit novými prováděcími předpisy na základě zmocnění obsažených v novém trestním řádu.

Změna věcné příslušnosti soudů spočívající ve výrazném zúžení agendy krajských soudů by neměla vést k hromadným přesunům věcí, které v souladu s dosud platnými předpisy byly předloženy s obžalobou soudu. V těchto věcech by měl být činný v zájmu rychlosti a ekonomie řízení i nadále ten soud, který již začal vést řízení.

Pokud bude k datu účinnosti právní úpravy zahájeno trestní stíhání, je jednodušší přípravné řízení dokončit podle dosavadní právní úpravy, neboť dodatečné rozlišování formy, v níž se má nově přípravné řízení vést, by vyvolávalo zbytečné komplikace.

S ohledem na to, že návrh předpokládá odlišný režim rozhodování o dalším trvání vazby, bude třeba zákonem řešit otázku počítání běhu lhůty, v níž se má o dalším trvání vazby rozhodnout ve věcech, kde vazba započala přede dnem, kdy zákon vstoupí v účinnost.

Zrušovací ustanovení budou vycházet ze skutečnosti, že se nejedná o novelizaci stávajícího trestního řádu, ale o jeho nahrazení zcela novým kodexem.

V. Soulad navrhovaného řešení s Ústavou, s mezinárodními smlouvami a právními akty ES/EU

Navržené věcné řešení respektuje ústavní úlohu jednotlivých orgánů činných v trestním řízení i meze zásahů do občanských práv a svobod, jak je stanoví zejména Listina základních práv a svobod. Je rovněž v souladu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.

Do návrhu byly promítnuty i mezinárodní závazky, které pro Českou republiku vyplývají především z mnohostranných i dvoustranných mezinárodních smluv, zejména o právní pomoci, které jsou pro Českou republiku závazné (viz bod III. věcného záměru), a závazky vyplývající z právních aktů Evropské unie.

Návrh věcného záměru v neposlední řadě přihlíží i k doporučením, která byla přijata zejména v rámci Rady Evropy (týkajícím se zjednodušení a zrychlení trestního řízení, požadavků kladených na výkon jednotlivých druhů trestů a ochranných opatření nebo práv jednotlivých subjektů trestního řízení).

Návrh je proto slučitelný s mezinárodními závazky České republiky i s jejími závazky plynoucími z jejího členství v Evropské unii.

VI. Dopad navrhovaného věcného řešení na státní rozpočet a ostatní veřejné rozpočty, sociální dopady, dopady na životní prostředí a na rovnost mužů a žen

Realizace některých navrhovaných změn je spojena na jedné straně s určitou úsporou finančních prostředků vynakládaných ze státního rozpočtu a na druhé straně naopak s požadavkem na dodatečné výdaje. Úsporu lze očekávat v důsledku předpokládaného zrychlení trestního řízení dalším odstraněním duplicitně prováděných úkonů spočívajících zejména v dokazování a v důsledku zkrácení délky vazebního řízení, které se zrychlením trestního řízení souvisí. Snížení nákladů hrazených státem lze očekávat také v důsledku určitého snížení nákladů na účast obhájců u jednotlivých procesních úkonů s ohledem na předpokládané zjednodušení přípravného řízení, které by mělo být celkově rychlejší a efektivnější, a také s ohledem na zavedení institutu dohody o vině a trestu. Výši těchto úspor nelze předem přesněji stanovit.

Dodatečné náklady si naopak vyžádá zejména rozšíření Probační a mediační služby o 70 probačních úředníků tak, aby mohla splnit nové úkoly jak ve stadiu přípravného řízení, tak i v řízení před soudem podle nového trestního řádu. Probační úředníci budou oproti stávající právní úpravě nově kontrolovat plnění předběžných opatření ukládaných v trestním řízení, budou působit při sjednávání dohody o náhradě škody mezi obviněným a poškozeným v řízení o dohodě o vině a trestu a budou plnit i nové kontrolní úkoly v rozšířených odklonech. Předpokládané náklady na zvýšení počtu probačních úředníků o 70 osob zahrnují každoročně náklady na platy, pojistné a příděl do FKSP ve výši 27,46 mil. Kč a věcné výdaje 2,1 mil. Kč. Celkové roční náklady se tak předpokládají ve výši 29,56 mil. Kč. V prvním roce realizace budou věcné výdaje vyšší o 9,94 mil. Kč potřebných na vybavení pracoviště. Ministerstvo spravedlnosti bude usilovat, aby zajistilo příslušný počet funkčních míst Probační a mediační služby restrukturalizací v rámci resortu justice tak, aby nebylo zapotřebí

žadat o další finanční prostředky na navýšení počtu funkčních míst nad rámec jejich stávajícího počtu v resortu justice.

Případné nové vymezení příslušnosti krajského soudu k řízení v prvním stupni za současného zakotvení principu, že tento soud dokončí řízení ve věcech, v nichž před účinností zákona byly podány obžaloby, nevyvolá potřebu ve větším rozsahu provádět personální opatření v podobě přesunů soudců z krajských soudů na okresní soudy.

Pro úplnost je třeba konstatovat, že pokud v rámci přípravy návrhu věcného záměru přicházelo v úvahu více v zásadě rovnocenných řešení, návrh zvolil takové řešení, které vyžaduje menší rozpočtové náklady (např. nezavedení instituce předprocesního soudce).

Návrh není spojen s dopady na ostatní veřejné rozpočty, hospodářské subjekty, zejména na malé a střední podnikatele; neplynou z něho žádné sociální dopady a nedopadá ani na životní prostředí. Návrh věcného záměru trestního řádu neupravuje žádnou oblast vztahů odlišně pro muže a ženy.